

מתחברות

הגליון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

מצורפים העלונים:

- ספר והאדם עמ' י"ט
- הנהגות עמ' ט'
- זרע חיים עמ' כ"ג
- ובחרת בחיים עמ' י"א
- מכתלי בית ההוראה עמ' ל"א
- עמ' ט"ו

גליון רפ"ג
שבועי של פסח -
פרשת שמני
תשפ"ו

פנינים ואמרות

פנינים נחמים ואמרות
נפלאות על פרשת השבוע

חדש בהיכל

מילתא חדתא ויקרא

שיחות קודש ודברי חיזוק על סדר פרשת השבוע, מתאימים במיוחד בהתמודדויות ובאתגרים של דורנו.

דברים נעלים שנאמרו במשך השנים מפ"ק כבוד קדושת מרן אדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א, ונכתבו ונערכו בלשון בהירה ונגישה לכל נפש, מתוך מטרה לחזק, לעורר ולרומם את הלבבות באור התורה והאמונה.

בהזדמנות נוספת אמר: הטעם שנוהגים לנקד החלה שאוכלים בשבת זו, במפתח. י"ל לפי מנהג בית אבותינו שפותחים באכילת החמץ בשבת קודש. דהנה מה שצריכים לאכול חמץ, הוא רמז לענין עבודת השי"ת בשני יציריו ביצר הטוב וביצר הרע. ובשבעת ימים נבדלנו מן החמץ לגמרי כדי לבטל את השיעבוד אל החומריות. אבל עתה שצריכים לחזור לאכילת החמץ, מנקדים חלה במפתח, להורות שכאשר עובדים את השי"ת עם היצר הרע צריך מנעול ומפתח, לדעת מתי לפתוח ומתי לנעול, וצריכים לעשות גם את המעשים הגשמיים לשם שמים.

(נחל יצחק עה"ת - ח"ב עמ' ט)

לפרשת שמני:

שתה י"ג מידות של מעד - ופג המשקה מפחד ה'

יין ושכר אל תשת אֹתָהּ וּבְיַיִךְ אֶתְךָ בְּכַאֲכֶם אֶל אֶהָל מוֹעֵד וְלֹא תִמְתּוּן חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם (ט).

מה מלמדת אותנו המילה "איתך"? הייתי יכול לחשוב שלענין אב ורבי קדוש כזה, היין יתפוגג, כפי ששמעתי מפה קדוש זקני (החידושי הרי"מ) ז"ל. שהיה איש קדוש - הרבי ר' יצחק מדראהאביטש ז"ל (-אביו של המגיד מזלאטשוב זי"ע), ששתה בערב יום כיפור שלוש עשרה מידות משקה מעד (י"יש העשוי מדבש ותמרים), ואחר כך הלך באימה לבית הכנסת - ופג כל המשקה.

לכן מלמדת אותנו התורה שלענין עבודת בית המקדש אין כל הבדל: גם אם האדם קדוש וירא שמים ויפג כל היין מפחד ה', אסור לו לשותת משקה משכר לפני כניסתו לבית המקדש.

(שפתי צדיק להרה"ק מפילץ בפרשתנו)

כח התורה שמבטל את המלאך המשחית ואת שְׁעִיר הַחַטָּאת דֵרֵשׁ דֵרֵשׁ מִשֶּׁה וְהִגָּה שְׂרָף וגו' (י).

יש לומר, דהנה ידוע מה שכתבו בספה"ק שמכל חטא ועבירה שאדם עובר נברא מלאך מזיק, שמזיק את האדם העושה אותו אם ח"ו לא עשה תשובה, וא"כ זה המלאך נקרא 'שד' שנברא להזיק כמו שדים שנקראו מזיקין שדרכם להזיק, ושדים נקרא בלשון הקרא שְׁעִירִים (עי' בריש' האיניו בדי"ה לא שערום אבותיכם - שעירים הם שדים עיי"ש).

והנה כתבו בספה"ק בשם רבינו האר"י ז"ל שמה שאדם מייגע עצמו ומפלפל בתורה ודורש חידושי תורה, בזה מעביר הקליפות והמזיקין. זה נלע"ד הרמז בקרא, ואת שְׁעִיר הַחַטָּאת, פרוש השעיר - השד שנברא מהחטא, והנה רוצה אותה לבטלו, עצה לזה, דרש דרש

עיקר השמחה והשירה - היא על קידוש שם שמים

שִׁירָה חֲדָשָׁה שֶׁבָּחוּ גְאוּלַיִם. הרה"ק רבי יעקב מהוסיאטין זי"ע מבאר בספרו הטהור "אהלי יעקב" (מאמרי שביעי של פסח תשי"ט), טעם ששירת בני ישראל מכונה תמיד "שירה חדשה", וכפי שמכונה גם שירת הים בנוסח תפילת השחר: "שירה חדשה" שבחו גאולים, ותוכן דבריו הקדושים:

כי אצל בני ישראל - עיקר השמחה והשירה היא על קידוש שם שמים שנגרם על ידי הנס, ולא על עצם הצלת גופם ונפשם, וכפי שאמר הכתוב (נחמיה ט. י): ותתן אותות ומופתים בפרעה ובכל עבדיו ובכל עם ארצו וגו' ותעשי לך שם כהיום הזה. כלומר: עיקר הנס בעיני עם ישראל הוא מה שעל ידי זה נתגדל שמו של הקב"ה בעולמו [ואכן בנוסח "ועל הנסים" על נס חנוכה מקדימים אנו את התגדלות שמו יתברך, עוד קודם לנס ההצלה, וכפי שנאמר שם מתחילה "ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך", ורק לאחר מכן: "ולעמדך ישראל עשית תשועה גדולה ופורקן כהיום הזה"].

מעתה מובן מאוד למה נקראת שירה זו "שירה חדשה", כי אכן "מנהג ישן הוא אצל כל עם ועם, שבנצחו את אויביו הוא אומר שירה, וזה משום שהוא שמח במפלתו כשלעצמה. אולם בישראל מה כתיב? "וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים" (שמות יד, ל) - ועדיין לא אמרו שירה! "וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים וייראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו - אז ישיר משה ובני ישראל" (שם)! רק אז שרו! וזהו: "שירה חדשה", שאינה בשום אומה, כי בני ישראל אינם שמחים על מפלתן של רשעים כשהיא לעצמה, אלא רק ביתגדלו ויתקדש שמייה רבה. עכ"ד הנפלאים.

טעם ניקוד החלה במפתח - בשבת שלאחר הפסח

מסופר כאשר שהה הרה"ק בעל הנחל יצחק מזוטשקא בבית הרפואה, אמרו לו שיניק אחד מנכדיו ה"ו שאל: "האם טעם הדבר שמנקדין את החלות בשבת הראשונה שלאחר הפסח, הוא כדי שיהיו דומין למצות, שגם הם מנוקבים".

השיב הרבי מזוטשקא, ודאי נזרקה בפיו דבר אמת, שכמו שעושים נקבים במצות כדי שלא יחמיצו, כמו"כ מנקבין את החלה במפתח בשבת הראשונה שלאחר הפסח, כדי שלא תתפח יותר מדאי, ויהיה לרמז וסימן שגם התפיחה של החמץ יהיה במדה ובמשורה, ולא יגרר ח"ו אחר תאות לבו, ויחמיץ הכל רח"ל, רק יעשה הכל לשם שמים.

מתיבתא שינון כחול חולין T-X

מהדורה חדשה וייחודית של הגמרא 'מתיבתא', עם מדור ביאורי הגמרא והמדור הייחודי 'שינון התלמוד' המסכם בצורה ייחודית ומעניינת את הדף, ומועילה לסיכום הנלמד. הסדרה עתידה לכלול בע"ה כ- 70 כרכים.

שלמי חיים - בבא מציעא

ספר שלמי חיים על מסכת בבא מציעא להרה"ג רבי חיים שלמה זינגער שליט"א בן הגה"צ אברהם ברוך זינגער שליט"א אבד"ק אלכסנדר, ביאורים ובירורים בגמרא רש"י ותוס' ראשונים ואחרונים על פי סדר דפי המסכת.

להזמנות ספרים עד הבית: 1800-22-55-66

חשיפה: → השבוע בגליון: ← **אקטואלי:**

מי זכה שאביו יתגלה לו בחלום ויחזרו למוטב | עמ' ג'

האור החיים הק': טעם שהדבר אחר' היא טהור לעתיד לבוא | עמ' ב'

פניני אביר יעקב | עמ' ו'

חמץ שנשחך במקום שלא פורט בשטר המכירה | עמ' ח'

משה - שתדרוש בתורת משה, ובה
'והנה שורף' בזה נשרף וכלה 'השעיר
החטאת' המזיק, ודו"ק כי נכון הוא.

(חתן ישעי' - להגה"צ ר' ישראל אברהם אלטר
מלנדאו אבד"ק עדעלין, וחתן הרה"ק רבי ישעי'
מקערעסטרי - בפרשתנו)

למעלה מן הדעת

מקוה מים יְהִי טְהוֹר (יא לו).

בספה"ק בעל שם טוב על התורה
(פרשת יתרו אות י"א) מובאות כוונות המקוה
מרבין הבעל שם טוב הקדוש זיע"א.
בתוך דבריו הוא מזכיר כי יש לכוון
שתיבת 'מקוה' עולה בגימטריא קנ"א,
כנגד שם אה"ה במילוי הה"ן 'אל"ף ה"ה
י"ד ה"ה'), שהוא שמו של המקוה.

ויש לנו לבקש טעם כפי דעתנו, מה
עניינו של המספר קנ"א אל המקוה.

ונראה לבאר בזה, על פי מה שנזכרו
כאן בפרשה שמונת השרצים. הנה
בגמרא (סנהדרין ז') מובא דין מפליא,
שאינו מושיבין בסנהדרין אלא מי שיועד
לטהר את השרץ מן התורה. ובדומה
לזה אמרו בגמרא (עירובין יג'): "תנא,
תלמיד ותיק היה ביבנה שהיה מטהר
את השרץ במאה וחמישים טעמים".

על כך הקשו בתוספות (סנהדרין
ועירובין שם) בשם רבינו תם: מה לנו
ולחריפות של הבל? הרי מפורש בתורה
שהשרץ טמא, ומה גדולה היא להביא
מאה וחמישים טעמים שידע כי אינם
נכונים? הלא אם יבוא אדם ויזיח
באותות ובמופתים כי כעת לילה,
בעודנו יוצאים החוצה ורואים שהשמש
זורחת, וכי יש טעם לפלפל בדבריו?
(עיי' שם מה שתייצו בזה).

אך בעומק הדברים, מבאר רבינו
המהר"ל זיע"א (דרוש על התורה פרק כ"ז), כי
גם לאחר שהתורה טימאה את השרץ,
אין הדבר אומר שאין בו שום צד של
טהרה, אלא שצד הטהומה הוא שגובר.
משל למה הדבר דומה? לשניים הדגים
על מהותו של העץ - האם יסודו ברוח
או בעפר. באמה, דברי שניהם נכונים,
יש בו מיסוד הרוח, שהרי הוא עץ על
פני המים, ויש בו מיסוד העפר במחוש,
שהרי לאחר שיישרף הוא שב להיות
עפר ואפר. לפיכך, אין מדובר כאן
בפלפול של הבל, אלא ביכולתם של
הלומדים לבחון את השרץ מכל צדדי,

ולהבין שלמרות שיש בו גם צדדי טהרה
- התורה טימאה אותו.

על כך יש להוסיף (על פי מה שביארנו
במקום אחר), שסימני הטהרה והטומאה
אינם רק 'סימנים' בעלמא, אלא הם
ה'סיבות', שכן בכוח הסימנים נודעת
מהותו הפנימית של הדבר. משום כך,
על התלמיד חכם לדעת להקיף את
כל הצדדים טרם יבוא לחרוץ את דינו
בשבתו בסנהדרין.

בדרך שונה מעט, פירש את הדברים
הרה"ק רבינו צדוק הכהן מלובלין
זיע"א בספרו אור זרוע לצדיק (מהות לשון
הקודש עמוד מ"א).

דבריו שם מוסבים על האברבנאל
(הקדמה לספר יהושע) שחלק מדעתו על
דברי חז"ל בעניין אחד. כנגד גישה זו
יוצא שם בדברים חריפים, ומזכיר את
מאמר חז"ל על כוחם לטהר את השרץ
בק"נ טעמים.

הוא מבאר, כי חז"ל באו להורות
לנו עד כמה אסור לו לאדם לסמוך
על שכלו בלבד. שהרי בכוח השכל
ישנה היכולת לטהר את השרץ במאה
וחמישים טעמים, ועם כל זאת - הוא
נשאר בטומאתו! דומה הדבר לאדם
שיזיח בהיגיון על עמוד של אבן
שהוא עשוי זהב, שברור כי לא יועיל
כל טעמיו ונימוקיו כנגד המציאות
המוחשית.

אם כן, טוב לו לאדם להניח את שכלו,
ולזכור כי דברי התורה הם האמת.

אמרו מעתה: המספר 'מאה וחמישים'
מסמל את גבול המקום שבו יוכל
האדם לומר טעמים שכליים ולטהר
את הטמא. אולם 'מאה חמישים ואחד'
(קנ"א) הוא כבר מעבר לגבול השכל.
משום כך עולה 'מקוה' בגימטריא
קנ"א - כדי להזכיר לאדם להתעלות
אל המקום שבו אין שום הסבר וביאור.
אותו תלמיד ותיק שהיה מסוגל למצוא
צדדי היתר וטהרה בדברים שלא ניחא
לקודשא בריך הוא לעשות כן ואינם
רצון ה' יתברך - נצטרף הם. הוא לא
יכול היה למצוא את הטעם המאה
וחמישים ואחד, כי זהו כבר שטו של
ה'מקוה' - ההתבטלות המוחלטת אל
מעבר לדעת.

(ענינים מאירות - להגאון רבי מנחם מנדל
פומרנץ שליט"א)

דבר האמונה:

זיווגו של אדם כקריעת ים סוף - בשידוכים נגלה ביותר ישועת ה'

התִּיצְבוּ וּרְאוּ אֶת יְשׁוּעַת ה' אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לָכֶם הַיּוֹם (שמות יד, יג).
מפסוק זה רמז החיד"א ע"ה בספרו לחם מן השמים (בשלה אות ח) את
שאמרו חז"ל (סוטה ב.) קשה זיווגו של אדם לפני המקום כקריעת ים סוף.
דמה שאמרה תורה 'התיצבו' עולה בגימטריא 'חתן כלה', לומר שזיווגם
של חתן וכלה דומה לקריעת ים סוף. [ועוד פירש החיד"א שלפיכך נרמז
ענין חתן וכלה קודם קריעת ים סוף, לומר שזכו לקריעת ים סוף בזכות
מתן תורה שבהם נמשלו הקב"ה וכנסת ישראל לחתן וכלה].

ועל ענין השידוכים נאמר 'התיצבו וראו את ישועת ה' אשר יעשה
לכם היום' כי אכן השידוכים הם מאת ה' ללא התערבות מעשה אנוש
ותחבולותיו, כפי שפירש הגאון מוילנא ע"ה בספרו 'הל אור על הזוהר
(פקודי רנה). את הפסוק (תהלים קכז א) 'אם ה' לא יבנה בית שווא עמלו בוניו
בו', 'בית' הוא השידוך להקמת בית יהודי, ואם לא יצא השידוך מאת ה',
לשווא יתייגעו העוסקים בו כי לא יצא אל הפועל.

וכן אומרים בשם החזון איש ע"ה שאף שבזמנינו יש הסתר פנים
והנהגת הברא נסתרת בעולמו, מכל מקום בשידוך נגלית ההנהגה,
ואפשר לראות בעין בשר הכיצד מתגלגל השידוך על ידי ההשגחה
העליונה.

ואפשר למצוא סמך לדבר בגמרא (מו"ק יח): מן התורה ומן הנביאים
ומן הכתובים מה' אשה לאיש, מן התורה דכתיב (בראשית כד ג) 'ויען לבן
ובתואל ויאמרו מה' יצא הדבר', מן הנביאים דכתיב (שופטים יד ד) 'ואביו
ואמו לא ידעו כי מה' היא', מן הכתובים דכתיב (משלי יט ד) 'בית והון נחלת
אבות ומה' אשה משכלת'. ואף שבוודאי כל מאורעותינו נגזרים מאת ה',
אבל בעניני זיווגים אפשר להכיר בכך במחוש כי מה' יצא הדבר.

(האדמו"ר רבי דוד חי אבתיצירא שליט"א - מילתא חראת - אמונה וביטחון)

וארט מהאור החיים הק'

טעם שהדבר אחר' היא טהור לעתיד לבוא

וְאֶת הַחַזִּיר כִּי מִפְּרִיס פְּרָסָה הוּא וְשֵׁסַע פְּרָסָה וְהוּא גְרָה לֹא
יִגְרַר טָמֵא הוּא לָכֶם (יא, ז).

באור החיים הק' מביא מחז"ל (רבינו בחיי בשם מדרש תנחומא) למה
נקרא שמו חזיר? שעתידי לחזור להיות מותר. ומפרש האור החיים
הק' כי התורה לא תשתנה ח"ו, אלא טבעו של החזיר ישתנה, ויהיה
מעלה גרה, לכן יהיה מותר.

ויש ליתן טעם, מדוע דווקא החזיר ישתנה להיות מותר, וי"ל לפי
המסופר שפעם אמרו להרה"ק החידושי הרי"ם זצ"ל על אדם אחד
שהוא צבוע, וכל מה שעוסק בתורה ומצוות, הוא רק כדי להתחזות
טוב. השיב להם החידושי הרי"ם: גם לזה יש מעלה, כי אם הוא
בחר לצבוע את עצמו דוקא בצבע זה, אות הוא שמבין כי זאת
הוא הדרך הרצויה... ובדרך זו יש לומר, אם החזיר פושט את טלפיו
ואומר ראו שאני טהור, כנראה מוצאת חן בעיניו להיות כשר, לכן
לעתיד לבוא אכן יהיה טהור.

(שיח הפרשה - ח"ב עמ' כה)

זמני כניסת ויצאת שבת קודש:		ירושלים		בני ברק		ניו יורק		לונדון	
מסכת השבת	אימת השבת	מסכת השבת	אימת השבת	מסכת השבת	אימת השבת	מסכת השבת	אימת השבת	מסכת השבת	אימת השבת
18:29	19:43	18:44	19:45	20:20	20:20	20:43	20:21	20:43	21:02
רבות חסם	רבות חסם	רבות חסם	רבות חסם	רבות חסם	רבות חסם	רבות חסם	רבות חסם	רבות חסם	רבות חסם

מחברים
את הימים! מחתילים
הגוש הימני נבנית עוז אהרן - אור לישרים
שירות לטליל האיש | להצטרפות: newsletter.mechubarim@gmail.com

קו מענה הלכה
02-803-9999
או במייל: rav@abiryaakov.com
קו השיעורים - קול הלשון: 03-6171077

ניתן להשיג את הגיליון
מדי שבוע בכל סיפוי
"ספרי אור החיים"

מחברים
העלן השבועי מבית עוז אהרן - אור לישרים

ירושלים: ירמיהו 13 | שאולזלן 49 | הפסגה 45 | בר אילן 4 | חבקוק 2 • בית שמש: שדרות
האמוראים 63 | נחל יצים 3 | יהודה הנשיא 6 • בני ברק: רבי עקיבא 152 | רבי עקיבא 68
| הרב שך 8 | אהרונביץ 12 | נחמיה 28 | כהנמן 64 • מודיעין עילית: שד' יחזקאל 2 | חפץ
חיים 8 • אלעד: יהודה הנשיא 94 • אשדוד: יהודה הנשיא 8 | אלעזר בן הורקנס 8 • ביתר
עילית: 9 | חיפה: מיכאל 27 • נתיבות: הרמ"ם 18 • נתניה: 18 • פתח תקוה: רוטשילד 75

ספרי **אור החיים**
מרכז הספר היהודי הגדול בעולם

לתגובות ולהצטרפות לקבלת הגיליון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com

תיצוב ותימור: שוקי קטר

מעין עולם הבא יום שבת:

השולחן היה ערוך, הילדים המתינו, ואז הגיעה הבשורה: "אין דגים לשבת".
עדותו המפעימה של ר' שמשון על המבחן המפתיע בליל שבת,
ואיך הכנה מוקדמת של שמונה דקות בטלפון הפכה רגע של אכזבה
פוטנציאלית לסעודה עם "מעין עולם הבא"

מספר הר"ר שמשון פרוטובין מבית שמש: בתקופת המלחמה, ובפרט מאז האירועים המשמעותיים בסביבת מגורי בבית שמש, מצאתי את עצמי שבו בקסמם המפוקפק של קווי החדשות למיניהם. מחייג הייתי לקו פלוני, מלקט פירור מידע, עובר לקו אלמוני כדי לשמוע עוד חצי עדכון, וחוזר חלילה. הרגשתי איך הזמן היקר שלי חומק בין האצבעות ומתכלה לריק על מזבח "העדכונים" התכופים מהזירות השונות, אך הסקרנות גוברת על ההגיון.

בתחילתו של השבוע האחרון החלטתי "עד כאן" - הענין עבר את גבול הטעם הטוב. קיבלתי על עצמי, בלי נדר, שבימים הקרובים אני לא מחייג לשום קו שמספק חדשות.

ביום שישי האחרון כבר הרגשתי מנותק יתר על המידה. "רק פעם אחת ויחידה", אמרתי לעצמי, וחייגתי ל"קו המידע" כדי לשמוע עדכון אחרון לפני שבת. ואז, כמנהגו הנאה של ר' איצ'ה מידי פעם, תחת לשמוע עדכון חדשות הגעתי לשידור של שיחה בת 8 דקות מאת המשפיע הגה"צ רבי אלימלך בידרמן שליט"א. אמרתי לעצמי: "מה? יצא הדבר, שלאחר שבוע של התנזרות מחודשות, ברגע שאני מתקשר אני מקבל שיחת חיזוק במקום עדכון אקטואליה". החלטתי להקשיב לסיפור המרתק.

סיפר ר' מיילך שליט"א בשם גאב"ד ירושלים הרה"ג ר' משה אריה פריינד זי"ע ששמע מחמיו:

פעם נסע עם רעיו לשפוך שיח על קברי הצדיקים באירופה, וובהגיעם לבית החיים העתיק בעיר לעמבערג, ראו מצבה שעליה חרוט "פה נטמן פלוני בן פלוני צדיק נסתר", ויתמהו האנשים מי האיש הטמון כאן ומה מעשיו. פנו אל הנהלת החברה קדישא לפתוח בפניהם את פנקסי החברה הנושנים, ומצאו שכך היה מעשה:

רבה של לעמבערג, צדיק נשגב וקדוש עליון, הלך כדרכו לטבול בערב יום השבת. בעודו עומד בבית המרחץ ניגש אליו אחד מיהודי העיירה, שהיה עני מרוד, והיכהו חלושות על כתפו עם המטאטא שבידו ואמר לו: "הנה בשבוע זה התענית 'תענית הפסקה' משבת לשבת, דע לך שגם אני צמתי כן. אמנם דע לך - הוסיף ואמר - שבאם תבוא בליל שבת ותשמע שחתול אכל את הדגים שהיו מוכנים עבורך ותעלה חמתך ותבוא לידי משהו של כעס, שוב אין שום ערך לכל 'תענית הפסקה' שצמתי".

ויהי כבוא הרב לביתו בליל שבת הבחין הרב בכעין עננה על פניה של הרבנית. קידש הרב על היין וכבר באה שעת אכילת הדגים, ואז אמרה לו הרבנית בפנים נפולות שחתול חדר לחדר התבשילים ואכל את הדגים...

מעשר יצועו קם לילה:

הוא חשב שהעבר נשכח, עד שהבא שהותיר מאחור הופיע מולו בקיטל וטלית באמצע הלילה בלב תל אביב. סיפורו המרטיט של ר' יעקב פעלדמאן על המצווה הנסתרת בגיל 14 שהפתיעה את גדול הדור, ואיך "חסד של אמת" בלב יער הפך למפתח של גאולה פרטית שקרעה את גזר הדין

מעשה נורא סיפר הגה"צ רבי אלעזר קליין זצ"ל, רבה של באר שבע, ששמע מפי מרא דעובדא, הנקרא בשם ר' יעקב פעלדמאן, שנולד באונגארן להוריו שהיו יהודים תמימים, יראים ושלמים, ובפרוץ המלחמה הנוראה היה בן שבע עשרה שנה. כשנכנסו הנאצים ימ"ש לאונגארן ברח מבית הוריו, והסתתר במקומות נידחים תוך שהוא מסתיר את יהדותו, לבסוף תפסוהו הנאצים ימ"ש והעבירוהו למחנה אוישוויץ, ומשם למחנה טרעזינשטאט, ובניסי ניסים ניצל משם, ובתום המלחמה התגלגל בכמה מדינות עד שעלה בשנת תשי"ח לארץ ישראל.

כרבים אחרים באותם זמנים לא עמד בניסיונות הקשים ופרק מעליו עול תורה ומצות, ירד מדחי אל דחי עד ששכח לגמרי מיהדותו, והיה עושה שבתו חול, ועוסק במלאכתו אפילו ביום הכיפורים רח"ל.

ויהי היום, ליל יום הכיפורים שנת תשי"ג, חזר מעבודתו כבכל יום ועלה על יצועו, והנה בחלומו ראה את אביו ר' חיים מרדכי ז"ל, כשהוא לבוש בקיטל ועטוף בטלית כפי שהיה בחיים חיותו, והתחיל לגעור בו על שפרק מעליו עול התורה והמצות, תוך שהוא מתרה בו שאם לא יחזור בתשובה לא יאריך ימים.

ויקץ משנתו כולו רועד מפחד החזיון הנורא, אך אחר ששבו אליו עשתונותיו הרגיע את עצמו שאין זה אלא ביעתותי לילה ואין בזה ממש. אך בימים הבאים שב החזיון ונשנה כמה פעמים כאשר כל פעם דיבר אחר יותר קשות, אך הוא חיזק את עצמו ולא שינה את דרכו.

הגיע ליל שבת בשעה מאוחרת בלילה, אחרי ששתה בבית מרעים, הגיע לביתו וביקש להדליק האור בחדר, לפתע שמע קול מאחוריו קורא: "אוי מה היה לך, עדיין אתה ממשיך בחטאיך? געוואלד!" הוא מסתובב לעבר הקול, והנה הוא רואה את אביו שנהרג באושוויץ, עומד עליו בהקיץ ממש עם הקיטל והטלית. והמשיך האב והזהירו: "אל תחשוב שזה רק חלום. באתי אליך בהקיץ, כדי להזהירך לחזור בתשובה, כי בשמים כבר נגזר דינך להסתלק מן העולם בקרוב".

את אותה שבת כבר לא חילל, כי היה בפתח נורא מן המראה הגדול הזה. במוצאי שבת שב לביתו מן הרחוב, והנה רואה שוב את אביו עומד ומתחנן אליו שיחזור בתשובה, בהוסיפו שזו היא האזהרה האחרונה בטרם יענש.

למחרת השכים קום, וסידר את כל הענינים במפעל שלו, ונסע אל הגאון בעל חזון איש זצוק"ל, כיון שעבר את מפתן חדרו, הרעים עליו בקול: "אוי לך להיכן הגעת, אתה מחלל שבת ויו"ט, ואין לאביך מנוחה למעלה בעולם העליון, וכבר נגזר עליך עונש כרת". 'החזון איש' מפסיק מדיבורו מעט, והוא עומד משתומם מנין לו כל זאת, והרי רוח הקודש מפעמת בו.

כעבור כמה רגעים המשיך 'החזון איש', וביקש שיספר לו איזו מצוה גדולה קיים בחייו, שזכה בעבור זה שירד אביו כמה פעמים להתרות בו ולהחזירו למוטב.

ניסה לחשוב ואמר 'לחזון איש' שמעולם לא ציער

<<<

ומצטערת היא צער רב על שכה עלה לו אחר שבוע שלם של תענית. נזכר מיד הרב במה שאמר לו העני בבית המרחץ, ולא העיב צל של כעס או עצבות על שמחת השבת. או אז הבין שזה העני אינו איש פשוט כלל וכלל, וודאי קדוש עליון הוא.

שלח אליו הרב את משמשו. אמר לו מיד ה"צדיק נסתר": "הנה בשעה שצדיק נסתר בא לידי גילוי עליו להסתלק מן העולם תיכף ומיד". השיב המשמש את הדברים אל הרב. כשמוע הרב את דבריו רץ בזריזות אל ביתו של ה"צדיק נסתר" כדי לזכות ולהקביל פניו, אבל כבר לא הספיק לדבר עמו לאחר שכבר שבק חיים לכל חי. לאור מעשה זה טמנוהו בחלקה חשובה, וחרטו על מצבתו בציווי הרב: פה נטמן פלוני ופלוני צדיק נסתר.

סיימתי להאזין לסיפור המרתק וחזרתי לעסוק בהכנות לשבת. כששבתי מבית הכנסת בליל שבת בלוויית ילדי, קיבלה רעייתי את פני בפנים נפולות... לבי הלם בפראות, לא ייתכן שאני הולך לשמוע שחתול אכל לנו את הדגים, זה היה קצת יותר מדי עבורי בשביל היום הזה... אמנם הימים ימי מלחמה היסטוריים, אך אנו לא מתגוררים בבקתה בלעמבערג, ואני לא צדיק נסתר.

רעייתי רמזה לי לגשת הצידה ועדכנה אותי בלחש: "השבוע תבנית הדגים נשכחה במקרה... הדגים לא נאפו, ואין לנו דגים לשבת".

בביתי נהוג להכין את הדגים ביום שישי בבוקר, להניחם כשהם מתובלים בתבנית במקרה, ולהכניסם לתנור שעה לפני כניסת השבת כדי שיהיו טריים וחמים לכבוד שבת. השבוע שכחתי להכניס את התבנית לתנור... או אז הבנתי בדיוק לאיזו מטרה כיוונו אותי מהשמים להקשיב לסיפורו של ר' מיילך. הייתה זו הכנה מושלמת לרגע המבחן הנוכחי.

לא זו בלבד שלא כעסתי, אלא שרוחי לא נפלה. שלפתי מהמזווה קופסת שימורי דג טונה, קראתי לילדים לעמוד סביבי וסיפרתי להם בהתרגשות את הסיפור על הרב מלעמבערג והצדיק הנסתר. לאחר מכן עדכנתי אותם שהיום אין לנו דגים כהרגלנו, הראיתי להם את קופסת הטונה ואמרתי: "אלו הדגים ששלח לנו השם יתברך היום לשבת, בואו ונשמח בשמחת השבת!". הנחתי את הטונה במרכז השולחן, ונעמדתי עם ילדי לרקוד מסביב לשולחן בשירת "שבת שלום ומבורך" אחר המשכנו בשישי שבת נוספים של כיסופין והתרוממות הנפש. לאחר מכן התיישבנו לסעודת שבת במצב רוח מרומם, כשהטונה מחליפה את הדגים הטריים.

אמנם, זו הפעם טעמתי בטונה טעם של מעין עולם הבא!

(גלי בטחוני בצורי להרב מרדכי הכהן מלאכי שליט"א)

<<<

אדם, ואף נתן מהונו לצדקה, אך ה'חזון איש' דחה את דבריו שאין די בזה, עד שנזכר שפעם אחת בהיותו בן י"ד שנים, נודע לאביו שבעיר פלונית נפטר ילד יהודי ואין מי שיעסוק בקבורתו, מיד שלחו אביו למשימה זו, והוא הלך במסירות נפש ביער, וסיכן את עצמו עד שהביאו לקבר ישראל, כששמע זאת ה'חזון איש' אורו עיניו, ונענע בראשו, כאומר אכן זהו הדבר, ובזכות כך ניצל.

כיון שיצא מבית ה'חזון איש', קיבל על עצמו עול תורה ומצוות, ונעשה ליהודי חרד ושלם ומדקדק במצוות. כל זה סיפר ר' יעקב פעלדמאן ז"ל להגה"צ רבי אלעזר קליין ז"ל, והוא אשר כתב זאת באחד מספריו.

ובזה יבואר הקושיא היאך זכו ישראל לכל הניסים בעת המכות שהיו נגוף למצרים ורפוא לישראל, הלא היו אז עירום ועריה מן המצוות, ועדיין לא קיימו אז מצות מילה ופסח שזכו על ידי זה ליגאל, ולפי הנ"ל יובן שהרי במכת חושך מתו הרשעים והיו ישראל קוברים את המתים (כמבואר ברש"י שמות י' כב) ובזכות זה זכו לכל הניסים בעת המכות.

ובזה יבוא אל נכון דברי נעים זמירות ישראל שהקדים בתהלים (קה חב) מכת חושך לכל המכות 'שלח חשך ויחשך' ולא מרו את דברו הפך את מימיהם לדם' וגו' שבזכות קבורת המתים במכת חושך זכו ישראל לכל הניסים בעת המכות.

(הגאון רבי מאיר צוויבל שליט"א - גליון המאיר)

קַחַת מוֹסֵר מֵאֲנוּ צוֹעֲנִים:

הַמְזוּדָה הַכְּבֵדָה וְהַעֲפִיפּוֹן הַיָּקָר בְּעוֹלָם: הוּא שֶׁכֶר מַאֲבֵטְחִים חֲמוּשִׁים, סֶפֶג מִכּוֹת וּפְצִיעוֹת,

וּסְיָרָה לְוֹתֵר עַל הַמְזוּדָה הַמְלֵאָה בַּמְזֻמָּיִם. סִיפּוֹר מֵרִטִּיט עַל הָאָדָם שֶׁזָּכָה בְּפֶרֶס הַגְּדוֹל

רַק כַּדִּי לַעֲשׂוֹת אִתּוֹ דְּבַר שְׂאִישׁ לֹא הֵבִין. מִשָּׁל נֹקֵב עַל הַמֵּתָנָה הִכִּי גְדוֹלָה שְׂקִיבֵלְנוּ - חַיִּים עֲצָמָם.

מול עיניהם מאחורי שדרת עצי ארז מתולעים. היה זה יום קיץ חם. רוח שרבית עלתה מן הים והטיחה את המליחות הדביקה בפניהם של בני הקבוצה הנחושים. הבריונים הזיעו היטב בשעה שנאלצו להתאים את קצב הליכתם לזה של הבחור המאוס שפסע במרץ רב. הם משכו תשומת לב. הילוכם הקצוב והאחיד, המזוודה הענקית, העיניים החשדניות והלסתות הקשוחות, העירו מרבצם אי אלו ברנשים שהחליטו לנסות את מזלם.

המאבק היה קשה. הוא ידע זאת מראש. הוא היה מוכן לכך. הכל היה שווה למען המטרה. הדרך הקצרה ארכה שעות רבות. על כל צעד צצו חומדי ממון שניסו את כוחם, ועל כל שעל הופיעו תאבי בצע שלא עמדו בפיתוי. חליפתו המהודרת הפכה זה מכבר לסמרטוט בלה, וחלק הארי של שיניו הפך בלתי כשיר ללעיסת אומצה. הם עברו את רוב הדרך. הוא כבר צלע. סדק בקרסול השמאלית נוקע ברגל הימנית, אבחן הרופא לאחר מכן. בכוחות על אנושיים הוא המשיך. דרבן את שומריו להשיב לקמים עליהם ולסלקם מעל דרכם. הוא חייב להגיע אל המטרה. איתם או בלעדיהם. הוא חייב. כמעט הגיעו אל היעד. הם הותירו אחריהם במסלול הליכתם נעליים, עניבות, קרעי שרוולים וקצוות שער שנתלשו מראשם. חבולים מכף רגל ועד ראש, זבי דם פצועים ושרוטים עשו בני החבורה את דרכם לעבר החומה העתיקה שעל שפת הים. הגלים האדירים התנפצו על החומה והרעיפו על פצעיהם אשד רסיסים מלוחים, בעוד בעל המזוודה התמקם בגומחה שבין האבנים העתיקות ופתח את המזוודה.

"אתם מפריעים לי," פנה בעל המזוודה למלווי-שומריו, "אני זקוק לרוח."

"סליחה, אדוני?" קפצו שלושתם כאחד.

"אני מבקש שתזווח לפחות חצי מטר אחורנית. בלי רוח עורפית, אין סיכוי שאצלח."

לנגד עיניהם הנדהמות, מיודעו שלף בהנאה ארבעה שטרות חדשים ומגוהצים, קיפל אותם בקפדנות, ביצע חריץ קטן בפיתו של כל אחד מהם, ושילב אותם זה בזה, עד אשר הוציא מתחת ידיו... עפיפון. הם לא היו מסוגלים לכבוש את תדהמתם, בשעה שהוא העמיד את יצירת המופת שלו מול פיו, ריכז בה את מלא חושי, נשף עליה אוויר חם מעומק ריאותיו, והניף אותה באוויר לעבר הים. השטרות שחוברו יחדיו דאו מספר שניות לשביעות רצונו המלאה, התערבלו עם הרוח ושעטו לעבר גלי הים. בשעת אחר צהרים מאוחרת הוא בא על סיפוקו. עשרות אלפי שטרות בצורות שונות ומשונות, התעופפו בעלילות באוויר המלוח והתמזגו בין גלי הים הסובלני. הזוכה פנה אל ביתו כלעומת שבא, כשהוא מניח אחריו שלל נכבד לבריונים המבולבלים.

לאחר שנים ארוכות וממושכות, שלושת השומרים החסונים הפכו לישישים קמוטים וכפופי גב, ועדיין היו משתוממים ומשתאים מידי הזכרם באותו מטורף שסיכן את חייו כדי להעיף עפיפונים שיוצרו משטרות כסף.

"משוגע, הא?"

"אהה."

"למה אני מספר לך את זה?"

ובכן, המרצה הנכבד עדיין לא סיים את דבריו. יש דבר עוד יותר חשוב מכסף, הוא אמר - החיים. כולם מכירים בכך. הביטו סביבכם, העולם מרושת במאות אלפי ארגונים שנועדו לסייע להצלחת חיים. עשרות אלפי בתי חולים מנוהלים כדי להעניק חיים לאנשים שעלולים לאבד אותם. מיליוני שוטרים בכל העולם נלחמים בתאונות הדרכים, כדי לחסוך חיים. ומה עושים עם החיים הללו??? עפיפון...

(גליון מאורות הדף היומי)

לכל אחד יש את החלום שלו. רבים לא יודו בכך, אבל רבים עוד יותר מהפכים מידי פעם במחשבתם, מה היו עושים אילו היה נופל לידיהם סכום כסף עצום, גדול, בן שבע ספרות לכל הפחות. כל כך הרבה דברים אפשר לעשות עם כל כך הרבה כסף, אפשר... לא נכלה את הטור בתיאור מגוון האפשרויות העומדות לרשותו של אדם שזכה בסכום עצום. אין ספק שכל אחד יכול לחשוב על כך בעצמו, בצורה הטובה ביותר. ומה תאמרו על אדם שחלומו קרם עור וגידים והפך למציאות מרנינה.

היה לו חלום מדהים. הוא נשא אותו בליבו מגיל צעיר מאד, ומני אז לא עזבה אותו השאיפה לממש את תאוותו. לא עלה על דעתו שביום בהיר אחד הוא עשוי לחדול לחלום ולהתחיל לעשות. הוא היה אדם ריאלי, מעשי, מחושב, מדוד, שקול ומיושב, ואפשר למנות על אצבעות יד אחת את מספר כרטיסי ההגרלה שרכש בימי חייו. הוא לא הרבה לרכוש אותם, גם לא באותן הזדמנויות 'גדולות', כשאנשים נוהרים בהמוניהם אל דוכני ההגרלות ונפרדים מכספם בשמחה. הוא מעולם לא הבין את ההגיון שבדבר. הגרלה של ארבעה מליון מתנהלת בעצלתיים, ואילו הגרלה של חמישים מליון מנערת את הציבור, והודפת אותו אחוז תזוית אל דוכני ההגרלות. תמה היה ושב ותמה לעצמו: ארבעה מליון לא מדברים אליהם? רק חמישים? בשעה שהיה מקיץ מהרהוריו על חלומו הישן והטוב, היה מסכם זאת בליבו: לחלום - למה לא. לבזבז כסף על כרטיס הגרלה זה כבר סיפור אחר.

ביום מן הימים הוא נזקק לפרוט שטר כסף גדול, והוא פנה לבעל דוכן הגרלות בבקשה שיפרוט לו את השטר. הלה היה בטוח כי הוא מבקש לרכוש כרטיס הגרלה, ובעודו פולט ברכת הצלחה שהיתה שגורה על לשונו ללקוחותיו, הגיש לפניו מגש פלסטיק קטן ועליו סדורים כרטיס פיס למילוי, עט פלסטיק סדוקה ועודף מן השטר. הוא קנה את הכרטיס. לא נעים. מתוך סקרנות הוא ניגש לאותו דוכן לאחר שבוע ימים כדי להוכיח לעצמו כי הוא נוהג בתבונה בכך שאינו רוכש בקביעות כרטיסי הגרלה. חבל על הכסף. באדישות מה הוא הגיש למוכר את כרטיס ההגרלה לבדיקה והמתין. הוא הספיק להציץ בשעונו פעמיים, עד ששם לב שהמוכר אינו מסוגל לזוז. הוא ישב על כסאו בתוך הביתן הקטן, וכמעט בלע את הכרטיס בעיניו. מיודענו רכן אל הדוכן, הכניס לתוכו את פלג גופו העליון, ושאל בחשש: "מה קרה, אדוני?"

"אתה, אתה, אתה..."

בוריזות ראויה לשבח, הוא חילץ את המוכר מן הכוך הקטן אל האוויר הצח, הגיש לו בקבוק סודה קר והשיב את רוחו. החלום התגשם.

"אני רוצה את כל הכסף במזומן."

"אדוני, עלי לידע אותך, כי אתה עלול להיות טרף קל לדמויות שייבקשו להתחלף איתך."

"אני מודה לך על המידע. כמו שאמרתי, אני זקוק לכסף, לכל הכסף, עכשיו!"

מנהל הבנק מתח את גבותיו, כתפיו וזרועותיו כלפי מעלה בתנועת אין אונים, והורה לפקידיו למלא את מזוודת הענק שמיודענו הציב על שולחנו המהודר. שלושה בריונים חמושים עמדו הכן לפקודתו, עד לסיום המשימה. הוא הבטיח להם, כי אם יעלה בידו להגשים את חלומו, כל אחד מהם יזכה בנתח הגון. הוא יצא את פתח הבנק, נושא בעצמו את המזוודה הכבדה, ופנה לעבר הרחוב הראשי, מלווה בקבוצת הגברתנים שהצטופפו סביבו והביטו לכל עבר ובעצם לשום מקום, מאחורי משקפי השמש הכהים שהקפידו להרכיב, למרות שהשמש גוועה

עצות וסגולות:

תשובה (א')

אין שום דבר העומד נגד התשובה

והנה הגידו רבותינו זכרונם לברכה (ירושלמי פאה פ"א ה"א) דאין שום דבר עומד בפני התשובה. אמנם אם יעשה תשובה מעלה כראוי נמחק ונמחל העון לגמרי כל זכר וכל יפקד (יומא פ"ג).
 (מעגלי צדק, אות דלת, ד"ה דודי ירד)

אם יתחרט על מעשיו - ה' יסלח לו

כשאדם שב ומתחרט לפני המקום ברוך הוא וסולח ומוחל לו על כל מה שחטא ופגם.
 (מעגלי צדק, אות גימ"ל)

תשובה מועילה גם בעת זקנה

אף על פי שרב ימיו של אדם עברו בעברות ונתעורר כבן ששים שנה או שבעים לשוב, כל שתפק לומר שאין תשובתו מועלת, ואפילו אם תרצה לומר מועלת לא מהניא כל כך להורישו בן עידן מאחר שכתב ונחת למעלה בספר רשעים, אל ידמה כן, כי אם בשובו בתשובה שלמה, ובפרט אם שב מאהבה, כל עונותיו וכל פשעיו לא יזכרו, ואדרבא, העונות שעברו עליו יחשבו לו כאלו עשה אותם מצות, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (יומא פ"ג): השב מאהבה הודנות נעשות לו כזכות.
 (פיתוחי חותם פרשת נו, ד"ה מן הארץ הורא)

תשובה המועילה ביותר בעודו צעיר

אם נתעורר האדם בימי העמידה וחזר בתשובה שלמה, זו היא התשובה המעלה, שעדין הוא בתקופת גבורתו וכבש את יצרו לעשות רצון יוצרו (ע"ז ט). והנה מי שחזרו בתשובה בעודו חזק ואמין, דומה כמי שעושה רסן לסוס כדי שלא יתגבר עליו.
 (פיתוחי חותם שם)

החזור בתשובה, ה' יענהו בקראו אליו

מי שהוא עושה תשובה וחזרו מחטאיו כראוי, כשקורא להקדוש ברוך הוא בעת צרתו עונה, וכמו שנאמר בנביא (ישעיה נ"ז): 'עוב רשע דרכו ואיש און מחשבתיו וישב אל ה' וירחמנו ואל אלהינו כי ירבה לסלות'. הרי משמע בפשיטות דקשהאדם עושה תשובה, צועק אל השם ועונה.
 (מעגלי צדק אות ר"ש, ד"ה רחוק מרשעים)

פנינים על הפרשה:

המקיים את התורה מעוני, סופו לקיימה מעושר

ואת שעיר החטאת דרש דרש משה וכו' (ויקרא י טו). כתב רבנו חיד"א זכרוננו לברכה בנחל קדומים, דרש חצי התורה בתבות, דרש בסוף שיטה, ודרש בראש שיטה (מסכת סופרים פ"ט ה"ב), וכתב רמזו על זה משם אחרים ומשמו. ואני בעניי אמר אם אפשר, להוסיף רמזים אחדים. והנה אמר התנא עליו השלום (אבות פ"ד מ"ט) המקיים את התורה מעני, סופו לקיימה מעשר. וזהו הרמז, דרש בסוף שיטה, כעני שהוא יושב אחרון שבאחרונים, כך אם היה האדם עני ואפלו הכי היה דורש בתורה ומקיימה ולא בטלה, כך אם יהיה עשיר וראש לאנשים, כדרש השנייה שהיא בראש שיטה, אפלו הכי אינו מבטל תורה ודרש דרש בה, מאחר שלא בטלה מעני:
 (פיתוחי חותם, פרשת שמ"ג)

בגנות המערים ונמנע מלתת צדקה

ואת החסידה האנפה למינה (ויקרא י"א ט). בא לרמז שיש מין בבני אדם שמראה חסידות בכל מעשיו, מראה עצמו עני ושפל ועלוב ומתפלל, וכוננו בכל אלה, כיון שיש בידו ממון עושה כך כדי שלא ידחקו אותו לתן בצדקה דבר גדול ולפעמים, כשאומרים לו לתן אפלו פחות מערכו, מתרגז וצועק ואומר שארע לו חסם. ואם כן היכן חסידותו, היכן ענוותנותו, היכן תפלותו, אין זה אלא מכבה האש בתבן, וכל מה שעושה אינו כי אם מן השפה ולחוץ, וכשצועק על ענין הצדקה, בזה נתגלה קלונו ונתפרסמה חטאתו, ואל תאמין בו:
 וזה שנאמר ואת החסידה, דהינו העושה עצמו חסיד בכל מלי וכשבא למדת הצדקה מתאנף ומתקצף וצועק, וזהו האנפה, שדרשו רבותינו זכרונם לברכה (חולין ס"ג) שהיא דיה רגזנית, זה מין בפני עצמו, אל תלמד ממנו ואל תאמין בחסידותו, כי הכל בטל ומבטל:
 (פיתוחי חותם פרשת שמ"ג)

עשיר ונכבד שאינו נותן צדקה - חותר לגנות

ואת הדוכיפת ואת העטלף (ויקרא י"א ט). הדוכיפת, אמרו רבותינו זכרונם לברכה (שם) הודו כפונה, כך יש בעל ממון שפונתו שיהיו מכבדים אותו בני אדם וירבו לספר בשבחו בשביל ממון שיש לו הרבה, ואוי לו אוי לנפשו, בשלמא אם מרבה בצדקות ובגמילות חסדים, ראוי לשבת, ואם לאו, אדרבא מתר להרבות בגנותו, וקרי עלה (משלי י"ז) 'ישם רשעים ירקב':
 (פיתוחי חותם פרשת שמ"ג)

עונש הנמנע מלתת צדקה

רחוק מרשעים ישועה כי חקיך לא דרשו (תהלים קיט קט), אפשר לומר, שהרשעים שאמר כאן הם הקמצנים והם אבירי לב מן הצדקה, שיש להם ממון וקופצים ידיהם מלתת, ואף על פי שאין עברות אחרים בידם מכל מקום רשעים הם:
 והנה רבותינו זכרונם לברכה אמרו (תורה ח"א ס"ה) שפעם אחת קורא לבני העולם (תהלים מט א) 'ישבי חלד', ופעם אחת קורא להם (ישעיה לח יא) 'ישבי חלד', ואמרו, שהטעם הוא, שבני אדם שחושבים העולם הזה עקר ותאותם לקבץ ממון ולצבר הון, ואינם רוצים להנות לעניים ולתלמידי חכמים, אלו מעשיהם כמעשה החלדה שגונבת וחוטפת ובאה חלדה אחרת או חיה אחרת וחוטפת והיא לא נהנית בו, כך מעשיהם של בני אדם הלהוטים אחר הממון לקבץ אותו ואינם מהגים עצמם ממנו

בנתינת צדקה ובגמילות חסדים, וסוף סוף יבואו זרים ויאכלו אותו, ולא לו קרא ישבי חלד, ועליהם אמר דוד המלך עליו השלום נמי 'האזינו כל ישבי חלד', ועליהם נמי סים המזמור ואמר (שם פסוק י"א) 'ועזבו לאחריים חילם', שהכונה שאפלו ורעם אין נהנים ממנו כי אם אחרים:

אמנם בני אדם שהם מחשבים כל הבלי העולם הזה אין בו ממש, ויודעים שהעולם הזה הכל נריק, והעקר הוא העולם הבא, וידם תמיד פשוטה ופתוחה לצדקה ולגמילות חסדים, ואין תאותם כלל לקבץ הממון, לזה קורא יושבי חלד, לשון מניעה, שמונעים עצמם מתאות עולם הזה ומתאות קבוצ הממון, אלו נקראים 'יושבי חלד':

(מעגלי צדק, אות ר"ש)

טעות הסובר שצדקה תגן עליו מעבירות שבידו

למה אירא בימי רע עון עקבי יסובני, הבטחים על חילם וברכ עשרם יתהללו, אח לא פדה יפדה איש לא יתן לאלהים כפרו, ויקר פדיון נפשם וחדל לעולם (תהלים מט טו). אי נמי אפשר לפרש באפן אחר, דיש סוג בבני אדם כששומעים שמצות הצדקה מעלה, אומרים, אנו מרבים במצות הצדקה יותר מכתנו, וכל תאותנו אנו עושים, כי מצות הצדקה תגן עלינו בעולם הזה ובעולם הבא, והם בעונותינו הרבים מלאים בכל מיני עברות, ובטחים על מצות הצדקה, וסברתם נפסדת ונמאסת, כי אף על גב דאמרו רבותינו זכרונם לברכה אין עברה מכבה אותה כשאר מצות, (אבל) [הוא דוקא] אם אתרע ונאנס באיזה עברה לפי שעה, אותה עברה אינה מכבה למצות הצדקה, לא בקם במיזד לכתחלה ועושה עברות ואומר שמצות הצדקה תגן, כי הרי אמרו רבותינו זכרונם לברכה (יומא פ"ג) האומר אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה כיון שאומר לכתחלה אחטא, זה שעושה במיזד ואינו חושב לשוב כלל, רק בוטח במדת הצדקה על אצות כמה וכמה שאין לו כפרה עולמית:

וזה שאמר הכתוב הבטחים על חילם על ממונם שסגלו בחילם, וברכ עשרם יתהללו, שהם מרבים הצדקה ובטחים בזה, ואומרים יכולה מצוה זו שתגן עלינו, וכל מה שחפץ לבנו אנו עושים. לזה אמר כי בטחון של שוא הוא זה, ואין להם ממש באותו עולם כלל, כי אף שהוא העני שהיית ון ומפרנס כמו שכתוב (דברים טו י"א) 'לאחיק לענייך', והיית בוטח בו שהוא יצילך בזכותו באותו עולם, לריק יגעת, לא פדה יפדה איש, ולא יצלה בדתך לומר כשם שהעני היה ראוי למות ברעב והצלתו אותו ממות, כך אני יציל את נפשי באותו עולם, כי 'נפש תחת נפש' אמרה תורה (שמות כא כג), וממילא כפר נפשי היא נפש העני שהייתי. לזה אמר אין האמת כך, כי לא יתן העני לאלהים כפרו של העשיר, מטעם שכתבנו, כיון שעושים כל עברות שרוצים ובטחים על מדת הצדקה, אין מועלת להם כלום:

על ידי התשובה קונה עולמו כקודם החטא ויקר פדיון נפשם וחדל לעולם, בא לומר כי כל העניינים שזכרנו על הלוהטים אחר הממון ובטחים להנצל בטענתו, וכתבנו שאין להם הצלה באותו עולם, וכל זה אם לא חזרו בתשובה, אבל אם חזרו ותקנו מה שעותרו הכל מחול להם, ויקנו עולמם כקדם החטא, ואמר דוד המלך עליו השלום כי בעודם בחיים רפואתם קרובה על ידי תשובה, ויכולים לפדות נפשם בדבר מעט על ידי תשובה, אבל אם לא שבו מדרךם הרעה כל ממון שבעולם לא יפדם, וזה שאמר ויקר פדיון נפשם, דהינו שאין להם פדיון, ובזה וחדל לעולם דהינו נמנע מאותו עולם:
 (דורש טוב, דרוש ו' לנפטרים)

ארכיון עוז והדר

כ"ק אדמו"ר מזוטשקא שליט"א: והכתוב אומר "והמים להם חומה מימינם ומשמאלם", והרמז בזה שאותם מים הזידונים שכל כך יראו מהם וזעקו אל השי"ת להושיעם מהם, לאחר שזכו לגעור בים התאוה ויחרב, המה עצמם נהפכים להיות למגן ולצינה מימינם ומשמאלם. כי לאחר שזוכים להתגבר על התאוות הרעות והשי"ת עוזר לקרוע לפנינו את ים התאוה, אזי המים עצמם נהפכים להיות לחומה המגינה ומצלת מכל פגע ברוחניות ובגשמיות.

וישמעאל? אתמהה. אך בכל זאת נצרך לדעת "אז מען גיט היינט גאר ווינציג צי לייזען" (היום נותנים מעט מאוד לפדיון), כלומר שהרווח מועט מאוד בזמננו. ולכן צריך להתחזק להיות מעלין בקודש, אבל בוודאי גם היום יש להשי"ת פרנסה מעבודתנו, כי בשמים שוקלים לפי ערך הנשמה, לפי ערך הגלות ולפי ערך הטרדה.

והרה"ק ה"דברי שמואל" מסלונים זי"ע אמר פעם דברי חיזוק לפרחי החסידים על פי מארז"ל (חולין צ"א): "אין מלאכי השרת אומרים שירה למעלה עד שיאמרו ישראל למטה". שזו הכוונה: "כתר יתנו לך" אלו קינו מלאכים המוני מעלה עם עמך ישראל קבוצי מטה", שאף אם יהיו ישראל בבחינת מטה-מטה-מטה, כלומר בתחתית המדרגות, אעפ"כ לא יוכל המלאך הכי גדול לפתוח בשיר ושבחה לפני מלך הכבוד עד שיקדימונו היהודי ואף הפחות ביותר. וכששמעו זאת החסידים יצאו תיכף במחול ורקדו במשך שעות ארוכות מתוך שמחה ודביקות.

ובאותה שעה שהיו ישראל בתוך הים ונגלה עליהם מלך מלכי המלכים והראו באצבע "זה א-לי", קיבלו התקשרות להשי"ת שהבינו שהשי"ת רוצה להיות אלו קינו לייחד מלכותו ואלוקותו עלינו. ומיד אמרו "ואנוהו", פירש רש"י לפי התרגום לשון נווה ומקדש, וייתכן שנרמז בזה שמבקשים מהשי"ת שזוכה להיות משכן ומרכבה לשכינה. ועל זה עלינו להזיל דמעות כמים ולשפוך שיח לפני השי"ת שזוכה לשמור על טהרת המוח והלב שהשי"ת מבקש לשכון בהם, וחלילה לנו להכניס בהם מחשבות פיגול העלולות להרחיק השראת השכינה הקדושה משם.

והכתוב אומר "והמים להם חומה מימינם ומשמאלם", והרמז בזה שאותם מים הזידונים שכל כך יראו מהם וזעקו אל השי"ת להושיעם מהם, לאחר שזכו לגעור בים התאוה ויחרב, המה עצמם נהפכים להיות למגן ולצינה מימינם ומשמאלם. כי לאחר שזוכים להתגבר על התאוות הרעות והשי"ת עוזר לקרוע לפנינו את ים התאוה, אזי המים עצמם נהפכים להיות לחומה המגינה ומצלת מכל פגע ברוחניות ובגשמיות.

ועל זה נוריד כנחל דמעה ונתחנן לפני השי"ת: הרי שלחת אותנו לעולם הזה לעשות לך נחת רוח, ו"לתקוני שדרתיך ולא לענותי" (לתקן שלהתיך ולא לענות). על כן תן בלבנו בינה להבין ולהשכיל הדרך אשר נלך בה ולא נכשל לעולם ועד, ונזכה לשמור דרכינו מכל חטא, ולתקן את הכל בשובה ובנחת בלי ייסורים וחולאים רעים, ונזכה להיגאל גאולת עולמים, אמן כ"י.

(כ"ק אדמו"ר מזוטשקא שליט"א - נחל אדניך)

באותה שעה. אך השי"ת אמר להם להתאזר באמונה ולהיכנס לתוך הים, כי יותר מכל התפילות היא האמונה הפשוטה בהשי"ת כבן גמול עלי אמו. וכמו שאמר הרה"ק רבי יחזקאל מקוזמיר זי"ע על הפסוק (בראשית כ"א י"ד): "ותשלך את הילד תחת אחד השיחים", שכאשר האדם משליך עצמו על השי"ת, זה נחשב יותר מהשיח (תפילה) המיוחד ביותר.

וכפי הנראה השי"ת רוצה מאיתנו ג"כ שני עניינים אלו: שנשמיע את קולנו בתפילה לפניו ית": "השמיעני את קולך", וגם נתאזר באמונה ובביטחון ונקיים: "השלך על ה' יחבך וגו'", ונדע בלב שלם שהוא אבינו ואנחנו בניו ורק הוא ברוב רחמינו יושיענו מן הגלות המרה הזו.

אכן יחד עם זאת עלינו להתעורר בימים קדושים אלו שהשי"ת קורא אלינו: "שובו בנים שובבים". שכאשר יהודי חש בנפשו שכוחות הטומאה של מצרים רודפים אחריו, עליו להתאזר בכוחות של מסירות נפש כשל נחשון בן עמינדב שקפץ לתוך הים והגיעו מים עד חוטמו וצעק "הגיעו מים עד נפש" עד שנבקע הים. וכן עלינו לקבל על עצמנו שמוטב לטבוע בים ח"ו מאשר לחזור לקליפת מצרים הרודפת אחרי האדם להחטיאו רח"ל בענייני קדושה וטהרה, ולדעת כי חיים של טומאת מצרים אינם חיים. וכאשר מקבלים זאת במסירות נפש וזוכים לקריעת ים סוף שכל המניעות וההסתרות יבקעו ויתבטלו.

והנה מי שמקבל על עצמו במסירות נפש לעבוד את השי"ת, אז אפילו אם הייתה לו נפילה ח"ו מסייעים אותו מן השמים לתקן הכל. וכמו נחשון בן עמינדב שהיה מן הנשיאים שנפלו במדבר, שאכן זכה שתתגלגל נשמתו בעתניאל בן קנז שהחזיר את כל אלפי ההלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה כמ"ש הרמ"ע מפאנו זי"ע. והיינו כאשר מוסרים נפש על שמו ית', אז זוכים לבסוף להחזיר את כל מה שנאבד, ולא רק מה שהוא קלקל בנפילתו אלא גם השכחה של כל עדת ישראל.

והרה"ק רבי יחזקאל מקוזמיר זי"ע אמר, שמי שחושב שבימינו, שהוא דור עקבתא דמשיחא שאין בנו לא תורה ולא מעשים טובים והחושך וההסתר מכסה ארץ ובקושי גדול מצליחים לעשות אחת מכל מצוות ה' וגם זאת מתוך פניות ונגיעות, אין ח"ו תועלת להשי"ת מדור אכזב כזה - מי שחושב כן הוא שוטה גמור. כי השי"ת כביכול עשה איתנו עסק ויש לו מאיתנו רווחים, וכמו שבשנים קדמוניות הייתה לו כביכול פרנסה מעסק זה, כך הוא גם היום, כי ישראל מפרנסין כביכול לאביהם שבשמים. אלא ממי יש לו פרנסה, מבני עשו

וידו ההישרדות והגאולה של עם ישראל בשעת קריעת ים סוף כרת השי"ת ברית עם ישראל כאשר היו בני ישראל, ולהבדיל המצרים, בתוך הים, והייתה מידת הדין טוענת: "הללו וכו' והללו וכו'". וגער השי"ת בשטן ואמר לו: "שוטה שבעולם, כלום אתה דן שוגג כמזיד ואונס כרצון? לא עבדו אלא מתוך שעבוד ומתוך טירוף הדעת". ובה זכו ישראל להינצל ומצרים טבעו בים (ילקוט שמעוני שמות, סוף רמז רל"ד). ועדות זו עומדת לנו לכל הדורות בכל המצרים שנמצאים בני ישראל, שהשי"ת מעיד עלינו שגם אם יש מי שנפל ונכשל ח"ו, אין זה מאמיתיות לבבו אלא מתוך שעבוד הגלות ומתוך טירוף הדעת, וראוי להצילו מכל צרה ויגון.

ואז דייקא אמר השי"ת (ישעיהו מ"ה י"א): "על בני ועל פועל ידי תצוני", וכי האב שבניו נתונים בצרה צריך לבקש ממנו שירחם על בניו? והרי ישועת הבן היא ישועת האב (ילקוט שמעוני שמות רמז רל"ג). ואז נתגלה שבין כך ובין כך קרויים בנים, ואפילו במצב של קטרוג כזה "הללו וכו' והללו וכו'", מעיד השי"ת שאנו בנים למקום ב"ה, וכמ"ש: "מלכותך ראו בניך בוקע ים לפני משה", שאז נתגלתה מלכותו ית"ש על בניו. והשי"ת הודיעם שהם בנים למקום ואין צריך לצעוק לבקש עליהם ישועה, רק להתאזר באמונה שלמה ולהיכנס לתוך הים.

והשי"ת אמר (רש"י י"ד ט"ו ד"ה דבר): "כדאי זכות אבותיהם והם והאמונה שהאמינו בי ויצאו לקרוע להם הים", ובהו ייסד השי"ת היסוד לדורות עולם, שאפילו אין לישראל שום זכות רק זכות האמונה בלבד, ונוספת זכות אבותינו הקדושים שהשרישו את האמונה לכל צאצאיהם, ובזכותם ראויים ישראל שייבקעו לפניהם כל המניעות וכל ים הצרות למען יוכלו לצאת מאפילה לאורה.

והרי כמה חודשים שישראל נתונים בצער ובצרה ודם ישראל נשפך כמים, והשי"ת מצטער על כל נפש מישראל, ועל אחת כמה וכמה על מאות רבות של נפשות מישראל שנהרגו בידי מרצחים שפלים ועדיין אנו מייחלים לישועה. והרי כל ישראל מאמינים בני מאמינים הם, וכדאי היא זכות האמונה לבקוע להם את ים הצרות ושיוכלו לצאת מאפילה לאור גדול.

ובשעה שהיו ישראל נתונים בצרה רצה השי"ת לשמוע את קולם, כמ"ש (שיר השירים ב' י"ד): "יונתני בחגוי הסלע בסתר המדרגה הראיני את מראיך השמיעני את קולך וגו'", ואיתא במדרש (שמות רבה שם ב') שזה נאמר על אותה שעה שהיו ישראל מסובבים מכל הצדדים, כדוגמת היונה שברחה מן הנץ אל תוך הסלע ומצאה שם נחש והתחילה מנהמת ובוכה על מצבה, ולכך היו ישראל נמשלים

השבוע במדור:

חולה השומע ספירת העומר מחבירו האם צריך לעמוד | באמצע תפילת העמידה נזכר שעדין לא ספר ספירת העומר | חמץ שנשכח במקום שלא פורט בשטר המכירה | שליחת קטן למכירת חמץ ברגע האחרון | מציאת כסף בכיס בגד חדש בחנות | האם לימוד הלכות ספירת העומר נחשב כספירה בדיעבד?

הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א רבה של שכונת רמת אלחנן בני ברק

ארכיון 'עוז והדר'

המלך, ואין סתירה מזה לספירת העומר שאין צריך לעמוד. אלא שהערוך השלחן (סימן תפט ס"ד) כתב וז"ל: וצריך לספור מעומד, ועיקר הטעם מבואר בזוהר תצוה, משום דהספירה ענין גדול כתפלת שמו"ע ולכן צריך מעומד, יעו"ש, אם כן כשם שבתפילה השומעים מהשי"ץ צריכים לעמוד. הכי נמי גם בספירת העומר צריך לעמוד.

ונראה שבענינו לכתחילה יעמוד, אך אם זה קשה להם, יכולים לסמוך על הרי"ף גיאות ולישב. ועוד שכתב המשנ"ב (סימן תפט סק"ו) שבדיעבד אפילו אם ספר מיושב יצא.

באמצע תפילת העמידה נזכר שעדין לא ספר ספירת העומר

שאלה: מעשה שהיה ביהודי שהתחיל להתפלל תפילת מנחה, דקות ספורות לפני השקיעה, והנה, כשהגיע לאתה חונן, נזכר לפתע שלא ספר אמש ספירת העומר, וגם במשך כל היום לא נזכר לספור, ואם ימתין לסיום תפילתו, יהיה זה כבר בבין השמשות, כך שיש אומרים שלא יוכל להמשיך לספור את העומר בברכה בכל הימים הבאים [יעוין בשו"ע (או"ח סימן תפט ס"ח) ובכף החיים (שם ס"ק פג)]. לפתע עלתה הברקה מעניינת במוחו. מה עשה, לפני שחתם 'ברוך אתה ה' חונן הדעת', [במקום שניתן לפנות אל השי"ת בתפילה אישית על דעה והבנה בלימוד התורה הקדושה, כמבואר בשו"ע (סימן קיט), פנה האיש אל בוראו, והתחנן מקירות ליבו: "רבונו של עולם, היום כבר ארבעים יום לעומר, ואני אוזח רק ביבמות דף ו' אנא, פתח ליבי והאר עיני בתורתך". כשסיים את תפילתו, מיהר לשאול: האם עלתה לו הספירה ויכול להמשיך לספור את שאר הימים בברכה?

תשובה: נאמר בחינוך (מצוה שו): "משרשי מצוות ספירת העומר, על צד הפשט, לפי שכל עיקרן של ישראל אינו אלא התורה, ומפני התורה נבראו שמים וארץ וישראל, והיא העיקר והסיבה שנגאלו ויצאו ממצרים כדי שיקבלו התורה בסיני ויקיימוה, והיא תכלית הטובה שלהם... ומפני כן, כי היא כל עיקרן של ישראל ובעבורה נגאלו ועלו לכל הגדולה שעלו אליה, נצטוינו למנות

ואין יוצאין בהקורא, משום דהא מבואר במגילה דף טז ע"ב דצריך לאמרן בנשימה אחת, ובוזה לא שייך לצאת על ידי אחת, ואתי גם שפיר למה אנו אף על פי שאינם במסורת, דהא מבואר בתוס' בברכות (דף מו ע"ב ד"ה והטוב) דהיכא דכל הקהל אומרים בקול רם צריך לכתוב גדול.

ולכאורה שאלתנו קשורה לחקירה זו, דאם נאמר כהבית הלוי ששומע כעונה הרי זה נחשב כאילו הוא לבדו מברך, צריך השומע לעמוד, אך אם נאמר כדברי החזו"א, דאמירת חבירו פוטרנו, לא צריך לעמוד, דכשם שקריאת חבירו מתוך המגילה נחשבת כאילו הוא קרא מתוך המגילה, כך גם עמידת חבירו נחשבת כאילו הוא עומד.

והנה הביאור הלכה (סימן תפט ד"ה ומצוה) כתב שנחלקו הראשונים אי אמרינן שומע כעונה בספירת העומר, והביא דברי הרי"ף גיאות שמשמע מדבריו שיוצאים, מדקאמר הרי"ף גיאות וז"ל: אנו קבלנו מרבתינו אסמכתא לספירת העומר בעמידה, מדכתיב 'מהחל חרמש בקמה', שאין ת"ל 'בקמה' ללמדך שבקומה ובעמידה, ובמוצאי שבת שאומרים לאחר תפלת ערבית ויהי נועם וקדושה דסידרא כשהן יושבין, נהגו הראשונים לברך ש"ץ מעומד, וכל הקהל עונין אמן בכוונה, שלא להטריח הצבור לחזור ולעמוד, עכ"ל. הרי שמבואר דאם יוצא ברכת העומר מחברו, אינו חייב לעמוד.

אך צ"ע מהא דכתב המחצית השקל והביאו השער הציון (סימן תרץ סק"א) דגם השומעים הברכה של מגילה צריכים לעמוד, כיון דיוצאים ע"י שמיעה, משום דשומע כעונה, והוה כאילו הוא מברך, ולכן צריך השומע לעמוד כמו המברך מצד הדין.

כמו כן כתב הרמ"א (סימן קכד ס"ד) שכל העם יעמדו כשחזור השי"ץ התפלה, וכתב המשנ"ב (סק"ב) שטעמם כיון שמכוונים ושומעים מש"ץ שומע כעונה, וכאילו מתפללין בעצמם דמיא, הרי משמע ששומע כעונה הוה כאילו הוא עצמו אומר, ולכן צריך גם כן לעמוד, וא"כ למה בספירת העומר אין צריכים השומעים לעמוד. ואולי יש לדחות דשאני תפלה דיסודה הוא עמידה לפני

חולה השומע ספירת העומר מחבירו האם צריך לעמוד

שאלה: כתב המשנ"ב (סימן תפט סק"ה) שנחלקו האחרונים אם יכול להוציא חבירו בספירת העומר, אי אמרינן בזה שומע כעונה, או שמא בספירת העומר יש מצוה על כל אחד ואחד לספור בעצמו. ומסתבר שחולה שאינו יכול לדבר, לפחות ישמע מאחר, לצאת את ידי הפוסקים שיוצאים, אך יש להסתפק על הא דכתב השו"ע (שם ס"א) שצריך לספור מעומד. האם גם היוצאים ידי חובתם בשמיעה צריכים לעמוד, או שמא יכולים לישב אפילו לכתחילה?

תשובה: בספר בית הלוי על התורה (סוף הקונטרס לחנוכה) כתב מה שאמר חכם אחד דכהן אחד יכול לומר ברכת כהנים, ושאר הכהנים ישמעו, אם היה מקום לומר כן היינו מרויחים בזה לפרש לשון המשנה במגילה דף כד ע"א המפטיר בנביא הוא פורס על שמע, והוא עובר לפני התיבה, והוא נושא את כפיו, ולא ידענו פירושה של המשנה בפשיטות, דהא כל כהן נושא את כפיו, ולפי זה ניחא דהוא יאמר את כל הפסוקים להוציא את כל הכהנים, ולא נהירא, דברכת כהנים צריך קול רם כמבואר בסוטה (דף לח ע"א) ובוזה לא שייך שומע כעונה.

וכתב הקהלות יעקב (ברכות סימן יא) ונראה דדעת הבית הלוי בענין שומע כעונה הוא, שעצם השמיעה נחשבת כעונה, ויוצא ידי חובתו בשמיעה, ולפי זה אכתי ליכא בשמיעה זו קול רם. אבל אם נפרש ענין שומע כעונה, דקריאת ואמירת חברו פוטרנו, הרי שפיר איכא קול רם של חבירו, ומעשה חבירו מועלת לפטור אותו.

אכן החזו"א (קמא סימן ז) כתב כסברא השניה, שהקריאה של חבירו פוטרנו, והביא לזה ראיה, מהא דשומע קריאת המגילה יצא, והרי בעינן דוקא קריאה מתוך הספר, ואם השמיעה הוא כאחד מענייני הדיבור, והשמיעה עצמה היא קריאתה, הרי אין זו קריאה מתוך הספר אלא בעל פה, אלא על כרחך דמעשה חבירו מהני בשבילו, וחבירו הא קורא מתוך הכתב.

ובחקירה הזאת נסתפק הצפנת פענח (פ"ב מהלכות גירושין ה"ט) אם שומע כעונה הוא רק לענין הדין, או שהוה כעונה ממש, ולפי זה כתב (בהשמטות) שלפי הסברא הראשונה אתי שפי המנהג שלנו שאנו אומרים עשרת בני המן כל אחד בפני עצמו,

ועל פי זה יתכן לומר בשאלתנו, שהאיש לא יצא ידי חובת הספירה, כי ספירתו אינה מבטאת כלל תשוקה ליום הנכסף של קבלת התורה, אלא אלו דברי תחנונים, בהם ציין כסימן בעלמא את משך זמן לימודו, אך זו לא 'ספירת' העומר. לסיכום: יתכן שהספירה לא עלתה לאיש, כי אין זו דרך 'ספירה', אלא 'סימנים', ובתורה נאמר 'וספרתם לכם'.

שטר ועוד שטר, וכשם שילד סופר משחק אהוב עליו, כגון גוגואים, אחד ועוד אחד, כך להבדיל, בספירת כל יום ויום, מתוך ציפייה דרוכה, אנו מבטאים את הגעגועים שלנו לקבלת התורה, מתי כבר נגיע ליום הנפלא של מתן תורה. ויעוין גם במשנ"ב (סימן תפט ס"ה) שכתב שאם אינו מבין את לשון הספירה, אפילו ספר בלשה"ק אינו יוצא, דכיון דלא ידע מאי קאמר אין זה ספירה.

ממחרת יום טוב של פסח עד יום נתינת התורה, להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד הנכסף ללבנו, כעבד ישאף צל, וימנה תמיד מתי יבוא העת הנכסף אליו שיצא לחירות, כי המניין מראה לאדם כי כל ישעו וכל חפצו להגיע אל הזמן ההוא". למדנו אפוא, ש'ספירה' פירושה ספירה של השתוקקות לדבר מסוים, וכפי שאדם שהרוויח ממון, סופר מתוך תענוג ושמחה את שטרותיו,

הגאון רבי משה בראנדסארפער שליט"א גאב"ד היכל הוראה ובעל שו"ת היכל הוראה

העומר, וספירה צריכה להיעשות בדרך שבה בני אדם רגילים למנות. הוכחה לכך היא מה שכתב הכף החיים (שם בסקמ"א) לגבי מי ששאל את חברו 'האם היום יום המישי?' וענה לו חברו "הן" - שחברו חוזר ומברך, כיוון שאין דרך למנות בלשון שאלה. הוא הדין בלימוד: כיוון שאין זו דרך מנייה אלא דרך לימוד, לא יצא ידי חובה.

ארכיון 'עוז והדר'

כיוון שהרב הוא זה שמבצע את המכירה בפועל עבור האב, גילוי הדעת שהועבר באמצעות הקטן מספיק כדי להחשיב את החמץ כחלק מהמכירה הכללית.

האם לימוד הלכות ספירת העומר נחשב כספירה בדיעבד?

השאלה: אדם שלמד בערב (בזמן שניתן כבר לספור) את הלכות ספירת העומר בשולחן ערוך, ותוך כדי לימודו קרא את נוסח הספירה המופיע בסעיף: "ביום הראשון אומר היום יום אחד בעומר..." האם באמירה זו הוא יצא ידי חובת המצווה, כך שכאשר יבוא לספור לאחר מכן באופן רשמי הוא לא יוכל לברך (מכיוון שכבר ספר), או שמא כיוון שאמר זאת בדרך לימוד וניגון - לא יצא ידי חובה ויכול לחזור ולספור בברכה?

התשובה: אדם שקרא את נוסח הספירה תוך כדי לימוד בדרך של אמירה וניגון לימודי, ולא בדרך של מנייה, לא יצא ידי חובה ויכול לחזור ולספור בברכה.

הנימוק והמקורות: בנושא זה מצינו מחלוקת בפוסקים (הובאה בכף החיים סימן תפט ס"ק כט): בשו"ת הלכות קטנות (ח"א סימן קיד) פסק שאף על פי ש"מצוות אינן צריכות כוונה", זהו דווקא בסתם, אך כאן שהאדם עוסק בתלמוד תורה הרי הוא כמי ש"עוקר את כוונת המצווה" ואינו מתכוון לצאת ידי חובה.

מנגד, הערך השולחן סובר שדינו כקורא בתורה והגיע זמן קריאת שמע שאם קרא - יצא, ולכן פסק הכף החיים שיספור שוב בלא ברכה מספק.

הכרעת הדין: יש לחלק בין שני אופנים של אמירה:

סגנון של ספירה: אם אמר את הלשון בסגנון כזה שאדם השומע אותו מהצד (כלי לשמוע מה אמר לפני כן ואחרי כן) היה מבין שהוא סופר כעת את היום - בזה יש ספק אם יצא, ולכן יספור שוב בלי ברכה.

סגנון של לימוד וניגון: כאשר הניגון והסגנון מבהירים לכל שגם ללא ההקשר מדובר בלימוד תורה ולא במנייה, בזה לכולי עלמא לא יצא ידי חובה.

יסוד הדבר הוא שהמצווה היא לספור את

חמץ שנשכח במקום שלא פורט בשטר המכירה

השאלה: מה הדין במקרה שבו אדם מכר את החמץ כדת וכדין, אך לאחר הפסח גילה חמץ "בעין" (ממשי) במקום שלא נזכר ולא פורט בשטר המכירה?

לדוגמה: מנהל מוסד שמצא חמץ בארון במשרדו שלא נכלל במכירה.

סופר שמכר את החמץ בביתו אך שכח מהחמץ שנמצא בחדר עבודתו.

אדם שנוהג להחמיר שלא למכור חמץ בעין, ומצא לאחר הפסח חמץ כזה שנשכח בביתו.

האם החמץ נאסר בהנאה כדין "חמץ שעבר עליו הפסח" ויש לשורפו?

התשובה: החמץ מותר ואינו טעון שריפה. אמנם לכתחילה יש לפרט בשטר המכירה את כל המקומות בהם מונח החמץ, אך מאחר שהשטר שהבעלים חותם עליו הוא "שטר הרשאה" (יפוי כוח) לרב, והרב הוא זה שמוכר בפועל את כל החמץ של כל הפונים אליו - די בכך שהאדם גילה דעתו שהוא חפץ להוציא מרשותו את כל החמץ שלו.

כפי שמוסבר במשנה ברורה (סימן תמח ס"ק יז), חמץ לאחר הפסח אסור רק מדרבנן (קנס). מאחר שמעיקר הדין חמץ בזמן איסורו אינו בבעלות האדם, די בקניין כלשהו או בגילוי דעת המראה שהאדם אינו מעוניין בחמץ, כדי שהמכירה תועיל והחמץ לא ייאסר. גילוי הדעת הכללי במכירה חל על כל החמץ של האדם, גם אם לא ידע על קיומו או מיקומו המדויק.

שליחת קטן למכירת חמץ ברגע האחרון

השאלה: אדם שנזכר דקות ספורות לפני המועד האחרון למכירת חמץ כי טרם מכר את חמצו, ושלח את בנו הקטן (מתחת לגיל מצוות) שיבקש מהרב לצרף את שמו לרשימת המוכרים. האם המכירה חלה, או שהחמץ נאסר כיוון שנעשתה שליחות על ידי קטן?

התשובה: המכירה תקפה והחמץ מותר. אף שבאופן עקרוני קטן אינו יכול לשמש כ"שליח" הלכתי למעשה קנייני, במקרה זה הקטן אינו מבצע את המכירה בעצמו. תפקידו של הילד הוא רק להעביר את גילוי הדעת של אביו לרב.

מציאת כסף בכיס בגד חדש בחנות

השאלה: אדם שהלך לקנות חליפה (בעקטישע) לכבוד החג, מדד מספר חליפות כדי למצוא את המתאימה לו. באחד הכיסים הוא מצא שטרות כסף בסך כמה מאות שקלים ללא סימן זיהוי. ככל הנראה, לקוח אחר שמדד את החליפה לפניו הניח שם את הכסף בטעות ושכח אותו. למי שייך הכסף שנמצא - למוצא או לבעל החנות?

טענת המוצא: המוצא טען כי הכסף שייך לו, מכיוון שהחנות נחשבת ל"חצר שאינה משתמרת" (מקום פתוח לציבור שכל אחד יכול להיכנס אליו ולמשמש בבגדים). על פי ההלכה (חושן משפט סימן רסח), בעל חנות אינו זוכה במציאה שנמצאה בשטח חנותו אלא אם כן מדובר ב"חצר המשתמרת". מאחר שערב פסח והחנות עמוסה באנשים המודדים בגדים, אין לבעל החנות שליטה על הנעשה בכיסי הבגדים, ולכאורה המוצא הוא שצריך לזכות בכסף.

התשובה: הכסף שייך לבעל החנות, ועל המוצא למסור לו את הממון.

הנימוק ההלכתי:

למרות שהחנות עצמה עשויה להיחשב כחצר שאינה משתמרת, ברגע שהמציאה נמצאת בתוך כלי השייך לבעל הבית (במקרה זה - כיס הבגד), בעל החנות זוכה בה מיד. דין זה מבוסס על דברי הנתיבות (סימן ר ס"ק), המסביר שכל כלי שיש לו דפנות ומחיצות נחשב בפני עצמו כ"חצר המשתמרת", גם אם הוא מונח במקום ציבורי (כגון סמטה או חנות). מחיצות הכלי (או הכיס) פועלות כשומרות על מה שבתוכן, ולכן ברגע שהכסף הונח בתוך כיס הבגד השייך לבעל החנות, קנה אותו בעל החנות מדין "חצר של אדם קונה לו". לפיכך, המציאה שייכת לבעל החנות ולא למוצא.

נהרות אורות של אמונה לדרך החיים

ההדתא

מלוקט מדברות קדשו ותורתו של האדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א

גיליון ג
פרשת שמיני תשפ"ו

נהירין פניני דעת לנתיבות חיי היום

האוצר שמסתתר בתוך 49 צעדים קטנים

כאן טמונה הגאונות והרחמים של ימי הספירה. הימים הללו מיועדים לתקן שבע מידות שבאדם שהן חג"ת נה"ם כפי שכתב האר"י ז"ל (שער הכוונות דרושי הפסח דרוש יא) שיש לכונן במ"ט ימים אלו לתקן כל אשר חטא בשבע הספירות.

אבל נשאלת כאן שאלה מתבקשת והיא מדוע לא קבעו שבעה ימים בלבד לתקון שבע המידות כך שכל יום יוקדש למידה אחת כללית. למה למתוח את זה על פני 49 ימים של פרטי פרטים.

התשובה היא שזוהו לימוד עצום לחיים של כל אחד מאיתנו. הקב"ה חילק לנו את עבודת המידות לפרוסות קטנות כדי שכל אחד יוכל לתקן בשלמות כל פרט ופרט בנפרד. כשהאדם מסתכל על המשימה הכללית הוא מיד מתייאש ואומר "זה גדול עליי". אבל כשאומרים לו שהיום צריך לתקן רק נקודה אחת קטנה וספציפית הדבר קרוב אליו מאוד. על ידי צעדים קטנים יומיומיים יכול כל אדם לתקן את נפשו רוחו ונשמתו ללא ייאוש.

לחפש את המטמון

הרעיון הזה רמזו בפסוק בספר משלי (ב. ד) האומר "כִּמְטֹמֹנִים תִּחְפְּשֶׁנָּה". הרוקח (פסח סימן רצד) מגלה שהמילה "מטמונים" היא בעצם נוטריקון של המילים "מ"ט מונים". על דרך זו הביא הבת עין (פרשת אחרי ד"ה כמעשה) בשם המגיד ממעוריתש ע"ה שאם תבקש את יראת ה' כמו שמבקשים אותה בעת שמונין מ"ט ימי הספירה או בוודאי תמצא את האוצר בתוך עצמך.

הוראה למעשה:

עבודת המידות אינה שייכת רק ליחיד סגולה. היא שייכת לך בדיוק במקום שבו אתה נמצא היום. אל תנסה לשנות את כל האישיות שלך ביום אחד כי זה מתכון בטוח לשבירה. קח לך בכל יום מימי הספירה נקודה אחת קטנה מתוך חיי המעשה כמו לענות ברונע לילד קופצני או לדון לך זכות נהג שעקף אותך בפזיזות. הצעדים הקטנים והכמעט בלתי נראים האלו הם אלו שבונים בתוכך כלי ענק וטהור לקבלת התורה.

כמה פעמים הבטנו בעצמנו אחרי התפרצות של כעס או חוסר סבלנות והרגשנו תסכול עמוק? רובנו בטוחים ש"תיקון המידות" זו עבודה ששייכת רק לצדיקים נשגבים או למקובלים יודעי סוד, ושלנו הקטנים אין באמת סיכוי להשתנות מן הקצה אל הקצה.

אבל ימי ספירת העומר באים ללמד אותנו בדיוק את ההפך.

למה דווקא עכשיו קוראים פרקי אבות?

בשבתות של ימי ספירת העומר נהוג ישראל ללמוד פרקי אבות. הסיבה לכך היא שחודש אייר התייחד כזמן של הכנה פנימית לקבלת התורה כפי שמובא בספר בני יששכר (חודש אייר מאמר א אות ה). הכלל הבסיסי מופיע בתחילת תנא דבי אליהו הקובע כי דרך ארץ קדמה לתורה וזו ההכנה הטובה והנכונה ביותר.

בדיוק כפי שספר בראשית פותח במעשי אבות האומה רק כדי ללמד אותנו מידות טובות לפני שמגיעים למצוות התורה כדברי הבני יששכר (חודש כסלו מאמר ב אות כט) כך גם אנו לומדים את מסכת אבות קודם מתן תורה. מנהג זה מובא באבודרהם (תפלות הפסח) שכתב כי בספרד נהגו לקרות במסכת אבות בשבתות שבין פסח לשבועות ואף הרמ"א (אורח חיים סימן רצב סעיף ב) מביא את המנהג לאמירת פרקי אבות לאורך הקיץ כולו.

חיוק עוצמתי לדברים אלו נמצא בדברי החסיד יעב"ץ (אבות פרק ו משנה א) המבאר כי התורה לעולם לא תשכון אלא באדם הריק ממידות רעות ומלא במידות חשובות. לזה כיוון ה' יתברך באומרו (שמות יט, טז) "היו נכונים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה" וכן בציווי המיוחד על כיבוס הבגדים שבא להורות על צורך בטהרה מן הטומאה והלכלוכים הנפשיים שמונעים מהאדם את השגת התורה.

הסוד הגדול של פירוק המשימה

אבל איך תכלים עושים את זה? הרי שינוי טבעיים ומידות נראה כמו הר עצום שאי אפשר לטפס עליו.

בצל האמונה פרקי חיוק לחיים של רונע ושלווה

האור הגדול בתוך החושך

כשהטמנים מתקדרים מעל הראש

יש תקופות בחיים שבהן אדם מרגיש שהוא הולך בתוך ענן. התפילה יבשה, הלב אטום, הדאגות מכסות את האופק, ונדמה שהקב"ה "הסתיר את פניו". ההרגשה הטבעית ברגעים כאלו היא של ריחוק ונפילה. אולם ספרי החסידות מגלים לנו סוד עצום: החושך הזה אינו סימן לעזיבה אלא בדיוק להפך - הוא מעיד על קרבה עצומה ועל אור חדש שעומד להאיר.

האור הגבוה שמסתתר בתוך החושך

לימוד עמוק בסוד החושך נשכיל בדברי השפת אמת' (מקץ תרל"ט ד"ה במדרש). אנו אומרים בכל בוקר בתפילה "וצר אור ובורא חשך". ולכאורה עולה כאן שאלה חזקה שהרי עולם הבריאה נחשב לעולם גבוה ורוחני יותר מעולם היצירה על פי סדר העולמות אביע' (אצילות בריאה יצירה עשייה). אם כן מדוע אנו מייחסים את עולם הבריאה הגבוה דווקא לחושך באומרו "בורא חושך" ואילו את עולם היצירה הנמוך ממנו אנו מייחסים לאור באומרו "וצר אור".

מבאר השפת אמת יסוד מרעיד. החושך שבעולם אינו סתם "היעדר אור" כפי שהוא נראה לעיני בשר ודם. החושך הוא מציאות רוחנית גבוהה שנבראה בפני עצמה וכאמור "בורא חושך". מטרת בריאת החושך היא לשמור על האור. כאשר העולם אינו ראוי לקבל את האור מעלים אותו הקדוש ברוך הוא אל תוך מקום גבוה ונשגב יותר כדי שלא תהיה לרשעים ולכוחות הטומאה כל אפשרות של גישה אל האור הזה.

המסקנה מכך עבור כל אחד מאיתנו היא מרוממת. אם אדם רואה כי ישות חושך סביבו והוא חווה תקופה של הסתרה ידע נאמנה כי אין זו נפילה אלא הכנה לעלייה. הוא עומד כעת לעלות לדרגה גבוהה הרבה יותר מזו שהיה בה עד עכשיו. ואם רק עומד בניסיון וימשך בעבודתו גם בתוך החושך הוא יזכה לגילוי של אור גבוה ועצום פי כמה.

להתקרב אל כיסא הכבוד מתוך הענן

עוד זאת יש לו לאדם לחזק את עצמו ולא ייתן ללבו ליפול חלילה כשמוניע אליו זמן של הסתר וחשיכה.

המשך בעמוד הבא

קיום מצוות גם

כשאין לנו "אורות"

על הפסוק בפרשתנו "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' תַּעֲשׂוּ וַיֵּרָא אֲלֵיכֶם קְבוֹד ה'" (ט, ו). שואלים המפרשים שאלה עצומה. מדוע התורה אינה מפרשת מיד מהו אותו "דבר" שעלינו לעשות וכל אחד נאליץ להרץ לפי דרכו. על פי הכלל של שבעים פנים לתורה נוכל למצוא כאן תשובה שנוגעת בדיוק בהתמודדות היומיומית של כל אחד מאיתנו.

ידוע שאם אדם בדרורו יחפש בתחילת דרכו לעשות כל מצווה רק מתוך הכוונות העמוקות והגבוהות ביותר, הוא פשוט ירים ידיים ועלול לחילה להימנע מעשיית המצווה לחלוטין. הוא יסתכל על גודל המצווה ויחשוב לעצמו שקשה מאוד הדבר לעשותו כראוי וכיאות וכי אין לו שום סיכוי להכין את לבו ונפשו לרמה כזו של קדושה.

קודם "תעשו" ואחר כך יאיר האור

בדיוק למקום המייאש הזה באה התורה במתק דבריה ולוחשת לנו עצה אדירה. הקב"ה אומר לנו "זה הדבר אשר ציוה ה' תעשו". קודם כל ולפני הכל תחילה יש לו לאדם פשוט לעשות את המצווה. גם בלי הבנה מיוחדת וגם בלי להרגיש התעלות אלא רק מתמת העובדה שזוהו ציווי ה'.

עצם העשייה הפשוטה שלך היא הדבר החשוב וכאמרו זה הדבר אשר ציווה ה' ולכן כך תעשו. התורה מבטיחה שלאחר מכן כשתיכנס בשערי המצווה ותעשה אותה בתמימות יקיים בך ההמשך "וירא אליכם כבוד ה'". פתאום תזכה להבין את המהות והפנימיות של המצווה שכן כבוד ה' תגלה אליך מתוך עצם העשייה.

המצפן הפנימי: איך לדעת מה ה' רוצה מוכני?

לימוד עמוק נוסף ודרך להכשיר את המעשים לרצונו יתברך קיבלנו מרבנו הקדוש הבעל שם טוב ע"ה בשם הרמב"ן ז"ל. פעמים רבות אנו עומדים מבולבלים מול החלטות ושואלים את עצמנו איך באמת נדע אם המעשה שאנו עומדים לעשות הוא רצון ה' או לא.

על כך קיבלנו עצה מובהקת מגן עדן. כשהאדם מסופק במעשיו אם הם רצויים במרום ואינו יודע להכריע בדעתו באיזו דרך יבחר עליו לסלק מנפשו כל צד של הנאה עצמית שעלול לצמוח לו מאותו מעשה. ברגע שינטרל את האינטרס האישי הוא יזכה לבוא אל האמת האמיתית ומן השמיים יסייעו בידו ויודיעו לו האם כשר ונכון הדבר אם לא.

באמת ראוי לו לאדם להיזהר שלא לעשות שום מעשה שאין בו משום ריבוי כבוד שמיים בעולם. אם הוא בוחן את מעשיו ואינו מוצא בהם שום תועלת רוחנית עליו לפרוש מהם. בזה יבואר היטב הכתוב "זה הדבר אשר ציוה ה' תעשו וירא אליכם כבוד ה'" שאם במעשיכם יתרבה כבוד ה' אז תדעו בבירור כי זהו הדבר אשר ציוה ה' לעשותו.

הוראה למעשה:

לפעמים היצר הרע מליביש את עצמו באצטלא של צדקות ולוחש לך שאם אתה לא מכוון ומרגיש "אורות" עדיף שתוותר. אל תקשיב לו! התורה צועקת לנו ההפך. אל תחכה להיות מושלם כדי להתחיל. קפץ למים ותעשה את המצווה בתמימות רק בגלל שה' ציווה. נטרל את הנגיעות האישיות חפש רק להרבות כבוד שמיים ותראה איך האור הגדול של "וירא אליכם כבוד ה'" מאיר עליך מתוך המעשים הפשוטים ביותר.

מבחן הזהב של הנפש והכוח ללמד זכות על כל יהודי

משקל הזהב של אהבת ישראל

כל דבר בעולם יש מדד שדרכו ניתן לבחון אם הוא אמיתי ושלם. ממש כשם ששוקלים כסף או זהב לאחר יציתם כדי לדעת אם משקלם מדויק או שמא נחסר מהם חומר תוך כדי היציקה כך קיים מבחן מדויק גם בעבודת השם. המבחן האמיתי לכל איש ישראל אם הוא באמת מאוהביו יתברך הוא על ידי אהבת ישראל. אם יש באדם אהבת ישראל הרי זה סימן מובהק שיש בו אהבת ה' וזוהי כוונת המאמר על "אהבת לרעך כמוך" שהוא כלל גדול בתורה כפי שמובא בירושלמי (גדרים פ"ט ה"ד). על ידי מצווה זו יכול האדם לדעת ולהבחין מהו מעמדו האמיתי בנוגע לקיום התורה. (ראה בספר תפארת היהודי אות פז).

היכולת הזו היא סימן מובהק על מעמדו של אדם בעבודת בוראו. עד כמה שהוא רואה כל אדם מישראל בעין טובה ובעין יפה זהו הסימן שנפשו מתוקנת ומבוררת מכל סיג ופגם. כשאנו עוסקים במלאכת ימינו למשל בעריכת כתבים וטקסטים או מתרגלים לחפש את הנקודה העיקרית ולנפות החוצה את השגיאות. כך ממש היא עבודת הנפש שלנו מול כל יהודי באשר הוא, שעליו להיות מיומנים לחפש את האור הגנוז שבין השורות.

כפי גודל הצדיק כך גודל הסנווריה

כפי מעלת האדם וגובה נשמתו כך הוא מסוגל ללמד זכות אפילו על הפחותים שבישראל. יסוד זה אמר הרה"ק רבי גדליה מליניץ ע"ה בשם רבו המוכיח מאניפולי ע"ה כפי שמובא במדרש פנחס החדש (אות א). צדיק קטן בכוחו ללמד זכות על רשע קטן אבל צדיק גדול מסוגל ללמד זכות אפילו על רשע גדול. לעתיד לבוא משיח צדקנו מרוב גודלו וקדושתו ילמד זכות אפילו על רשעים גמורים ועל ידי אותה ראייה חיובית וטהורה יחזירם בתשובה ומיד תבוא הגאולה השלמה.

תפילה מתוך גלגלי העגלה

עד כמה הייתה עבודת לימוד זכות טבועה עמוק אצל צדיקי הדור יש ללמוד מהמעשה הנפלא המסופר על סגורן של ישראל רבי לוי יצחק מברדיטשוב ע"ה. באחד הימים הלך הרבי עם תלמידיו ולפתע ראו מולם עגלון פשוט שעמד ליד עגלתו. אותו עגלון היה עטור בטלית ותפילין והיה שקוע באמצע תפילתו אך במקביל ידיו היו עסוקות למרוח שמן ולשמן את גלגלי העגלה לקראת הנסיעה.

התלמידים שראו זאת הזדעזעו מהמראה וביקשו לגעור בעגלון על חוסר הכבוד כלפי התפילה. ענה לעומתם הרה"ק מברדיטשוב וקרא בהתלהבות להביט ולראות עד כמה גדולה עבודתו של העגלון הזה שאפילו בעת שהוא עוסק במלאכה שפלה של משיחת גלגלי העגלה בשמן, הוא בכל זאת זוכר את הקדוש ברוך הוא ומתפלל אליו.

הנקודה לחיים:

הרי לנו דוגמה מאירה כיצד אפשר להסתכל בהיבט שונה לחלוטין על מעשי האדם. בתוך שגרת החיים אנו נתקלים לא פעם בהתנהגויות צורמות של אנשים סביבנו. הבחירה היא תמיד בידיים שלנו האם להיות ה"קטגור" שרואה רק את החיסרון או למצוא את הפוטנציאל והטוב הגנוז. אף אנו המצפים לגאולה וישועה שומה עלינו להתאמץ ככל האפשר ללמד זכות על כל יהודי באשר הוא ועל ידי המבט הטהור הזה נזכה לביאת משיח צדקנו במהרה בימינו.

בְּצֵל הָאֱמוּנָה

המשך מעמוד קודם

דווקא זמני הסתער הם המסוגלים ביותר להתעלות כפי שאומר דוד המלך עליו השלום בתהלים (צז, ב) "עַן וְעָרַפְל סָבִיבִיּוֹ צִדְקָה וּמִשְׁפָּט מִכּוֹן כִּסְאוֹ".

הענן והערפל סובבים את כבודו יתברך. כאשר אדם מרגיש חשיכות ואינו יכול לכוון את לבו ומרגיש מרוחק עליו לדעת כי דווקא בשעת הסתער ישנה עת רצון גדולה. זהו הזמן המובחר ביותר להתקרב לבורא יתברך.

כך אמר הרה"ק רבי חיים חייקא מהמדורא ע"ה שהיה תלמידו של המגיד ממעזריטש ע"ה. הוא דייק מהפסוק כי דווקא בזמן חושך ענן ערפל והסתער פנים הוא הזמן המובחר להתקרב והוא עת רצון. ההוכחה לכך מונחת במילה "סביביו". כאשר אדם נמצא בתוך "ענן וערפל" זהו אות וסימן לכך שהוא הגיע קרוב מאוד לקדוש ברוך הוא שהרי הענן הוא סביביו ממש וקרוב ל"צדק ומשפט מכוון כסאו".

לכן גם אם לפעמים יראה האדם בעצמו איזו התרשלות או חולשה בעבודת הבורא יתברך שמו אזי אדרבה עליו לחזק את עצמו ולקום בזריות ובהתלהבות כי הימצאותו בתוך ה"ענן" מעידה שזוהו בוודאי עת רצון והוא קרוב כעת לכיסא הכבוד יותר מתמיד.

בימים של הסתער וחוסר חשק אל תיבהל ואל תחפש אשמים. דע שהחושך הזה הוא ה"שומר" של האור הגדול שעומד להתגלות לך. הקב"ה עטף אותך בענן וערפל לא כדי לדחות אותך אלא משום שהכניס אותך קרוב מאוד אליו אל "סביביו". קום דווקא מתוך הכבדות עשה מצווה קטנה או תפילה קצרה מתוך החושך ותגלה איך הסתער הופך באחת למקפצה הכי גדולה בחיים שלך.

ובהרת בחיים

גליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

באור החיים תולדות רבנו הק'

פרק רביעי: שנות בראשית סוערות אימה ברחובות פאס

באותה שעה עדיין לא נחו ולא שקטו בני פאס. אדרבה, לצד השמחה על אבדו של הרשע נאחזו הכל, יהודים וגויים, בפחד נורא מתגובתו של המלך המטורף על מותו של בנו. תגובתו של מולאי איסמאעיל אף פעם לא התחשבו יתר על המידה במציאות, והוא היה מסוגל להאשים את כלל תושבי פאס בהריגת מולאי חפיי.

"באותה שעה שנשמע הדבר הזה שמת הארור מולאי חפיי נבהלו נחפזו רעדה אחזתם כל אנשי המדינה גוים של פאס אזדיד ושל פאס אל באל' והגוים של פאס אלבאלי שהיו בהאלמלאח באותה שעה היו נחבאים בחצרות היהודים ובורחים על הגגות מחצר לחצר ועמי היה נחבא אלכוואז ס' מחמד עדייאל בווריאל אחת, בחצר אחת קרובה לצד בית הקברות מפני שבאותה שעה שנשמע הקול הייתי קונה בשר לכבוד ש"ק וכששמעו הדברים ברחו בני אדם יהודים וגוים ויש שהניח חנותו פתוחה וברח ונגעלו כל החנויות וכל א' סגר דלתי ביתו עליו, ומי שהיה רחוק מחצירו לא היה יכול ללכת לחצירו עד שעברו ג' שעות והיו הולכים בני אדם לבתיהם על הגגות..."

"...מי יכול לספר התלאות והצרות שעברו עלינו בחיינו ובמותו. שבימים ההם בזמן הזה ברחו אנשי המדינה, כל מי שיש לו יד ושם, וכל ת"ח כולם, ברחו להרים ולגבעות ולמדינות הקרובות והרחוקות. ולא נשארו במדינה כ"א העניים. ולא נמצאו כאן בזמן הנס ת"ח. ולאחר מותו בג' ימים והנה מולאי למתוכיל אחיו של מת, בא עם המשרתים הרשעים של אחיו. ומרוב הפחד שהיו אומרים שבא לנקום נקמת אחיו, ברחו בני אדם ונחבאו. ואין שום א' יוצא לשוק, בין גדולים וקטנים וגוים וטף. ומי שהוא יוצא מדלתי ביתו לחוץ מתחייב בנפשו..."

מסים ללא סוף

אותה שנה, שנת תס"ד, היתה שנת שיא מבחינת המיסים שהוטלו על קהל פאס ועל יהודי מרוקו בכלל, ובפרט מאז מסע המיסים הנורא שהחל בשנת תס"א במלוא עוזו.

"...סוף דבר איני יכול לעלות על ספר עול המס הכבד שנתנו קהל פאס' בש' הנז' שנת תס"ד. ונחלה מלפניו ית' יסלק חרון אפו מעל עמו ישראל. ויאמר לצרותינו די אוי"ך..."

אבל שנת תס"ד עדיין לא סימנה את סיומה של מתקפת המסים הנוראה. שנת תס"ה אף היא קשה היתה מנשואו ומוטטה קהילות בזו אחר זו.

"לספר את התלאות והצרות והמסים שהיו בשנים ההם משנת תס"א עד תס"ה, אין קץ ואין שיעור! ו"מש' תס"א אין לך יום שאין קללתו מרובה מחבירו מה שלא יכולתי לכתוב ולהעלות על ספר את כל התלאות והמטרות והצרות שעברו עלינו בחמש שנים זה אחר זה צרות תכופות זל"ז לא שלנו ולא שקטנו ולא נחנו לתפ"ץ..."

ואכן, אם צרותיה של פאס נרשמו בפרוטרוט, הרי שכזה היה פחות או יותר גורלן של יתר קהילות מרוקו. למעט מקנס בה היה המצב רגוע, יחסית, ושהיותה מוקד משיכה של יהודים נמלטים מיתר ערי מרוקו.

פניני אור החיים

להתעלות מעל הרגשות

ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרן ולבניו ולקני ישראל: (ט א)

כשאדם עושה משהו שקשה לו, גם הוא יכיר את עצמו לעשות זאת, הקושי יבלוט בהתנהלות שלו. הוא ידחה את הדבר ככל שיוכל.

כשכבר יבוא לעשות, יעשה זאת בשלבים, לא בבת אחת. כאילו הוא אומר לעצמו: מה לעשות, אין ברירה, אני מוכרח.

והוא לא יעשה זאת בפרסום. בטוח.

את שלושת הדברים הללו מונה האור החיים הקדוש, ומראה לנו את דרגתו הנשגבה של משה רבינו.

התפקיד הנשגב של הכהונה, כמעט היה בידי משה רבינו, ולאחר שביקש והפציר בסנה שלא ישלחוהו ה' לפרעה מלך מצרים, ניתנה הכהונה לאהרן הכהן ולבניו.

חלפו שנים, המשכן נבנה, וכעת עומד אהרן הכהן להיכנס להתחיל לשרת בקודש. אמת שמשה רבינו מופלג היה מאוד בצדקות ובענוהו, אבל כעת, כשזראה את התפקיד הקדוש של הכהונה. איך הוא יקבל זאת?

הבה נתבונן:

מתי הוא קרא לאהרן?

"ויהי ביום השמיני". תיכף שנהיה היום השמיני, מיהר משה רבינו למנות את אהרן הכהן לתפקידו. בלי להתמהמה כלל.

למי הוא קרא? "לאהרן ולבניו". מיד לשניהם. לא בשלבים כפי שהטבע מושך לעשות.

ולא בצנעה ולא במחבוא. "קרא משה לאהרן ולבניו - ולקני ישראל". בפרסום. בפומבי. בפני הזקנים.

זה נקרא לכפות את הרגשות.

לרצות לעשות את רצון ה' בשלמות, תוך התעלות מחולטת על מגבלות הטבע!

שויתי ה' לנגדי תמיד

ויאמר משה זה הדבר אשר צוה ה' תעשו וירא אליכם כבוד ה': (ט ו)

באמצע העשייה של שבעת ימי המילואים, אומרת התורה, בפסוק ו' "ויאמר משה, זה הדבר אשר צוה ה' תעשו, וירא אליכם כבוד ה'".

זה נראה כמו הוראה מיוחדת, נוסף על שאר הדברים

המפורשים בפרשת 'שבעת ימי המילואים'. ואכן הרבה פירושים נאמרו בזה.

אומר האור החיים הקדוש: מה כתוב בפסוק הקודם? "יקרבו כל העדה ויעמדו לפני ה'".

זו הנקודה שעליה אומר משה רבינו "זה הדבר אשר צוה ה' תעשו".

"לעמוד לפני ה'" זו דרגה נפלאה: דרגה בה חש האדם שהוא עומד לפני ה', כמו שדוד המלך אומר "שויתי ה' לנגדי תמיד".

אדם שחי את העובדה שה' ניצב לפניו תמיד, לא יסור מדברי התורה ימין ושמאל. כל תנועה וכל מעשה שלו יהיו מחושבים היטב. הוא נמצא כעת מול המלך, המלך רואה אותו.

כשראה משה רבינו את הדרגה הנשגבה של "ויעמדו לפני ה'", אמר להם: זה הדבר! כך תמישכו.

וירא אליכם כבוד ה'!

לעשות נגד רצון ה'? זה דבר בהמ'!

ויקרב אהרן אל המזבח וישחט את עגל החטאת אשר לו: (ט ה)

אדם לא יכול לעשות עבירה ולהתעלם, כאילו לא עשה כלום. האור החיים הקדוש מביא את דברי חז"ל "כל האומר הקב"ה ותך - ויתרו מעיו".

לפי זה, אדם שעבר עבירה, "הנפש החוטאת היא תמות". ואין מכפר הקרבן?!

מסביר האור החיים כך:

כשאדם עובר עבירה, הוא לא בגדר אדם! כשחושבים מה שעושים, האם שייך ללכת נגד רצון ה' ולחטוא חלילה.

"אין אדם חוטא אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות".

הוא פשוט נעשה בהמה.

כשהוא חוזר בתשובה, הוא עולה שוב לדרגת אדם. האם ראוי להמית אדם על המעשה שעשתה הבהמה?!

לכן מביא האדם קרבן. הוא מביא בהמה, וחושב הרי הייתי בדרגת בהמה, אני כל כך מתחרט. והוא חושב בצער שהיה ראוי לעשות בו את מה שעושים לבהמה, וכך מתכפר לאדם על המעשה שעשה בהיותו בגדר בהמה.

אדם ובהמה תושיע ה'.

כך מכאן האור החיים הקדוש.

ולפי דרכו למדנו מכאן מוסר השכל מפלח כליות: אדם שעובר עבירה, נחשב כבהמה. ישמרנו ה'.

ספיר ויהלום פניני מוסר ויראת שמים בפרשה

מסירת הגדולה לזולת

יְהִי בַיּוֹם הַשְּׁמִינִי קְרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וּלְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל (א ט).

ישנם יהודים גדולים, אותם עמד הקב"ה ונטע בכל דור ודור. יש והם גדולים בתורה או ביראה, ישנם שגדולתם ניכרת דווקא בעבודת התפילה או במוסר, ואחרים - בשפלותם.

התפקיד הנשגב של הכהונה, כמעט היה בידי משה רבינו, ולאחר שביקש והפציר בסנה שלא ישלחהו ה' לפרעה מלך מצרים, ניתנה הכהונה לאהרן הכהן ולבניו.

חלפו שנים, המשכן נבנה, וכעת עומד אהרן הכהן להיכנס להתחיל לשרת בקודש. אמת שמשנה רבינו מופלג היה מאוד בצדקות ובענווה, אבל כעת, כשרואה את התפקיד הקדוש של הכהונה, איך הוא יקבל זאת?!

על כך מרחיב רבינו **ה'אור החיים' הקדוש** זיע"א, ואומר:

"דע כי העושה דבר כזה שיתן גדולה הנודעת לו - לזולתו, לו יהיה אחיו, כאשר יתחייב לעשותה, לא ישלט בנפשו עשותה בג' שלמויות. האחת, שיעשנה במהירות. והשניה, בצירוף בחינת ההדרגות שישנה בדבר. השלישית, עשיית הדבר בפרסום לפני רבים."

כשאדם נדרש לתת את הגדולה המגיעה לו - כפי ארות עיניו, לאחרים, הרי שאף אם הוא אכן עומד בניסיון זה, לא יימלט מלהיכשל באחד הפרטים הבאים.

ראשית, בדרך כלל מתעכב האדם בביצוע המשימה הרצויה ועושה הכל כדי למשוך עוד מעט זמן, לדחות את הקץ. בנוסף, במידה וישנן כמה דרגות במשימה וכל אחת משפילה יותר מחברתה - יעדיף האדם לעשות זאת בהדרגה ולא יצטרף את כלל השלבים יחדיו. זאת ועוד, הוא יעשה מאמץ להצניע ככל יכולתו את הפעולה ולמנוע מעצמו את הבושה.

אולם כאן, למדנו רבינו, שמשנה רבינו גבר בעוז רוחו על שלושת הניסיונות הללו גם יחד. "והודיע הכתוב כי שלושתם יחד שלט משה בנפשו ועשאו."

"כנגד המהירות אמר: 'ביום השמיני', פירוש, בהיות הבוקר טהור לב לא עיכב, אלא תיכף קרא לאהרן לתת לו הכהונה ולא נתעצל. ב', עשה הדבר בצירוף בחינת ההדרגות, שנתן הכהונה לאהרן ולבניו יחד, הגם כי בזה יגדל העצבון בלבו שיראה גדולה מושכת לאהרן ובניו, ואשר יעצב אל לבו יעשה הדבר בהדרגות, בתחילה יקרא לאהרן ואחר כך לבניו, כי לא היה הכרח בקריאת הבנים או עם אהרן. הג', במצב כל הזקנים, דכתיב: 'ולזקני ישראל', לעשות הדבר בפומבי בפני רבים ונכבדים, וזה יורה על שלימות הרצון לעשות רצונו יתברך, וכפה הרגשותיו."

מדברי רבינו נמצאו למדים יסוד מוסד בהכרת נפש האדם, והבחנה באמיתיות כוונתו הפנימית. כאשר נראה אדם העושה דברים באיטיות, מקיים מצוות אך בעצלות ולא במהירות, זוהי הוכחה שאין לבו שלם עם הדבר, הוא אינו מרוצה ושמת באמת במעשי המצוות.

דבר זה יכול לשמש מבדק וסימן להורים ולמחנכים, לדעת אם בנם או תלמידם אוהב את תלמודו ומחובר בעבודת ה', או חלילה לא. שאם גם כאשר הוא עושה את המוטל עליו, הוא עושה זאת בכבדות, או בהדרגה, זהו סימן שאין לבו

שלם בעבודת ה'. וכן דברים הראויים להיעשות בפרהסיא, והוא עושה אותם בצניעה, סימן הוא שיש לו איזו הסתייגות בדבר, כי דבר ששלמים אינו עושים אותו בפרהסיא.

סימנים אלו יגלו לאדם עצמו להוריו ולמחנכיו, מהו היחס האמיתי שלו לענין.

אודות ניסיון מעין זה, כמו גם התגברות איתנה על ניסיון הכבוד והענקת הגדולה בלב שלם לאחר, מצאנו בקורות ימי החסידות את המעשה המפעים הבא.

היה זה לאחר הסתלקות הרבי ר' **בונים מפשיסחא** זיע"א. בעוד החסידים המומים ומוזעזעים על השבר בו השברו זה עתה, נתנו הללו את עיניהם בעתיד להתרחש, ומתוך ראייה מפוכחת בחנו את האפשרויות העומדות לרשותם.

לא היה זה סוד שחסידי פשיסחא, ובראשם היהודי הקדוש, נרדפו עד חרמה. דרכם הגבוהה מכל גבוה אף הרחוקה מהשגת מרבית בני דורם, היתה לצנינים בעיני רבים, ואילו כעת - הוכפלה הבעיה שבעתים.

תלמידיו הבולטים ביותר של הרבי, אלה אשר בהם נתנו החסידים את עיניהם להנהיג את העדה, היו הרה"ק השרף מקאצק - ר' **מענדל מטומשוב** זיע"א כפי שכונה באום ימים, והעילוי הקדוש מוורשה אשר נודע לימים בתור הרה"ק **החידושי הרי"ם מגור** זיע"א.

נטו הדעות לכאן ולכאן, היו שצידדו בזה ואחרים בזה, אולם דבר אחד ידעו הכל - במידה ולא יוכתר מורה דרך, רועה לצאן וקברניט לספינה הקדושה, אזי יפוצו החסידים לכל עבר ויירדפו על צווארם עד שתתפרק החבילה חלילה. ברור היה כי נדרשת כאן הכרעה, ויפה שעה אחת קודם.

דא עקא, שני הצדדיים המדוברים לא היו במקום והדיון כולו התנהל מרחוק. השרף מטומשוב, אשר שהה בפשיסחא באותה העת וחשש שמא אם ישתתף במקום יצית הדבר מחלוקת מיותרת, פנה ושב לביתו אשר בטומשוב. החידושי הרי"ם מצידו שב על עקבותיו תיכף בתום ההלוויה, ובצירוף כמה מאנשי שלומו עשה את דרכו לוורשה.

ראו החסידים כי המצב דחוק, הזמן קצר וההכרעה עודנה נתונה בספק, והריצו מברק בהול לוורשה - אל החידושי הרי"ם, למען ישוב לפשיסחא ויכריע בנידון הגורלי. נענה החידושי הרי"ם לבקשתם, יצא לדרכו והועיד את פניו לפשיסחא.

על אם הדרך בואכה פשיסחא, בכפר קטן בשם סאמוט, שכנה אכסניה יהודית קטנה בה נהגו החסידים לפוש מטורח הדרך בדרכם לרבים וממנו. אף החידושי הרי"ם עצר במקום, נכנס לאכסניה ואת מי הוא פוגש אם לא את ידידו ורעו - ר' מענדל מטומשוב.

ידעו שני ענקי רוח אלה כי על כתפיהם מוטלת ההכרעה הגורלית, הבינו היטב כי הכל נותנים בהם את עיניהם, והם אכן נועדו יחדיו בסוד שיח שרפי קודש - כפשוטו, והם יצאו מן האכסניה ופסעו יחדיו אל היער הסמוך, שם שהו במשך שעות ארוכות הרחק מכל עין סקרנית ואוזן כרויה.

רק בעלות השחר הגיחה דמותם הקדושה מן היער, הם פנו אל האכסניה והתפללו שחית, אולם תיכף לאחר מכן נעלו עצמם בחדר והמשיכו בשיחת הטימירה.

חלף זמן ממושך, והנה בהגיע עת דמדומי חמה וכמעט ששקעה השמש, נשמע קולו של השרף:

'**סוף סוף נפלה ההנהגה בין שנינו. אני אליכם או אתם אליי?'**

'אני אליכם!' נשמעה תשובתו הברורה, הנחרצת, של החידושי הרי"ם.

חלפו דקות ספורות, והנה לקראת מנחה יצא החידושי הרי"ם מן החדר ובוזריות אופיינית הכין עצמו לתפילת המנחה, תוך שהוא פונה בנימה עניינית לאחד החסידים: 'הכן עצמך לגשת לפני התיבה, תיכף יוצא הרבי!'

'יהודי אמיתי הוא!' השיב נחרצות למי מבין החסידים אשר ניסו להניא אותו מהחלטתו זו, בעיקר בשל העובדה שדמותו התקיפה והחריפה של השרף יכולה היתה למשוך אש נוספת מצד מתנגדי פשיסחא, **'אני אכנע לפניו, ואף אתם עשו כן'**.

שם, באכסניה הקטנה שבסאמוט, החלה ללהט השלהבת היוקדת לבית קאצק. שם נפל דבר, ומשם הועידו הכל פניהם לוורשה בראשות הרכבי הלא הוא השרף מקאצק, כשהוא מלווה בידידו הקרוב שזה עתה כפף עצמו למרותו כאחרון התלמידים.

ללמדני וורשה וחסידיה המופלגים אשר קיבלו את פניהם, אלה אשר נבוכו למראה החידושי הרי"ם - המנהיג הטבעי והמתבקש בעיניהם, נכנע בכל מהותו לשרף, השיב באותו משפט שחזר על עצמו שוב ושוב: **'אני אכנע לפניו, ואף אתם עשו כן'**.

טומאת אוכלי השרצים

אֵל תִּשְׁקָצוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל הַשְּׂרָץ הַשָּׂרֵץ וְלֹא תִטְמְאוּ בָהֶם וְנִטְמְמֶתְכֶם בָּם (א מג).

פירש רבינו **ה'אור החיים' הקדוש** זיע"א שאדם החוטא רח"ל באכילת שרצים נעשה הוא בעצמו שרץ, ואלו דבריו: צריך לדעת למה חזר עוד לצוות לזה, ורבותינו ז"ל (בתוי"ט) אמרו לרבות את שפירשו לארץ וחזרו, ודרשה זו אמת אלא שאינה צריכה, כיון שפירשו, וכי בשביל שחזרו יהיו מותרים. ויש ליישב דבריהם ז"ל, ואולי שבא הכתוב להודיע כי האוכל מהשרצים תעשה נפשו עצמה שרץ, והוא אומר 'אל תשקצו את נפשותיכם', פירוש לא תעשו נפשותיכם שקץ, ובמה, 'בכל השרץ השורץ על הארץ' כשתאכלו אותה.

היה זה בימי המלחמה הנוראה, בה עלו על המוקד ועונו עד מוות רוב רובה של יהדות אירופה המעטירה. ביום בו הוגלה הרה"ק **רבי יצחק שמואל מראדושיץ** זיע"א הי"ד והגיע לגטו הקטן בעיר פיעטקוב, הכינו לו האנשים קבלת פנים, הרבי לא ציפה לה והיא לא הייתה לרוחו ולרצונו. הוא נתבקש לומר כמה מילות עידוד לאנשים שהתאספו, והוא סירב תחילה, בהסבירו שקשה לו להשמיע דברים בשעה שמבית הכנסת מוציאים יהודים למוות. עם זאת מצא לנכון לומר מלים אחדות על נפש האדם היהודי, על צלם האלוקים שבו ועל המייחד אותו. על צלם זה אמר יש לשמור במיוחד בימים וברגעים הקשים ביותר. תוך כדי השמעת דברו זרק הרבי שאלה שהביכה את המתקבלים סביבו: מניין, הריים לפתע קולו, באה ליהודי היכולת הנפשית להרים יד על אחיו ולהפליא בו מכות? מי דימה בנפשו שדבר זה יהיה אפשרי בקרב בני ישראל בני אברהם יצחק ויעקב, ודווקא בעת שהצרה היא של כולם גם של אלה הסבורים בטעות שלא יפגעו.

במקום היו אנשים מסויימים שלא חשו בנוח. כל

ברכת הצדיק

ויבא משה ואהרן אל אהל מועד ויצאו ויברכו את העם וירא כבוד ה' אל כל העם: (ש ב)

מלאכה רבה הייתה סביב בניית המשכן וכליו. כשסיימו את המלאכה, המתינו עד שבעת ימי המילואים, בהם כל יום ויום הקים משה רבינו את המזבח ופירקו. "ויהי ביום השמיני!" זה היום המיועד לתחילת עבודת המשכן. אהרן הכהן עשה ככל אשר אמר משה רבינו. בני ישראל עומדים כולם ומחכים בצפייה. ועדיין לא ירדה שכינה. חז"ל מספרים שאהרן הכהן אמר למשה רבינו, אמרת לי לגשת למזבח ולעשות את כל הדברים והנה לא ירדה שכינה, ועכשיו באתי לידי בושח. אומרת התורה "ויבא משה ואהרן אל אהל מועד ויצאו ויברכו את העם, וירא כבוד ה' אל כל העם". מה הייתה ברכתם אל העם? באחד מהפירושים אומר האור החיים כך: **"ברכה זו במקום תפילה הייתה, כדי שתשרה שכינה".** כשהצדיק מברך, זו בעצם תפילה. בדברי ברכתו הוא מתפלל לה: ואז ירדה השכינה, וירא כבוד ה' אל כל העם.

רצון ה' עושה את ההבדל

ויקחו בני אהרן נדב ואביהוא איש מחתתו ויתנו בהן אש וישימו עליה קטרת ויקריבו לפני ה' אש זרה אשר לא צוה אתם: (י א)

בתוך השמחה הגדולה של הקמת המשכן, אירע אסון כבד, במותם של נדב ואביהוא, הצדיקים הנשגבים, בניו של אהרן הכהן. אחרי שלקחו את המתות והכניסו "אש זרה, אשר לא צוה אותם ה'." "בקרובי אקדש". במה הייתה האש שהכניסו נדב ואביהוא - אש זרה? האם העצים לא היו כשרים? האם אנשים שאינם כהנים הכניסו את האש? מדוע נקראת האש הזו, אש זרה? באחד מהפירושים אומר האור החיים הקדוש בפשטות: **במה הייתה האש זרה? אשר לא צוה אותם!** הכל יכול להיות טוב. העצים. האש. המזבח. הכל. אם ה' לא צוה, זה זר. הנתונים אינם משנים. עצם העובדה שה' לא צוה, מעמידה את האש בדרגה של אש זרה. ציווה ה' הוא שעושה את ההבדל.

זהירות ממאכלות אסורות

אל תשקצו את נפשתיכם בכל השרץ השרץ ולא תשמו בהם ונטמתם בהם: (יא מג)

אנחנו יודעים שמאכלות אסורות מטממות את הלב. ומה עם אדם שאכל בשוגג? הוא נכשל בשוגג, לא ידע שמאכל פלוני אסור, האם זה גם מטמם את הלב. הוא הרי לא עשה זאת בכוונה. אומר האור החיים הקדוש, יש בתורה הרחבת דברים: "אל תשקצו את השרץ השרץ, ולא תיטמאו בהם". תוספת הלשון "ולא תיטמאו בהם" אומרת לנו להיזהר בכלל זהירות, שאפילו בשוגג לא ייכנס לפנינו מאכל אסור. כי המאכלות האסורות מטממות גם את האדם שאוכל אותם בשוגג. במזיד הפגם גדול הרבה יותר, אבל מבחינת הטמטום שזה גורם, גם אכילה בשוגג גורמת לכך. אומר רבינו: "צריך האדם לזהר בתוספת זהירות וזהירות בכל דבר אשר יכנס בגדר ספק שיקוץ זה". שומר נפשו ישמור את הדבר!

המותרות, והאסור והטמא, נעשו דמיון צלולין וטהורין, ויש לו לב טהור, והמוח והחיות שלו הוא חיות טהורה, להשיג אמיתות החיות שהוא אלהות של כל העולמות המחיה את כולם. ומי ששומר את עצמו יותר, ומקדש את אכילתו על פי דרכי ה' ותורתו, נעשה מזה בנין אב, והוא השכל לכל רמ"ח איבריו, ומתקדשים ומתטהרים. וכן להיפך חס ושלום, נעשה בנין אב שכל עכור ומעופש בדעות זרות, וחיות שלו נעשה בחינת מת, והוא אבי אבות הטומאה לכולם, ורמ"ח איבריו נטמאים, וטמא טמא יקרא לכל דבר, ונעלם ממנו אמיתות החיות שהוא אלהות של כל העולמות. ונטמא, ונופל לדעות זרות ואלהים אחרים, הם אלילים אלמים מתים, וזבחי מתים יקראו להם.

לכן התנאים והאמורים ובעלי המדות וחכמי המשנה, הם שמרו נפשן שלא יתגאלו בפת בג המלך הזקן וביין משתיו, ולכן האירו אור שכלם, והיה שורה עליהם רוח הקודש לפרש כל מאמר סתום בדת תורתנו הקדושה, כי שרתה עליהם כח אלוהי אשר הוא יתברך שמו ואורייתא כולא חד (עיי' הלשון בזהר ח"ג עג), ואור נשמתם גם כן הוא חוט המשולש אשר לא יתק לעולם ולעולמי עולמים.

אבל אנשים הללו בוודאי טמאים, ונטמא דמם, ומשם ליבם ומוחם שלהם נתטמטם, במאכלות האסורות והטמאים, ולכן החיות שלהם נוטה למינות ואפיקורסות, ולא יוכלו לקבל מתיקות נופת צוף דברי מאמר חכמינו, הבנויים על פי שכל אלהי עולם ומלך עליון, והואיל והעיון פניהם ויצאו לחוץ, פתאים יבוא עליהם הכורח, וכרות יכרתו אותם וכל אשר להם, וכך עלתה להם, כי לא היו ימים מועטים, עד אשר בא עליהם מלך גדול, והרג אותם ובזוז כל אשר להם, עד כאן תוכן דבריו.

רבינו האור החיים הקדוש מוסיף כאן נדבך נוסף, אמנם יודעים אנחנו שמאכלות אסורות מטממות את הלב. אבל מה עם אדם שאכל בשוגג? הוא נכשל בשוגג, לא ידע שמאכל פלוני אסור, האם זה גם מטמם את הלב. הוא הרי לא עשה זאת בכוונה? אומר האור החיים הקדוש, יש בתורה הרחבת דברים: "אל תשקצו את נפשתיכם בכל השרץ השרץ, ולא תיטמאו בהם". תוספת הלשון "ולא תיטמאו בהם" אומרת לנו להיזהר בכלל זהירות, שאפילו בשוגג לא ייכנס לפנינו מאכל אסור. כי המאכלות האסורות מטממות גם את האדם שאוכל אותם בשוגג. במזיד הפגם גדול הרבה יותר, אבל מבחינת הטמטום שזה גורם, גם אכילה בשוגג גורמת לכך. אומר רבינו: "צריך האדם לזהר בתוספת זהירות וזהירות בכל דבר אשר יכנס בגדר ספק שיקוץ זה".

(מאצרותיו ושחיתיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

אחד מאלה סבר שדברי הרבי מכוונים אליו אישית והמבוכה היתה גדולה. הרבי שאל את השאלה והשיב עליה: כל עוד היהודי נזהר מלהכניס לפיו מאכלים אסורים, צלם אלוקים שוכן בו. אדם כזה, יהודי כזה, לא יוכל בשום אופן להרע לאחיו לפגוע בו פיסית, ואילו כאשר הוא מתחיל לנבל פיו במאכלי טריפה לבו מיטמטם בקרבו. צלם דמות הקב"ה סר ממנו ואז הוא מידרדר ומגיע לאן שמגיע. אדם זה, יהודי זה, אינו עוד מה שהיה קודם לכן, הוא הופך להיות אחר, בהחלט אחר...

בשעה שהרבי אמר את הדברים הללו, עמד שם איש אחד, בעל מעמד מכובד ב'ממלכת' היודנראט ולא מצא לו מקום. ניכר היה בו שדבריו של הרבי הטרידו את מנוחתו, הציקו לו.

לאחר שהרבי סיים את דבריו, ניגש אהרן אל הרבי ואמר לו כמתנצל בפניו, שאישית יכול הוא להעיד כי דבריו אמת הם, יען כי כל עוד היה נשמר מאכילת דברים אסורים על פי דין ישראל, לא העז להרים ידו על יהודי, ואילו אחרי שלא עמד עוד בכך, היה באמת לאדם אחר. הוא אינו עוד מה שהיה. אין לו מעצורים. מידת הרחמנות שחש פעם בקרבו נעלמה כליל כלא הייתה (הוד וגבורה עמוד 61).

כתב הרמח"ל בספרו 'מסילת ישרים' (פרק יא): כי המאכלות האסורות מכניסים טומאה בלבם ובנפשם של אדם עד שקדושתו של המקום ברוך הוא מסתלקת ומתרחקת ממנו. והוא מה - שאמרו בש"ס גם - כן (יומא לט). ו'נטמאתם בהם', אל תיקרי 'ונטמאתם', אלא 'ונטמאתם', שהעבירה מטממת לבו של אדם, כי מסלקת ממנו הדיעה האמיתית ורוח השכל שהקב"ה נתן לחסידים, כמו שאמר הכתוב (משלי ב ו): 'כי ה' יתן חכמה', והנה הוא נשאר בהמיי וחומרי, משוקע בגסות העולם - הזה, והמאכלות האסורות יתירות בזה על כל האיסורין, כיוון שהם נכנסים בגופו של האדם ממש ונעשים בשר מבשרו.

כתב הרה"ק הדגל מחנה אפרים 'זיע"א (פרשת עקב): ששמעתי מא"י [רבינו הבעל שם טוב] זלה"ה על מדינה אחת ששאלו במכתב להם מנין זאת מן התורה, ומה שדרשו חז"ל בגמרא מן הפסוקים אמרו שיש לרדות זאת ולדרושם באופן אחר. ולא רצה להשיבם הוא בעצמו דבר, אך אמר לתלמידו ר' שמואל אבן תבון ז"ל שהוא ישיבם, וזה תוכן דבריו בקיצור נמרץ על פי חכמת הטבע, כי מכל מיני מאכל ומשקה נעשה דם, ומהם יורד אל הכבד, ומהכבד עולה הברירות אל הלב, ומהלב יורד המובחר והדק אל המוח, ושם שורה השכל והחיות של האדם, ומי ששומר עצמו ממאכלות

מתיבתא אור החיים

משה לישראל, אותו היצר הרע תעבירו מלבבכם ותהיו כולכם בעצה אחת וביראה אחת לשרת לפני המקום, היינו כמו שדברנו שאף הצדיקים היודעים לכיין היחודים ומשיגים רוי אורייתא אל יעלו על לבם שיודעים ומשיגים מה, והו אותו היצר הרע 'תעבירו מלבבכם', כי אין חכמה אשר תדעך ואין מדע אשר ישיגך ותהיו כולכם ביראה אחת ובעצה אחת לשרת לפני המקום, ר"ל הקטנים עם הגדולים יעבדו את ה' בעצה אחת מצד אשר צוה ה', וה' יגמור בעדינו לטובה כל הדברים שמרמוזות בהמצות. היוצא מדברינו, שמהראוי שכל אחד ואחד יכלול עצמו בהכלל ישראל ועם צדיקים גדולי הדור ולידע באמתיות שכל הכוונות והסודות שמשיג הוא כטפה מן הים, ויעשו רק מצד אשר צוה ה', בהתחברות בהכלל ישראל, וכל המחובר לטהור טהור. ע"כ. וראה עוד בענין זה, במאורי החיים.

וראה עוד מה שכתב בתורת משה לחתם סופר לבאר מאמר הילקוט שהביא רבינו, ז"ל: הנה ישראל רגנו שלא שרתה שכינה אחר כל המעשים שעשו עד שהתפלל משה, ובאמת תמוה, למה לא שרתה שכינה מיד כאשר אמר להם משה 'זה הדבר אשר צוה ה' תעשו וירא עליכם כבוד ה'. ויש לומר כן, הנה ידוע שיש מדרגות ומדרגות בבני אדם, והיצה"ר מסייתם לעבור איסורים פשוטים ונגלים, כגון לאכול בשר נבילות וטריפות וכדומה, אבל בצדיקים שדבקים תמיד בעשיית מצוותיו של הקב"ה כדי ליהנות מנועם זיו השכינה, הגם באמת שגם זה טוב הוא, מ"מ בעשיית המצוה על דרך זו כוונתם גם להנאת עצמם, אבל העיקר שיהיה לשם שמים ולא כדי ליהנות מנועם המצוה ועל ידה הדביקות בשכינה, כי הוא בבחינת על מנת לקבל פרס, והנה במתן תורה כתיב (שמות כד יא) 'ויחזו את אלהים', ומתרגם ומתהנין כאלו אכלן ושתן. וזה יש לומר היה חטא נדב ואביהוא שכוונו להנות להתקרב מאד לה', וזה 'בקרבכם לפני ה' (להלן טו א), תכליתם היה במעשי הקטנות להתקרב לפני ה', ולא לעשות המצוה בכל כוונתם רק כאשר צוה ה' לו לבדו. וזה 'אותו היצה"ר העבירו מלבבכם', היצה"ר שהיה בשעת מתן תורה, 'זה הדבר אשר צוה ה' תעשו' רק משום שצוה ה', ולא משום שתשרה שכינה בניכם. ואז ממילא כיון שהמצוה רק לשם שמים 'ירא עליכם כבוד ה'', והו שאמרו ישראל כל מה שעשינו כדי שתשרה שכינה ולא שרתה, והו באמת הטעם שלא שרתה שכינה מפני שעשו מצוות אלו כדי שתשרה שכינה, ולא היה כל כוונתם רק לשם שמים, לכן לא שרתה עד שהתפלל משה.

תכלית, ומה שהאדם זוכה להשיג הוא רק כטיפה מן הים, וכמו שכתב שלמה המלך ע"ה (קהלת ז ט) 'כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב', היינו שיעשה המצוה כתיקונה וכל כוונותיה כאשר צוה ה', ולא יחטא, רצה לומר שלא יחסר מכל כוונותיה. וכמו שאנו אומרים 'ואנחנו לא נדע מה נעשה' (דה"י ב' כ יב), רצה לומר מה שאנחנו עושים לא נדע סוד הדבר, רק 'עליך עינינו' שתתקן כל הדברים ותגמור בעדינו לטוב. והרצון מהאדם שיעשה המצוה בפשיטות כאשר צוה ה', וזה הפירוש הכתוב (תהלים קיט סה) 'טוב עשית עם עבדך' רצה לומר הכוונות והסודות שמוטל עלי לעשות, 'עשית עם עבדך', כי לא היה ביכולתי לעשות כתיקונה רק אתה עשית עמדי, ה' 'כדברך' עיקר שיעשה האדם לקיים דברי ה', כדרך אמרו 'ממשפטיך לא סרתני כי אתה הוריתני' (שם פסוק קב). וזה הפירוש 'להגיד שבחו של אהרן שלא ישינה', אף כי אהרן קדוש ה' מוכבד היה יודע לכוין כל הכוונות הגדולות והיחודים מהדלקת המנורה, עם כל זה לא שינה מפשטיות, רק 'ויעש כן אהרן' כפשיטות, 'כאשר צוה ה' את משה', ר"ל מצד אשר צוה השם ית', והו מעלתו שבחו של אהרן כהנא רבא. וכמו שכתב בקדשו 'כ"ק אחי אדמו"ר הק', על אמרו ז"ל (ברכות טו:) כל הקורא קריאת שמע ומדקדק באותיותיה מצננין לו גיהנם, ולכאורה מה זה השכר שמצננין הגיהנם להמדקדק באותיותיה. ופירש, 'כל הקורא קריאת שמע' בדביקות נפלא ובגודל התלהבות רשפי אש שלהבת י-ה, ומייחד כל היחודים כראוי, איש קדוש כזה אף אם לא יעשה המצוה בכל פרטיה ועל פי הדין מצד התלהבות, עם כל זה יקבל ויכשר ויערב בעיני ה', וכמו שכתוב (ש"ה"ש ב ד) 'ודלוגו עלי אהבה'. ועם כל זה, אם מצנן את עצמו מגודל התלהבות, ומדקדק באותיותיה, ועושה מצות ה' כדן ובפשטות, בשכר זאת מדה כנגד מדה מצננין לו אש של גיהנם. והו הפירוש במקרא קודש הני"ל, כי זרע ישראל עם סגולתו היו אז במדרגה גדולה בבחינת לפני ה', כמו שנאמר 'ויעמדו לפני ה'', ואמר להם משה רעיא מהימנא 'זה הדבר אשר צוה ה' תעשו' אף שאתם במדרגה גדולה, אף על פי כן תעשו המצוה רק מצד אשר צוה ה', שתדעו שכל הכוונות והסודות אשר אתם משיגים בהשגת ה' הוא רק כטפה מן הים, ואם תעשו כן 'ירא אליכם כבוד ה' וזהו הפירוש בהשגת ה'. וזהו הפירוש בהילקוט וזה לשונו: 'זה הדבר' אמר להם

כתב רבינו (ויקרא ט ו): זה הדבר וגו'. צריך לדעת מה הוא הדבר. ורש"י פירש על הקרבת אהרן, ואין זה פשוט מאמר הכתוב שאמר תעשו וכו'. אחר שכתבתי זה בא לידי מדרש חז"ל (במדב"ר יב ח) וזה לשונו זה הדבר מה הוא זה הדבר על המילה כמה דתימא זה הדבר אשר מל יהושע עד כאן. ודברי המדרש שתומים וחתימים, וכי באותו יום מל אותם משה, או באותו יום צוה על המילה, אכן הכוונה היא על ערלת לבם שהוא דבר המבדיל בין ישראל ובין אביהם שבשמים, גם מיוחדת לפניו דכתיב ומלתם את ערלת לבבכם וגו' ואם כבוד ה', והם דברינו עצמם. שוב באה לידי מדרש אחר (כן הוא בתו"כ הכא) בילקוט וזה לשונו זה הדבר אמר להם משה לישראל אותו יצר הרע תעבירו מלבבכם ותהיו כלכם ביראה אחת ובעצה אחת לשרת לפני המקום וכו' ותהיה עבודתכם מיוחדת לפניו דכתיב ומלתם את ערלת לבבכם וגו' ואם עשייתם זה ירא אליכם כבוד ה' עד כאן, והם דברינו עצמם. ובספר משמרת איתמר הביא דברי רבינו, וכתב: ויש לומר עוד, דמוסב להכתוב הקודם שנרמז בו ענין שמירת הברית כנ"ל (עיי"ש), וע"ז אמר להם 'זה הדבר' וגו', וע"ז 'ירא אליכם כבוד ה'', היינו ע"ז מה שאמרו חז"ל שג"י שמירת הברית זוכה למלכות כיוסף, וכנודע שהמלכות הוא סוד העטרה"ה שעל הברית כמ"ש כמה פעמים, וזהו 'כבוד ה'', והיינו סוד המלכות, על דרך שם כבוד מלכותו וכנודע. ויש לומר עוד, ע"ד הידוע שברית הלשון וברית המעור מכוונים, וע"ז שמירת פיו זוכה לשמירת הברית, וזש"ה 'זה הדבר אשר צוה ה'', פירוש, שלא לדבר שום דבר כי אם 'אשר צוה ה'', וממילא יושמר ברית. וזהו שאמרו זה המילה.

ובספר תפארת שמואל הביא גם הוא דברי רבינו וכתב ז"ל: ואולי לבאר המקרא קודש, על פי מה שכתבתי לעיל (פסח אות לא) כי בטרם כל עשיות מצות ומעשים טובים או תורה ותפילה, צריך האדם לעשות הכנה דרבה, שיוכל לכוין כל הכוונות והסודות הראים למידה זו, שיעשה פרי למעלה ושוורש למטה. ופשוטי עם שאינם יודעים כלל, צריכים לחבר ולקשר עצמם עם צדיקי הדור, שיעלו מעשה מצותיהם עם מעשה מצות ידידי ה' המכוונים כל הכוונות ומייחדים היחודים העליונים. ועם כל זאת, כל יעלה על לב היודעים ואנשי מעלה כי יצאו ידי חובה כראוי, כי איך ישיג קוצר המשיג מעשה מצות ה' שהוא אין סוף ואין

גם אתם זכיתם לישועה בזכות רבנו האור החיים הקדוש?

כתבו לנו
למייל המערכת 0280399999@gmail.com
או לפקס 02-5385689
או בנדירים פלוס - באר ישראל

אור הישועות מכתבי הלומדים

"כוחה של תורת ה'אור החיים' - הישועה שלי"

אני רוצה לשתף אתכם בסיפור אישי שקרה לי, שמחזק אותי עד היום ומוכיח לי את כח הצדיקים ותורתם. במשך שנים רבות, בני היקר חיפש את זיווגו. ניסינו הכול - הצעות, תפילות, סגולות - אך הזמן עבר, והוא עדיין היה רווק, זה לא היה פשוט עבורו, ולא פחות מכך עבורי. ראיתי את הצער בעיניו והתפללתי יום ולילה שיוזכה למצוא את בת זוגו בקרוב. באחד הימים, כשהגעתי כהרגלי לשיעור ביישיבת אור החיים, סיפרתי על כך לראש הישיבה, הגאון הרב ראובן אלבז שליט"א. הרב הקשיב לי ברוב קשב, ואמר לי: "תבוא להילולת ה'אור החיים' הקדוש שנערכת על ידי הישיבה, ובכח הצדיק תראה ישועה!" החלטתי לעשות זאת. גם קיבלתי על עצמי לתרום בעין יפה לזכות הצדיק וביקשתי מכל לב שזכות זו תעמוד לבני. ואז אירע הנס, בני התארס בשעה טובה ומוצלחת כאשר הבאתי להרב אלבז את ההזמנה יום לפני ההילולא, כשאני אומר לו "מחר ההילולא - והיום החתונה!" באותה תקופה גם למד ביישיבה בחור יקר, בעל תשובה, שבשביל התורה עזב כסף, מעמד וקריירה מבטיחה. חברות ענקיות הציעו לו הצעות מפתות, ניסו לפתות אותו בחוזים נדיבים, הבטיחו לו חדר פרטי ושכר חלומי - העיקר שיחזור. אך הוא עמד איתן ואמר: "איני יכול, זה לא מתאים לי יותר!" התורה הייתה חייו, והוא לא היה מוכן לוותר עליה.

באותה הילולא שבה התחוללה ישועת בני, גם הבחור הזה החליט לתרום סכום נכבד לכבוד ה'אור החיים' הקדוש. כולם בירכו אותו שיוזג לזיווג הגון בזכות הצדיק. הבחור שמע את הברכה, אבל התקשה להאמין שאכן יראה ישועה. אך ברוך ה', בסוף אותה שנה - הוא עמד תחת החופה! ולא זו בלבד - הוא גם זכה לקבל בחזרה פי שניים מהסכום שתרם! ראיתי זאת כמו עיני, ושנה לאחר מכן, כשהגיע שוב להילולא, הוא תרם בדיוק את אותו הסכום מתוך הכרת הטוב.

אני כבר יודע בוודאות: כי כל מי שמתחבר לאור הגדול הזה - מרעיפים עליו משמים שפע, ברכה ונסים. לכו בכוחכם זה, מודה ומעריך מאד את כל פעלכם.

מ.ג. אלעד

מחוברים לחיים
לשמיעת שיעורים ודרשות
חיגגו: 03-617-1077

דברי תורה מאת
רבי מנחם מנדל
פוזרניץ שליט"א
(רעוא דרעוין
פרשת שמיני תשפ"ה
ביהמ"ד באר ישראל)

גיליון כ"ג
פרשת שמיני
תשפ"ז

הקריאה מעוררת את הזמן

דרך קצרה וארוכה

פתח דברינו יאיר במעשה. על דרך הכלל, רגילים לבנות את המקוה בסמוך לבית הכנסת, כדי שקודם התפילה יוכלו להיטהר מכל טומאה. אולם משום מה בעיר פרימישלאן לא עשו כן, ולא זו בלבד, אלא שהיה מקום הטבילה עשוי מדרוך תלול ומסוכן, עד שהיה קושי גדול ונסיון לבני העיר לילך ולטבול.

מורגל היה בפי אנשי פרימישלאן, כי שתי דרכים מובילות אל מקום הטהרה; אחת קצרה שהיא ארוכה, והשנייה ארוכה שהיא קצרה. קצרה שהיא ארוכה - לרדת את המדרון כולו בריצה, אשר אמנם תביא את היורד למטה במהירות גדולה, אולם סכנת הנפילה קרובה ומצויה, והנופל שם מסתכן בריסוק אברים רח"ל, ולכל הפחות יוכה מכות נאמנות משיני הסלעים ויהיו בגדיו קרועים ומטונפים. לעומת זאת ישנה דרך ארוכה שהיא קצרה, להקיף את כל ההר ולילך מסביב, ובדרך זו מובטח לו לאדם שגיע למחוז חפצו שלם בכליו ובגופו - בגדי הגוף ובגד הנשמה.

אמנם כל זאת בימות הקיץ, כאשר היה מזג האוויר נעים ונוח. אולם בימות החורף הקשה שבמדינות אירופה, היה הדבר קשה מאוד. כי להקיף ולילך בדרך הארוכה לא יכלו, שכן קור גדול שרר שם והשלגים הגיעו עד מעל לברכיים, ואילו בדרך הקצרה היתה הסכנה כפולה ומכופלת, כי עתה מלבד היות המדרון תלול היתה בו גם סכנה להחליק ולשבור יד או רגל חלילה.

זמורק וזוטוף במים

אחד היה הרה"ק רבי מאיר מפרימישלאן, אשר שמו הלך לפניו כפועל ישועות בקרב הארץ, ולא חשש כלל מכל זה. רגיל היה ללכת למקוה בכל יום, ולפעמים גם כמה פעמים ביום. ידוע היה כי היו לו עניינים גבוהים במקוה, ורגיל היה לפעול שם ישועות, ומסר נפשו על הדבר.

יתרה מכך, כאשר היו יהודים באים אל היכל קדשו, היה משלחם קודם כל אל המקוה, כי אחר שעברו בשוק תבע מהם להסיר מעליהם את הלכלוך הרוחני שדבק בהם.

ופעם אחת נכנס אצלו יהודי פשוט ותמה על הדבר, מה טעם יצונו לטבול אחר שטהור הוא ועומד, והיכן הוא המקוה לזה, האם גזירה חדשה היא.

השיבו רבי מאיר בבת שחוק: "הלא מקרא מפורש בפרשת צו אני דורש (ויקרא וכו') 'ומִשְׁפַּח בְּמֵי', ו'מורק' הוא השוק בלשון אידיש, אם כן הבא מן השוק יש לו לשטוף עצמו במים לטהר עצמו".

לעיני כל ישראל

והנה רבי מאיר עצמו קודש קדשים היה, וודאי לא הוזקק להסרת הטומאה, אלא שביקש להוסיף קדושה על קדושתו וטהרה על טהרתו. וכך, גם בימות

לחסיד - "עיקר ההכנה ליום מתן תורה, היא בטהרתו של ישראל. אם כן מוטב לך להרגיל עצמך בטבילה במקוה טהרה, לטהר ולקדש עצמך לפני ה', ובזה תזכה להרגשת הלב הנאותה לימים אלו". וכבר אמרו צדיקים, כי מקוה הוא מלשון קיווי, על דרך מה שאמרו חז"ל (ברכות לב:): "אמר רבי חמא ברבי חנינא, אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה יחזור ויתפלל, שנאמר (תהלים כז יד) 'קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה'".

ספירה לטהרה

עומדים אנו בימים קדושים ומיוחדים ביותר, ימי רוממות ועלייה, ודווקא בימים אלו קוראים אנו בתורה הקדושה את פרשיות הטהרה, הן במה שמחוץ לאדם כבעלי החיים והמאכלים, והן בטהרת האדם עצמו, וכפי שפירטנו למעלה. ומלבד זה בפרשיות בהר ובחוקותי לומדים אנו על שבת קודש ושבת הארץ, הפקדת הקנינים הגשמיים וספירת שבע שבתות תמימות כשבעה נקיים, וכפי שביאר רבינו האור החיים הקדוש בפסוק (ויקרא כג טו) 'וּמִסְפַּרְתֶּם לָכֶם', כי שבע פעמים שבע היא טהרה כפולה ומיוחדת.

מקוה מים יהיה טהור

כאמור, אחד מיסודות הטהרה הוא הטבילה במקוה, ומקורו בפרשתנו - פרשת שמיני (ויקרא יא לו): "אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור". בפירוש ראשון פירש רש"י כי הם עצמם אינם מקבלים טומאה, כדין כל דבר המחובר לקרקע. אולם בפירושו השני כתב כי כאן נלמד שהטובל בהם מטומאתו יהיה טהור.

דבר מופלא אמר הרה"ק בעל הדברי ישראל ממוד"ץ זיע"א, כי בונהג שבעולם אדם החולה במחלה מדבקת חוששים שלא להתקרב אליו כדי שלא להיזקק על ידו. אך בעינינו אנו רואים כי במקוה טהרה טובלים הבריאים עם החולים יחד, ואין אחד מהם ניזוק. כי מקוה אינו מקבל טומאה.

הרי כאן חיבור שני פירושי רש"י יחד, כי מה שהמקוה מטהר, הוא באופן שאינו מטמא ולא נגרם ממנו נזק.

מקוה אותיות 'קומה'

בספה"ק דגל מחנה אפרים (ויקרא, פרשת תזריע) כתב ש'מקוה' אותיות 'קומה', ומרומם הוא את קומת האדם (ולהלך נביא את דבריו בהרחבה). ובמקום אחר (ליקוטים) דרש בזה את לשון הכתוב (תהלים מד כז) 'קומה - עֲזָרְתָה לְנוּ', כי בכח טהרת המקוה - אותיות 'קומה' - יזכה האדם לסייעתא דשמיא גדולה.

ועל הרה"ק רבי חיים מטשרנוביץ זיע"א, בעל מחבר ספרי 'באר מים חיים' ו'סידורו של שבת', מסופר כי בכל שבת היתה קומתו גבוהה כשיעור ראש יותר מקומתו בימות החול, אולם אצמתי היה חל הדבר - אחר ששב מן המקוה לטהר עצמו ולכבוד השבת.

אם כן, מבקשים אנו לעסוק בעניני קדושת המקוה וכוננת המקוה, ועל ידי זה להבין את העבודה הפנימית הנועדה לימים קדושים אלו.

מסע הטהרה לקראת מתן תורה

חג הפסח חלף הלך לו, ועומדים אנו בפרשת שמיני, בתוככי ימי ספירת העומר. פרשיות אלו הנקראות בימים שבין פסח לעצרת, כולן מכוונות להכנה למתן תורה. בפרשה זו נאמרו מצוות הקדושה והטהרה. קדושת המאכלים וטהרת האדם. וכן לאחר מכן בפרשיות תזריע ומצורע נזכר סדר טהרת האדם בגופו ובנפשו. גם פרשיות אחרי קדושים עוסקות בעניני הקדושה, ובפרשת אמור נזכרה ספירת העומר בפירוש (ויקרא כג טו): "וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמִּחְרַת הַשַּׁבָּת מִיּוֹם הַבֵּיאֲכֶם אֶת עֹמֶר הַתְּנוּפֵה שֶׁבַע שָׁבָתוֹת תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה". הכל למען הכנת ישראל לקבלת התורה.

הן נודע כי הימים הקדושים הללו, כימי חול המועד הם נחשבים, כאשר חג הפסח כיום טוב ראשון, וחג השבועות כיום טוב אחרון (ראה רמב"ן ויקרא כג לו). אולם כדי לזכות להרגשת הלב בזה צריך האדם להאיר בליבו את קדושת ימי הספירה, שכן סוף כל סוף ימי מעשה המה, בהם יצא האדם לפעול ולמלאכתו.

הרגשת קדושת הימים

מעשה באחד מחסידיו של הרה"ק רבי יעקב משה מקאמרנא זיע"א, שבא אצל רבו אחר הפסח, והתאונן לפניו כי אינו מצליח כלל להרגיש את תוקף קדושת הימים הקדושים הללו, וכל הרגשתו כמי שיצא מקודש לחול. והרי כבר אמר הכתוב (תהלים קיח כז) "אֶסְרוּ חַג בְּעֵבְתֵיכֶם", שיש לו לאדם לקשור עצמו בחבלים אל קדושת החג, והנה זה עתה חלפו ימי המועד וכבר פגה השפעתם.

אמר לו הרבי: "ודאי, הרי קרובים אנו לזמן מתן תורתנו, ובקשתך מובנת ורצויה לזכות להארת הזמנים הקדושים. אולם אמור נא לי, כיצד אתה פועל כדי להרגיש בדבר".

השיב החסיד: "מתפלל אני לקדוש ברוך הוא שיעזרני ויזכני להרגיש במקדושה העליונה".

הנטהר מלמטה - מטוהרין אותו מלמעלה

על כך האיר הרבי מקאמרנא יסוד גדול ועצום: "ידועה היא המשנה בסוף יומא (פה:), 'אמר רבי עקיבא, שארשים ישראל, לפני מי אתם מטוהרין, מי מטוהר אתכם - אביכם שבשמים, שנאמר (יחזקאל לוה) 'וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם', ואומר (יחזקאל לוה) 'מקוה ישראל (ה)', מה מקוה מטוהר את הטמאים - אף הקדוש ברוך הוא מטוהר את ישראל'. ויש להבין, הרי לכאורה כפל לשון יש כאן, ולא כפל לשון בלבד, אלא סתירה לכאורה. האם ישראל מטוהרים מעצמם לפני ה', או שה' הוא המטהר אותם.

אלא פירוש הדברים כך הוא; 'לפני מי אתם מטוהרין, מי' בגימטריא חמישים, אלו חמישים ימי הספירה, שבהם ישראל מטוהרין עצמם לפני ה'. אולם 'ומי מטוהר אתכם' - ביום ה'מ"ב - הוא היום החמישים - הקדוש ברוך בכבודו ובעצמו מטוהר את ישראל. אמור מעתה" - כך סיים הרבי את דבריו ואמר

בזה מפרש השם משמואל את לשון הזוהר הקדוש "דכיו עלאה דמטי עליה", אשר יש להבין, מה פירושה של טהרה הבאה על האדם, הרי בכל מקום מצינו כי הטומאה פורחת ובוהו הוא נעשה טהור. אלא, שבחג השבועות זוכים ישראל לטהרה כטהרת מעיין, אשר יש בה טהרה חיובית, ולא רק הסרת הטומאה.

טהרה פנימית

נוסיף מעט נוסף מדילן על דברי השם משמואל. על דרך כלל, אדם ששורה עליו טומאה מכל מין ממיני הטומאות, הרי זה מורה על שייכותו לדבר לא טוב, שצריך להיטהר ממנו. וכגון המצורע צריך להיטהר מן הנגעים, וטמא מת צריך להיטהר מקרבתו ושייכותו אל המת, ומשום כך מוסף עליו גם הזאת מי פרה. וגם הנטמא לשרץ מורה הדבר על פגם בפנימיותו הצריך לטהרה. ואמנם כתב הרמב"ם (הלכות מקוואות פרק יא הלכה יב) כי כל ענייני הטומאה והטהרה מגזירת הכתוב הם, אך אין בזה סתירה כלל לאמור כאן, כי טהרת האדם מן הטומאה מועילה לו גם לרחוץ עצמו מזוהמת החטאים ומן הפגמים, כי הכתם החיצוני יוכיח על הפנימי. וממוצא הדברים, כי טומאת זב חמורה היא יותר, ומוכיחה על מחלה רוחנית קשה יותר, ומשום כך הוצרך הזב לטהר עצמו במי מעיין - מים חיים. אך מכל מקום כל ענין הטהרה כך הוא, שתפרח הטומאה על ידי המקוה, ויתחבר אל מקור החיים על ידי המים החיים.

אסיפה ותקוה

מרגלא בפומיה של הרה"ק המהר"ש מליובאוויטש זיע"א (מובא בספה"ק תורת שמואל, תרל"ט ב', מאמר כ"ה), לפרש את לשון המשנה בסוף יומא, "אשריכם ישראל, לפני מי אתם מיטהרים ומי מטהר אתכם - אביכם שבשמים", כי רואים כאן שני מיני טהרה; האחת נעשה על ידי הקדוש ברוך הוא, והשניה מה שצריכים ישראל לטהר את עצמם. והענין, כי תיבת 'מקוה' סובלת שני פירושים; האחד מלשון אסיפה, כמו בפסוק (בראשית א ט) "יקו המים", והשני מלשון תקוה, כפי שהזכרנו לעיל את הפסוק 'קוה אל ה' לענין התפילה.

והענין, כי לא לחינם נקבע שיעור המקוה על ארבעים סאה, אלא יש בזה רמז למנין הימים בהם ירד הגשם על הארץ בימות המבול, כדי לטהר את העולם מטומאתו. ולאחר ארבעים יום - ותרה התיבה על הארץ, אשר נודע פירושו של רבינו **הבעל שם טוב הקדוש זיע"א** כי 'התיבה' אלו תיבות התורה והתפילה, אשר יבוא בהן האדם להתרוממות. אולם ראשית כל נצרכת הטהרה, ומי המבול באו לטהר ולהפריד בין טוב ורע ולבער את הרע מן העולם.

אולם מלבד זה ישנה תוספת טהרה, כי מדרגות מדרגות יש בטהרה. וטהרה זו יסודה בארבעים יום וארבעים לילה שעלה משה רבינו מהר סיני לשמים. כי כאן אין זו רק טהרה מן הטומאה וניתוק ממנה, אלא שהטמא עצמו נהפך לטהור. והנה, גם יום הכפורים בא אחר ארבעים ימי הכנה המתחילים בראש חודש אלול, וכנגד ארבעים הימים האחרונים שהיה משה רבינו בשמים ונתרצה לו הקדוש ברוך הוא, מלבד ארבעים יום האמצעיים שהיו בכעס. וגם זה רמז בארבעים סאה שבמקוה.

ואלו הם שני ענייני המקוה, הראשון לשון תקוה להתעלות כלפי מעלה ולהיפרד מן הטומאה, אך השני משמעו לאסוף את הטומאה עצמה ולרוממה אל הטהרה והקדושה.

ובתורה תיבת 'מים' נמצא את תיבת 'מי', 'ומי מטהר אתכם'. ורמז יש כאן, מ' ראשונה היא ארבעים כנגד הבינה, ו' היא כנגד החכמה, המכוונת כנגד אות 'י של שם הוי"ה. ומ' אחרונה היא מקוה. כי על ידי יחוד חכמה ובינה זוכין להתעלות למקוה העליונה המטהרת לגמרי אפילו את הטומאה.

עד כאן תוכן דברי המהר"ש. אם כן, כאשר מבקשים אנו לטהר עצמנו בימי הספירה, עלינו לדעת ולהבין את המשמעות הגנוזה בענין הטהרה, ולכן קבעה התורה ללמוד בימים אלו את ענין טהרת המקוה.

ומתוך כך באים לידי מסירות נפש, וזוכים לשמירה עליונה.

טהרת שער החמישים

ענה, לאחר שלמדנו מסירות נפש למקוה מהי, נוכל לגשת ולהבין את עצם ענין המקוה.

ידוע ומפורסם ענין טבילת המקוה בחג השבועות קודם עלות השחר, וכפי שכתבו רבותינו המקובלים זיע"א (שער הכוונות דרושי חג השבועות) כי בזה יקבל אדם על עצמו תוספת קדושה כדי להיכנס לשער החמישים שבקדושה, אשר עליו נאמר (יחזקאל לו כה) "וְזָרְקְתִי עֲלֵיכֶם מִים טְהוֹרִים וְטָהַרְתֶּם".

וכתב בספה"ק **ליקוטי מוהר"ן** (תורה נ"ו): "שבועות הוא חסד עליון ורחמים גדולים, וזה בחינת המקוה של שבועות, שהיא בחינת מקוה של שער החמישים, שהוא שער העליון מנון שערי בינה (כמו שכתוב בכוונות שבועות), שהוא בחינות שכל ודעת עליון, בחינת חסד עליון ורחמים גדולים כנ"ל. ועל כן המקוה מושיע בכל הצרות, כמו שכתוב (ירמיה יד ח) 'מקוה ישראל מושיען בעת צרה'. כי הוא חסד עליון, שמושיע מכל הצרות. ועל כן המקוה מטהר מכל הטומאות, כמו שכתוב (יחזקאל לו כה) 'וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם' וכו'. כי אין יסורין בלא עון וכו' (שבת נה), ועל כן המקוה שמושיע מכל הצרות ומכל היסורים, הוא מטהר מכל הטומאות ומכל החטאים".

אם כן, הטבילה ביום טוב של שבועות מיוחדת היא מאוד, ובספה"ק **אמרי נועם** כתב שצריך מסירות נפש לטבילה זאת.

טהרת המקוה וטהרת המעיין

בענין זה כתב בספה"ק שם משמואל (במדבר, שבועות תר"ע) יסוד נפלא.

כדי לזכות להרגשת הלב בזה צריך האדם להאיר בלבו את קדושת ימי הספירה, שכן סוף כל סוף ימי מעשה המה, בהם יצא האדם לפעלו ולמלאכתו

ראש דבריו מדברי הזוהר הקדוש (צ"ח: א:), שם נזכרה גודל מעלת הטהרה שזוכין לה ישראל בחג השבועות אחר כל ימי ההכנה ושבועות הנקיים של ימי הספירה, וז"ל: "ומאן דמטי טהור להאי יומא וחושבנא לא אתאביד מניה, כד מאטי להאי ליליא לבעי ליה למלעי באורייתא ולאתחברא בה ולנטרא דכיו עלאה דמטי עליה בההוא ליליא ואתדכי". כלומר, שבלי חג השבועות יש לעסוק בתורה ולשמור את הטהרה העליונה שזוכין לה בזה הלילה.

על כך כתב השם משמואל, כי יש לחלק בין טבילה במקוה מים לטבילה במים חיים.

טבילה במקוה ידועה היא וידועים דיניה, כי יש לטבול בתוך ארבעים סאה מי גשמים הכנוסים למקום אחד, או במים שאובין אשר הוכשרו במי גשמים, אשר כמה שיטות נאמרו בהכשרת מי המקוה, אם על ידי השקה או זריעה, אשר אין כאן המקום להאריך בזה. וכן יש להשיג מפני זחילה, שלא יצאו מים חוצה, אלא יהא המקוה אטום לגמרי, כי מי גשמים מטהרין רק באשבורן - כשאינם נזולים למקום אחר.

אכן, שונים הם דיני טבילה במי מעיין, מים חיים הכשרים גם כשהם זוחלים.

לרוב דיני התורה די בטהרה במקוה, מלבד מטומאת זב ומצורע שצריכים מים חיים. וכבר נסדרו שש מעלות בטבילה בתחילת משניות מקוואות.

ומפרש השם משמואל, כי תכלית המקוה היא בסוד מרע, בהסרת הטומאה, ואילו במים חיים מתחבר האדם לטהרתו הטוב שבמקור החיים, על כן גדולה מעלת טהרתו.

הן אמנם, כי בכל מקוה טהרה ישנו ענין החיבור למים, הנחשב לאדם כביטול ומיתה ולאחריה נוצר מחדש, אך מכל מקום אינו כענין הביטול שבמעייין.

החורף הקשים והקרים ביותר, כאשר הכל היה מכוסה בשלג טובעני ובקרח מחליק, היה יורד לטבול, ובדרך הקצרה דווקא, שכן כל רגע היה נחוץ לו לעבודת הקודש, ולא אבה לבטל מזמנו יותר כשיכול ללכת בזמן קצר.

היה זה מופת גלוי הנראה לעין כל כמעט מדי יום ביומו, ואנשים מקצו ארץ היו באים לחזות בדבר ולהתבשם מזיו קדושתו של רבי מאיר מפרימישלאן, והיו עומדים מרחוק לצפות במעשיו המופלאים, לראותו יורד בזריזות בלא שום חשש ואינו מחלקי.

זדים הליצוני

אך הנה כפי שהיה בזמן ההוא בהרבה עיירות, גם בפרימישלאן היו אנשים שנתפסו להשכלה הארורה, ולא יכלו לסבול את דרך הטהרה והקדושה, במסירות נפש ובחסידות. לא האמינו אותם האנשים בנפלאות הצדיקים, ולא יכלו להודות בזה בשום אופן. אולם מה יעשו, והמצאיות טפחה על פניהם בכל יום, כאשר כל יושבי העיר חזו בעיניהם ברבם הנערץ יורד וטובל, עולה ומסתפג, ולא נעשה עמו דבר, ואיך יוכלו לבאר לעצמם את הענין בדרך הטבע.

מה עשו, החליטו שיעשו כן גם הם, ובזה יוכיחו לכל כי אין כאן דבר על טבעי כלל, אלא כל הרוצה יוכל לעשות כן. וכך הכריזו ואמרו עוד קודם למעשה באוזני שומעיהם, כי למחר מתעתדים הם לעשות כמעשה הרבי.

שמעו החסידים בדבר, ואמרו כי מחר יהיה האות הזה, ובשעה שירד רבי מאיר את ההר, ירדו אותם הפוחזים יחד עמו, ונראה מה יהיו חלומותיהם.

עתה כבר לא יכלו הללו לחזור בהם, ונאלצו לקיים את דבריהם.

שכר על שכר

וכן, למחרת היום, נאספו ובאו כל אותם ארחי פרחי בראש ההר, ויחד עימם באו הרבה מצעירי המקום אשר ביקשו לראות האם באמת יקיימו את הבטחתם. מובן מאליי כי הללו לא היו הולכים כרבי מאיר מפרימישלאן בגדי משי, אלא הכינו להם נעליים טובות ובגדים נוחים המתאימים לטיפוס בהרים. אולם לא הוצרכו ליותר מכמה פסיעות, עד שנתגלגלו מראש ההר ועד רגליו, נתקלו זה בזה וכמעט שלא נעשו אברים אברים. כולם עד האחרון שבהם הגיעו לתחתית ההר חבולים ומוכים, רטובים וקפואים, פצועים וזבי דם, עצמותיהם ימוכות ושבורות וכל מראיהם אומר כלימה.

כה גדולה היה הבזיון, עד שלא העזו אותם מנוערים לשאת פניהם אל הקהל העומד למעלה. זמן רב שכבו על מיטותם עד שהתאוששו מן המכות הקשות שספגו. וכדאמרי אינשי, מה שעושה האדם לעצמו - לא יוכל איש לעולל לו.

הקשור למעלה - אינו נופל למטה

אכן, הזמן הרב שהיה להם לשכב על משכבם, הועיל להם כדי להרהר במה שעשו ולהבין כי צריכים הם לבקש את סליחת הרבי הקדוש שזלזלו בו. גם סקרנים מאוד היו להבין, כיצד רבי מאיר המבוגר מהם בשנים, ואינו יורד למטה מצויד כפי שהיו הם, יורד כך למטה בכל יום בלי לחוש כלל לסכנה, ורצו לדעת באיזו שיטה נוקט הוא, מה שלא הצליחו הם לעשות. כך נכנסו אל בית הרבי מפרימישלאן, ושטחו את תמיחתם בפניו.

הרבי קיבלם במאור פנים, האזין לדבריהם בקשב וברחמים, וחלילה לא התנשא עליהם. חכמת אדם תאיר פניו, ובקול רגוע, בעינים מאירות המפיקות זיו ונוגה, ענה ואמר: "כאשר קשורים למעלה - אין נופלים למטה".

כך, במשפט קצר ותמציתי זה, פרס רבי מאיר מפרימישלאן את יסוד החיים כולם; כי אדם הקשור במחשבתו בעליונים, אחוז הוא בשורש נשמתו כאדם המחזיק בחבל, וממילא אינו נופל ממדרגתו.

אם כן, יסוד כל היסודות עוד קודם עצם ההליכה למקוה בפועל, הוא בדביקות המחשבה בעליונים,

הרינת המים

בספה"ק **אגרא דכלה** (פרשת בראשית), פירש הרה"ק בעל הבני יששכר זיע"א את הפסוק (בראשית א') "וְלִמְקַנְהָ הַמַּיִם קָרָא יַמִּים", על פי דברי המדרש הנפלאים והנשגבים (שמות רבה טו כב) וז"ל: "כגון בשר ודם שראה גתו מלאה ענבים והכרם לבצור, אמרו לו, 'הויכן אתה נותן שאר ענבים, בשביל שהגת קטנה', אמר להם 'אני עושה גת שתטול לכל הענבים שבכרם'. מה עשה, רפש הענבים ובעט ראשון ראשון, ואחר כך הביא את הענבים שבכרם, והחזיק הגת כל הענבים. כך היה כל העולם מלא מים במים והארץ שקועה במים, אמר הקדוש ברוך הוא 'ותראה היבשה', אמרו המים, 'הרי העולם אנו מלאים ועד עכשיו צר לנו, להיכן אנו הולכין'. יהי שמו מבורך, בעט באוקיינוס והרגו, וכו', ולמה הרג אותן, שהייתה שהיא מחזיק מאה חיים מחזיק אלף מתים לכך נקרא אוקיינוס ים המות, ועתיד אלקים לרפאתו שנאמר (יחזקאל מז ח) 'אל הימה המוצאים ונרפאו המים'."

כלומר, שעל ידי שבעט הקדוש ברוך הוא במים ונטל את חיותם והרגם, נצטמצם מקומם, כדרך שעשירה בני אדם מתים תופסים מקום כאדם חי אחד.

ומכיון שניתלה חיות מי הים, על כן שוב אינם יכולים לשמש כמים חיים, ובכל מקום שהוצרכו מים חיים אין מי הים כשרים (ראה פרה פרק ח משנה ח), ונקרא האוקיינוס 'ים המוות'.

מים חיים

אמנם לענין מי המעייןות אמרו חז"ל בהמשך המדרש שם: "המשלח מעיינים בנחלים" (תהלים קי ז), כגון בשר ודם שיש לו עקלים של זיתים, כבש את הקורה זה על זה והישמ יורד מלמעלה והשמן יורד מלמטה, כך ההר מכאן וההר מכאן כבושין על המעייןות והן מקטייעין ויוצאין מבין ההרים". וזה טעם טהרת המעייןות וחשיבותם כמים חיים, כי כבר עברו עליהם כל הצמצומים ובלעתם האדמה עד שהוציאתם מזוככים. ואלו הם מי התמצית, מים חיים ולא מתים. הרי כאן פלאי פלאים, מים חיים ומים מתים.

אין מים אלא תורה

והנה כאשר עוסקים אנו בהכנה לחג השבועות ולקבלת התורה הקדושה, יש לנו להביא דבר נוסף מדברי חז"ל, אשר על ידו נבין את מעלת המים החיים וחיותו של כל איש ישראל, כי אין מים אלא תורה (ראה בבא קמא ז).

ידועים דברי הגמרא **בברכות** (סא:): על רבי עקיבא שהיה מקהילת קהילות ברבים ומלמדן תורה, בשעה שגזרו אבלות הרשעה על כך. פגש בו פפוס בן יהודה ותמה עליו מפני מה אינו חושש מאלו אשר ניתנו ישראל בידם.

אמר לו רבי עקיבא: "אמשול לך משל למה הדבר דומה, לשועל שעמד על גב הנמר ושאל את הדגים לשם מה עליהם לרוץ ולהתרוצץ ולברוח מפני הדייגים, ומפני מה לא יבואו יחד עמו לדור יחד כפי שדורו אבותיהם. אמרו לו, לא פיקח שבחיות אתה אלא טיפש אתה, כי אם במים שהם מיקוח חיותם חוששים הם לחייהם, מחוץ למים שהוא מקום מיתתם על אחת כמה וכמה."

כך אמר רבי עקיבא, אמנם עתה גוזרים עלינו גזירות, אולם בלא תורה אין כלום, אין חיים ואין עולם, כי "אם לא בְּרִיתִי יוֹמָם וְלַיְלָה חֻקוֹת שָׁמַיִם וְאָרֶץ לֹא שָׁמַיִ" (ירמיה לג ח).

אם כן, עיקר ענין טהרת המים והמקוה הוא בכח התורה הקדושה. וכמה מדרגות בדבר, טהרת המקוה וטהרת מים חיים. ובדומה לזה מכינים ישראל את עצמם לקבלת התורה בטהרה פנימית וחיצונית, ואין זה רק סימנא מילתא, אלא טהרה אמיתית כדיני התורה, אולם גם בתורה עצמה ישנן לדרגות אלו, מקוה ומים חיים.

חלון ראווה

והנה נודע המעשה על המגיד מדובנא, שפעם אחת בחג השבועות התארח אצל רבו הגר"א מוילנא, ובליל

החג פנה המגיד לארון, נטל גמרא בבא בתרא והחל ללמוד, ואילו רבו הגאון אמר תיקון ליל שבועות. ראה הגר"א את תלמידו שאינו אומר 'תיקון', ושאלו, מדוע לא ינהג כמנהגו.

אמר המגיד: "ברשות מורי ורבי, ואמר לפניו משל. מעשה באברך אחד, אשר כמה שנים אחר חתונתו פרש מן התורה, אך גם לא עסק בכל מלאכה, והיה יושב ובטל. שאלו חמיו, מפני מה אינו מתעסק במסחר כדרך העולם. אמר האברך כי אינו יודע בטיב משא ומתן, ומעולם לא נוסה בזאת. אולם חמיו לא קיבל את דבריו, ואמר לו כי יוכל ללכת אל השוק ולראות את מעשי הסוחרים, וכמעשיהם כן יעשה.

הלך האברך וראה חנות גדולה ונאה, ובפתחה ישנו חלון ובו מוצגות מיני סחורות משובחות ויפות, אשר לא תשבע עין מראות.

הלך האברך ושכר לעצמו חנות, והעמיד גם הוא בחלון הראווה כמה מיני בדים של משי שש וארגמן, בתכלית הסדר והנוי, והלך וישב לו בתוך החנות. כך ישב לו כמה וכמה ימים, ואיש לא קנה ממנו מאומה.

בא החתן אל חותנו בטרוניא, ואמר לו שעשה כפי שאמר לו, ועדיין לא הרוויח ולו פרוטה שחוקה. הגיע החתן לבקר את חתנו ולראות את מעשיו והנה החנות כולה ריקה, אין בה סחורה כלל, ורק חלון הראווה מלא בסחורות מכל טוב.

אמר האיש לחתנו, 'חסר דעה, אם החנות מלאה סחורה, מניחים מעט ממנה בחלון הראווה למשוך את לב הלקוחות. אולם לחנות ריקה מכל - חלון ראווה למה?'

תכלית המקוה היא בסוד מרע, בהסרת הטומאה, ואילו במים חיים מתחבר האדם לשורשו הטוב שבמקור החיים, על כן גדולה מעלת טהרתם

סיים המגיד מדובנא את משלו ואמר לגאון: "רבינו הגדול בקי בכל התורה כולה, התנ"ך ושני התלמודים שגורים בפיו, מדרשים וברייתות וכל חלקי התורה פרושים לפניו ומחזורים כשמלה, יחד עם כל פירושי הראשונים והאחרונים. על כן, בחג השבועות עומד רבינו וקורא את התיקון, לטעום מעט מכל חלקי התורה שלומד בכל ימות השנה, כי התיקון בלול מתורה נביאים וכתובים, משניות זוהר ודברי קבלה, אשר אין אלא דוגמאות לכל הנתון באוצרו. אולם אני, הרי אם אקרא את התיקון אהא דומה לאותו בור שהניח סחורה בחלון הראווה בעוד חנותו ריקה, על כן משתדל אני למלא מעט את אוצרי בדברי תורה, למען לא אבוא להראות פני ריקם."

תורה שבעל פה בתג השבועות

אכן לעומת זאת, כתב הרה"ק רבינו צדוק הכהן מוילובלין זיע"א (פרי צדיק במדבר, לחג השבועות, א-ב), כי עיקר עבודת ישראל בליל שבועות ועיקר העריבות לפניו יתברך הוא בלימוד התורה שבעל פה. כי איתא במדרש (תנחומא כי תשא לו) שידע משה להבדיל בין יום ולילה בהיותו בשמים משום שביום היה הקדוש ברוך הוא לומד עמו תורה שבכתב, ובלילה התורה שבעל פה. כי היום הוא כנגד שם הו"ה שבבחינת תורה שבכתב, ולילה כנגד שם אדנ"י ומדת יראה, בחינת תורה שבעל פה. ומשום כך ענין גדול הוא לעסוק בלילה דווקא בתורה שבעל פה, אשר בזה יזכה האדם לטהרת התורה, וכדאיתא בזוהר הקדוש (ח"ג צח): "דבעי למלעי בהאי ליליא אורייתא דבעל פה".

ופלא הדבר, כי בימינו דווקא אלו ההולכים בשיטתו של הגאון מוילנא, רגילים לעסוק בלילה בלימוד התורה שבעל פה, ואילו בעדות החסידים נהגו הרבה קהילות לקרוא את התיקון כפי שסידר רבינו האריז"ל. ואמנם, סיים רבינו צדוק שם כי מטעם זה אומרים את התיקון בליל שבועות, אך לא האמירה עיקר, אלא הרגשת הלב, והבינה בדברי התורה.

הכנה דרבה

והדבר ברור, כי אם רוצה האדם לזכות להשגות מופלאות אלו בזה הלילה הגדול והגורא, ליל חג השבועות ומתן תורה, עליו להכין עצמו בהכנה דרבה קודם לדבר, ולנצל את שבעת השבועות כהלכה. שהרי הלילה כולו אינו אלא כמה שעות, ומה כבר יוכל לעשות בשעות אלו. אין כאן אלא קצירת מה שנזרע בכל ארבעים ותשעת הימים הקודמים, והחי יתן אל ליבו.

והנה פירש השם משמואל כי חלוקה טהרת המקוה מטהרת מים חיים, ובכך, האם יש לנו לחפש אחר טבילה במעיין בחג השבועות, הלא ודאי לא לזה המכוון כאן.

חובו של הים

כדי לבאר את הענין, נקדים את דברי הגמרא במסכת פסחים (ק"ח):

וכך איתא שם: "וכדרר רבה בר מרי, מאי דכתיב (תהלים קו ז) 'וימרו על ים בים סוף' - מלמד שהמרו ישראל באותה שעה ואמרו, כשם שאנו עולין מצד אחד - כך מצריים עולים מצד אחר. אמר לו הקדוש ברוך הוא לשר של ים, 'פלוט אותן ליבשה'. אמר לפניו, 'רבונו של עולם, כלום יש עבד שנותן לו רבו מתנה וחוזר ונוטל ממנו?' - אמר לו, 'אתן לך אחד ומחצה שבהן'. אמר לו, 'רבונו של עולם, יש עבד שתובע את רבו', אמר לו, 'נחל קישון יא לי ערב'. מיד פלט אותן ליבשה, ובאו ישראל וראו אותן, שנאמר (שמות יד ל) 'וירא ישראל את מצריים מת על שפת הים'. מאי אחד ומחצה שבהן, דאילו בפרעה כתיב (שם פסוק ז) 'שש מאות רכב בחור', ואילו בסיסרא כתיב (שופטים ג) 'תשע מאות רכב ברזל'."

ואכן, כמאיתם שנה לאחר מכן, יצא סיסרא שר צבא יבין מלך כנען למלחמה על ישראל, ומולו עמדו למלחמה דבורה הנביאה וברק בן אבינועם. חילות ישראל קטנים היו לאין שיעור מחילות הכנענים, אולם נאמר להם בנבואה לצאת למלחמה ולא לחשוש, כי הקדוש ברוך הוא הוציא את הכוכבים ממסילותם להילחם בכנענים, ואלו הרתיחו את שריני הברזל של חיל כנען, עד שהוכרחו לירד ולטבול במי הקישון להקר עצמם. אז אמר לו הקדוש ברוך הוא לנחל קישון לשלם את ערבותו, ומיד נטלם הנחל וגרפם ליס, וקיבלו הדגים את פרנסתם שהובטחה להם בקריעת ים סוף. באותה שעה פתחו דגים של ים ואמרו (תהלים קיב ז) "ואמת ה' לעולם".

מעטפה מצרים ומעטפה כנען

בדברי חז"ל אלו כבר עסקנו כמה פעמים בארוכה, והרבה יש להתבונן בהם.

ראשית כל, הן ודאי גופות המצרים שפלט הים החוצה אינן גופות הכנענים שגרף נחל קישון אל תוך הים. אלא שבזה יש ליישב כי מצינו שהשווה המצרים והכנענים ברשעתם, כמו שנאמר בתורה בפרשת אחרי מות ייקרא יח א): "כַּמְעֶשֶׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יִשְׁבָתָם בָּהּ לֹא תַעֲשֶׂוּ וְכַמְעֶשֶׂה אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה לֹא תַעֲשֶׂוּ וּבְחַקְתֶּיהֶם לֹא תִלְכוּ". והאריך שם רבינו האור החיים הקדוש בדמיון בין מצרים וכנען במעשיהם המכוערים והרעים, אשר מהם הוזהרו ישראל להתרחק כמטחווי קשת.

אמנם עדיין יש להבין, כי גם המקום שאליו הושלכו גופות הכנענים, לא היה המקום שאליו שפלטו גופות המצרים, כי נחל קישון נשפך לים בצפונה של ארץ ישראל, ומה תמורה יש כאן למה שניטל מים סוף.

והנה אמר הרה"ק רבי מנדל מרימנוב זיע"א (מנחם ציון ויקרא, דרושים לפסח) לפרש מה שאמרו במדרש (ילקוט שמעוני שופטים רמז מ"א) כי בשעה שהיה סיסרא הולך לרוחוץ בים היה מעלה כמה דגים בזקנו, כי המתינו הדגים לקיום הבטחת הקדוש ברוך הוא לאכול את סיסרא וצבאו, לכן באו עליו כבר בחייו ריבוי דגים יותר מן השערות שבזקנו.

אך עדיין תמוה, והרי אותם דגים שזכו להבטחה כבר מתו זה כמה שנים, ומה לדגים אלו ולדגים שזכו לקיומם.

העלמת התורה שבכתב אצל המצרים

כאמור, הרבה עסקנו בשאלות אלו ועוד אחרות. אולם כאן נעמוד על נקודה אחת. מפני מה נשלחו הדגים לאסוף את חיל סיסרא מנחל קישון, ולמה לא הטביעם הקדוש ברוך הוא בים עצמו, כשם שטבעו המצרים בים, ומה לנחל את הים.

אלא, יתפרש הדבר על פי יסוד עצום שכותב רבינו צדוק הכהן מלובלין זיע"א בענין זה (רסיסי לילה אות מ"ו). כי חלוקים שש מאות רכב בחור שהיו עם פרעה, לתשע מאות הרכב שהיו אצל סיסרא. כי משה רבינו היה יסוד התורה שבכתב, וכאשר השליכו המצרים את תינוקות ישראל אל היאור, ביקשו להעלים בזה את אור התורה שבכתב.

ובאמת גם לדור המבול היתה שייכות לקבלת התורה שבכתב, אלא שקלקלו מעשיהם, ולכן הביא עליהם הקדוש ברוך הוא מבול של מים, שגם הוא מענין מתן תורה שנמשלה למים, אלא שמכיון שהפסידו את מי התורה נידונו ברותחין ולקו במים הזידונים של המבול.

בדומה לזה גם המצרים ביקשו לאבד את התורה שבכתב מישראל, לכן נידונו ונענשו בדבר אשר זדו עליהם וטבעו בים.

בסיסרא נטמן ניצוץ התורה שבעל פה

לעומת זאת, סיסרא היה שייך לענין התורה שבעל פה, שהרי ממנו יצא רבי עקיבא (ראה סנהדרין צו: לגירסת העין יעקב; רב ניסים גאון ברכות כז:), שהיה ראש התורה שבעל פה (ראה סנהדרין פו:). ומאחר ובסיסרא היה טמון אותו ניצוץ קדוש של רבי עקיבא, בוודאי היתה התורה שבעל פה שבויה אצלו.

מטעם זה נשטפו חילות סיסרא לנחל דווקא, כי נחל נוצר ממי גשמים וממים נובעים. ואם רבו הנוטפים על הזוחלים, אז פסול הוא לטבילת מעיין, כי מימיו נמשכים, ורק אם יבואו המים למקוה ויעמדו שם באשבורן אז יהיה כשר לטבילה. אך אם עיקר המים הם נובעים מן האדמה, אז כשר הנחל לטבילה גם בזוחלין.

כל הנחלים הולכים לים, ולמקוה המים קרא ימים. ים דינו כמקוה ולא כמעין אף שכשר בזוחלין, כי מכל מקום אינו מים חיים ופסול לטבילת זב ומצורע ולמילוי מים לאפר פרה. אבל נחל כשר בזחילה.

שלוש מדרגות הטהרה

אמור מעתה, כי המקוה הוא כתורה שבכתב, שנמשלה למים שבבחינת ים, ומשום כך פסול המקוה כשמימי זוחלין, שכן מקוה הוא מקום המים - מקום התורה, ואין לצאת חוץ למחיצתו. אמנם אף על פי שהים הוא עלמא דאיתכסאי, שאין אדם יודע מה שיש בתוכו, וזהו עולם התורה שבכתב, מכל מקום אל הים נובעים מי הנחלים שהם משל לתורה שבעל פה, כי על ידי ים התורה שבכתב יבוא האדם לנחלי התורה שבעל פה.

אם כן שלוש מחלוקות בדבר: מעיין הוא מים חיים, והוא התורה שבעל פה; ים הוא כמקוה, כנגד התורה שבכתב; והנחל מקורו מסופק, אם ממי גשמים או ממי מעיינות, לכן הוא ממשיך אל הים, ומחבר בין שתי התורות, כי ים התורה שבכתב הוא יסוד התורה שבעל פה ומקורה, והכל כלול בתורה שבכתב.

זה ענין מספר שש מאות רכב בחור שהיה לו לפרעה לעומת תשע מאות לסיסרא. כי בעל התורה שבעל פה, יש לו גם ים התורה שבכתב שהוא מקורה, אם כן שש מאות הוא התורה שבכתב - הכלולה גם מן התורה שבעל פה, שהיא חציה, כמנין שלוש מאות. ותשע מאות הוא התורה שבכתב הכוללת, עם התורה שבעל פה כשהיא בפני עצמה.

טהרת התורה

וכבר הבאנו למעלה את דברי השרף מקאצק, כי דף גמרא עם תוספות מטהר כמקוה. כי אין מים אלא

תורה, ובחג השבועות זוכים ישראל לטהרת מים חיים, בחינת נחל שהוא תורה שבעל פה.

זהו פשר הכפילות 'לפני מי אתם מיטהרים ומי מטהר אתכם', 'מלי הוא חמישים, כי שתי טהרות יש כאן, טהרת המקוה בכל מ"ט הימים, וטהרת המעיין ביום החמישים.

מים בוכים

שתי בחינות אלו גם מים עליונים ומים תחתונים, אשר על המים התחתונים אמרו חז"ל (הובא ברבינו בחיי ויקרא ב יג) כי מים בוכים הם, שבוכים ואומרים "אנן בעיין למהוי קדם מלכא" (ראה תיקוני זוהר הקדוש תקונא חמישהא דף יט:), ואכן זוכים להתקרב ולעלות על גבי המזבח במלח שעל הקרבנות ובניסוך המים (וראה מה שהארכנו בזה במאמרנו לפרשת ויקרא). וזו בחינת אתערותא דלתתא שישנה לישראל, וזה ענין 'למקוה המים קרא ימים'.

כוונת המקוה

והנה בספה"ק בעל שם טוב על התורה (פרשת יתרו אות י"א) הובאו כוונות המקוה מרבינו הבעל שם טוב הקדוש זיע"א, כי 'תשב' אותיות 'שבת', ובכח קדושת השבת יוכל אדם לזכות לכפרה ותשובה, שהרי "כל המשמר שבת כהלכתו, אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו" (שבת קיח:), וכדי לזכות למחילה צריך

אף על פי שהים הוא עלמא דאיתכסאי, שאין אדם יודע מה שיש בתוכו, וזהו עולם התורה שבכתב, מכל מקום אל הים נובעים מי הנחלים שהם משל לתורה שבעל פה, כי על ידי ים התורה שבכתב יבוא האדם לנחלי התורה שבעל פה

אדם להכין עצמו בקדושה ובטהרה, בטבילה במקוה בכל ערב שבת.

וכן הוא סדר הכוונה: ראשית כל יש לשוב בתשובה, לעזוב את החטאים ולהסיר את הפסולת, ולמסור את הנפש על טהרת המקוה.

וכאשר טובל, יכוון האדם בשם אדנות בסוד הדיבור, שם הוי"ה בסוד הקול, ושם אהי"ה בסוד המחשבה, ושלושת שמות אלו יחד עולים קי"ב, ראשי תיבות 'יחוד ברכה קדושה', וכמנין 'הוי"ה אלהים'. ויכוון ש'מקוה' עולה בגימטריא קנ"א, שהוא שם אהי"ה במילוי ה"הי"ן - 'אל"ף ה"ה יו"ד ה"ה', שהוא השם של המקוה. ועוד הרבה כוונות הוזכרו שם, יקחם המעיין ממקור הדברים.

הדבק אל הטהור - טהור

על הפסוק בפרשת תזריע (ויקרא יב ז) וְנִטְהַרְתָּ מִמֶּקֶר דְּמִימָה, כתב בספה"ק דגל מחנה אפרים בזה הלשון: "והנה חנני ה' בזה ברחמיו וברוב חסדיו על פי שקבלתי מחכמי ישראל שהיו אצל אדוני אבי זקני זללה"ה, שגדולי הדור הם יכולים לטהר נשמות ישראל המטונפות מכל ליכלוך טומאת זוהמת עבירות רחמנא ליצלן, ובהם תלוי כל עיקרי הטהרה". וכוונתו כמובן לזקנו הגדול רבינו הבעל שם טוב הקדוש זיע"א.

ופירש שם לפי זה את הפסוק (ירמיה יז יג) מִקְנָה יִשְׁׁרָאֵל ה", כי נסדרו כאן שלושה מיני טהרה: הראשון הוא המקוה עצמו, המטהר מכל טומאה. השני אלו גדולי ישראל שהם במדרגה גדולה בבחינת 'ישראל', שהוא אותיות 'לי ראש', שגם הם יכולים לטהר. כי באמת יפלא כיצד מועילה טבילה במים לטהר כתם רוחני, הרי לא די בנקיון הגוף. אלא פירש הרמב"ן כי מים הם בבחינת חסד, וכשנכנס אדם למימי החסד

ששורשם בחכמה ודעת מיד הוא נטהר. אם כן על אחת כמה וכמה שהמקשר עצמו עם גדולי התורה שיש בהם חכמה ודעת בבחינת ישראל, שמטהרים אותו מכל טומאה. והטהרה השלישית היא ה' יתברך בעצמו, כי בכל מקום שנמצא הוא יתברך שורה הטהרה, כמו שדרשו חז"ל (ברכות טז) על הפסוק האמור בברכת בלעם (במדבר כ ד) "כְּנַחְלִים נְטִיּוֹ כְּנַגַּת עֲלֵי נְהַר פְּאֵהֲלִים נָטַע ה' פְּאֵרָזִים עֲלֵי מִים": "למה נסמכו אהלים לנחלים וכו', לומר לך, מה נחלים מעלין את האדם מטומאה לטהרה - אף אהלים מעלין את האדם מכף חובה לכף זכות". ואהלים היינו אהלי תורה ותפילה, בחינת 'ששכר באהליך', כאשר יושבים באהלי שם ועבר, כיעקב איש תם יושב אהלים, ובזה זוכים לטהרה כנחל ממקור המים החיים.

ומוסיף הדגל מחנה אפרים וכותב, כי אפשר לומר שכל הפסוק מדבר בבעל התשובה הצריך לטהרה, כי כשאדם חוטא קומתו נכפפת, אולם כששב בתשובה זוכה לזקיפת קומה, ו'מקוה' אותיות 'קומה', ואחר כך מוסיף ונעשה כישראל, להתחבר לצדיקים ולחכמי ישראל, ולבסוף זוכה לבחינת מקוה ישראל ה', וטהרה כנסת ישראל ממקור דמיה - טהרה ממקור ישראל.

רופא ותלמיד

מסופר על הרה"ק רבי יחזקאל מקאזמיר זיע"א שפעם אחת חלה ונפל למשכב, והגיע לבקרו הרופא הצדיק הרה"ק רבי חיים דוד מפייטרקוב זיע"א ששב בתשובה שלימה ונעשה רבי, והיה מקורב אצל הרבי מקאזמיר. ולאחר שבדק אותו ורשם תרופות בעבורו הזהיר רבי חיים דוד את רבי יחזקאל כי חלילה לו מלטבול במקוה, כי הדבר מסוכן לבריאותו.

לא ידע רבי יחזקאל מה יעשה, כי איך יוכל לוותר על טהרת המקוה, ומאיך רחש כבוד רב לדברי הרופא הצדיק ולא רצה לעשות כנגד הוראתו.

אחר זמן שוב ביקש רבי יחזקאל מרבי חיים דוד לבוא ולבקרו, ולאחר הביקור ביקש הרופא שישלמו לו את שכרו, בעבור הזמן שהוציא כאן.

אולם לאחר מכן לא שב רבי חיים דוד לביתו, אלא מצא מקומו בין 'יושבים' בבית המדרש. ולפליאת שואליו, כיצד פתאום עיתותיו בידו, והרי על ביקור נוסף ביקש כסף, ופתאום זמנו מצוי לו לשבת כאן כמה שבועות. השיב כי כאן הוא יושב כחסיד, ורק על תרופות הוא נוטל שכר.

מכיון שנשאר רבי חיים דוד במקום, לא ידע רבי יחזקאל להשית עצות בנפשו, כיצד ילך למקוה בלא שישים הרופא לב למעשיו.

מה עשה, השכים קום בעוד לילה והלך אל המקוה, בתקוה ששם לא ימצאהו. אולם כאשר נכנס אל המקוה, ראה את רבי חיים דוד שגם הוא טובל בשעה זו, וכשהבחין בו הרופא הצדיק - חייך לעומתו.

שאלו רבי יחזקאל: "מה לך מחיך?". - אמר רבי חיים דוד: "ראה נא רבי, את דברי אמרתי לפי תורת הרפואה, כי בדרך הטבע מסוכנת היא הטבילה, וחובתי לומר כי יש לשמור על הבריאות. אולם אליבא דאמת הרוחנית שבעולם, יודע גם אני כי לא יתכן שתצמח כל רעה מן הקדושה שבמקוה. כאשר הזמין אותי הרבי כרופא - אמרתי את דעתי לפי חכמת הרפואה, אולם כאן אני עומד כחסיד, ואם הרבי טובל - ודאי נכון וטוב הוא הדבר, ולא יתכן דבר טוב מזה".

אם כן, בימים האלה מכינים אנו את עצמנו להתקדש ולהיטהר לקראת היום הגדול בו קיבלנו את התורה, ומקבילים אנו את התורה מחדש בכל שנה ושנה. ביום זה, 'בקול שופר עליהם הופעת', כי ביום מתן תורה תקע הקדוש ברוך הוא בשופר הנעשה מן הקרן השמאלית של אילו של יצחק אבינו. על כן מקווים אנו, כי אותה הכנה, התקדשותם והיטהרותם של ישראל בימים אלו, תהיה גם הכנה ליום היובל האמיתי, בו נזכה לשמוע קול שופר גדול מן הקרן הימנית, ובאו האובדים מארץ אשור והנחכים מארץ מצרים, בבוא האולה השלימה במהרה בימינו, אמן.

ספרי יהודים

מרגליות יקרות ואבני חושן,
פנינים נפלאים וסיפורי צדיקים
דברי הגות ורעיון
מאוצרות תורת החסידות
עשובצות זהב ועסודרות
משוערוי ושיחותיו של
רבי מנחם מענדל פערנץ שליט"א
פרשת שמעי

שבת קודש

אכסוף נעים שבת
בקדושת השבת וסגולתה

והלל. וכתב הגאון הקדוש רבי צבי אלימלך מדינוב זי"ע בספרו 'בני יששכר' (מאמרי השבת מאמר ח אות ז) שמכיון ששעה זו הנה 'עת רצון' ראוי לבקש בה על הגאולה ובני ירושלים.

בזמן רגיל לא תערב אל לבה בריה קטנה ומעוטה בדעת להתפלל לפניו יתברך שמו על דבר גדול כבנין בית המקדש. דומה הדבר לאיש עני המחזר על הפתחים והולך בבליי סחבות, האם ימלאנו לבו לבוא אל המלך פנימה לבקש מלפניו על עניינים הנוגעים לטכסיסי המלוכה!?

זמן זה מכנה בוהר הקדוש 'יעוא דרעיון' - רצון הרצונות. כיון שזמן זה הוא עת רצון לבקש בו ולפעול בתפילה לפני בורא עולם בעל הרחמים.

בזמן זה הקדוש ברוך הוא מגלה כביכול את רצונו להיטיב ואת רחמיו הגדולים, כל הדינים והמקטרגים מתבטלים, ורצון ושמוחה שוררים בכל העולמות.

בזמן מרומם זה, הסתלק משה רבנו עליו השלום מן העולם.

לא בכדי נבחר זמן הזה להסתלקותו, אלא כדי להודיענו וללמדנו שמיתתו של משה רבנו לא היתה כמיתת כל אדם. כשמת אדם מתגבר הדין בעולם, ובפטריתו של משה רבנו לא גברו הדינים אלא היתה שעה זו שעת רחמים ורצון.

זו הסיבה לכך שנאמר במשה (דברים לו ד) 'לא ידע איש את קברתו עד היום הזה'. כיון שעד היום אין איש שיכול להשיג את המקום הגבוה בו נגזה נשמתו של משה רבנו, ואף את המקום שבו נקבר גופו אי אפשר לדעת, ומלמדנו הדבר שאין לנו השגה כלל בגדולתו ורוממותו של משה רבנו שזכה להגיע למדרגה שאין לאיש השגה בה.

בזמן זה הקדוש ברוך הוא מגלה כביכול את רצונו להיטיב ואת רחמיו הגדולים, כל הדינים והמקטרגים מתבטלים, ורצון ושמוחה שוררים בכל העולמות.

בזמן מרומם זה, הסתלק משה רבנו עליו השלום מן העולם.

לא בכדי נבחר זמן הזה להסתלקותו, אלא כדי להודיענו וללמדנו שמיתתו של משה רבנו לא היתה כמיתת כל אדם. כשמת אדם מתגבר הדין בעולם, ובפטריתו של משה רבנו לא גברו הדינים אלא היתה שעה זו שעת רחמים ורצון.

זו הסיבה לכך שנאמר במשה (דברים לו ד) 'לא ידע איש את קברתו עד היום הזה'. כיון שעד היום אין איש שיכול להשיג את המקום הגבוה בו נגזה נשמתו של משה רבנו, ואף את המקום שבו נקבר גופו אי אפשר לדעת, ומלמדנו הדבר שאין לנו השגה כלל בגדולתו ורוממותו של משה רבנו שזכה להגיע למדרגה שאין לאיש השגה בה.

הגאון רבי אהרן משה קראוס זצ"ל, רבה של העיר באגיא, לא נמנה על עדת החסידים, אבל העריך מאוד את הרבי הקדוש רבי דוד מנאדבורנא באגיא זי"ע שהתגורר בעירי. לעתים קרובות היה רבי דוד מנסה לשבר את אזנו של הרב קראוס על אודות גודל מעלת החשיבות והתועלת שבטבילה במקוה טהרה, אולם הרב לא נטה להסכים עם מנהג חסידים זה ולקבלו.

ביום מן הימים הודמן הרב קראוס למחיצתו של הרבי הקדוש רבי חיים צבי טייטלבוים בעל 'עצי חיים' מסיגעט זי"ע, ובין הדברים נסבה שיחתם על ענין המקוה.

הפציר בעל ה'עצי חיים' ברבה של באגיא שיקפיד לטבול לפחות לזמן מה ויראה בחוש שתצמח מזה טובה גדולה לנפשו.

הסכים הרב והבטיח שיעשה כדברי הרבי.

המשך בעמוד ב'

על התורה

שלהבות קודש והגינות חכמה
מפרשת השבוע

עם מי הדין, האם לא הודה לי הארזי"ל? על הפסוק (במדבר י לה) 'יהי בנסע הארז ויאמר משה קומה ה' ויפצו איבין וינסו משנאיך מפניך', אמר הרב הקדוש רבי פנחס מנחם מגור זי"ע בעל 'פני מנחם' (ואתחנן חשב"ד): 'מקוה' אותיות 'קומה', כי סגולת המקוה לתקן את קומת האדם, להפיץ את האויבים ולהניס את השונאים הקמים עליו.

הטהרה במקוה היתה אצל חסידים נאי קודם לכניסה בשערי התורה והיראה, כדברי הרב הקדוש רבי אברהם מסלאנים זי"ע בספרו 'סוד העבודה' (ח"ב פ"ו ד"ה וברכות), שכאשר תיקן עזרא את טבילתו לבעלי טומאה שלא יוציאו דברי קודש מפיחה קודם שיטבולו, לא חשש לביטול תורה, כי יותר חשוב שיהיו לימוד האדם ותפילתו בקדושה, ומוטב שיתבטלו מלימוד התורה עד שיהיה נקי.

הקפידו החסידים מאוד לטבול עוד קודם שיתפללו, כי בני אדם מגושמים הדבוקים בעולם הזה ובתאוותיו נדרשים לטהר מחשבותיהם טרם התפילה לפני בוחן לבות, ועל ידי הטבילה נתן זכות להתפלל תפילה זכה וטהורה (ש"ת ערוגות הבושם).

וכך הובא בספר 'רצוני שרות' (ערך מקוה אות א) שחבר החסיד רבי מרדכי מנחם זצ"ל, מגדולי חסיד ברסלב בפולין, שעל ידי הטבילה במקוה נופלים כל השונאים ומתבטלות הצרות והמניעות שיש לאדם בעבודת השם יתברך, והאדם ממשך בטבילתו רוח חיה של קדושה בבחינת 'רוח אלקים מרחפת על פני המים' (בראשית א ב).

ומפורסמים הם דברי הרב הקדוש רבי חנוך העניך הכהן מאלכסנדר זי"ע שהיה חוזר ואומר, שאמנם טבילה במקוה אינה אחת מתרי"ג מצוות, אבל שום מצוה לא יכולה להמשיך את הקדושה שטבילה במקוה יכולה להביא.

הגאון רבי אהרן משה קראוס זצ"ל, רבה של העיר באגיא, לא נמנה על עדת החסידים, אבל העריך מאוד את הרבי הקדוש רבי דוד מנאדבורנא באגיא זי"ע שהתגורר בעירי. לעתים קרובות היה רבי דוד מנסה לשבר את אזנו של הרב קראוס על אודות גודל מעלת החשיבות והתועלת שבטבילה במקוה טהרה, אולם הרב לא נטה להסכים עם מנהג חסידים זה ולקבלו.

ביום מן הימים הודמן הרב קראוס למחיצתו של הרבי הקדוש רבי חיים צבי טייטלבוים בעל 'עצי חיים' מסיגעט זי"ע, ובין הדברים נסבה שיחתם על ענין המקוה.

הפציר בעל ה'עצי חיים' ברבה של באגיא שיקפיד לטבול לפחות לזמן מה ויראה בחוש שתצמח מזה טובה גדולה לנפשו.

הסכים הרב והבטיח שיעשה כדברי הרבי.

המשך בעמוד ב'

מי הדעת?
אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור ונגע בנבלתם יטמא' (ויקרא יא לו).
אך מעין ובור מקוה מים - המחברים לקרקע, אין מקבלין טומאה (רש"י).

בפנין זה מסופר (ספירוס נראים עמ' 22), שפעם דרש רבנו הבעל שם טוב לתלמידיו והרחיב לבאר את כוונת המקוה. תלמידיו שהיו גאוני ארץ בנגלה ובנסתר, תמהו בפניו שבכתבי הארזי"ל כתובות הכוונות באופן אחר מהכוונות שגילה להם.

כאשר שמע הבעל שם טוב את דבריהם, השליך תכף את ראשו לאחוריו ופניו נעשו כלפיד אש, כדרכו בעת עלייתו בעולמות העליונים, ונפל על תלמידיו פחד ורעדה גדולה.

בקצה השולחן ישב הרב הקדוש רבי נחמן מהורודנאק זי"ע, שהיה הצעיר שבתלמידים, ולפתע תרדמה גדולה נפלה עליו, עד שלא היה יכול בשום אופן להתאפק מלישון. אמנם הצר לו הדבר מאד: לישון על השולחן בשעה שהרבי עוסק בעליית נשמה, וכל תלמידיו יושבים בפחד ורעדה? לכן ניסה להחזיק בידיו את עיניו פתוחות, אך כל זה לא הועיל לו, ונרדם וישן בתרדמה גדולה.

בשנתו חלם, והנה הוא הולך בחוץ ורואה אנשים רבים רצים במהירות גדולה, ורץ גם הוא אחריהם, וכששאל אותם לסיבת מרוצתם, ענו לו בחפזה: 'וכי לא ידוע לך שתכף יירוש רבנו הקדוש?' ושאל אותם: 'מי הוא הרב אשר בעבורו החרדה הגדולה הזאת?' ומרב מרוצתם הלך ענו לו דבר.

הלך רבי נחמן אחריהם, עד שבא לבית גדול ומהודר מאד שמעולם לא ראה כפיו. הבית היה מלא מפה מפה באנשים אשר הכרת פניהם ענתה בהם שגודלי תורה הם, ושמע שכולם אומרים בפחד מהול בשמחה גדולה: 'תכף יירוש לנו רבנו הקדוש בסודות התורה'. לנגד עיניו נכנס הבעל שם טוב הקדוש לאולם, והתחיל לדרוש בסודות הקבלה בענין המקוה, ולנגדו עמד איש רך בשנים וסתר את דבריו. כששאל לשמו, אמרו לו, שהוא הארזי"ל. כך נמשך הפלפול זמן רב, עד ששמע איך הארזי"ל הודה לדברי הבעל שם טוב והסכים עמם.

בתוך כך הקיץ רבי נחמן משנתו, ותכף פנה אליו הבעל שם טוב ואמר לו למול הנוכחים: 'נחמן, אני לקחתי אותך לעד בדבר הזה שתעיד

הגאון רבי אהרן משה קראוס זצ"ל, רבה של העיר באגיא, לא נמנה על עדת החסידים, אבל העריך מאוד את הרבי הקדוש רבי דוד מנאדבורנא באגיא זי"ע שהתגורר בעירי. לעתים קרובות היה רבי דוד מנסה לשבר את אזנו של הרב קראוס על אודות גודל מעלת החשיבות והתועלת שבטבילה במקוה טהרה, אולם הרב לא נטה להסכים עם מנהג חסידים זה ולקבלו.

ביום מן הימים הודמן הרב קראוס למחיצתו של הרבי הקדוש רבי חיים צבי טייטלבוים בעל 'עצי חיים' מסיגעט זי"ע, ובין הדברים נסבה שיחתם על ענין המקוה.

הפציר בעל ה'עצי חיים' ברבה של באגיא שיקפיד לטבול לפחות לזמן מה ויראה בחוש שתצמח מזה טובה גדולה לנפשו.

הסכים הרב והבטיח שיעשה כדברי הרבי.

המשך בעמוד ב'

יתברך לברוא את העולם. רמז נפלא למעלתה של שעת רצון זו הביא הגאון רבי יעקב אביחצירא ז"ע בעל 'אביר יעקב' בספרו 'מחשוף הלבן' (פר' זאת הברכה), בפסוק (דברים לג א) 'זאת הברכה אשר ברכך משה אלהים את בני ישראל לפני מותו: תבות 'זאת הברכה אשר ברכך משה אלהים' עולים בגימטריה שני אלפים מאה וששה עשר, כחשבון המדויק של 'במנחת שבת זמן עת רצון' בתוספת המנין הכולל. ויבאר הדבר על פי מאמר הזהר הקדוש (ח"ב פח:) שמשנה רבנו נפטר בזמן מנחה של שבת, שהוא עת רצון, ונמצא שהברכה אשר ברכך משה באותה שעה לפני מותו, היתה מקבלת ורצויה, לפי שהיתה בשעת רצון.

עני כלות הנפש

נפלא היה המגיד הקדוש רבי יחיאל מיכל מזלוטשוב ז"ע בדברקותו העצומה בבוראו, עד כי היה צריך לשמירה הדוקה עליו שלא תיפרד נשמתו מגופו מגודל תשוקתה לבוראה. ביותר נזקק לשמירה בשנותיו האחרונות עלי אדמות, ואז התעצמה דבקותו למאד, ובפרט ביום השבת בעת 'רעוא דרעוין'. אמנם בכ"ה אלול שנת תקמ"א ארע מעשה. בעת רעוא דרעוין בשבת קדש פרשת נצבים-וילך, היה המגיד הקדוש אחוז שרעפים, ודבוק בבוראו עד כלות הנפש ברב חיבה ותשוקה אדירה.

משום מה, באותה שעה לא שהה איש לצדו להשגיח עליו.

באמונה אמירת מאמר 'תא חזי' שבזוהר הקדוש (יתרו פח:) הנדפס בסידורים לאמרו בזמן סעודה שלישית, בשעה שהגיע לקטע שם נאמר 'ובהאי רצון אסתלק משה נביא מתימנא קדישא מעלמא, הגיע המגיד למדרגת התפשטות הגשמיות ונפרדה נשמתו ממנו בקדושה ובטהרה. כשהבינה בכך בתו הצדקת, הזעיקה את אחיה הרב הקדוש רבי יצחק מראדוויל ז"ע, אולם כשהגיע, מצא כי אחר את המועד וכבר נסתלק אביו לבית עלולו.

למענה נשמתו

בתו של הרב הקדוש רבי צבי הירש מזידיטשוב ז"ע, הצדקת מרת רייזל נשואה היתה לרבי משה חיים בנו של רבי יצחק אייזיק מקאלוב ז"ע, ופעם סיפרה לאביה הנהגה מופלאה שראתה אצל חותנה הקדוש: היה זה ביום שבת קודש אחר הצהריים, בשעת מנחה, כאשר נטל הצדיק מקאלוב בידו פרוסת חלה גדולה ויצא לחצר ביתו, שם הסתובבו אזויים לבנים.

כשהתקבצו האזויים סביבו פורר להם את פרוסת החלה לפיזוריים, תוך כדי שהוא מזמר להם את שירי הידועים.

הסביר הצדיק מזידיטשוב לבתו כי בין האזויים התגלגלו נשמות גבוהות מאד, והרבי מקאלוב תקן אותם בשעה זו של שבת במנחה, שהיא עת רצון מיוחדת, בכך שהאכילם את החלה ממאכלי השבת.

וסיים באמרו: "אשרי עין ראתה זאת".

שבת של ישראל

שאלה מתבקשת שאל הגאון רבי יצחק הוטנר זצ"ל על נוסח תפילת מנחה של שבת בה אומרים 'אתה אחד ושמן אחד, ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ'.

מדוע אומרים אנו נוסח זה בלשון שאלה: 'מי כעמך ישראל? ולא בשפה בטוחה 'ועמך ישראל גוי אחד בארץ'. כשם שאת השבת 'אתה אחד ושמן אחד' אומרים אנו בלשון ודאית? ונראה ליישב על פי מעשה.

מנהג רב-ענין נהוג היה בחצר הקדש בעלוא ביום כיפור. סמוך לזמן תפילת נעילה, כאשר החמה עמדה לשקוע, ואפולית השתררה בהיכל, היה הגוי

של שבת' נכנס לבית המדרש ובידו נרות גדולים להאיר.

כאשר חנכו את בית הכנסת הגדול והמפרסם בבעלזא, הציגה הרבנית לרב הקדוש רבי שלום מבעלזא ז"ע, שיכינו בערב היום הקדוש נרות גדולים שידלקו עשרים וארבע שעות עד ליציאת הצום. כך לא יזדקקו לגוי.

האם יאה הוא שבזמן כה נעלה יטמא הגוי את ההיכל המקדש? חשבה.

אך הרבי לא הסכים. "בשום פנים ואופן", אמר. והסביר, כי ענין מיוחד יש לו שיכנס הגוי ברגעים קדושים אלו לבית הכנסת. שיראו במרום את ההבדל בין הגוי ליהודים, וכך יתעוררו רחמים על ישראל.

על פי זה נתן לומר, כי אף עת רעוא דרעוין בשעת נעילת השבת, היא זמן ראוי להזכיר את שבחם של ישראל.

על יחוד ה' ושמו אין מקום לתמיהה, אך בשבח יחודם של ישראל יש מקום לבוא ולתמוה: מיהו העם אשר יוכל להשתוות אליהם? הנמצא כזה בכל האומות עם אחד הנאמן לקדוש ברוך הוא כעמך ישראל?!

ולימוד זכות שכזו בעת רצון זו, בודאי פותח שערי שמים, ועל ידו זוכים אנו שימלא הבורא את משאלות לבנו לטובה.

הרב הקדוש רבי מנחם מנדל מקוצק ז"ע הפליג גם הוא במעלתה של שעה זו, שמשוגלת היא לאדם שיישב את דעתו וישבו על מעשיו לפני אביו שבשמים.

הרי אמרו חכמינו ז"ל במסכת אבות (פ"ד מ"ז) "פה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים יותר מכל חיי העולם הבא".

על שעה זו אמר הרבי מקוצק, שהיא שעת רעוא דרעוין שבצאת השבת, שיפה היא לתשובה ולמעשים טובים.

מסיבה זו נהגו שלא לקבוע זמן לשיעורי תורה בשעת המנחה, כי תפקיד האדם בשעה זו היא להפסיק מלימודו וליישב את דעתו לרצון שמים.

בני היכל הכספן

לפי רום מעלת שעה זו, נעלה היא הסעודה השלישית הנאכלת בה בעת, ורבות האריכו בספרים הקדושים בשבג קדושתה יתר על שאר סעודות השבת.

כך נהגו צדיקים שערכו את שולחנם הטהור בשעה זו דוקא, והאריכו בה בזמירות ותשבחות לא-ל חי, כיון שמשוגלת שעה זו להשפיע חסד ורחמים על כל המסתופפים בצלם.

מסופר על השרף הקדוש רבי חיים מאיר יחיאל ממוגלניצה ז"ע, שבשעת עריכת השלחנות במחיצתו שררה אוריה של להב אש קודש.

במחיצתו של הצדיק ממוגלניצה מסתופפים היו צדיקים אחרים, מהם מנהיגי עדה בעצמם, כמו הרב הקדוש רבי שלמה הכהן מראדומסק ז"ע בעל 'תפארת שלמה', הרב הקדוש רבי ישראל יצחק מראדושיץ ז"ע, הרב הקדוש רבי נתן דוד משידלובצה ז"ע, הרב הקדוש רבי סיני מראדום ז"ע, ועוד אחרים שהיו מתלמידיו וחסידיו.

בסעודות ליל שבת ויום השבת היה משמיע דברי תורה בשעת הסעודה מתחלתה ועד סופה, כאשר בין כל מאמר למאמר היה מזמר שירות ותשבחות לא-ל עליון.

אך בסעודה שלישית לא אמר מעולם דברי תורה, אלא היה מזמר בהתלהבות יתרה, ובפרט בעת שאנת את הפיוט 'בני היכלא דכספין', היו פניו גבורות כלפידים וקולו נשמע ברגש ובהתלהבות עד כלות הנפש.

אותו צדיק גאון וקדוש התבטא פעם על הזמירות של סעודה שלישית ואמר בלשון קדשו:

"בזמירות של סעודה שלישית פותחים לי היכלות עליונים, ואני יכול לטייל בהם, אבל ירא אני להכנס לשם, מאחר ואני יודע שאין מי

שיוציאני משם..." (תולדות הנפלאות) ובהבינו מעלתה וקדושתה של סעודה שלישית, ראוי שנצטט את דבריו המפליאים של נכדו הרב הקדוש רבי קלונימוס קלמיש מפאיסאנה ז"ע כפי שכתב בספרו 'צו חרוז' (אות כו): "תמה אני למה זה אין מרעישים כל כך בשעה שהולכים לשלש סעודות, כמו שמרעישים בשעה שהולכים לכל נדרי".

בתוך בני ישראל

בספר 'כתר שם טוב' (ח"ב אות שפ) בו מלקטים דברי יתרו של רבנו אור שבעת הימים הבעל שם טוב הקדוש, הובאו דבריו, שענין גדול יש בקיום סעודה שלישית ברב עם, משום שבשעה זו נפרדת הנשמה היתרה מן הגוף, ודומה הדבר ליציאת נשמה שראוי שתהיה במעמד עשרה מישראל.

ענין זה למד הבעל שם טוב מיהודי פשוט ביותר.

באחת השבתות שבת הבעל שם טוב יחד עם תלמידיו בכפר קטן, ובהגיע עת הסעודה שלישית נגלה לעיניהם מחזה מעניין. הפונדקאי קיבץ מנין אנשים כפריים, וישב לאכל ולשתות עמם בזמירות, שירות ותשבחות.

חש הבעל שם טוב כי מעשהו של בעל הכפר רצוי מאד בעולם העליון, ולכן מיד לאחר הסעודה הזמינו אליו ושאלו מה ראה לקרא לאנשים נוספים לאכל עמו ולזבזב כל כך ממנו על סעודה שלישית.

השיבו בעל הכפר:

"הנה רחב העולם שמאחלים לעצמם 'תצא נשמתו בין אנשים מישראל'.

כיון ששמעתי שבשבת יש לכל אחד מישראל נשמה יתרה, ובמציאות שבת היא יוצאת ממנו, על כן אמרתי גם אני, 'תצא נשמה יתרה שלי בין אנשים מישראל'.

זו הסיבה שמאסף אני אנשים רבים לביתי לסעודה שלישית שהיא בצאת היום".

קילס הבעל שם טוב מאד את הדברים, והנהיג כן בקהל חסידיו.

ואשרי אלו האזויים במנהג זה לישב בסעודה שלישית בדיוק חברים, כי זמן זה הוא המעלה מכל הימים כולם, ועת רצון גדולה היא למאד.

אמנם הרב הקדוש רבי חנוך העניך הכהן מאלכסנדר ז"ע אמר ('חשבה לטובה; ליקוטים) להפך. שאין סיבת המנין בסעודה שלישית כדי שתצא הנשמה במעמד עשרה מישראל, אלא כדי שתמשך קדושת השבת על ידם אף לימי החול.

הרי חכמינו ז"ל אמרו שהשכינה שורה בכל מקום בו יש מנין יהודים, ובאכילה יחד בעת סעודה שלישית מסוגל הדבר להמשיך את השראת השכינה אף לאחר צאת השבת.

היקטב ה' ויעצב

שעה זו של סעודה שלישית דומה למלך רם ונשא המסוכב בין ערי מדינתו להכיר בני עמו, צרכיהם וכל מחסורם, ובטרים יצא מהעיר ויפרד מתושביה, מתועד הוא עם טובי וחכמי העיר לשמע מפיהם את צרכי העיר.

בשעה זו בה יושב המלך ומתרגזה לבני עמו למלאות כל מחסורם, היא השעה החשובה ביותר עבור ראשי העיר שיכולים להפיק ממנה את הטוב ביותר עבור תושבי עירם.

כך הוא הדבר בשעת רעוא דרעוין. בעוד שעה קלה תחלוף שבת המלכה ותעבור מעל פנינו, וכעת מתרגזה הבורא בבני ישראל להשפיע עליהם כל טוב ושפע לרוב, טרם תיפרד השבת מעליהם.

והצדיקים הקדושים המעוררים לבבות ישראל לנתנם לדרך ישרה ולהשפיע עליהם כל טוב, הם אלו היושבים במלכות חזקים וזוכים שיעל ידם תהיה הנהגת העם, והמסתופפים בצלם בשעת רצון זו זוכים לקבל מאותו השפע.

לאחר תקופה, כאשר פגש את רבי דוד מנדבורנא, פנה אליו ואמר לו בהתרגשות: "לא דימייתי בנפשי עד כמה תהיה גדולה התועלת שארגיש בזכות הטבילה במקוה טהרה מדי יום!"

זה לעומת זה. מסופר, כי בבית המדרש בעיירה קוידניוב היה שליח ציבור ותיק שמדי שבת בשבתו עבר לפני התבה והלהיב את המתפללים בתפילתו הסוחפת ומלאת הרגש.

שבת אחת טרם התפילה שוחחו החסידים אודות מעלת הטבילה במקוה, ושליח הציבור שנמנה על המתנגדים לחסידות זלזל במנהג הקדוש.

דבריו הבוטים הכעיסו את החסידים והם הביאו את הדבר לפני רבם, הרב הקדוש רבי שלמה חיים מקוידניוב ז"ע.

אמר להם הרבי: "אם כך היו דבריו, הוא לא יוכל לרדת היום לפני התיבה".

הנה, כאשר נגש שליח הציבור אל העמוד לפתוח בתפילה התעלף בפתע פתאם והגיע עד כדי סכנת חיים ממשיה.

מהומה גדולה פרצה במקום, הכל הבינו שדברי הרבי פעלו את פעולתם ומיהרו להזכיר את המעולף בפני הרבי.

צוה הרבי לחסידיו שיקחו מעט ממי המקוה בהם ולזלז, ועל ידם דוקא תעלה ארוכה למכתו.

ואכן, הזדרזו החסידים לקיים את מצוות הרבי ושפכו אל גרונו של שליח הציבור המעולף מהמים.

למרבה הפלא, התעורר שליח הציבור באחת כאילו בא אל קרבו סם רפואה חריף.

לאחר שהתאושש מעלפונו הכיר בגודל מעלת מי המקוה וקיבל על עצמו להקפיד ולהזהר בטבילה דבר יום ביומו.

מפיה מן השמים

צדיקים יסודי עולם הקפידו על הטבילה במסירות נפש עצומה ובכל מחיר, אפילו בזמן סופה וסער כשהאפשרות היחידה לטבול היתה בנהר קפוא - לא נרתעו או נמנעו מלטבול בסילוידין.

זו לשונו של גדול תלמידי האר"י הקדוש, רבנו חיים ויטאל ז"ע (הקדמה לשער ההקדמות): "גם בענין השגת האדם אין לך דבר שמועיל כמו

הטהרה והטבילה שיהיה האדם טהור בכל עת. ומורי הארזי"ל, עם היות לו חלי ושבר שהקר מזיק לו, עם כל זאת לא היה מונע מלטבול בכל עת".

אומר היה הרב הקדוש רבי דוד מטאלנא ז"ע, שמקובל בידו בשם הבעל שם טוב הקדוש, שאפילו בשעת חולי, כאשר הטבילה במי מקוה מסוכנת ומזיקה על פי חכמת הרפואה, אין שום חשש מלטבול פעם אחת גם בשעת חולי קשה!

והוסף רבי דוד: "ואני אומר, שאפשר גם שתי פעמים, וששל פעמים זו אפילו רפואה!"

הצדיק הקדוש רבי אשר מסטולין ז"ע נהג לומר: "מי שמאמין בטהרה העולה מהטבילה במקוה ומקבל מזה חיות, מובטח לו שגם אם יהיה

תפילה

פנינים וערגלויות בעניני עבודה שבלב זו תפילה

מקוצק ז"ע, על האמור בגמרא (סנהדרין צב:) כי בשעה שהפיל נבוכדנצר הרשע את חנניה מישאל ועזריה לכבשן האש, אמר לו הקדוש ברוך הוא ליחזקאל: לך והיחיה מתים במקום שנקרא בקעת דורא. ולאחר שהחיה אותן, באו העצמות וטפחו לו לאותו רשע על פניו. שאל נבוכדנצר: 'מי ומה אלו?' אמרו לו: 'חברים של אלו מחיה מתים בבקעת דורא'. פתח אותו רשע ושבח לפניו הקדוש ברוך הוא (הניאל ג לג), עד שבא מלאך וסטרו על פיו כדי שיפסיק. זאת משום שבחיו כמעט התעורר על השירות והתשבחות שאמר דוד המלך בספר תהלים.

שאל הרבי מקוצק, במדת האמת הנוקבת: אלו היה בכוחו של נבוכדנצר לשבח את הבורא בשבחים גדולים ונאים יותר מדוד המלך, מה הועילה אותה סטירה על פיו? וכי רמיה עצמית יש כאן ומשוא פנים? מדוע לא נתן לו לשבח את הבורא, אף אם מגנה היה את שירי דוד?

קושיא זו השמייע הרבי, בעת שהגיע לקוצק, החסיד רבי ליפמן מאדומסק, חתנו של הרב הקדוש רבי שלמה מאדומסק ז"ע בעל 'תפארת שלמה', ונתבקש מאת הרבי לומר דבר תורה ששמע מחותנו הגדול.

אמר רבי ליפמן כי בעת פטירת נדב ואביהו בעצם שמחת חנוכת המשכן, אמר לו משה רבנו לאהרן אביהם 'הוא אשר דבר ה' לאמר בקרבי אקדש ועל פני כל העם אכבד' (ויקרא ג), ומשום כך שתק אהרן 'ידם אהרן'.

על שתיקה זו בעת שמתי מטלים לפניו זכה אהרן לדיבור מיוחד מאת הבורא בפרשה הסמוכה: 'ידבר ה' אל אהרן לאמר, יין ושכר אל תשת' (ויקרא שם טו), ואכן, מדרגה נעלה היא ובלתי נתפסת, שהאדם אוצר את צערו ויגונו הנוראים בתוכו, ואינו משבית את שמחתו של מקום.

אך מדרגה נעלה מזו מצאנו בדוד המלך עליו השלום, שבעת צרה לא שתק, אלא שורר לפני המקום, כמו שאמר (תהלים ל ג) 'למען יזמר כבוד ולא ידם ה' אלהי לעולם אודך', אף בעת רדתו אל שחת ועפר, בעסקו במספד, מזמר הוא לכבוד ה' ואינו דומם!

הוטבו הדברים ביותר באזני הרבי, הרב הקדוש רבי מנחם מנדל מקוצק ז"ע, והוא הוסיף על הדברים את האמור לעיל, והסביר, כי הדבר פשוט ביותר ונדב בבד נוקב עד תהום רבה:

שיריו של דוד המלך לא באו מתוך רב טובה בישוב לבטח ומנוחה בארמונו והתענגו מהעולם הזה! מתוך כך אותם צער ויסורים שהיו מנת חלקו כל שנותיו בקעו הם, ואחרי כמה וכמה סטירות הגונות על פיו יצאו! וכך אמרו לו נבוכדנצר: רצונך לשבח לבורא כדוד המלך? הבה ונראה אם גם אחרי סטירה הגונה עדיין מסוגל אתה לשורר...

ואכן, נשתתק נבוכדנצר ונדם, כי גוי אינו מסוגל להעפיל לדרגה גבוהה כסוז.

להקשות מה פשר הדברים, האם הכונה כאן כי לא ידעו האבות את שם הוי"ה הקדוש? הלא ודאי כל שמותיו יתברך נודעו להם!

אלא, הכונה בזה היא כי גם על האבות הקדושים עברו צרות ויסורים, כדוגמת אברהם אבינו אשר נתנסה ועמד בעשרה נסיונות. ועם כל זאת לא התגלה עליהם הקדוש ברוך הוא במדת הרחמים היוצאת משם הוי"ה, ולא ביקש מאתם תפילת רחמים הבאה מתוך צרה.

כי למרות כל מה שעבר עליהם, לא עמדו האבות בתפילה כדי לבטל את הקושי מעליהם, אלא כל תפילתם לשם שמים היתה, מתוך רוממות והכרה בגדלת ה' יתברך, ועל צרתם לא ביקשו כלל.

האדם, כאשר הוא שרוי בטובה וחייו מתנהלים על מי מנוחות, לעול הוא שלא לזכור את בוראו כראוי, ואינו עמל בכל כוחו בעבודת התפילה.

אולם כאשר באים עליו יסורים ואין ההצלחה מאירה לו פנים במעשיו, אז נזכר הוא מי הוא הגותן לו כח לעשות חיל, ומתוך הצרה הוא פורץ בועקה ובוכה לפני ה' בתפילה. רק אז הוא מרגיש כי קרבת אלקים טובה לו, ומתקים בו מקרא שכתוב (תהלים קמה יח) 'קרוב ה' לכל קראוי לכל אשר יקראוהו באמת'. אולם האבות הקדושים חיו באופן אחר ונעלה.

סיבות רבות מספור היו להם להתפלל מתוך צרה ובקשת רחמים בשוועה וזעקה, אך באמת 'שמי הוי"ה' - מדת הרחמים - 'לא נודעת' להם. הם מעולם לא עמדו לבקש רחמים שתבטל צרתם, אלא כל תפילתם היתה תפילת רוממות.

ישיב פתח האהל

הלא בשעה שעמד יעקב אבינו מול עשו ההולך לקראתו ועמו ארבע מאות איש, נשא תפילה 'הצילני נא מיד אחי מיד עשו' (בראשית לב ב), אולם כאשר תיקן תפילת ערבית בשעה שפגע והגיע למקום המקדש, לא עסק כלל בעצמו ובמה שעבר עליו, אלא עסק בשעה זו אך ורק בדקות בה' יתברך.

כך הם דבריו המפורסמים של הרב הקדוש בעל 'ישפת אמת' מגור ז"ע (ורא 'תרי"ב, תרל"ד, תרל"ח) על אברהם אבינו שנאמר בו (בראשית יח א) 'והוא ישב פתח האהל כחם היום'.

המלים 'כחם היום' מלמדים על בהירות עצומה וחמימות נפלאה שזכה לה אברהם אבינו בעבודת ה', ועם כל זאת, כאשר התגלה אליו הקדוש ברוך הוא והתעלה לדרגה רוחנית אדירה עד שנעשה הוא עצמו מרכבה לשכינה ומקום להשראתה - ראה עצמו כישוב בפתח האהל, כעני העומד בפתח ואינו מעז פניו להכנס לטרקלין.

אין כוונת הדברים לומר שלא האמין אברהם אבינו בעצמו, וראה עצמו כמי שאינו ראוי מצד מעשיו להשראת השכינה, שהרי מעיד עליו הכתוב ואומר כי היה 'כחם היום' בעבודתו הפנימית.

אלא כוונת הדברים היא, כי לא היה לו לאברהם אבינו שום צורך בשום דבר בעולם, רק לדבר אחד השתוקק - לעשות ציון ה'. ועם כל הבהירות הנפלאה שזכה לה, ראה כי אין שום טעם להשקיע מאמץ בצרכי הגוף, אלא ביקש רק להיות דבוק ובטל לקדוש ברוך הוא.

בדרך זו מפרש רבנו 'ישפת אמת' את ההבדל שבין תפילת 'מי החול תפילת

תפילת האבות הקדושים

בשעה שבא משה רבנו לפני פרעה הרשע בפעם הראשונה ובקשו לשלח את ישראל, הכביד פרעה עולו על ישראל, ואפלו תבן לא נתן להם לעבודת הפרך, ועם זאת נצטוו להביא את מספר הלבנים הקבוע כפי שהיה נתן להם התבן.

פנה משה רבנו ואמר לפניו יתברך דברים קשים מאד (שמות הכ-כג): 'וישב משה אל ה' ויאמר ה' למה הרעתה לעם הזה למה זה שלחתי, ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה והצל לא הצלת את עמך'.

נראה כי בא משה רבנו והתלונן על רע מצבם של ישראל.

והדברים קשים להבנה. ואם כי מצאנו בתורה מקרים שבהם מסר משה עצמו בעבור ישראל, כמו אחר חטא העגל כאשר אמר (שם לב לב) 'ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת', הרי ששם מסר נפשו והעדיף להמקד מספר התורה אם לא יכפר חטא העגל לעם ישראל, ואלו כאן נראה בפשטות שדבר דיבורים קשים כלפי מעלה.

ולכאורה נראה שעל דברים אלו הוכיחו הקדוש ברוך הוא תכף ומיד, כמו שנאמר בראש פרשת וארא הבאה לאחר אותו דבור (שם ו ב-ג): 'וידבר אלקים אל משה ויאמר אליו אני ה' וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב בא-ל-ש-די ושמי ה' לא נודעתי להם'. וכפי שפרש רש"י הקדוש שם שה' דיבר אתו באופן של משפט כיון שדיבר קשות ואמר 'למה הרעתה לעם הזה'.

והוסיף הקדוש ברוך הוא לומר לו כי באמת 'אני ה' הנאמן לשלם שכר טוב למתהלכים לפני, ולא לחנם שלחו אל פרעה, כי אם כדי לקיים דבריו שדבר לאבות הראשונים, כי גר יהיה זרעם בארץ לא להם, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול. כי על ידי עבודת הפרך שהשיתו עליהם המצרים - קיבלו הללו את עשר המכות ואחרי כן יצאו בני ישראל ברכוש גדול.

ועוד אמר, כי לאבות הוא לא התגלה בשם הוי"ה, שהוא שם המלמד על קבלת השכר, שהיה הבטיח להם הבטחות והם לא ראו בעיניהם את קיומן, ובכל זאת האמינו בו ולא שאלו מאומה.

לפי פירוש זה, נהג משה רבנו שלא כראוי והקדוש ברוך הוא גער בו על כך. אך ודאי אי אפשר בשום אופן לפרש את הדברים כפשוטם, ולומר כי בא משה בדברי תלונה לפני ה' חליה. אלא עומק רב יש בדברים, וכפי שיתבאר.

רגילים היו בני ישראל מיום שהוכבד עליהם על השעבוד במצרים להתפלל מתוך צרתם אל ה', כמו שנאמר (שמות ב כג) 'ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויצעקו ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה'.

כי בימים ההם הצטרע מלך מצרים והיה שוחט תינוקות ישראל ורוחץ בדמם לרפואתו (רש"י שם), על כן עמדו ושועו ונאנחו אל ה' וצעקו אליו שיגאלם. באותו הזמן עמד משה לפני ה' ושאל 'למה הרעתה לעם הזה?' כי אם משום שמתאוה הקדוש ברוך הוא לתפילתם של ישראל הבאה מתוך צרה, הרי כבר זעקו אל ה' בעת צרתם, ומה צורך יש עוד בהכבדת עול היסורים עליהם?

עתה נתן להבין את תשובת הבורא על טענה זו, באמרו 'וארא אל האבות ושמי ה' לא נודעתי להם'. כי במבט פשוט יש

השבת. בימות החול נתקנה בקשת הצרכים בין שלוש ברכות ראשונות לשלוש ברכות אחרונות, אך ביום השבת אין מזכירים צרכי הגוף ולכן אין בתפילה בקשות. והסיבה היא, כי בשבת קודש אין אנו חסרים כלום, כי דבקים אנו בקדוש ברוך הוא עד ששוכחים אנו את כל ענייני הגוף, וכל בקשתנו היא 'וטהר לבנו לעבדך באמת'.

כך חיו האבות הקדושים, שאמנם עברו עליהם קשיים וצרות, אך עם זאת שם מדת הרחמים לא נודע להם, והיתה תפלתם מתוך דקות נפלאה תמיד, ולא מתוך בקשת רחמים על הצרות.

מה תבעני אלי?

יסוד זה, על התפילה המעלה הבאה מתוך רוממות לעומת התפילה הבאה מתוך הצרה, יבאר לנו את מהלך העניינים בשעות שלפני קריעת הים, כאשר עמדו ישראל, הים מלפניהם ומצרים מאחוריהם, וצעקו אל ה', אמר הקדוש ברוך הוא למשה 'מה תצעק אלי?' (שמות יד טו)

וכבר תמה רבנו האור החיים יעקב, מה פשר הדברים, וכי למי יצעק אם לא לאלקיו? ובפרט בעת צרה! וכי יש מציאות בעולם שבה אין היהודי צריך לתפילה?

וכי כך היא הדרך? להשתיק את קול התפילה, חליה?

ולפי האמור, יתיישבו הדברים באופן נפלא.

כי ביקש משה רבנו שיוכו ישראל לתפילתם של האבות, תפילה הבאה מתוך התרוממות, ולא כתפילה ובקשה על הצרות.

ועל כן, כאשר עמדו על ים סוף וצעקו אל הבורא מתוך מצוקה נואשת, אמר הבורא יתברך למשה רבנו 'מה תצעק אלי', כלומר, תכף תזכו לגאולה גדולה, ואזי תתפללו בשירה ולא בצעקה. כי אכן, יכול האדם לזכות לחיבור עצום ולקרבת ה' נפלאה בכח התפילה, כנאמר (בראשית ח ה) 'נפתולי אלקים נפתלתי' - לשון תפילה ולשון חיבור, כי על ידי התפילה האדם מתחבר לאלקיו, אולם עתה עמדו ישראל להשיג דרגה נפלאה ומרוממת אשר לא זכה לה עדיין בן אנוש מעולם; דרגה מופלאה, אשר מקומה למעלה מעולם התפילה, ורוחתה היא כחום היום ממש - היא השירה.

בשעה זו, לא היה צורך בבקשת התפילה, כי בעת הדקות הנפלאה המביאה לידי שירה, אין שום צרה בעולם כלל. בעת כזאת הכל מואר, הכל נהיר וברור.

אשרי הזוכה להתפלל מתוך קרבת ה', ואינו ממתין לעת צרה. כי אמנם תפילה לעולם נצרכת היא לאדם. אך קריעת ים סוף חדשה דרך עבודת התפילה, ובה נשמע לראשונה קול השירה מפי ישראל. וזוהי תפילה בדרגה עליונה ונשגבה ביותר.

שירת הים

וכאן המקום להביא קושיא מתבקשת, אותה הקשה הרב הקדוש רבי מנחם מנדל

חלש ולא יוכל לרחוץ במים - לא תזיק לו הטבילה.

והדבר פשוט, אם הנאה ממילוי תאווה גשמית יכולה לצמצם את הנוק הנגרם מהתאווה, על אחת כמה וכמה שהנאה רוחנית כטבילה במקוה לא תגרם לנזק אלא רק לתועלת". לא רק תלמידי הבעל שם טוב הקדוש וצדיקי החסידות היו מקפידים על כך, אלא גם רבים מגדולי ישראל שבכל הדורות.

וכפי שכתב הגאון רבי שלמה סופר מברנסק בספרו 'חוט המשולש', על דרכו בקודש של אבי זקנו הגאון הקדוש רבנו עקיבא איגור ז"ע להקפיד מאד על הטבילה מדי יום במקוה, ואפילו בימים שהקרה גדול לא נמנע ממטבול לתוספת טהרה במסירות נפש, עד שבימי השלג היה שובר את הקרח שעל המים ויורד לטבול.

לעת זקנתו אסרו עליו רופאיו להמשיך להחזיק במנהגו לטבול בימי החורף הקרים, בטענה שהמנהג מביא לבריאותו ועלול לסכן את חייו. אולם רבי עקיבא לא שעה לדבריהם והמשיך לטבול דבר יום ביומו ללא שינוי ממנהגו הקבוע מימיו ימימה.

באחד הימים אורו בני ביתו עוה, והסתירו מפניו את המפתח למקוה הטהרה כדי שלא יוכל להפר את עצת הרופאים ולטבול כמנהגו.

בשעת בוקר מוקדמת חפץ רבי עקיבא ללכת לטבול, אבל לא מצא את המפתח המוסתר. בעודו לחפש, הגיע לפתע השומר האחראי על המקוה ובידו מפתח. לשאלתו של רבי עקיבא מנין ידע שהוא זקוק למפתח, ענה השומר:

"ישנתי את שנתו מכורבל במטתי מפני הקר השורר בחוץ, ובשנתי חלמתי חלום. בחלום ציוו עלי להזדרז ולהביא לכבוד הרב מפתח מפני שהרב מצטער צער גדול שלא יוכל לקיים את מנהגו ולטבול.

ימך קמתי במטתי, התלבשתי, ומיהרתי להביא את המפתח..."

על מעשה זה דרש רבי אברהם ניסן יפה מוילנא זצ"ל בספרו 'זרע אברהם' (עמוד עז) את דברי חכמינו (יומא לה). שהבא לטהר מסייעין אותו, כי המקבל על עצמו להטהר בכל יום, עוזרים לו משמים לקיים את הנהגתו זו - להטהר.

הב כהן צנוק

טעם לכך שהטבילה במקוה אינה מזיקה, פרש על פי סוד רבנו אליהו די וידאש בספרו 'אשית כהנה' (שער האהבה פ"א): בשם הו"ה ארבע אותיות: י"ד, ה"א, ו"ו וה"א. כל אחת מארבע האותיות רומזת על הספירה עשר, כמו שאמרו בזהר הקדוש (ח"ג רנח. בע"מ), שכל אחת מאותיות שם הו"ה הרי היא רומזת לאחת מעשר הספירות, ובתקוני הזהר (סט קטז) אמרו שכל ספירה וספירה עולה למנין עשרה, ובאר המקבל הקדוש רבנו שעפסיל הלוי הורוץ ז"ע בספרו 'שפע טל' (הלך טל שער א פ"ד) שבכל ספירה בפני עצמה ישנן עשר מדרגות, וארבע האותיות יחד כנגד ארבעים סאה מים שיש במקוה. זה הסוד הטמון בפסוק (ירמיה ז יג) 'מקוה ישראל הו"ה', המקוה המטהר את ישראל הטובלים בו - נרמז בשם הו"ה.

נמצא שהטבול במי המקוה מטהר את גופו ונפש בכוחו והנניח על השם הקדוש ששורה במים, ולא יתכן שיגרם נזק מהשם הקדוש.

זו כוונת הכתוב (תהלים צא ב-ג) 'אמר לה' מחסי ומצודתי אלהי אבטח בו. כי הוא יצילך מפח יקוש מדבר הוות'; שמו של הבורא יתברך יציל מפח יקוש, אלו הם צנים ופחים,

ולא ישלטו באדם נזקי חם וקור מהטבילה. מסופר על הרב הקדוש רבי צבי הירש מוויז'ניץ ז"ע, שהיה יורד לנהר בעוד לילה גם בזמנים שהשלג כיסה את הארץ, ושובר את הקרח על מנת לטבול בלי שום רתיעה מהרוחות ומהכפור. לאחר שטבל המשיך ולמד בתוך המים זוהר הקדוש וכתבי האר"י ז"ל עד שעלה השחר, ואז היה נפנה לעבודת יומו בקדושה וטהרה.

פעם אחת חלה רבי צבי הירש מאד. הגיע הרב הקדוש רבי נפתלי מרופשיץ ז"ע לבקרו.

כאשר הגיע הרב מרופשיץ לויז'ניץ היה זה באישון ליל, ותכף עם הגיעו לעירה, עוד לפני שפנה לאכסניו, נחפו לביתו של רבי צבי הירש לדרוש בשלמו.

אבל רבי צבי הירש לא היה בבית. היחיד ששהה שם היה המשמש שנרדם בפרחודו, ולשמע הרחשים התעורר בהלה. "היכן הרבי?" שאל אותו רבי נפתלי.

המשמש נחרד. עקב חליו של רבי צבי הירש אסרו עליו הרופאים לטבול בקפאון ששרר בחוץ, ועליו הטל לשמור ולוודא שרבי צבי הירש אינו מפר את פקודת רופאיו.

"ככל הנראה הפיל עלי תרדמה", המשיך המשמש בבעתה, "ובזמן שנמנמתי יצא לטבול בנהר..."

"בוא עמי", אמר לו רבי נפתלי, וילכו השנים לחפש את רבי צבי הירש בבקש ולבקש ממנו שישבו לביתו.

כשהגיעו לנהר ראו את הצדיק כשגופו שורה בין גושי הקרח הגדולים שבנהר, רק ראשו מבצבץ מעל פני המים והוא הוגה בהתלהבות בזהר הקדוש.

ביקש הצדיק מרופשיץ: "אולי יצא מר מהמים הקרים וישבו עמנו לבית המחמם?" "רופשיצר רב, מצטער אני שטרחת בעבורי עד לכאן, אבל אין חשש סכנה כלל, אדרבה, הושיט ירך למים ותרגיש את חומם..."

לתדהמתו של המשמש, היו המים שבסביבתו של הצדיק חמים!

ציד אמונים מופא

הרב הקדוש רבי חיים דוד ברנהרד ז"ע המכנה 'רבי חיים דוד דוקטור' גולד למשפחה פשוטה בעיר 'זלושין' הפולנית, מכוונו של רבי אלימלך מליז'ענסק ז"ע, שהאציל עליהם מברכתו לאחר שעסקו בפדיון שבויים והבטיח להם בן שיאיר את העולם במעשי הטובים.

בשנות נעוריו לא שקד רבי חיים דוד על התורה והעבודה ופנה לאוניברסיטת ורצלב ללימודי רפואה, שם נמשך אחרי המשכילים שקרנם עלתה באותה התקופה וזנח את אורח החיים היהודי.

הרופא הצעיר עשה חיל ושמנו החל ללכת לפניו כמומחה ובקי ברפואות השונות, עד שלאחר מספר שנים התמנה לרופאו האישי של מלך פרוסיה, וילהלם השלישי, ולרופא העליון של כל צבאו, ולאחר שנכבשה פולין בידי נפולאון בונפרטה, התמנה למעמד הרם של פרופסור לרפואה באוניברסיטת ורשה ולרופאו של הדוכס השולט פרידריך אוגוסט.

כך התנהלו חייו על מי מנוחת כשהוא נהנה מכל מנעמי השלטון והשררה, עד שפגש ברבי דוד מלעלוב ז"ע.

על רבי דוד שמע לראשונה כשהזדמן לביתו של חולה אנוש שלא היה בידי הרפואה להעלות ארוכה למכתו, וראה בעיניו כיצד בזכות מופת פלאי של רבי דוד לעלובער שב האיש להתחלף על רגליו כאחד האדם. הדוקטור, שנרעש מהנס הגלוי, הסע לפגש

ברבי דוד מלעלוב ושוחח עמו ארכות על חובת האדם בעולמו, כשהוא נסחף באשור הבעורת של הרבי. לאחר שהחליט לזנוח את עולם ההבל מאחורי גבו נסעו יחדו אל החוזה מלובלין, שם היה הרופא לבעל תשובה גמור והעפיל במעלות הקדושה והיראה עד שהיה לעובד ה' ובעל מדרגה מראשי החבורה הקדושה.

הצדיק רבי חיים דוד לא נטש את מקצוע הרפואה. בהוראת החוזה מלובלין המשיך להגיש מזוור ליהודים ואינם יהודים כאחד. 'הרופא הקדוש' כינוהו, ולא אחת מרפא היה חולים אנושים בתפילותיו.

ביום מן הימים הזעיקו את רבי חיים דוד למטרו של הצדיק הקדוש רבי יחזקאל מקוזמיר ז"ע שחלה ברגלו. בדק רבי חיים דוד את רבי יחזקאל היטב, ולאחר שרשם את התרופות הנצרכות צוה עליו שבשום אופן לא יטבול במקוה טהרה כי לחות המים עלולה להזיק לרגלו החולה.

רבי יחזקאל לא שעה לציוויו של הרופא וחמק בשעת לילה מאוחרת אל המקוה, כשהוא נוהר שלא יראנו אדם ויעיק את הגבאים למנעו מכך, או חמור מכך, את הרופא עצמו.

המקוה ריק היה מאדם בשעה זו. רק צלילת אחת נראתה.

כאשר הבחין הצדיק מקומייר בדמות, נבהל ביותר. היה זה לא אחר מאשר הרופא רבי חיים דוד בכבודו ובעצמו, שכמנהג חסידים ירד לטהר גופו.

להפתעתו של רבי יחזקאל, עלה חיוך רחב על פני הרופא למראהו.

הרב השתומם. לא די שאינו גוער בו לאחר שרק היום הזהירו לא לטבול במקוה - שוחק הוא?!

"לשמחה מה זו עושה?" שאל את הרופא. "פשוט מאד", ענה רבי חיים דוד. "כשהגעתי לבדקך על פי חכמת הרפואה בלבד אסרתי עליך לטבול כדי שלא תנזק.

אבל על פי האמת, אין רפואה טובה יותר מהטבילה במקוה שמתקנת את הפגם שהביא לחולי, וכשראיתי אותך מגיע לטבול שמחתי שמבוא רפואה לרגליך על ידי הטבילה ותרפא כליל..."

על חשיבות הטבילה לטהרת הגוף יש ללמוד מדברי הפסוק (שמואל ב' כג כ) אודות בנייהו בן יהוידע שירד והכה את הארי בתוך הבור ביום השלג, וביארו בגמרא (ברכות יח): דתבר גויזי דברדא ונחת וטבל, ופירש רש"י: ונחת וטבל - כדי לעסוק בתורה.

בדרכו של בנייהו בן יהוידע הלכו צדיקים רבים אשר מסרו את נפשם בימי צינה וקרה בכדי לטבול במקוה טהרה, תוך התעלמות מוחלטת מחולשת גופם.

בחדש שבט תש"ל שהה הרה"ק האמרי חיים מוויז'ניץ זיע"א בעיר טבריה למנוחה מחמת חולשת גופו ותשישותו הרבה. ביום רביעי בלילה אור לחמשה עשר בשבט פנה לפתע הרבי למקורו וביעו בפניהם את רצונו לנסוע מחר לציון קדשו של התנא האלוקי רבי שמעון בר יוחאי במירון, באומרו: 'הן ראש השנה היום, העת מסוגל להיות אצל רשב"י, מה עוד שכלל ישראל זקוק לישועות!'

בשבוע ההוא שרר מזג אויר חורפי למדי. גשמים עזים ירדו יומם ולילה וקור מקפיא שרר בחוץ. נסיעה שכזאת היתה ההיפך הגמור מהמנוחה אליה היה הרבי זקוק באותה העת. ניסו לטעון באוזניו כי מזג האוויר הקשה אינו מאפשר לצאת לנסיעה, ברם הרבי לא אבה

לזוחר על תוכניתו, וטען בלהט: איך לא אסע, הרי רבי שמעון הוא כל חיותי! לבסוף אמר: כעת מזג האויר סוער, אולם מחוץ לוי תזרח השמש ונוכל לנסוע. לבסוף סוכם שאם יהיה מזג אויר נאה ייסעו, ואם לאו יותרו בביתם.

יהי למחרת, וזרחה השמש בהדרה ומזג האויר השתנה מקצה לקצה. פניו של הרבי קרנו מאושר והוא קרא לעבר משמשי: 'נו, מגיעה פארן!... ואכן לאחר זמן מה יצא הרבי בליווי מקורביו בנסיעה לעבר ציון המצוינת של רבי שמעון בר יוחאי.

כבר באמצע הדרך התקדרו השמים בעבים ומזג האויר החורפי חזר שוב, ניכר היה כי הוריה הקדוש ברוך הוא חמה שלא בעונתה בכדי לקיים רצון צדיק. מטר עז ניתך ארצה וערפל כבד השתרר, אך בקושי התקדמה המכונית בדרכה, עד הגיעם אל שערי ישוב מירון.

ל' מקוה! הפטיר הרבי. המשמשים בקודש הכו בתדהמה בשמעם את בקשתו, ניסו להסביר כי המקוה קר ויש בטבילתו ענין של סכנת נפשות ממש. אולם הרבי לא העלה בדעתו לגשת לרבי שמעון מבלי להיטיהר לפני כן במקוה, באומרו:

'פאר ר' שמעון מוז איך גיין און מקוה!' [לפני רבי שמעון הגניי חייב ללכת למקוה]. והוסיף ואמר 'ווי קען איך צי גיין ראש השנה צו ר' שמעון און א מקוה? [איך אוכל לגשת ראש השנה אר' שמעון בלא מקוה?]

מקורבי הרבי חשו כי האחריות על בריאותו של הרבי ירובצת על כתפיהם, אחד המשמשים אור עז ושאל:

'האם הרבי מבטיח כי הטבילה לא תזיק לז' פנה הרבי אל אחד האברכים שנכח שם הזכיר בפניו את שמו הקדוש ושם אמר לו 'התפלל בעדי שלא יזיק לי. משראו כי הוא עומד על דעתו חיממו מעט את המקוה ונכנס האמרי חיים וטבל.

ביציאתו להטו פני קדשו ובערו כאש כאילו יצא ממקוה של מאה מעלות חום, וכפי שהתבטא אחד מהנוכחים: נראה היה כאילו ניתן להצית גפרור מפניו הקדושות.

הרבי אף הביע את שמחונו בקול ואמר: ברוך השם, היתה לי הזוכיה ללכת למקוה בראש השנה! סאיז ביי מיר מער ווערט ווי גאלד און זילבער! [הדבר חשוב אצלי יותר מכסף זהב!]

הרה"ק רבי אברהם יהושע פריינד מנאסאד זיע"א הקפיד מאוד על הטבילה במקוה טהרה, חוק ולא יעבור. כל פגעי מזג האויר לא הועילו מאומה בכדי להותירו בביתו. גם שגל קרח וכפור כל אלו לא היו בהם בכדי למנעו מטבילותיו הקדושות.

לעיתים רבות היה נוהג לטבול, בכל פעם שהוצרך להחליף כמה מילים עם אדם לא היה מקפיד על קלה כבחמורה, היה הולך מידי לאחר מכן לטבול במקוה להיטיהר מהפגישתו עם אותו אדם. טבילותיו נודעו גם כמקור של רחמים. פעמיים רבות כאשר היו מזכירים לפניו חולה מסוכן, היה הולך לטבול במקוה, שם היה עושה מה שעושה, והיה די בכך בכדי להמשיך ישועה רבה לחולה, כאשר נוכחו סובביו לראות זוה פלאות עין בעין כאשר חולים מסוכנים אשר מצבם היה כלאחר יאוש, נשענו לאחר שטבל במקוה.

כאשר ייאתו בספרים הקדושים שטבילת המקוה היא סגולה להמתקת הדינים. וכה אמר הרה"ק רבי משה חיים אפרים מסידילקוב זיע"א בעל הדגל מחנה אפרים: על ידי טבילת מקוה נמתקים כל הדינים וסנינים 'קומה עורתה לנו' (תהלים מד כז), קומה' אותיות 'מקוה'.

חמדות גנוזות ופנינים יקרים מענטי הצדיקים ופעולתם הליכותיהם בקודש ורום מעלתם של מרנן תלמידי הבעש"ט זי"ע וממשיכי דרכם אוצר בלום וכלי מלא ברכה מסודר וערוך מתוך שיחות הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

אורה

לעצמית

רבי מאיר אבוחצירא זיע"א
– הבנא מאיר
 י' טבת תרע"ז – י"ז ניסן תשמ"ג

מאיר עיני ישראל

מאות רבות בשנים חלפו מאז זרח אורה של תורה במדינות המגרב בכלל, ובמרוקו בפרט. כבר לפני למעלה מאלף שנה קבעו את מושבם במרוקו גדולי האומה, ראשונים שמתורתם אנו מתבשמים עד עצם היום הזה, ועל פי המסורת כבר בימי בית המקדש הראשון החלו היהודים לתקוע יתד במקום.

אולם משפחה אחת היתה, ועודנה, אשר לא זו בלבד שהשפיעה עמוקות על יהדות מרוקו אלא ששמה נהגה בפי יהודי המקום וכל יהודי בכלל בסילודין, ביראת כבוד. משפחת אבוחצירא רמת היחס, אשר שורשיה יונקים ממעיין קדוש וראשיתה במקובל האלוקי רבי שמואל אלבו, מבחירי תלמידי של רבי חיים ויטאל.

משפחה קדושה זו והעמידה לישראל רועים נאמנים, גאונים וקדושים שהאירו עיני ישראל כל אחד בדורו, וכבר דורות רבים שבמורשת יהדות מרוקו המעטירה שזור שבט הקודש הלזה כחוט השני שלא יפרד ממנו.

בשנת תרע"ז, בעצם יום תענית עשרה בטבת, במחוז תאפילאלת שבמרוקו, בבית רב המחוז רבנו ישראל אבוחצירא - קדוש ישראל ותפארתו ה'בבא סאלי' והרבנית הצדקנית מרת פרחא לבית אמסלם, זרחה שמשו של אחד המיוחדים במשפחת אבוחצירא, צדיק פלאי שאם כי זכה דורנו והוא חי בינינו עד לפני כמה עשורים, אולם נשמתו כמו חצובה היתה מקדם, עשרות דורות לאחור, ונקרא שמו בישראל: **מאיר שלום**.

עדין לגדולות

פעוט שגדל לאורו של האב הגדול, לא ייפלא אפוא כי יצמח לתפארת ויהיה עדין לגדולות ונצורות. אולם אף לנוכח נקודות פתיחה מרשימות אלו ולמרות שמוקף היה הילד בבני עלייה שקנו להם זה מכבר את מקומם בכותל המזרח של יהדות מרוקו, הפליא הוא את כל רואיו בהיותו מיוחד בין המיוחדים, קדוש ומקודש בין הקדושים.

כבר בינקותו ניבטה מפניו היראה הטהורה, נסוכה על פניו בחן ומעניקה לסובביו את ההזמנות התמידית לראות חן רוחני מהו. לצד זאת עשה חיל בחוק לימודיו והקדים את בני גילו בפרע עצום, כשדוגמה מיוחדת לכך ניתן לראות בעובדה שכבר בהיכנסו לעול מצוות נבחן אביו על כל הספר 'שב שמעתא' בעיון ועמקות לצד שליטה ובקיאיות. כפי שאכן העיד ה'בבא סאלי' לימים כי אכן עמד בכור המבחן בשלימות.

ואכן, תלמידי חכמים בולטים שזכו לאחוז בשוליה אדרתו, העידו לימים כי היה רבנו בקי להפליא בכל השי"ס, וכי מעולם לא נזקק להביט בגמרא כדי לזכור כל סוגיא במלואה.

מקטנותו נודע בקדושתו הנשגבה, ושמירת העיניים והדיבור היו לעד כי קדוש האיש ומרומם מכל. לימים נחקקה אמרתו, לאחד שתהה בפניו לנוכח הביטוי המוחשי של המושג 'צדיק גוזר והקב"ה מקיים' שהתקיים אצל רבנו כפשוטו ממש. השיב לו רבנו בפשטות נוקבת: 'אם שומרים על העיניים ועל הפה - אפשר לראות דברים נעלמים ולפעול נצורות כסב הפה'.

בעודו צעיר לימים, עוד חתימת זקנו אך בקושי מעטרת את פניו, קנה לו שם בין הגדולים אשר בארץ ודמותו היתה למופת בעיני יהודי המחוז ואף מחוצה לו. מה שהביא לכך שכבר בגיל צעיר ביותר נלקח אחר כבוד כחתן לצדקת החסודה מרת שמחה לבית שוקרון מהעיר מלליה.

רב רבנן

תופעה בולטת ומפעימה ניכרה כבר אז, כאשר עוד בחיי אביו ובגיל צעיר ביותר החלו רבבות אלפי ישראל לנהור לפתחו ולבקש את עצתו וברכתו, לחונן פניו בבקשת ישועה ורחמים ולהתבשם לאורו.

רב רבנן

פסגת השאיפה התורנית אצל כל צורב הינה הסמיכה לרבנות, ויתירה מכך - העמידה במבחן המפרך הקודם לכך. לא בכדי משננים תלמידי חכמים מופלגים שוב ושוב את הסוגיות הרבות ומלבנים פעם אחר פעם כל נושא לאשורו עד לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא. המבחן הגדול, המהווה תנאי בסיסי לקבלת הסמיכה, אינו דבר של מה בכך. דווקא לאור זאת מפליא גלות כיצד עבר רבנו את המבחן.

עודנו עול ימים כבן עשרים וחמש בלבד, עשה את דרכו לרבאט הבירה, לשם הועיד פניו כדי להציג את בקיאותו והבנתו המעמיקה בשלחן ערוך על מאות סימניו ואלפי סעיפיו, נושאי כליו והפוסקים המעטרים אותו. אך אם היה גילו הצעיר והעובדה שהוא מעז בכלל לנסות להיבחן לפלא בעיני הרבנים הבוחרים, עד מהרה הפכה פליאתם להשתוממות של ממש. 'בנו הצעיר נ"י בא להיבחן' דיווח אב בית הדין ליבבא סאלי' לאחר מכן במכתב השמור עד היום, ובהתרגשות המשך: 'ויצא בוחן'.

למותר לציין כי תיכף נסמך רבנו והתעטר בכתר 'יורה יורה וידין ידין', וכבר בשנת תש"ב נקרא כבוד לכהן כרב עיר מידלת שבמרוקו, בה התמנה בהמשך אף לראש ישיבת 'תומכי תמימים חב"ד'. כשלוש עשרה שנה ישב רבנו על כס הרבנות והנהיג את העדה ביד רמה, ולאחר מכן עבר לשמש כמרא דאתרא בעיר ארפוד.

לחונן עפר ציון

כעבור כשתים עשרה שנה, ביום המר תשעה באב תשכ"ב, הוכה רבנו בשבר נורא, בהסתלקות אשת נעוריו מרת שמחה. באותה שנה עשה רבנו, אשר זה מכבר נכספה וכלתה נפשו לחונן עפר ציון, את דרכו לארץ הקודש.

תחילת מושבו בארץ ישראל היתה בעיר יבנה, עד שכעבור תקופה עבר להתגורר באשדוד, שם נישא בשנית לרבנית הצדקנית מרת מזל, ממנו נולד בנו הצעיר הבלחטי"א רבי ישועה ורחמים אבוחצירא שליט"א.

בתקופה בה קבע את מושבו בארץ הקודש, אך מתבקש היה שיהיה ברבנות מעטירה ויישב על כס ההנהגה בעיר גדולה, ואכן רבו הפניות מטעם גדולי ישראל וקהילות רבות, שיואל רבנו לשאת על שכמו על משרת הרבנות. אולם רבנו מצדו ברח מן הכבוד והשררה ולא אבה לקבל אף הצעה מעין זו.

אולם על אף זאת, צלוחית של שמן אפרסמון ריחה נודף אף אם היא בקרן זוית, וחזקה על ישראל קדושים שיעמדו על טיב בני העלייה המיוחדים שביניהם. כך נותרה דמותו הטמירה, חקוקה בזכרון עדת ישראל כפי שהיא: 'בבא מאיר' קראו לו, ועצם הזכרת צמד המילים הללו מביא מעד היום רטט של געגוע ויראת כבוד אצל כל יהודי.

בערוב ימיו נחלש רבנו וחלה את חוליו האחרון, עד שבעיצומו של חול המועד פסח, ביום י"ז ניסן תשמ"ג, ניצחו אראלים את המצוקים ונשבה ארון האלקים, ונסתלק רבנו בחיי אביו לשיבה של מעלה. המוני בית ישראל ליווה למנוחות, וחלקת מחוקק ספון בהר הזיתים.

זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל.

סוד האותיות הקדושות

אלפים נהרו לבית רבנו, שחו במבארו הזכר וזכו לקרבתו והארת פניו. ביניהם נמנו גם אישי ציבור ומנהיגי עדות.

היה זה באחד הימים, כאשר התייצבו כמה עסקנים חשובים בחדרו של רבנו, סיפרו לו על חיי היהודים בארץ הקודש ושיתפו אותו בפרטים מההווה החרדי השמור. 'הנה, יראה נא רבנו' עיתון חרדי למדרין, ביטאון ההשקפה הנאמנה, הונח על שלחנו של רבנו, כדוגמה לכך שאף בתחום העיתונות, כמו בתחומים מגוונים אחרים, נשמרת חומת הדת ומפוקחת בהקפדה יתירה על ידי גדולי ישראל.

שמע רבנו את הדברים, הנהן בראשו, אולם את העיתון לא נטל לידיו ועינו לא שופה את תוכנו. אחד מבניו, בשעתו נער צעיר שקיב עינא פקיאא אחר הנהגות האב הגדול, שם לבו לכך שאף במבט קל לא חנן רבנו את העיתון.

'מימי לא הסתכלתי בעיתון' הסביר רבנו לעסקנים, ואף לאחר שהסבירו לו כי העיתון מפוקח על ידי וועדת רבנים יראי שמים לא נעתר לבקשתם להביט בעיתון. 'אף פעם לא התעניינתי בדברים כאלה' עמד על שלו בנחרצות.

הבן, אשר הטיב להכיר את אביו וידע כי אין אצלו הנהגה שאינה מעוגנת בטוב טעם ומבוססת על ערכים קדושים, פנה לאביו בדרך ארץ וביקש להבין. 'הלא שמע אבא את שאמרו העסקנים' העז לשאול, בכל הכבוד המתבקש, 'הלא העיתון כשר בתכלית ומסונן מכל תוכן בלתי ראוי. על שום מה נמנע האבא מלהביט בו?'

ביקש האב הגדול להחכים את בנו ולהדריכו בנתיבי הקדושה, ולשם כך ניאות לשתף אותו באחד מסודותיו הכמוסים. וכך אמר: 'כד היונא טליא, בעודי פעוט רך לימים במרוקו, לימדני אבי את האותיות הקדושות. אולם לא רק את צורתן והגייטן למדתי מפי אבי, אלא אף את שורשיה העליון של כל אות ואופן והשתלשלות שלה ממקור מחצבתה תחת כסב הכבוד'.

'החל מא' המשיך רבנו וחדף טפח מהשגותיו הנוראות, 'בכל פעם בה אני פותח ספר, איני רואה רק את התוכן אותו רואים שאר בני האדם, אלא מתבונן לעומק האותיות וזוכה להתחבר

1 כן מובא בזה"ק (פי' אחרי) כי הדבר הראשון אותו למדים תינוקות של בית רבן, אלו כ"ב האותיות הקדושות. זאת כיון שסוד האותיות טמיר ונעלם, גבוה מעל גבוה, עד שלא רק שבני אנוש אינם מסוגלים להשיג סודם ומדומם בשכל אנושי, אלא אפילו בכח הרצון והמחשבה אין בכח אדם להשיג זאת. ואף מלאכי מרום אינם יכולים להשיג סוד האותיות, משום שהם סודות שמו של הקב"ה. וזו לשון ה'שפת אמת' (פרשת בשלה שנה תרס"ד): 'כ"ב אותיות התורה אין להם סוף וחקר. שבהם נבראו כל עליונים ותחתונים. והם מתרחבים עדי עד'.

למקומן בעולמות העליונים.

'אמור מעתה' נתן מבטו בבנו, **'איך אוכל לקרוא דברי חולין? הלא כך אאבד את המתנה היקרה מפי שזכיתי לקנות בדי-עמל אצל אבי?'**

ספר תורה חי

אם מעיד המעשה הקודם על גודל שמירתו וזהירותו של רבנו בבחינת 'סור מרע' בכל הנוגע לאותיות הקדושות, פרק בפני עצמו תופסת עבודת קדשו בבחינת 'עשה טוב' - אותה השתקקות וכמיהה עמוקה שהיתה מפעמת בלב הצדיק לכל ספר קודש, לדברי הקדמונים, הראשונים והאחרונים.

כבר בהיותו צעיר לימים נודעה חיבתו העזה לכל ספר קודש באשר הוא, כזו שלא עזבה אותו עד זקנה ושיבה. ספרייה מרשימה בהיקפה ואיכותה היתה ברשותו, אותה טיפח ביד אוהבת ועשה הכל כדי שיהיה בה מכל הטוב שמציעה התורה הקדושה על ענפיה השונים. מדפים מדפים ניבטו מכל פינה, כורעים תחת המשקל הכבד וגדושים בספרים מכל מקצועות התורה - נגלה ונסתר, מוסר וחסידות, לפלול ואגדה וכן הלאה.

אך הפלא הגדול התבטא דווקא באדם, ולא בספרים. אודות רבנו, הענק שבענקים אשר התורה היתה משוש חייו, העידו כי היה בקי להפליא בכל ספר שהיה בספרייתו העשירה, ולא היה ספר או חיבור בו לא שלט על בוריו.

עד כדי כך שלט בתוכן הספרים ובכתוב בהם, שהיה זה דבר יום ביומו כאשר התבקשו אנשי ביתו להביא עבורו ספר פלוני מהארון, והיה רבנו מצדיק במדויק היכן נמצא הספר ובאיזה מדף. תופעה זו היתה מפעימה ביותר בעת מגוריו במרוקו, שם היו הספרים דומים מאד זה לזה בכריכתם מפתח קשיי תקציב לעיצוב כריכות שונות. כשהשתוממו על כך, הסביר בפשטות כי הלא זה מכבר שיני את תוכן הספרים עשרות פעמים, לא פחות, עד שהוא מזהה אותם בקלות יתירה.

עדינות מיוחדת במינה מספרות על הכבוד הנדיר שהיה רוכש כלפי כל ספר.

היה זה בערוב ימיו, כאשר התאספו ובאו ביום מן הימים כמה ממקורביו והתיישבו סביבו. רבנו, כדרכו בקודש, עסוק היה באותה העת בליבון סוגיא עמוקה, כאשר הוא יושב על יד השלחן עליו פתוחה היתה גמרא. הביט רבנו סביבו, ראה את המבטים הממתניים למוצא פיו והבין כי לדבר פיו הם מצפים.

'משחר נעוריי הייתי לומד כשהגמרא נשואה בדי, ואינה מונחת על השלחן' מצא רבנו הזדמנות להחזיר בשומע לקחו מוסר בענין כבוד הספרים, 'אף עתה כאשר נחלשו כוחותיי ואין באפשרותי לעשות כן, אני אכן לומד כשהגמרא מונחת על השלחן, אולם אני נושא אותה מעט מעל השלחן מפתח כבודי'.

מעשה מופת התרחש אצל רבנו, כאשר הגיע אליו אחד מחכמי מרוקו ושוחח עמו בדברי תורה. בתוך כדי שיחה, שלף החכם משקפי קריאה מכיסו והרכיבם על עיניו.

'לא ככה מסתכלים על אותיות התורה הקדושות' העיר לו רבנו בענימה, 'אין זה כבוד התורה - להציב מחיצה בין העיניים לבין התורה הקדושה. אולם החכם התנצל בתגובה כי לצערו אין ביכולתו לקרוא בדרך אחרת, באשר עיניו קצרו מראות והוא זקוק למשקפיים.'

'נתיה אותם' פסק רבנו נחרצות, **'אין לך כל צורך בהם'**. והנה פלא, ניכר היה בחוש כי פעל רבנו היכן שקצרה יד הרפואה. אותו חכם, עד אחרית ימיו ואף שעבר זה מכבר את גיל הגבורות ואף אחרי גיל תשעים, אם כי נזקק היה למשקפיים כדי לזהות את סובביו, אולם כל אימת שהיה מבקש לעיין בספר קדוש וללמוד בתורה הקדושה, היה קורא ללא קושי ולא נזקק כלל למשקפיו.

כל באי ביתו של רבנו, כבר בהיותו סמוך על שלחן אביו במרוקו ועד אחרית ימיו ב'ארה"ק, ידעו היטב כי אם ברצונם לשמח אותו ולהשיב את נפשו, עליהם להביא עמם תשורה נאה. לא מן חלילה ולא שאר הבלי העולם להם בו הצדיק בכל מאורו, אלא ספר קדוש, עם עדיפות לנדיירים או החדשים שהם.

כך למשל היה כאשר בא אורח ארץ ישראל למרוקו, ועמו הספר 'שב שמעתתא'. ניכר היה כי רבנו מתרגש באמת ובתמים לנוכח הספר, והוא הפציר באורח כי יאית להשאיל לו את הספר לימי ביקורו. תיכף נחפו לשנן את

הספר העמוק על בוריו, עד שכעבור ימים אחדים כשסיים האורח את ביקורו, הוא הספיק לרכוש בקיאות מקיפה בכל נבכי הספר, ועד סוף ימיו ידע את הספר כולו בעל פה.

פן נוסף ומרגש בענין זה נצפה כאשר אורח מארץ הקודש הגיע ובירדו הספר הקדוש 'שני לוחות הברית', אולם במקרה המדובר טרם הספיק רבנו לשנן את הספר עד עת לכתו של האורח. בעיני רבנו היה זה הפסד של ממש, נפשו לא עמדה בכמיהה העצומה והוא פשוט לא היה מסוגל להיפרד ממנו. בגודל צמאנו התורני לקח אפוא את הספר ופרס את כריכתו, חילקו לכמה קונטרסים וביקש מתלמידיו להעתיק במהירות את הספר.

ספר נדיר ביותר שמצא חן בעיני רבנו, היה הספר 'יקהל שלמה'. ואימתי פגש רבנו את מושא אהבתו הרחובנית? בהיותו פעוט רך לימים כבן שמונה. או אז הגיע אורח לביקור בבית אביו הבבא סאלי, והביא עמו את הספר הנדיר. פנה הילד לאורח, ולאחר הפצרות שנתקלו בסירוב, פרץ הילד הקדוש בבכי תמרורים. כשהתברר לאביו הגדול על מה ולמה הבכי, התערב בענין והציע לאורח לקחת בתמורה כל ספר שיעלה בדעתו מהספרייה הפרטית שלו, ורק אז נעתר האורח להעניק ליד את שאיותה נפשו.

כעבור למעלה מיובל שנים, בעת מגוריו של הצדיק בארץ ישראל, הגיע יהודי לבקר את רבנו ולבקש ברכה בענין מסוים לו נזקק, וביודעו עד כמה חושק רבנו בספרי קודש יקרים ונדירים, חשב להעניק לו שי מיוחד. הוציא היהודי מחיקו את הספר 'יקהל שלמה' העניק לצדיק כמנחה.

בטוח היה האיש כי הנה, הצליח להביא לרבנו ספר בו עדיין לא חזו עיניו, אולם להפתעתו רק דפדף רבנו בספר עד לעמודים האחרונים ועיניו ליטפו את האותיות, תוך שהוא ממלמל לעצמו: 'אח! הספר היקר אותו חיבר ר' שלמה מיניטשוב, זקנו של ה'תפארת שלמה' מרדומסק ומגזע הבי"ח והט"ז. הנה הספר הזה הודפס בליורנו, וכבר בהיותו במרוקו היה עותק שלו ברשותי אלא שהוא נעלם ממני עם השנים, ותמיד התגעגעתי להגהות שהודפסו בסופו'.

הסכם מיוחד היה לו, לבבא מאיר, עם הוצאות הספרים הגדולות, לפיו עליהם להביא לו כל ספר חדש היוצא לאור. אולם לא היתה מטרתו בכך כדי לפאר את ארון הספרים ותו לא, אלא בגודל חשקו ואהבתו לתורה הקדושה היה אוזן תיכף בכל חבילת ספרים שהגיעה, שולף את הספר ו'לוגם' בשקיקה את הכתוב בו, ולא היה מניח את הספר מידי עד שיכול היה להעיד כי הוא בקי בו מחלה ועד גמירא.

יש אספנים, כאלה המקודקים באיסוף ספרים ישנים ואין להם כל ענין או צורך בספר חדש. יש גם את אלה הסוחרים ועמוניינים בכריכות, שהרי שוק עצמו יש להן. לא מאלו וגם לא מאלו היה רבנו. הוא אהב את התורה הקדושה, את האותיות הטהורות, ואחת היא לו אם לספר ערך ממוני או לא. אדרבה, לא אחת היה רבנו מציע למבקרים אצלו, לקחת את הספרים הישנים השווים הון רב, ובלבד שיביאו תמורתם ספרים חדשים.

פעם שלח הצדיק את בנו לרכוש עבורו ספר מסוים, ובשובו מנותן הספרים התעניין האב באשר למחיר שגבו ממנו על הספר. כששמע את המחיר, הגיב: 'המחיר הזה הוא עבור הכריכה... בעוד על הספר עצמו ועל תוכנו אין כל מחיר שניתן יהיה לשלם!'

אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שרכש בבא מאיר כלפי הספרים הקדושים בכלל, בוז יבזו לו. אך גדולה מכל היתה אהבתו לספרי מרן הבי"א איש חי'.

היה זה כאשר הגיע למרוקו משלוח מיוחד במינו: ספרי הבן איש חי - 'בן איש חי'; 'בן יהודע'; 'ועוד יוסף חי'. כל ספר הגיע בשלושה עותקים, שניים מהם הועברו אחר כבוד לאב הגדול הבבא סאלי ולבנו רבי מאיר, ואילו הכרך השלישי נמסר לאחד מגדולי חכמי מרוקו, הגאון רבי אליהו שטרית.

תיכף כשקיבלו האב והבן הקדושים את הספרים לידים, לא הניחום מידם עד שלמדו אותם מכריכה לכריכה והיו בקיאים בהם על בוריים. והיה בלילה, והנה נגלה מרן הבן איש חי לרבי אליהו שטרית בחלום, כולו זוהר כוזהר הרקיע, והוא מבשר לרבי אליהו כי עונג עצום היה לו בראותו את בבא סאלי ובבא מאיר עוסקים בתורתו. נפעם רבי אליהו לנוכח הדברים, ותיכף ערך סידרה גדולה לכבוד הבן איש חי ובה סיפר את הדברים הנוראים.

חיבור מיוחד במינו היה לרבנו עם כתביו וספריו של הבן איש חי, עדי שהתבטא ואמר כי אילו היה הבן איש חי

בדורו - היה מכתת רגליו עד גגדד כדי לחלות פניו. כן היה מורה למורי תורה, כי הבן איש חי הינו פוסק אחרון ואין להקין לחלוק עליו בשום אופן.

כאשר ביקשו להוציא לאור את אחד מספריו והיה קושי בפענוח מילים מסוימות, פתח רבנו את הספר והשלים את החסר מזכרונות המופלא, כביכול מונח לפניו ספר פתוח.

כך גם היה בבא מאיר מקושר בלב ונפש לתורת מרן ה'חתם סופר', עד שלא היתה תשובה אחת שהופיעה בשו"ת חתם סופר בה לא היה בקי בעל פה. ומי לנו גדול להעיד על כך כרבנו בעצמו, אשר באחד הימים פנה לבנו והציע לו בפשטות: 'הבה נלמד את כל מסכת שבת עם חידושי החתם סופר'.

כך גם מעיד המעשה הבא, אשר נשמע מפי בבא מאיר בעצמו בשיחתו עם ידיד נפשו הגאון ר' שמואל הלוי וואזנר זצ"ל. בהזדמנות מסוימת סיפר לו רבנו כי מאן יהוה הביא לו, בעודו במרוקו, את כל ספרי החתם סופר, והוא למדם עד ששלט בהם בקיאות מוחלטת.

ביום מן הימים, כך סיפר לרב וואזנר, הזדמן לביתו שבמרוקו יהודי תלמיד חכם, ובמהלך שיחתו עם רבנו בדברי תורה ציטט הלה חידוש מסוים בשם החתם סופר. על אתר הגיב רבנו בפסקנות: 'לא מופיע חידוש כזה בספרי החתם סופר. שמא ראייתם שציטטו זאת בשמו, אולם טעות היא'.

בירד הלה, חקר ודרש, עד שהתחזר לו למעלה מכל ספק כי הצדק עם הבבא מאיר. מעולם לא הופיעו הדברים בספרי החתם סופר, ולא היה זה אלא חידוש שתלה אי מי בשמו.

היה גם במקרה בו פנה אליו אחד ממקורביו וביקש לקנות עבורו ספר בתמנה. בתחילה סרב לכך רבנו, אולם כעבור זמן פנה במפתיע לאותו אדם ועדכן אותו כי אם ברצונו להשביע את רצונו - יואיל לרכוש עבורו את שו"ת 'שואל ומשיב' מאת הגאון ר' יוסף שאול נתנון.

לתהיית הלאה על כך, השיב רבנו כי לאחורונה הציג מאן דהוא בפניו חידוש מסוים מתורת החתם סופר, אולם למיטב ידיעתו לא מופיע החידוש בספריו. כשטען זאת בפניו אותו אחד, הגיב הלאה כי אכן לא מופיע החידוש בספרי החתם סופר עצמו, אולם כך מצוטט בשו"ת שואל ומשיב. מסיבה זו השתוקק רבנו להשיג את הספר, היות ורוחו לא שקטה בו עד שיביא את הדבר לאשורו.

אף בהנהגות והליכות החתם סופר בקי היה רבנו ביותר, ולא זו בלבד אלא שהוא תלה בתורתו כח סגולי עצום. פעם הביא לפניו אחד מגדולי ישראל עמוד הכתוב בכתב יד קדוש של החתם סופר, נטל רבנו את כתב היד והעבירו יד גופו תוך שהוא אומר: 'לרפואה, לרפואה'.

ראוי לציין התייחסות מיוחדת לעצם חייו של רבנו, בהיבט זה של עבודת קדשו בספרי הקודש.

היה זה כאשר הגיע בבא מאיר לגיל חמישים. זימן את בניו והחל לצוות עליהם, היות ולדבריו עומד הוא להסתלק מן העולם.

נרעשו הבנים ותמהו לפשר דבריו המבהילים, שהרי צערי לימים הוא ועדיין בשיא ימיו.

'ידעו לכם בניי' גילה להם האב הקדוש, 'כי עצם העובדה שאני חי כיום, הינה מכח ברכתו של עטרת ראשנו מרן רבי דוד אבוחצירא זי"ע הי"ד'. זאת משום שבחיות רבי מאיר תינוק, חלה ביותר והיה על ערש דווי, ורק ברכתו של דודו הקדוש היא שעמדה לו להיפרא ולחיות עד כה. 'אולם לברכתו של צדיק יש גבול וקצבה' הוסיף רבי מאיר, 'וכעת כשהגעת לגיל עצה עליי להתכונן ליום הפטירה'.

רעדה אחזה בבנים לשמע זאת, והם שאלו את האב הגדול האם יש בך יוכלו לעורר מידת רחמים ולפעול לאריכות ימיו.

'אכן כן' הגיב רבי מאיר, 'אם יהדירו את ספרי דודי הקדוש עטרת ראשינו, הלא הם הספרים הקדושים 'פתח האהל'; 'שכ"ל טוב'; ו'רישא וסיפא', יש בכח הדבר לפעול להצילי מהסתלקות מן העולם'.

פעלו אפוא הבנים כציווי האב הקדוש, והדירו את הספרים, ואכן נתקיימה עצתו של צדיק ודורנו זכה לאורו עוד שמונה עשרה שנה כמנין חי'.

צדיק גוזר והקב"ה מקיים

היה זה באחת השנים, לקראת חודש הרחמים והסליחות, בתקופה בה חי בבא מאיר עדיין במרוקו. רבנו נוהג היה לנדוד על פני קצוות ארץ, לרדת אל העם שבשדות ולעשות נשמות להשי"ת, להלהיב את לבם לאהבת ויראת

2 מאת המחבר הגאון ר' שלמה בוכנר רבה של פינטשוב.

3 הגה"ק רבי דוד אבוחצירא, בנו של בכורו של הגה"ק רבי מסעוד אבוחצירא ואחיו של הבבא סאלי. לקרא ברעדה בפי יהודי מרוקו 'עטרת ראשנו', ונעקד על קידוש השם במרוקו על ידי מולאי מוחמד י"מ.

אביהם שבשמים, וכך באותה שנה הועיד את פעמיו לאחת הקהילות הגדולות, שם היה ככוונתו לשהות ימים מספר, לשאת מדברותיו ולעוררם לתשובה בימים הקדושים. רבנו הגיע לעיר כבר בתחילת חודש אלו, וכמנהג הספרדים ועדות המזרח לומר סליחות כבר מראש חודש אלו, ניגש לבעל האכסניה ובירר אצלו בנוגע לשעת אמירת הסליחות ברב עם, אולם עד כמה כאב לשמוע, להפתעתו המרה, כי אין כוונת יהודי המקום להתאסף ולומר סליחות.

‘וזאת למה?’ תהה בכאב, ועל כך השיב בעל האכסניה בהשלמה: ‘מושל העיר, שונא ישראל מובהק, החליט כי לא מתאים לומר סליחות באשמורת. הוא תולה זאת בתירוצים מפוקפקים כמו הפרעה לשעות השינה של השכנים וכדומה, בשעה שהכל יודעים כי אין הדבר נשען אלא על ההלכה הידועה לפיה עשוי שונא ליעקב. כך או כך, יצאה אזהרה חמורה מטעם המושל, לבל יהיו אי מי מיהודי העיר להשכים ולומר סליחות בציבור’.

אולם לא איש כרבי מאיר ייכנע. ‘צא קרא נא לראשי העדה’ פקד על בעל האכסניה, ‘זמן הנה את פרנסי הקהילה, תיכף ומיד’. בצוואת הללו לפניו, בעיצומו של הלילה, הודיע להם רבנו נחמצות כי לא יקום ולא יהיה. מחר, באשמורת וברב עם, יאמרו כל העם סליחות כמנהג ישראל מקדם, ומאום לא יארע להם. ‘צאו והודיעו לעם’ הוא מצוה עליהם, והם הדביקים באמונת חכמים תמה עושים כמצוותו ללא ערעור.

ויהי באשמורת, והנה הקהילה כולה, ישראל קדושים היודעים היטב כי מדברי איש האלקים לא יפול מאומה, ניצבים בבית הכנסת, מוכנים ומזומנים להתחטא לפני אביהם שבשמים ולשפוך שיח לפניו.

הציבור מאמין בכח הצדיק, אבל בכל זאת, הלב פועם בחשבו. מי יודע איך יתפתחו הדברים, כיצד יגיב המושל השוטם על הקהילה מקדם לנוכח ההפרה הבוטה של ההרעה הנחרצת. הם עומדים, לוחשים את מילות התפילה ולבם בל עמם, גדוש חרדה.

אבל בבא מאיר, רוח אחרת עמו. ‘אחי בני ישראל’ הוא פונה אליהם באחת, בנחישות, ‘אין אנו **אומרים** סליחות, אלא **מבקשים** סליחה. מאבא הגדול שבשמים. עלינו לומר את המילים בכוונה טהורה וזכה, בהתעוררות הלב ובכובד ראש כדבעי, בהשתפכות הנפש כראוי, למען ישמע קל מלך נאמן ואדון סליחות לתפלתנו!’

לא שיש בו יראת שמים דברי נשמעים, ואכן, דברי רבנו חוצבים להבות אש ונוגעים בלב הקהל, מלהיטים שלהבת אש קודש וסוחפים את הבית הכנסת כולו לאמירת סליחות משתפכת, נרגשת.

אך דווקא אז, בעיצומו של המעמד הקדוש, ניצבו להם בסמוך אי אלו שכנים נוכריים צרי עין והתבוננו במתרחש במשטמה שאינה יודעת שובעיה. תוך דקות המעבר דיווח חפז למושל העיר, וזה התקצף וחרה אפו על החוצפה, על עזות המצח של יהודי העיר שההיגו לבחן לו ולציוויו.

‘אל נא ברוחך’ ניסה אחד ממפקדי המשטרה המקומיים אשר הכיר את רום מעלת רבנו להרגיע את המושל, ‘לא מדובר כאן בהתקוממות מרדנית, ומה לך כי תקצוף על כך? אין הם אלא מקיימים את דברי רבם, אותו יהודי קדוש המכונה ‘בבא מאיר’ ואשר שמו יצא לו זה מכבר בכל קצויו ארץ כאדם קדוש’.

שמע המושל, אך כעסו רק בער בו אף יותר. ‘מי הוא אותו רב? ירה פיו עלבונות ודברי בוז, אשר מלאו לבו לחתור תחת שלטונו ולהורות נגד דבריו?’

אך יצאו המילים מפי המושל, ולחרדתו וחרדת סובביו השתקף לבלי יכולת להוציא אף נגה, והוא צנח לאחוריו על הכורסה בחוסר אונים כשאישנוני מרצדים באימה.

שמו של רבנו יצא זה מכבר לא רק בקרב יהודי מרוקו, כי אם אף גויי הארץ ידעו אודות קדושתו הנשגבה והבינו היטב כי את עונשו קיבל המושל עקב דבריו המחפירים נגדו. לא נותרה להם אפוא כל ברירה, כי אם להריץ שליח לבית הכנסת ולפייס את רבנו על פגיעת המושל בכבודו. ובבית הכנסת, העם עומד ושופך נפשו לפני השם ואינו מודע כלל לדרמה שהתרחשה לא הרחק משם, והנה אף פנימה בדחופות שליח מבית המושל. חרדה לפתה את הלבבות. ‘מה יאיר תעתי?’ הרעידה השאלה את לב כולם, בחושבם כי אין סמרת השליח אלא להמיט אסון על

הקהילה שהמרתה את פי המושל.

להפתעתם, בירר השליח בחופזה היכן עומד רבנו, וכשנודע לו כי הוא הניגש לפני התיבה החיש פעמיו לעברו ופנה אליו בהלילות. בבא מאיר מצדו, סימן לשליח כי כתת אין באפשרותו להתייחס אליו ולדבריו, באשר הוא ניצב בתפילתו. לא מסתפק הצדיק בכך, אלא אצל מסתובב לקהל ומורה להם בידו כי ימשיכו להתפלל ביתר שאת ועוד, הוא מלהיב אותם ביותר וממשיך בתפילתו משל לא ארע מאומה.

היהודים, שמים במטחם בקב"ה ונשענים על קדושת הצדיק, ממשיכים בתפילתם. אך הפחד והאימה לצד ההתלהבות והרגש משמים יערבוביה, כמו גמרו אומר להפוך את המעמד לגורא בכל קנה מידה.

חלף זמן מה, הסערה הרוחנית שוקטת בסיוע אמירת הסליחות, ורק אז מתפנה הצדיק להאזין לדברי שליח המושל. הוא מאזין לדבריו, וכשהוא שומע המושל מוטל לביתו משותק כאבן שאין לה הפוכו, הוא מגיב בניחותא: ‘צא ואמור למשלחך, כי אם יתחייב שלא יציק יותר ליהודי העיר, אלא אדרבה יניח להם לנהל את חיי הקהילה כפי הנראה להם ומצות דתם מבי להתערב כהוא זה, או אז תעלה ארוכה למכתו’.

נחפו השליח ומסר למושל את הדברים כפי שהם, והלה הנהן אך בקושי ובחוסר ברירה לאות הן. וכי ברירה היתה לו?

תיכף לאחר מכן נודע והתפרסם באזור כולו, הן בקרב יהודי העיר והן בקרב אנשי המקום שאינם בני ברית, גודל קדושת הצדיק וכוחו הפלאי. אך הסכים המושל לתנאי שהציב לו רבנו, והנה שב לאיתנו כמקדם וכביכול מעולם לא נפל למשכב ולשיתוק. מיד קם על רגליו ומיהר לגשת בעצמו לצדיק, לבקש ברעדה את מחילתו ולהבטיח כי יעמוד מאחורי דברתו ולא יציק יותר ליהודים.

רבנו, בראותו כי המושל נכנע לגמרי, עמד על כך שהוא יחתום על החתיבות כתובה ורשמית בנידון, ואכן במשך שנים ארוכות - כל עוד היה המושל הלה בתפקידו, היתה הרווחה ליהודי העיר.

חד בדרא בלא תתורו,

אם כי נהגו ישראל, ולא בכדי, להתרפק על מעשי גדולת הצדיקים וכוחם הגדול בבחינת ‘צדיק גזור והקב"ה מקיים’, לספר על האותות והמופתים שהתגלגלו תחת שלחנם, אך יש בנותן טעם להקדיש יריעה בפני עצמה, ושמה רחבה כפליים, לעבודתם את קונם בבחינת ‘הקב"ה גזור וצדיק מקיים’.

כן הדבר בצדיקים הנשגבים מבית משפחת אבוחצירא, אצלם זכה עם ישראל לחזות עין בעין במופתים שלא מעלמא הדין, אולם למותר לציין כי דווקא עבודת קדשם ודביקותם בבורא ובמצוותיו מהווים פרק חשוב מאין כמותו בסקירת דמותם, ואם אך נעסוק בכך ולו מעט מזער, נזכה לאחוז בשולי אדרתם וללמוד מרכיביהם.

‘בן פרת יוסף’ התבטא יעקב אבינו בברכתו לבנו יוסף הצדיק, ‘בן פרת עלי עין’. על כך נאמר בגמרא⁴ כי נהג יוסף במידה הטובה והמיחדת הלזו: ‘עין שלא רצתה לזון ממה שאינו שלו’. ביטוי מוחשי ומיוחד בימינו מצאנו לכך אצל בבא מאיר, בהיותו שומר מכל משמר על חוש הראייה

ובהמחשתו ביתר שאת קדושה ושמיירת העיניים מה הם. לא היתה זו הימנעות מהסתכלות אסורה גרידא. גם לא קידוש הראייה בדרגה המוכרת אצל בני עליה, חסידים ואנשי מעשה. אצל רבנו, ‘שמירת העיניים’ היתה עבודת קודש נשגבה מאין כמותה, כזו שהיתה חידוש עצום אף בקרב הקדושים אשר בארץ ואשר עליה הצביעו כל מאורי דורו ואמרו מקודש.

זכורה דמותו הקדושה, בשנים בהם זכינו לאורו בארץ הקודש, כאשר היה ממעט ביציאה לרחובות של עיר, ואף פעמים המעטות בהן הוכרח לעשות כן הייה צועד ברחוב ככפאו שד, שמה ייכשל חלילה בראייה שהיא מקדשת את נשמתו. לא זו בלבד, אלא אף בביתו היה מסתובב רבי מאיר כשעיניו מושפלות מטה, זהירות חרדה אופפת אותו בכל פסיעה, בכל מבט, כביכול רואה את היצר האורב עם חרבו מולו והוא הפעמנות תמידית מפניו.

היה זה באחת הפעמים בהן נסע אבינו הקדוש הבבא סאלי לצרפת, לבתו וחתנו. נשבו ארצו, יצאו לקבל את

פניו בנמל התעופה מקורביו ובני ביתו, וביניהם רבנו בבא מאיר. ההמתנה בנמל התעופה בן-גוריון אמורה היתה להיות קצרה, אולם עקב עיכוב כלשהו שחל בטיסה ואילץ את המטוס לבצע תחנת ביניים בשווייץ, נאלצה הפמליה כולה להמתין זמן מה בנמל התעופה עד בואו של האב הגדול.

במשך כל אותו הזמן בו שהה בבא מאיר בנמל התעופה, מקום שכידוע אינו נמנה על המקומות הנקיים מבחינת שמירת העיניים, ניכר היה בחוש כי הוא מאוים ומפחד ביותר. כל הווייתו שירדה מתח איום, כביכול ניצב הוא על פתחה של תהום הפעורה תחתיו. למעשה, לא הסתפק רבנו בשמירה כדוגלו, אלא הפציר בסובביו לעמוד סביבו על המשמר, כחצי גורן, כעין חומה אנושית שתגן על עיניו הקדושות לבל תשופנה ראייה אסורה חלילה.

אבל זה לא הספיק לו, מסתבר. בקדושתו הנוראה התיישר מעצם השהות במקום, ולימים העיד הגאון הצדיק ר' יהודה יהודיף זצ"ל כי שמע אותו לוחש לעצמו בכאב: **‘הלא אילולא מצות כיבוד אב - לא הייתי מעז לצאת ממצחתי ולעמוד במקום זה, ורק לכבוד מור אבי אני מקבל עלי את הייסורים הללו באהבה’**. זאת למרות שעיניו מושפלות היו, אנשיו סבבו אותו כחומה בצורה ולא יכול היה להיכשל לא לא פעם אחת בראייה אסורה.

זה לא סוף הסיפור. ביטוי מבהיל נשמע מפיו אודות כך כעבור שנים ארוכות. ‘זוכר הנך את הנסיעה לשדה התעופה לקבל את פני אבי? התבטא בכאב עצום בפני גיסו ידע לך, כי עד עצם היום הזה טרם השלמתי את תיקון נשמתו על השהות במקום שפל זה’.

עיניו צופיות למרחוק

לא פלא אפוא כי עיניו של הצדיק, אשר נשמרו בקדושה ובטהרה, הוכחו שוב ושוב כצופיות למרחקים ברוח הקודש גלויה אשר כמותה לא נראה זה דורות.

מעשה אשר אירע באחת מצופיותיו של רבנו, כאשר היה שקוע לאורך הפסיקה כהרגלו בלימוד, ראשו ורובו בעומק הספרים שבידו והוא מנותק מסביבתו לחלוטין, אולם לפתע, שלא כהרגלו, נשא את עיניו מהספר ושלח מבטו אל החלון, דרכו התבונן בענין במשאית עמוסה משקאות שנסעה לפנייהם.

ללא כל הגיון או הסבר נראה לעין, פנה בבא מאיר לנהג וביקש ממנו להאיץ ולעקוף את המשאית. תהה הנהג לנוכח הבקשה החריגה, תמהו מלווי הצדיק בראותם כן, אולם אלו וגם אלו היטיבו להכיר את הצדיק והנהגותיו, וידעו לנכון כי אם הצדיק ברכש - יש לעשות כן תיכף ומיד מבלי להרהר את דבריו. דרכו הקדושה לוטה בערפל, נשגבה מהבנת בן אנוש, ולהם לא נותר להבין כי אם לציית מתוך אמונת חכמים שלימה.

על אתר עקף הנהג את המשאית, ולבקשת רבנו החל להאט עד שכפה עליה לעצור. נהג המשאית מצדו, ירד בשצף קצף וניגש לנהג של רבנו, וכשכולו נרגן החל להטיח בו את כעסו על העצירה הכפויה.

ברכב יושב לו הצדיק, ובניחותא הוא פונה לנהג המשאית ובפיו בקשה. ‘צמאים אנו מאד’ הוא פונה אליו בפנים מאירות, ‘הואל נא בטובך לתת לי בקבוק שתיה אחד מהרבים אותם אתה נושא במשאית...’

לזאת לא ציפה הנהג. לא רק שקפף אותו והכריחו אותו לעצור, אלא אף פונים אליו בבקשות תמוהות מעין אלו? קצפו רק עלה בו וכעסו געש בקרבו, והוא רק התלהט בדבריו הנרגנים עוד ועוד. מלווי הצדיק מצדם יושבים, מביטים במתרחש ומחשים, משתוממים אך מבינים כי הדבר נשגב מבינתם.

‘אולי בכל זאת?’ מפציר בו הצדיק, משכנע שוב ושוב, ‘שמא תואיל לתת לנו רק בקבוק אחד, ואפילו בתשלום?’ ‘לא ולא!’ רטן הנהג, ואילו רבנו נאנח בהשלמה ואמר: ‘אם כך, אין לי עוד מה לעשות’. עננה אפפה את פניו הקדושות והוא שב לתלמודו בקדושתו. ‘המשך בנסיעה’ הורה לנהג בליט ברייה.

נהג המשאית, חמתו עודדו ובערת בו על הנוסעים ברכב רבנו, החליט לצאת למסע נקמה אופייני. בדקות שלאחר מכן עשה הכל כדי להשיב להם כמולם, להפריע להם בנסיעתם ככל יכולתו ולחוסם אותם שוב ושוב, תוך שהוא נוהג בפראות חסרת מעצורים. אלא שעד מהרה התברר עד

4 מסופר אודות תלמידי מרן אור שבעת הימים הבעל שם טוב הקדוש זי"ע, אשר לאחר הסתלקותו ישבו וסחו אודות נאמנותו ומופתיו הרבים. התגלה להם הבעש"ט ואמר: 'מה לכם לשוח אודות כך, ומה תועלת תצנח לי או לכם מכך? עריך שבעתיים שתדברו אודות עבודת הבורא שלי, ובכך תהיה לכם וגם לי תועלת מרובה'.

5 בראשית מט, כב.

6 ברכות כ, א.

היכן צפו עיניו הקדושות של הצדיק.

לא חלפו כי אם דקות ספורות, והנה באחד העיקולים, בקטע כביש שעל צלע הר, איבדה המשאית באחת את בלמיה ואיבדה את יציבותה, מתדרדרת אל התהום שבצד הדרך ומתרסקת בקול מעורר לחללה. לנהג, מיותר לציין, לא נותר כל סיכוי.

'ראיתי את רוחו של מלאך המוות מרחפת מעל המשאית'
לאט בבא מאיר בכאב, **'ניסיתי להציל אותו. לאפשר לו לזכות בחיים בכח מעשה חסד, טוב עין, אך הוא סירב. מה עוד היה ביכולתי לעשות?'**

הריחו בירת האש

ביתר שאת ניכרת היתה ראייתו הזכה של רבנו והחוש הרוחני בו ניחן, כאשר נוגע היה הדבר להצלח נפשות מרדת שחת ויכולתו הפלאית לרומם נשמת כל יהודי ולקרבה לכור מחצבתה.

יהודי מסוים נוהג היה לנסוע מפעם לפעם לבית רבנו שבאשדוד, לשחר פניו ולהתבשם לאורו. ביום מן הימים הזמין מונית דרכו, ונעשה את דרכו אשדוד. הפעם ציפתה לו הפתעה. 'קרא גם לרפאלי' מורה לו הצדיק, והוא מתבונן הנה והנה, מנסה להבין מיהו רפאלי המדובר. 'הנהג' מסביר רבנו, 'קרא לו שייכנס'.

היהודי, המום למדי, יוצא בחזרה למונית הממתנה ומוסר לנהג כי הצדיק מבקש שייכנס אליו. אולם אם לאותו אדם היה ברור כי אך ישמע הנהג כן ועלה תיכף ומיד, אך הנהג מצדו לא שש לעשות כן. מראהו המגושם וסבר פניו העדי כי הוא אינו מהמסתופפים אצל צדיקי הדור, ומה לו להיפגש עם בבא מאיר. 'לא יודע...' התחמק, 'לא נעים לי להיכנס'. אך כששמע רבנו על סיורו הגיב: 'אמור לו, שאם הוא ייכנס - הוא לא יפסיד'. כנגד הבטחה שכזו אפילו אדם רחוק אינו נותר אדיש, והנהג עשה את דרכו את החדר בצעדים הססניים.

כיפה הובאה מאי-שם, והנהג יושב וממתין. פניו כמו פושטות צורה וליבושות צורה, ובמקום האטימות שהיתה שם קודם לכן ניכרה עתה התרגשות והדרת הוד מהמעמד, מהזכות לשחות במחיצתו של הצדיק.

אך את מנות התדמיה שלו קיבל הנהג רק כעבור כמה רגעים.

מסתבר שהוא דווקא גדל בבית שומר תורה ומצוות, ולא זו בלבד אלא שמשפחתו רמת היחס והוא נצר ישיר לגדולי ומצוקי ארץ. אף אחד מהנוכחים לא ידע על כך, או שמא כל לפחות היה הנהג משוכנע.

בבא מאיר, כמו יושב הוא מול ספר פתוח, החל 'קורא' את עברו של האיש ומשפחתו עתירת היחס, את חייו עד כה ואת משפחתו הקרובה והוריו. לאחר מכן החל הצדיק לפרט, עד לפרטים הקטנים ביותר, את מעשיו הנלוזים בהם כולל עד כה ואת זוהר נשמתו שהועם בשל הליכותיו הקלוקלות.

הנהג יושב ודומם, נדהם ומבוהל בז זמנית. רוח הקודש הגלויה בה זהה טלטלה אותה, העירה נימים חבויים בנשמתו וכמו כפתה עליו להמשיך ולהאזין לדברים. כאן החל רבנו להטיף באוזניו דבריו כיבושים, מלקה אותו בדבריו מוסר ושוחט לפניו את מעשיו כמגליה פרושה.

יצאו הדברים מלבו הטהור של רבנו, ונכנסו כארס של עכנאי בלב האיש. בד בבד עם שמיעת דרי המוסר מרבנו ערך הוא בעצמו את חשבון נפשו הנוקב, תוך שהוא קולף מנשמתו המצולקת שכבה אחר שכבה, מיטהר והולך.

'אם בעתה תשמע' המליץ לו הצדיק לבסוף, 'עזוב את עבודתך כנהג מונית, ולך לעזור לאבין הקצב בשוק מחנה-יהודה'. שוב הכתה רוח הקודש הגלויה את האיש בתדמה, ורבנו ממשיך: **'אם תשמע בקולי, מבטיח אני כי לא תתחרט על כך כל ימך!'**

שערי תשובה פתוחים תמיד, וזכות אבות גם היא עמדה לו. היתבי האיש החל מאותו יום את דרכו, בהשפעת רבנו שב למוטב ועשה את דרכו הסלולה והבטוחה לדרך ישראל סבא, עד ששינה את אורחותיו מן הקצה אל הקצה ואף נעשה לימים רב בקהילה חשובה.

פועל ישיענות בקרב הארץ

לא נדיר היה לראות את המחזה הבא, שנשנה שוב ושוב דבר יום ביומו. בחזרו של רבנו יושב יהודי, בוכה תמרויר ומתקשה להירגע, עד שכעבור שעה הוא יוצא מאושש,

מחזק ולבו מלא תנחומים מאוצרו של הצדיק.

היה זה בתקופה בה חלה התערעורת גדולה בקרב יהודי מרוקו, לעלות ולחונן עפר ציון. מדי יום היתה בשלה ההחלטה המשמעותית בלבו של עור יהודי מיהודי המקום, אחת לזמן מועט היתה משפחה נוספת אורות את מטלטליה ויוצאת לדרך הארוכה אליה כמה כל יהודי במהלך הדורות. אולם אלתי לוקח בה, לצד ההתרגשות הרבה בעצם העלייה לארץ הקודש, רצופה היתה הדרך בתלאות ועצם ההשתכנות בארץ ישראל מלווה היתה בקשיים ואתגרים שונים. זאת לצד הפרידה המחולטת מכל המוכר והקרוב אליהם, בעידן בו הדרכים ליצירת קשר היו מורכבות עד כמעט בלתי קיימות.

ביום מן הימים הופיע בבית בבא מאיר יהודי יקר, תם וישר דרך, אשר נכספה נפשו לעלות לארץ הקודש ולהשתכן בה. אולם כרבים אחרים, גדשו החששות את לבו. מבני יתפרנס? היכן יתגורר? הלא לא זו בלבד שאינו מלומד ובעל תעודה כלשהי, אלא אפילו קרוא-וכתוב אינו יודע וצורת אות זרה לו. בא אפוא היהודי לרבנו והשיח לבו לפניו, שפך את לבטיו וחששותיו באוזניו הקשובות. ישב האיש ובכה, מאן להירגע?

'מה לך כי תבכה, יקירי?' פנה אליו הצדיק בחוס, והוא משיב: 'יבני רבנו, הלא אינו יודע אף לא קרוא-וכתוב, ומה אעשה בארץ ישראל? מי יסכים לקבלני לעבודה ומנין תהא פרנסתי ופרנסת אנשי ביתי?'

רבי מאיר, כזקן מלא רחמים, הביט באיש ברוך ובמילים מדודות ושלוות הבהיח, הבטחה איש אליקם שמדבריו לא יפול מאומה: 'עוד תראה', שדווקא העובדה שאינך יודע קרוא-וכתוב היא שתעמוד לך לפרנסתך, ודווקא משום כך לא תדע כי מחסור עד סוף ימך!'

ככה. נפעם האיש, אך בגודל אמונת החכמים הנטועה בו מינקותו, לא פקפק כהוא זה בדברי הצדיק אלא קיבל את הדברים כפשוטם ושחם בעובדה כי הנה, יש לו ממש כשרון... הוא אינו יודע צורת אות, וכמה נהדר הדבר שדווקא זה מה שיקדם אותו בשוק התעסוקה, ופשוט הדבר, הלא כך אמר הצדיק!

החל מאותו רגע השתנה סברו של האיש, מזג רוחו השתפר פלאים והוא רוק הסתובב ופיזם באוזני בני משפחתו ומכריו, עמיתיו למסע המפרך לארץ הקודש וכל מי שאך הסכים לשמוע, כי הנה פרנסתו מובטחת מאת איש האליקים, ומה לו לדאוג. מה שת האיש לבו ללעג הסובבים אותו, ולא התרגש כהוא זה מהבז כלפיו, אלא סמך ובטח על הבטחת הצדיק ודי היה לו בכך.

הגיע האיש לארץ, רכן ונשק לעפרה ברגש רב, ובתום שלבי ההתאקלמות הראשוניים קבע את מושבו בכפר-אתא, היא קרית אתא של היום, שם התגוררו זה מכבר ילדיו שעלו ארצה ואף הספיקו לרכוש השכלה. אחד מילדיו, בעל כשרון והשכלה, התקבל זמן מה קודם לכן לעבודה במפעל הבטחוני 'רפאל', הרשות לפיתוח אמצעי לחימה עבור כוחות הבטחון, ובסייעתא דשמיא מיוחדת ראה הצלחה בעבודתו עד שהתקבל לשמש כעוזרו האיש של אחד ממנהגסי הטיילים הבכירים במפעל.

ביום מן הימים שיתף אותו הבוס בנושא הטרור את מנוחתו. הנה מעת לעת מצטברת כמות נכבדה של ניירת ובה נושאים בטחוניים רגישים, כאלה שאסור בשום אופן כי תשזוף אותם עין זרה, כך שיש הכרח לגרוס אותם אחת לתקופה. דא עקא, שאין עתותיהם של בעלי הסיווג הבטחוני הגבוה והמתאים לכך בידם, ואין באפשרותם לעסוק בגריסת הניירת המרובה, אולם מאידך אוי להם אם יניחו לאדם זר לעסוק בכך, שמא ייחשפו לעיניו סודות אלו.

'אם הייתי רק מוצא אדם שאינו יודע קרוא וכתוב' נאנח הבכיר באוזני עוזרו, בנימה של השלמה עם מה שנתפס כחסר סיכוי לחלוטין, 'אוי היה לי את מי להעסיק במשרה זו ללא חשש'.

ההמשך מובן מאליו. הבן המסור נזעק תיכף ועדכן כי דווקא שם אדם כזה... וכעבור זמן קצר בתום ראיון עבודה ומבחנים מסויים בהם הוכח מלעלה מכל ספק כי אכן, אין האיש יודע קרוא וכתוב, זכה האב במשרה שכמו נתפרה עבורו במיוחד: 'משמיד מסמכים סודיים'.

אבל זה לא הסוף.

חלפו כמה עשורים, והנה קרב ובא יום הפרישה לפנסיה. זימן המנהל את היהודי אליו, הודה לו על שנות שירות ומסירות מצדו, ועדכן אותו כי בקרוב יילקף לפרוש לגמלאות, וכמובן שקיבל את מלוא הזכויות המגיעות לו. אבל לא. היהודי אינו מסכים. 'בבא מאיר הבטיח

שהיה לי מכך פרנסה כל החיים' הוא מבהיר נחרצות למנהל התמה, 'לא יכול להיות שזה נגמר כעת'. פשוט כך. הוא מבחינתו התייחס לרבי מאיר כאל זה שקיבל אותו לעבודה... ומבחינתו טרם הסתיימה תקופת העבודה, שהרי הצדיק אמר. ומה דעה יש לו למנהל בנידון?...

לא חלפו כי אם ימים ספורים, ואכן, התברר כי פשוט בלתי אפשרי לאתר אדם עם 'כישורים' דומים לשלו, אחד שאכן אינו יודע קרוא וכתוב, ולא נותרה להם כל ברירה כי אם לקבלו שוב לעבודה. כך התקיימה ברכת הצדיק בשלימות, ונתקדש שם שמים.

גדול במיתתו יותר מבחייו

מעשה פלא סיפר בן רבנו, להבלחט"א מורנו רבי דוד אבוחצירא שליט"א, אשר התרחש דווקא לאחר הסתלקות בבא מאיר לישיבה של מעלה והעיד עד כמה גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם (חולין ז:).

יהודי פשוט ותם, אשר זכה בחיי רבנו להתדבק בו ולהסתופף בצלו פעמים רבות, השתוקק להשתטח על ציונו הקדוש ברה הזיתים כעבור זמן מהסתלקותו. ואכן, ממחשבה למעשה, קם ועלה ירושלימה ובלוויית בניו עשה את דרכו להר הזיתים. דא עקא, לא היה בידו כל מידע אודות מיקומו המדויק של הציון, ולא נותרה ברירה אלא להתפרו בין הקברים ולתור אחר הקבר המסוים.

בגודל בורותו של האיש, אף קרוא-וכתוב לא ידע, וכך לבושתו לא יכול היה אפילו לסייע במאמצו החיפז לפי השמות המופיעים על גבי המצבות. התפור אפוא בניו וחיפשו את הציון, כשהאב מתמקן לצד פתח בית החיים ואין בידו להועיל. עמד האיש, בוש ונכלם, נש עיניו השמימה והתפלל כי ימצא את מקום מנוחת הצדיק בכוחות עצמו וללא שיתבייש בכך שגאלץ להזדקק לעזרת בניו.

משמים ראו את רצונו הטהור להתדבק ברבנו, ולפתע אירע דבר פלא. משב רוח פתאומי הגיח מאי שם, תולש את מגבעתו של האיש מעל ראשו ומעף אותה הרוק, ממנו והלאה. אז הלה לתפוס את הכובע החומק ממנו, אולם לשווא. הכובע מתגלגל ברוח, כמו לועג למשבתו, ואז באחת נח על הארץ.

רכן האב ליטול את המגבעת, ומפיו פרצה קריאת הפתעה. 'ראו נא!' זימן חיש את בניו, 'הנה הציון הקדוש אליו נכספנו להגיע'. המגבעת, באורח נס, נחה בדיוק לצד ציונו הקדוש של רבנו, כמו נשלחה ממרום לסייע לאיש הדבק בצדיק במאמציו להשתטח על קברו.

גדולים בחייהם - ובמותם

מעשה מבהיל נוסף התרחש אף הוא לאחר הסתלקות רבנו, אולם ראשיתו דווקא בחייו.

נערה מסוימת ממשפחה חשובה לקתה ל"ע בנפשה, והיה גדול שבר ההורים עד מאד. עשו ההורים את דרכם לבני ברק, אל מר הסטייפלר, והיוועץ ולפעול עבורה. אולם הסטייפלר, בשומעו את פרטי המקרה, התבטא כי עבור מקרה קשה שכזה יש לננות ליחיד שבכוחו לפעול. 'סעו לאשדוד' הורה ההורים הדאוגים, 'גשו לרבי מאיר אבוחצירא והעתירו לישועת עבדו בתכם'.

לא איחרו ההורים לעשות עבורו. תיכף נסעו לאשדוד וביכו את מר גורלם וגורל בתם לפני הצדיק.

הרגיע אותם רבנו בדברים, הרעיף טללי נוחם על נשמתם והרעיף מאוצר ברכתיו. בנוסף, מזג הצדיק כוס מים מהברז, פשוטים ורגילים למראה, והורה כי תשתה הנערה מן המים ובכך תעלה ארוכה למחלתה. למותר לציין כי מיד לאחר מכן שבה הנערה לשפיות מלאה וכביכול מעולם לא היה לה כל חולי נפשי.

אולם בכך לא הסתיים הסיפור.

חלפה תקופה, והנה ביום י"ז ניסן תשמ"ג, כמו פנה תרופת הפלא. באחת חזרה הנערה לקשייה, מחלת הנפש תקפה שוב בעוז, וההורים שוב אובדי עצות ועשתונות. שוב פנו למרן הסטייפלר, והוא בקדושתו הבין היטב מה אירע. הן ביום זה, היום המר והנהמר, הסתלק רבנו מן העולם.

אולם הסטייפלר לא אמר נואש. הוא זימן לביתו מנין תלמידי חכמים, וציווה עליהם לעלות על ציון רבנו ולבקש רחמים עבור אותה הנערה, תוך שהוא מורה להם בפרוטרוט מה לומר על קתה הקדושה. עשו הללו כדבריו, עלו על הקבר והעתירו עבורה בתפילה, וזכות הצדיק פעלה שוב. באורח נס שבה הנערה, בשנית, לשפיות מלאה.

7 ייתכן לרמז בזה ע"פ המובא במסכת שבת (קנו): כי כיסוי הראש הינו סגולה ליראת שמים, והלא בכח יראת השמים ניתן לדבוק בצדיק ביתר שאת. אולם יתירה מכך ראוי להצביע בפשטות על אמונת החכמים התמה של האיש, ובקוחות האיתנה בצדיק ואמונתו בבורא יתברך כי ינחה דרכו, ללא התחממות מיתרות. זו בלבד יש בה כדי לעמוד לעזרת כל יהודי ולקשר את נפשו לנפש הצדיקים ודרכם.

חמדות גנוזות ופנינים יקרים מעטי הצדיקים ופעולתם הליכותיהם בקודש ורום מעלתם של מרנן תלמידי הבעש"ט זי"ע וממשיכי דרכם אוצר בלום וכלי מלא ברכה מסודר וערוך מתוך שיחות הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

אורה

לצדק

הרה"ק רבי חיים הלברשטאם זיע"א
ה'דברי חיים' מצאנו
כ"ה בניסן תרל"ז

עד שהחלטתי שברצוני להתגייר, להפוך ולהיות חלק מאותה השירה, מאותו הניגון של עם הנצח!
"שירתו של הרבי הקדוש מצאנו היא זאת שקרבה אותו תחת כנפי השכינה" סיים אברהם הגר את סיפורו, בזכותה זכיתי לאור הגדול, לגן עדן עלי אדמות."

נוחה של פרוסת קוגל

הבה נעמוד על מעשה דומה הממחיש את כוחו הגדול של הרבי ועוצם קדושתו. **הרבי הקדוש רבי חיים מצאנו** נהג היה לנסוע מפעם לפעם לעיירות נופש ולמרחצאות עקב חולשתו הרבה, לפוש ולאגור כוח לעבודת בוראו. באותם המקומות לא היו רק צדיקים... מטבע הדברים לאותם המקומות הגיעו גם אינשי דלא מעלי, אנשים שבאו לבלות את ימיהם באותם מקומות נופש.

שבת המלכה פרסה את כנפיה גם על אותה עיירה מרפא, והרבי כדרכו לא וויתר וגם שם ערך טיש מצומצם עבור מלווי ובני משפחתו, כאשר לאליהם מצטרפים חסידים ואנשי מעשה ששבתו גם הם בעיירת הנופש.

במהלך הטיש נכסנו פנימה שתי יהודים פורקי עול, ניכר על פניהם שהשעמום אכל בהם, והם נכנסו הנה רק כדי להפיג אותו מעט. סוג של אטרקציה מסוימת רח"ל. לפתע הרים הרבי את עיניו הקדושות והביט באורחים, הרבי עצם את עיניו ולאחר מכן נטל שתי פרוסות קוגל שעמדו לפניו ושלח להם, שיריים!

אחד היהודים מקס שמו לקח את הקוגל ואכל, כנראה ריחו הטוב גיררה את בלטות הטעם בפיו, אולי רעב תקף אותו. אולם חברו דחה זאת בזלזול מופגן, "נהיית לי חסיד פתאום!" לעג, "שאתה תקח שיריים מהיד של הרבי?!"

הטיש נמשך, החסידים לא נתנו את ליבם אל השנים, בינתיים החל הרבי לומר דברי תורה, בשלב זה נמאס לאותם יהודים והם קמו והלכו.

שעות לאחר מכן קם מקס משנתו וחש תחושת רעב בשיפולי בטנו. יהודי זה לא הכיר את המושג התגברות על תאוות האכילה, הוא הכיר כלל אחר 'כשרעבים אוכלים!'. מיד ניגש למסעדה וביקש לאכול. תוך דקות עמדה לפני ארוחה שלמה בשר דגים וכל מטעמים, מקס נעץ את המזלג בבשר החם בולע אותו במהירות, אולם לפני שהספיק לאכול חתיכה נוספת אחז אותו קבס נוראי, מקס הקיא את כל אשר אכל.

מקד קם בזעף מהשולחן, קם להתלונן על המזון הנוראי שהגישו לו. אלא שלא הייתה זו תופעה חולפת, ביום המחרת כאשר פנה לאכול שוב אחז אותו אותה תחושת קבס, כל מזון שהכניס לפיו יצא במהירות... מקס לא הצליח לאכול דבר!

נולד בשנת תקנ"ז בעיר טרנוגורד שבגליציה לאביו רבי אריה ליבוש, ולאמו הרבנית מרים, בתו של משולם זלמן אשכנזי. כבר בגיל צעיר נודע הרבי בחריפותו ובקפואותו העצומה, וכאשר הוא בגיל שלוש עשרה שנים בלבד נישא הרבי לרחל פיגא בתו של רבי ברוך פרנקל-תאומים, בעל ה'ברוך טעם'. בשנים אלו דבק הרבי ברבותיו הקדושים רבי נפתלי צבי מרופשיץ ורבי צבי הירש מזידיטשוב.
הרבי הקדוש בעל הדברי חיים נחשב למגדולי האדמו"רים בתקופתו, ופעל רבות בשאלת הפרדות הקהילות בהונגריה, וסייע לפתיחת קהילות אורתודוקסיות נפרדות. הרבי ואף היה ידוע בעידודו ללימוד ש"ס ופוסקים, ומנע מנערים צעירים אשר לא מלאו את כריסם בש"ס ופוסקים לעסוק בקבלה ודברים נשגבים. "שובו אלי לאחר שתסימו את הש"ס" נהג היה לומר לנערים שבקשו להסתופף בצלו.
בשנת תרל"ו בכ"ה בניסן נסתלק הרבי לבית עולמו, והשאיר אחריו את תלמידיו הגדולים רבי ישעיה מקערעטסטר, רבי שמואל וינברג מסלונים, רבי ישעיה נפתלי הירץ שפירא מדינוב, ורבי צבי הירש שפירא ממונקאטש. את מקומו של הרבי מילא בנו הגדול רבי יחזקאל שרגא הלברשטאם משינאווא.

יודע... ובנוסף מצוות התורה אינם קלות, מדוע תבקש להתגייר?!"

גרישא היה עקשן ולא וויתר, "יודע אני, ואף על פי כן, מבקש אני להצטרף אל העם הנבחר, לחסות תחת כנפי השכינה". אולם לא רק הדיינים ניסו להניא אותו מכוננתו, גם שכניו וידידיו הגויים התפלאו מכוננתו המוזרה של שכנם, הפעילו את כל כושר השכנוע שלהם בניסיון להניא אותו מכוננתו המוזרה.

'העיקש יצליח' אומר מאמר החכם, לאחר מאמצים מרובים עלה בידו של גרישא לשכנע את הדיינים ברצינות כוונותיו, וביום אחד הפך גרישא הגוי המלשין הרשע לאברהם בן אברהם גר צדק צדיק וטהור. אברהם הגר לא שקט על שמריו והחל להגות רבות בתורתנו הקדושה, מוקסם מהאור הגדול אשר נגלה לנגד עיניו.

לימים נשאל אברהם - גרישא עורות המהפך אשר עשה בחייו "מדוע? מה גרם לך לעזוב את חייך הנוחים הטובים ולהתגייר, הרי לא היית אוהב ישראל בלשון המעטה?"

אברהם חייך צופן סוד "אגלה לכם" אמר בקול שקט, "בזכות שירתו הקדושה של הרבי והחסידים זכיתי לטעום מהאור!"

"היה זה ליל שבת, עשיתי את דרכי מבית המרוח אל ביתי כמו רבים מחברי, לפתע תקפה אותי עייפות קלה, רגלי כשלו. עמדתי לפוש מעט בצד הדרך. קול שיר ענוג נכנס לאוזני, מרחוק נשמעה שירה אדירה, שירה נפלאה: מוקסם כולי צעדתי בעקבות הקולות, קולות נפלאים שבקעו מתוך בית המדרש.

שעה ארוכה עמדתי שם מתחת לחלון שומע ומתענג על השירה הנפלאה 'ליבי ובשרי ירננו לקל חיי'. משהו זו בליבי, רגשות ומחשבות שלא הכרתי הציפו לפתע את ליבי.

"תראה איך הם שרים יפה" אמרתי לעצמי, "איזו דביקות, כמה רגש, אינם כה גרועים כפי שלמדו אותי הכמרים". וכך מיום ליום גברה התעניינותי בעם היהודי

'שירת השבת קרבה אותי תחת כנפי השכינה!'

קדוש ונורא היה **הרבי הקדוש בעל הדברי חיים**, קדושה שהשפיע על חסידיו ובני ביתו, רוממה אותם לפסגות שלא ניתן לתאר. אולם לא זו בלבד, קדושה זו השפיע רבות גם על יהודים רחוקים מתורה, ואף על גויים! קדושתו של הרבי קרבה אותם לאביהם שבשמים, הכניסה אותם תחת כנפי השכינה.

גרישא! היהודים שעמדו ושוחחו בנחת נפצו לכל עבר, העדיפו לא להיפגש פנים מול פנים באותו גוי רשע. לא היה אחד בעיר צאנו שלא הכיר את גרישא מקרוב, כל אחד מהם זכה לטעם את נחת זרועו... בדרך קבע היה עוקב אחרי היהודים, מחפש כיצד להציק, בולש על מי ניתן להלשין לפני הרשויות.

ליהודי העיר צאנו הייתה כתובת, הן הרבי הקדוש בעל הדברי חיים דר בעירם, נכנסו יהודי העיר אל הרבי ותינו בפניו על הגוי הרשע שאינו נותן להם מנוח. הרבי הקשיב, כאב, ולבסוף הרגיע במילים סתומות "יבוא יום ותראו אתם את ישועת אלוקינו".

ימים עברו, גם שבועות חלפו להם, אולם הישועה לא נראתה באופק, גרישא המשיך להטיל את חיתתו על יהודי העיר, מציק בכל כוחו ליהודי שנואי נפשו.

דייני העיר צאנו לא האמינו לא מראה עיניהם, גרישא! גרישא המלשין בשערי בית הדין! "מה מחפש אותו רשע בבית הדין?" תמהו הדיינים. אולם תדהמתם גדלה שבעתיים כאשר שמעו מה בקשתו, "ברצוני להתגייר..." הדיינים כמעט אבדו את לשונם, אולם גרישא לא התבלבל וחזר שוב על בקשתו "ברצוני להתגייר!"

בתחילה חשבו הדיינים שזהו עוד תרגיל מרושע של אותו גוי, ודחו אותו בקש, אולם גרישא לא התייאש וחזר ושוב ושוב על בקשתו. "מה לך להתגייר?" שכנעו אותו הדיינים, "יודע אתה עד כמה סובלים בני ישראל, אתה יודע שישראל דוויים סחופים נרדפים, ומי כמוך

ימים חלפו ומקס החל לרדת במשקל, חולשה נוראה תקפה אותו. החל לדרוש ברופאים, אולם לשווא, הרופאים נאלמו למצוא מזור למחלתו המסתורית.

באחד הימים נכנס מקס אל רופא זקן וחכם "חשוב נא" אמר הרופא, "ספר לי מתי התחיל הכל, מתי הייתה הפעם האחרונה בה אכלת מזון כל שהוא והוא התעכל היטב במעיך?"

"רגע!" קפץ מקס ממקומו, "הקוגל! הקוגל של הרבי! זה הדבר האחרון שאכלתי, כנראה שהקוגל של הרבי היה מקולקל או מורעל, הרבי אשם!"

במהירות יצא מקס מחדרו של הרופא ושם את פעמיו אל העיר צאנז, מקום מושבו של הרבי. "רבי! מה עשית לי?" זעק מקס מיד שנכנס לחדרו של הרבי, "בגלל הרבי אינני מסוגל להכניס דבר לפי זה תקופה ארוכה!"

"ככה?" אמר הרבי, "הבא נבדוק!" הרבי ציווה על משמשו להכניס אל החדר מרק עוף חם וטוב יחד עם חלה גדולה "אכול נא ונראה". ולמרבה הפלא מקס גמר את המרק בתאבון רב ואף בקש מנה נוספת. "נראה שתאבון שלך לא נפגע" אמר לו הרבי.

מקס לא ידע את נפשו, כיצד התרחש הפלא? אולם לא היה לו מה לומר, בשתיקה קם וחזר לאכסנייתו. בערב ניגש מקס וביקש לאכול ארוחה דשנה, פיצוי על כל התקופה הארוכה בה לא יכול היה לאכול דבר. אולם לא, ברגע שהחל לאכול שוב תקפה אותו בחילה נוראה, שוב הקיאה את כל אשר אכל.

בלית ברירה חזר מקס לביתו של הרבי, ובהכנעה רבה בקש לדעת מה קורה, "כיצד יתכן שבביתו של הרבי אוכל אני את כל המוגש לפני בתאבון רב, ובכל מקום אחר מקיאה אני את כל אשר נכנס לקיבתי?"

"אומר לך" אמר לו הרבי בקול רך, "אותה פרוסת קוגל שאכלת לא היית סתם מאכל, דע לך שאכילת שיריים מקדשת את הגוף, גופך קיבל קדושה והוא אינו מסוגל לעכל מאכלים של הגויים, נבלות וטרפות. אותם מאכלים גורמים לך קבס ולהקאה בלתי נשלטת. זאת הסיבה שכאשר אכלת בביתו התעכל מזון כראוי במעיך, מעולם לא הייתה לך בעיה לאכול מזון כשר!"

"עצתי היא" סיים הרבי, "פנה ליהודי כשר בעירך ובקש ממנו להכשיר את מטבח בביתך, שילמד אותך את הלכות כשרות המזון, הפרדה בין בשר לחלב. וכך תוכל לחזור לאיתנך".

כמובן שלאחר מעשה מופלא זה לא נותר אותו יהודי אדיש, הקרח שאפף את לבו נמס, והוא חזר הוא ובני ביתו בתשובה שלמה, התקרב לבורא ותורתו.

נמצאנו למדים על גדול קדושתו של הרבי הקדוש בעל הדברי חיים מצאנז, עד אשר אפילו שיריים מהטיש הקדוש מסוגלים לקדש את גופו של יהודי רחוק עד אשר יחזור בתשובה שלמה.

לא תגורו מפני איש

יהודי תקיף היה סוחר המלח של העיר צאנז, 'יוסל' אמהיזען' שמו, אך בשל עיסוקיו במלח, קיבל את הכינוי 'יוסל זעלצער'. בכספו הרב הצליח 'יוסל' זעלצער' לרכוש לעצמו מעמד של אדם נכבד היושב בכותל המזרח, הן הוא 'תקיף ובעל יכולת', ואפילו מעט 'יודע ספר'. ולבסוף, רבים רבים מבני העיר נהנו מתרומותיו הנכבדות עבור מוסדות הצדקה והחסד של העיר, ואלו שלא, הועסקו באופן זה או אחר באחר מעסקיו הרבים.

דבר אחד ברור, אין אדם שמוכן להתעסק עם 'יוסל' זעלצער', כולם ידעו שהוא בעל זרוע נטויה ויד חזקה, ושומר נפשו ישמור על כבודו...

חז"ל למדנים אותנו שאיזהב כסף לא ישבע כסף, כולם ידעו שאף אם 'יוסל' זעלצער' היה מנהל את עסקיו ביושר ובנאמנות, לא סוטה מן החוק, עדיין היה מרוויח

סכומים הגונים ביותר. אך תאוותו לממון הכריעה את הכף, וזה בחר לעבור על חוקי המלכות להעלים את המכס. לכן לא היה מייבא מלח בדרך המלך, את מחסניו המלאים במלח מלך הסוגים מברייח למדינה על ידי מברייחי גבול מקצועיים שהיו עושים עבורו את העבודה השחורה.

בתחילה נהג בזהירות רבה, שמר את הסוד כמו בתוך כספת, אך ברבות הימים התקפה חוש הזהירות של 'יוסל' זעלצער', והוא החל להתנהל בפזיזות רבה בכל הקשור להברחות המלח, עד שביום מהימים נתפס על ידי משטרת הגבולות.

'יוסל' זעלצער' הוזמן לחקירה בפני החוקרים מנוסים ושוחזקים, הן לא בכל יום עולה בחתם דג שמן כל כך, אחד מעשירי הפלך. אך הוא בעורלת לבבו לא התבייש לגלגל את האשמה על אדם אחר חף מפשע... במצח נחושה שיקר לשוטרים ואמר: "טעות היא בידכם, סחורה מוברחת זו שייכת ליהודי בשם ר' קלמן פרלשטיין... הוא זה שעבר על החוק".

למה הוא? כי אותו ראה 'יוסל' זעלצער' בדרכו למקווה לפני שחזרתי...

חיינו של ר' קלמן פרלשטיין הפכו לגיינום, השלטונות קיבלו את דבריו של 'יוסל' זעלצער', שאכן ר' קלמן הוא זה שהבריח סחורה דרך הגבול. אך הללו לא הספקו בעלילה הזו, אמרו לעצמם "אין כל ספק, זו לא הפעם הראשונה, וודאי אתה מברייח מנוסה!" לכן החלו לפשפש במסמכיו ובחשבונותיו, ותבעו ממנו סכומי כסף אדירים על כל השנים בהן כביכול הבריח סחורה שלא כחוק.

בצר לו הזמין ר' קלמן פרלשטיין את 'יוסל' זעלצער' לדין תורה בבית הדין הגדול של העיר צאנז. באותם הימים ישב על מדין בעיר צאנז בנו הצעיר של הדברי חיים, **הרה"ק רבי אהרן זיע"א**. **דער קרייזער רב**, כונה בהערצה בפי כל, רב המחוז והגלילות של צאנז. ואף כאשר מינה אותו אביו 'הדברי חיים' לכהן ברבנות העיר צאנז עצמה, נשאר לו הכינוי 'דער קרייזער רב'.

בימים כתיקונם ישבו בבית הדין של צאנז שלושה גאוני עולם, הראב"ד הראב"ד **הגאון רבי דוב בעריש פרלשטיין**, ולצדו הגאון **רבי אליש דייך**, והגאון **רבי משה גאלד'ס**. אלא שבדין תורה זה שתבע רבי קלמן פרלשטיין את 'יוסל' זעלצער', רבי דוב בעריש - אב בית הדין היה מנוע מלהשתתף, מחמת קרובותו אל התובע. לכן ישב רב העיר 'דער קרייזער רב' בדין זה, ואף היה חתום בכבודו ובעצמו על כתב ההזמנה לדין תורה שנשלח אל 'יוסל' זעלצער'.

שמש בית הדין אשר נשלח לביתו של 'יוסל' זעלצער' חשש מאוד מתגובתו, אך גם הוא הופתע מתגובה המזלזלת: "אם לקלמן פרלשטיין יש תביעה עליי - הוא מוזמן לתבוע אותי בערכאות! אינני מוכן להתייצב בפני הבית דין של צאנז".

'דער קרייזער רב' נחרד לשמוע מהשמש את תגובתו החצופה של 'יוסל' זעלצער', הורה לו לחזור אליו בשנית, ולהודיע לו כי בפקודת הרב מרא דאתרא עליו להגיע תיכף ומיד אל בית הדין. אך גם בפעם השנייה, הייתה תגובתו של הנתבע דומה: "איני מכיר בבית הדין של העיר צאנז, אם יש למישהו תביעה עליי, שיתבע אותי בבית משפט!"

לשמע תגובתו של 'יוסל' זעלצער' הורה 'דער קרייזער רב' לשמש שילך אל 'יוסל' זעלצער' בשלישית ויתרה בו בחומרה, "אם הוא לא יגיע לדין תורה, בית הדין ינדהו ויחרימיהו מלבוא בקהל!"

אך התראה זו לא פעלה על אותו מחוצף, ובעזות מצח נוראה השיב לשמש: "אם יעזו הדיינים להטיל עליי חרם, אשליך אותם לבית הסוהר!"

חוצפתו של 'יוסל' זעלצער' עשתה לה כנפיים בעיר צאנז וגלילותיה, ועוררה רעש עצום בין בנייה של צאנז

אשר העריצו והעריכו מאוד את רבם, והנה קם לו אדם ומעו להחציף פנים באופן נורא שכזה. מה גם, שחומרת ההליכה לערכאות הייתה מושרשת בבני העיר, ובכל דין ודברים שהיה בין אדם לחברו תמיד היו מתדיינים רבן בבית דין של רבני העיר. והנה קם האיש ומצהיר בריש גלי כי אינו מכיר בסמכות בית הדין וילך לערכאות.

תושבי צאנז טענו שוב ושוב, צריך להעניש את אותו מחוצף, לממש את האיום ולהטיל עליו חרם. למעשה, למרות שתושבי צאנז לא שמעו ממש בית הדין שאכן הוטל חרם על האיש, נוצר חרם על אותו 'יוסל', מישהו הגיע באישון לילה וכתב בצבע שחור ובאותיות ענק על הקיר בית הכנסת: "יוסל זעלצער ימח שמו, מוטל בחרם".

עם בוקר, כשהמחוצף 'יוסל' זעלצער' הגיע לבית הכנסת לתפילת שחרית ראה את הכיתוב הענק, וחמתו בערה בו ככבשן. מיד סב על עקבותיו, ובמקום להתפלל שחרית ניגש אל בית המשפט המחוזי, והגיש תלונה נגד 'דער קרייזער רב', חברי בית דינו, גבאי בית הכנסת, ועוד אנשים רבים.

מאותו היום והלאה, הפך בית הכנסת לזירת התגוששות של בני העיר עם 'יוסל' זעלצער' ובניו האלימים. האיש התעקש להמשיך להגיע לבית הכנסת מדי יום ביומו, ולשבת במקומו שבכותל המזרח, וזאת למרות התנגדותם הנחרצת של המתפללים, שנהגו ללוות אותו בקריאות בוז והשפלה. למרות הכל האיש ובניו לא הסכימו לעזוב את בית הכנסת, והיו משיבים בחירופים וגידופים משלהם, וגם את נחת זרועם לא חסכו מחורפיהם.

משראה 'יוסל' זעלצער' שצרו צעדיו מלכת בבית הכנסת, הוא החל להגיע לתפילות כאשר הוא מלווה בקבוצה של שוטרים שאבטחה את צעדיו. הדבר זה הציג עוד יותר את האש, ובני העיר כעסו ביותר על חילול הקודש, עד שכמעט לא השיגו באותם שוטרים, כאשר הם נחושים למנוע בכל מחיר מהאיש לדרוך על מפתנו של בית הכנסת.

בשלב מסוים הגיעה המשלחת של השופטים לביקור רשמי בבית הכנסת, אותם אלו שבפניהם הגושה העתירה, ביקשו להתרשם בעצמם מהחרם שהוטל על האיש. אלא שהביקור הסתיים בתקרית לא נעימה: בחורים צעירים חמומי מוח, עמדו בעזרת הנשים והשליכו על אנשי המשלחת מכל הבא ביד: טליתות ישנות, מגבות גדולות, ועוד פריטים שונים ומשונים מכל הבא ליד. נזק ממשי לא אירע לשופטים, אך בייזונם היה גדול.

ביום המשפט, הוכרזה תענית ציבור בצאנז וגלילותיה, כל בני הקהילה התאספו בבית הכנסת לאמירת תהילים, התפללו על רבם ועל חברי בית הדין, למען יצאו זכאים בדין הקשה.

אף אביו של 'דער קרייזער רב', **הרה"ק הדברי חיים** הרבה בתפילה ובתחנונה באותו היום, ישב כל אותו היום כשהוא מסוגר בחדרו, עטור בטלית ותפילין וכל כולו אחוז בשרעפיו. לפתע נכנסה אל הקודש פנימה כלתו הרבנית, אשתו של 'דער קרייזער רב', כאשר כולה מתייפחת, מלאה חששות על גורל בעלה המצוי בסכנה, "מי יודע מה יגזרו עליי השופטים?"

לפתע ננער הדברי חיים ואמר: "עלינו לדעת ש'כל מה דעביד רחמנא לטב עביד'! אך לא אשב בחיבוק ידיים, ולא אשקוט מול מאורע שכזה, כי גדול אני כמו הרשב"א בדורו!"

באותם ימים נזדמן לעיר צאנז **הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זיע"א** לרגל שידוכי נכדתו עם בנו הצעיר של הדברי חיים, **הרה"ק רבי ישעיה מטשחוב זיע"א**. את הדוגמות הזו ניצל **הרה"ק רבי שלמה מבאבוב**, נכדו של הדברי חיים, והפציר בהרה"ק מבעלזא שישוחח עם זקנו אודות משפטו של דודו.

נכנס הרה"ק מבעלזא אל הקודש פנימה, אל הדברי חיים, אך הוא לא השיבו מאומה. משראה כן אמר הרבי מבעלזא כאילו לעצמו: "אם רב בישראל ישב במאסר, עלול לצאת מזה חילול השם נורא! מה גם שמדובר ברבה של צאנז".

קפץ הדברי חיים ממקומו ואמר בקול רם: "חילול השם? הרי זה קידוש השם! מדוע הוא יושב במאסר? משום שעבר על החוק? לא ולא! מפני שרצה לקיים הלכה הפסוקה בשולחן ערוך! יוסף הצדיק גם כן ישב בבית האסורים! הרה"ק רבי ישראל מרוזין זיע"א גם כן ישב בבית האסורים! חילול השם היינו כשיהודי שוכח רגע אחד מהשם יתברך!" רעדה אחזה בשומעים לשמע דבריו הנחרצים.

לעת ערב הגיע פסק הדין המר, בית המשפט החמיר בדינם של הנאשמים, גזר עליהם ארבעה שבועות מאסר תוך עבודת פרך, ובנוסף יום אחד מימות השבוע לא ינתן להם לאכול ולשתות. וביחוד החמירו בדינו בגזר דינו של 'דער קרייזער רב', וגזרו שירצה את עונשו ביום ששה שבועות!

כרעם בים בהיר נפל פסק הדין על בני העיר, הם לא העלו על דעתם פסק דין חמור שכזה. היו אלו תחילת ימי הקיץ, מספר שבועות לאחר חג הפסח, אך צאנז נראה עמוק עמוק בתוך ימי בין המצרים, שוטרים חמושים הובילו את רבה העיר ודייניה כשהם כבולים באזיקים היישר אל חומות בית האסורים, תוך שהמוני בניה של צאנז מלווים אותם בבכיות וביללות.

מספר ימים עברו, ביום כ"ה ניסן, נסתלק הדברי חיים לישיבה של מעלה. השתדלנים והעסקנים עשו מאמצים כביימים כדי להשיג רישיון עבור בנו של רבינו להשתתף להלוויה תחת שמירה קפדנית. מיד לאחר הקבורה, הוחזר 'דער קרייזער רב' לבית האסורים, אך העסקנים אף הצליחו לדאוג לאישור כניסה עבור מניין אנשים שיבואו לבקר, בכדי שיוכל לעבור לפני התיבה לעילוי נשמתו של אביו הקדוש.

אך המאמצים אל תמו בזה, הגאון רבי שמעון סופר, רבה הנודע של העיר קראקא בעל 'מכתב סופר', בנו של מרן החתם סופר זיע"א, נרתם גם הוא לפעול למען הצלתו ושחרורו של הרב הנערץ מכבלי בית האסורים. ופעל בדרכי השתדלות רבות כדי למען שחרורו של הרב ממאסרו, ולכל הפחות להקל מעליו את תנאי המאסר. וביותר, בכדי שירשה להמשיך לכהן ברבנותה של העיר צאנז! שכן החוק אסר על אדם שהפר את חוקי המדינה לכהן כרב מטעם הממשלה.

תחילה פנה רבי שמעון סופר אל שר המשפטים, נפגש עמו והתחנן בפניו לחון ולפדות את הרבנים העצורים. אך שר המשפטים לא הסכים לשמוע, "גם אדם המחזיק במשרה בכירה ביותר אינו רשאי להטיל חרם על איש, כיצד הרב של צאנז הרשה זאת לעצמו?!"

משראה רבי שמעון סופר שממנו לא תצמח לו ישועה, פנה לערכאה הגבוה ביותר, נפגש עם הקיסר 'פראנץ יוזף', ביקש ממנו לחון את הרב והדיינים. ולחיוזק דבריו הביא עמו מכתב בקשה מכל רבני המדינה, המתחננים בפני הקיסר ירום הודו שימחל לרבה של צאנז, ויפטור אותו מן העונש.

הקיסר קיבל את האורח החשוב בכבוד רב, "כבוד גדול הוא לי לקבל בבית אדם נכבד ונשוא פנים כמוך!" אמר לרבי שמעון מיד כשנכנס. רבי שמעון סופר עצם את עיניו, ובירך בכוונה ברכת 'שחלק מכבודו לבשר ודם'. עודו מברך בכוונה עצומה, נפל מידי מכתב הבקשה, אותו מכתב ההמלצה מכל רבני המדינה אשר ביקש להגיש לידי הקיסר.

כשפקח רבי שמעון סופר את עיניו נדהם לראות את הקיסר בכבודו ובעצמו, עומד על ידו ומושיט לו את המכתב... הקיסר הקשיב ברוב קשב לדבריו של רבי שמעון סופר, ואף הבטיח לו להקל בעונשם של

הרב והדיינים, ואכן ברחמי השם על בניו, הורה שר המשפטים להמיר את עונש המאסר במעצר בית.

באותו הזמן שהו 'יוסף זעלצער' ובניו במעצר בית, נאלצים לחגוג את ניצחונם על הרב והדיינים בבינת פנימה. מתייראים להסתובב ברחובותיה של צאנז מחמת זעמם של בני העיר, העדיפו להתכנס בביתם ולא להראות את פרצופם ברחוב. אך לא לעולם חוסן. מאותו היום והלאה החלו עסקיו של סוחר המלה לרדת מטה מטה, עד שכל הונו ורכושו הרב אבדו בעניין רע.

באחרית ימיו של אותו מלשין, 'יוסף זעלצער' סבל ממכאובים קשים, ייסורים נוראים נחתו עליו מן השנים בזה אחר זה. ולב האבן שבקרבו החל להתרכך מעט. הוא הבין עד כמה חמור היה מעשהו, התחרט על מעשיו הנלוזים. ובא בשפלות ובחרטה גודלה אל רבה של צאנז ביקש את מחילתו, ומפציר בו להסיר ממנו את הנידוי והחרם.

זה היה סופו המר של מי שפגע בדייני אמת וצדק אשר אינם מתייראים מבעלי זרוע, ומקיימים את הציווי של 'לא תגורו מפני איש'.

פנינים

חסיד וגאון עולם...

הגה"צ רבי יצחק שלמה אונגאר (רשומים בשמן עמ' ע"ח) סיפר מעשה מרתק המלמד על הכבוד הרב לו רחשו גדולי עולם לרבינו: הרה"ק הדברי חיים מצאנז ז"ע נקלע פעם אל העיר קראקא, וכנהוג, שם פניו אל ביתו של המרא דאתרא, הגה"ק רבי שמעון סופר זיע"א.

אך ממשמע הגאון רבי שמעון סופר על בואו של הרה"ק מצאנז אל העיר, לא המתין עד בואו אליו, אלא יצא להקביל פניו של הדברי חיים, וכך נודעו שני עמודי עולם ברחובה של עיר, וילכו שניהם יחדיו.

בבואם אל בית האכסניה הביע הרה"ק מצאנז את פליאתו באזני הרב דמתא: "רבה של קראקא! הרי הנכנס בנו של החתם סופר הקדוש! ואף משמשים ברבנותה של עיר גדולה וחשובה כמו קראקא. אין זה מכבוד התורה שתבאו להקדים את פניו של רבה של עיריה קטנה כצאנז, מדוע לא המתנתם עד שאבוא אני עליכם?!"

נענה רבי שמעון סופר ואמר: הגמרא בברכות (ה) עומדת על הפסוק בתהלים (פס' א) 'תפילה לדוד וגו' שמה נפשי כי חסיד אני, אומרת הגמרא: 'כך אמר דוד לפני הקב"ה, ריבונו של עולם לא חסיד אני?! שכל מלכי מזרח ומערב יושבים אגודות אגודות בכבודם, ואני ידי מלולכות בדם בשפיר ובשליא'.

"לכאורה" תמה רבה של קראקא, "מפני מה אמר זאת דוד בלשון שאלה 'לא חסיד אני?!' היה לו לומר זאת בניחותא 'חסיד אני'."

"מוכרחים אנו לומר של'חסידות' לבדה אין חשיבות כה גדולה... כוונת דוד המלך עליו השלום לומר שאינו רק חסיד, יש כאן נקודה נוספת, גם כאשר כל מלכי מזרח ומערב ישנים על מיטתיהם, הוא עוסק כבר בעבודת ה'."

"אילו היה הרבי מצאנז חסיד בלבד" סיים רבי שמעון סופר את דבריו, "הייתי מתכבד וממתין עד שיבוא אצלי, ואף אם גאון בלבד היה, הייתי מחכה שיבוא אל ביתי. אולם מאחר שלא רק 'חסיד' אתם, אלא גם גאון הגאונים, על כן לא יכולתי להמתין עד שתבואו אל ביתי, אלא הקדמתי ובאתי להקביל פניכם."

בחינת טל ובחינת גשם

ויתן לך האלקים מטל השמים ומשמני הארץ (כ"ח). הרה"ק הדברי חיים מצאנז עומד על פירושו של הפסוק זה (דברי חיים על התורה, תולדות): 'מטל השמים ומשמני

הארץ, וכה ביאר: בעולם הגשמי ישנו שני סוגים של שפע, אחד שפע שהקב"ה משפיע על ידי מעשים טובים הנקרא 'אתערותא דלתתא', ויש שפע שהקב"ה מעורר למענו יתברך, ואני שייך למעשי בני אדם אשר נקרא 'תערותא דלעילא'.

מוסיף הדברי חיים ואומר: שפע זה, של 'תערותא דלעילא', הינו 'בחינת טל' אשר אינו נעצר לעולם ואינו תלוי במעשי בני אדם, (תענית ג.) שכן לולא רחמי עימנו, המשפיע חיים ופרנסה אף שאינו ראויים לכך לא היה יכול העולם להתקיים. אך בחינת 'אתערותא דלתתא' מכונה בבחינת גשם, הנובעת מחמת מעשי בני אדם, כשם שמבואר בגמרא, (שם בה): שאדם עולים מתא ומתעוררים למעלה הגשם והעננים.

מסיים הדברי חיים ואומר: יכולים אנו לראות בעולמנו שהטל יכול להצמיח רק דברים קלים וחלשים, אך הגשם הוא זה שמצמיח את כל הדברים הגשמיים בעולם. וזאת למה? משום שבגשם העולה מן האדמה יש בו כוח ובחינת שמנונית שעולה מן הארץ, אך הטל הוא רוחני ואינו יכול לפעול בארץ, וכדוגמת זה הוא בשפע הקדושה השופעת מלמעלה. לכך בירך יצחק את יעקב שהקב"ה יתן לו 'מטל השמים', היינו מ'אתערותא דלעילא', ואף על פי כן יהיה בו השפעות כל טוב גם בגשמיות ולכך הוסיף 'ומשמני הארץ'.

כשחסיד אומר 'בעיני ראייתי'...

משמשו של הרה"ק מצאנז, ר' רפאל מספר בספרו **דרכי חיים** על אמרתו החריפה של רבו הקדוש: "כשחסיד אומר 'בעיני ראייתי', יתכן ששמע זאת... אך כשהוא אומר 'שמעתי' אזי פשוט וברור שהמעשה לא היה הדבר ולא נברא..."

אחד מנכבדיה של העיר למברג, נכנס פעם לפני רבינו הקדוש ושפך לפניו את מרי שיחו, סיפר שיש לו בן מופלג בתורה שהגיע לגיל הגיוס, וסיכויו להשתחרר מן הצבא ממש אפסיים, שכן גופו חסון ובריא, ולאחרונה גם השוחד אינו מועיל, השלטונות מקפידים על כך ביותר, ומענישים בחומרה יתרה על כל חשד של נטילת שוחד.

רבינו הקדוש שקע בהרהורי דקות ארוכות וכעבור זמן הרים את עיניו הקדושות, הביט בתוך עיניו של האורח והפטיר, 'מען קנייטשט' (מקופל).

האורח חשב שרבינו לא הבין את שאלתו כדבעי, לכך חזר והרצה את בקשתו, אך הרבי שב על תשובתו 'מען קנייטשט'.

יצא האיש את הבית כאשר ארשת אכזבה העמוקה על פניו, ציפה לצאת מכאן עם עצה וברכה, הרגיש שדבריו לא נכנסו באזניו של הרבי.

חלפו חדשים, ואלו הצטרפו לשנים, נראה שהבן **רבי יוסף שטקשטיל**, שמו, כמו שנשכח מלב, מעולם לא קיבל הודעה שעליו להתייצב לעבודת הצבא.

כמעט חצי יובל חלף, ר' יוסף העמיד דור שלם של צאצאים ההולכים בתורה והמצוות, או אז איתנה נפשו לעלות לארץ ישראל, לכך הלך למשרדי הרישום בכדי לסדר לו תעודת מסע, אך למרבה הפתעתו הודיעו לו הפקידים ששמו אינו מופיע בספרי מירשם האוכלוסין! ר' יוסף נאלץ להתרוצץ מפקיד לפקיד, חיפושים מאומצים נערכו, ספרי לידה ישנים נפתחו, עד שגילו הפקידים את פשרה של התעלומה, שמו היה רשום בשולי העמוד, ממש בשורה האחרונה, וזו הייתה מקופלת... שמו היה מוסתר מעין רואים, וכך במשך שנים לא הועבר לרישום בספרים החדשים.

באותה שעה נזכר רבי יוסף בדבריו הקדושים של הרה"ק הדברי חיים מצאנז, 'מען קנייטשט', בשעתו הדברים היו נראים כחידה סתומה, אך עתה התברר

שהרבי פעל עבורו ישועה כה גדולה תוך שהוא מאפיל ומסתיר אותה מעיני כל.

מעשה שידוכו של הרה"ק האמרי יוסף מספינקא זיע"א

אלמנה צעירה לימים ישיבה בביתו של רבי עזרא יעקב באש, הייתה זו בתו המהוללת והמושלמת מרת פעריל אשר בעל נעוריה עזב אותה בטרם עת. שידוכים רבים הוצעו לאלמנה העשירה והצעירה, אבל היא דחתה את כל ההצעות, גמרה אומר להינשא רק לצדיק ותלמיד חכם גדול.

האלמנה הצעירה, כמו אביה הגדול העריצה ביותר את הרה"ק בעל 'דברי חיים' מצאנז, והיתה נוסעת אליו לעתים תכופות. הידברי חיים' דרש רבות לתת ממון רב עבור עניים, והיא נתנה את אשר נתבעה. בקשה אחת הייתה לה, ביקשה שהרה"ק יבטיח לה כי תזכה לבעל צדיק ובנים תלמידי חכמים.

פעם, כשעמדה על בקשתה, ענה לה הידברי חיים: "הצדקה שלך יכולה לפעול בכוחות עצמה, ברכתי למה לך?!"

אף אלמנה הצעירה בשלה, אינה מסכימה לוותר על ברכתו של הצדיק. לכך הגתה תחבולה, בחג השבועות נסעה האלמנה לצאנז, התייצבה על אחד מהגשרים בעיר, מקום בו התעתד הרבי לעבור, וחסמה את הדרך... סיבה לפנות את מקומה ולתת ל'דברי חיים' לעבור. צעקותיהם של הגבאים והחסידים לא עזרו. היא בשלה, "לא תזוז ממקומה עד אשר תתברך מפיו הקדוש!"

נענה הרבי הקדוש ואמר: "לא ימושו מפין ומפי זרעך", אז נחה דעתה, נטשה את מקומה, בטוחה בברכת הצדיק שבה אל ביתה.

ברכתו של הרבי רק חיזקה את דעתה, שוב ושוב דחתה הצעות נישואין לסוחרים עשירים או לאנשים מפורסמים, לא רצתה אפילו לשמוע על שידוך עם אדם פשוט. הסבירה וחזרה והסבירה לכל מי ששאל אותה, "הרה"ק מצאנז הבטיח לי כי השם יתברך יזמין לי שידוך שתלמיד חכם וצדיק גדול".

באחד הימים שמועה הגיעה לאוזנה, שמעה כי רבי יוסף מאיר, הלא הוא הצדיק המופלא ממונקאטש, נתאלמן. מיד שגרה אליו שדכן, התחייבה לו שהיא ואביה יספקו לו כל צרכיו, יאספו את בנותיו לביתם, ואביה יחזיקם על שולחנם. רבי יוסף מאיר התייעץ עם רבו, הרה"ק מדייטשטוב, ולאחר שקיבל את ברכתו ביום בל"ג בעומר שנת תר"ל קידש את אשתו השלישית, ועבר עם בנותיו לספינקא הרחוקה אשר במרוש.

עיניים עבור דברים שבקדושה!

הייתה זאת שעת בוקר מוקדמת, קרניה של השמש עדיין לא יצאו על הארץ, אך בני ישראל הקדושים כבר השכימו לסליחות, עוד מעט יתאספו כולם והתפילה תחל. אל בית הכנסת הקטן שבעיר העתיקה שבירושלים ת"ו נכנס יהודי תלמיד חכם, ונגד עינו נראה מחזה מוזר, הוא מבחין באחד מזקני הקהילה אשר ישב בפניה וקורא תהלים בנעימה.

אמירת התהילים לא הפתיעה אותו, אלא אמירתם מתוך הכתב... הזקן היה מוחזק כסומא רח"ל, "כיצד יתכן שהוא קורא מתוך הכתב, אולי הזקן עושה עצמו כסומא, מבקש לגנוב את דעת הבריות, מבקש לעורר את רחמיהם כדי שיזילו ממנום עבורו".

אך לאחר ימים של התחקות על עקבותיו של אותו זקן, ואף חסם בפניו את הדרך ביציאתו מבית הכנסת, נוכח אותו יהודי כי הזקן אכן עוור. "אם כן, כיצד יתכן שהוא קורא תהילים מתוך הכתב, חייב אני לעמוד על סודו של האיש".

ניגש היהודי אל הזקן והפציר בו שיבהיר לו את פשר הדברים. "בילדותי פתח הזקן, "חליתי רח"ל במחלת עיניים קשה, והרופאים החליטו שרק ניתוח יכול להציל את מאור עיני".

אמי חששה ביותר מן הניתוח, לפיכך נסעה לרה"ק רבי חיים מצאנז זיע"א, ושטחה לפניו את בקשתה, שיחוס על נפש בנה, וישיב לו את מאור עיניו בלי כל ניתוח.

הרה"ק הידברי חיים' התרעם עליה ואמר: "בנך אינו צריך ניתוח ואף אינו צריך לראות!" אמי נבהלה והחלה לבכות "הלא הילד צריך ללמוד בספרים הקדושים!" או אז הרגיעה אותה הידברי חיים' והבטיחה: "דברים שבקדושה יוכל בנך לראות...".

"ברכת הצדיק נתקיימה בי במלואה!" סיים הזקן את סיפורו, "אף שאבדתי את מאור עיני יכול אני לעיין בספרים הקדושים, יכול לראות את האותיות הקדושות כברכת הרה"ק זיע"א".

קיתון מים צוננים על הנורף

סיפר הגאון רבי מנחם מענדל שטרן, אב"ד פולדעש: בילדותו חלה במחלה קשה אשר החשיכה את מאור עיניו ל"ע, ונעשה סגי נהור.

אביו אשר ראה בצרת בנו, מהיר לנסוע עמו אל הרה"ק בעל 'דברי חיים' מצאנז זיע"א ולקבל את ברכתו. אמר לו הרבי "פילדעשער רב, סע לעיירה הגדולה בסביבתך, גש לרופא הגדול שבה וכך תושע".

שאל רבי מיכל: "האם כוונת הרבי לעיר דעברעצין?" הרבי השיב בשלילה, "האם כוונתו לגראסווארדיין?" אכן נענה הרבי.

"מדוע נמנע הרבי מלהוציא מפיו אל שם העיר?" תמה האורח. והרה"ק מצאנז השיב, שהוא נמנע מלהוציא מפיו את שמותיהם ערי הונגריה מחמת שנקראו על שמות עבודה זרה.

"אם כן" שאל רבי יחיאל מיכל: "מדוע קרא הרבי אותי 'פילדעשער רב'?" הרי פילדעש הוא גם כן שם מעיר אונגארין?"

ענה לו הרבי: השם 'פילדעש' הרי נזכר בתורה (בראשית כ"ב) 'זאת פלדש', ועבודה זרה הנוכרת בתורה אין איסור מלהזכירה בשמה.

לאחר מכן הוסיף הרבי, וציווה הרבי לשפוך בכל בוקר מעט מים צוננים על עורפו של הענר, ועל ידי כך יושע ברפואה שלמה, ויחזור אליו מאור עיניו. וכן הוה, ברכת הצדיק לא חזרה ריקם, הילד נתרפא ולא היה לו עוד שום מוחש בעיניו, עד יום מותו.

ההבדל בין שרו של עשו למלאך גבריאל

הרה"ק ר' יואליש מסאטמאר בעל 'הידברי יואל' סיפר מעשה מופלא אשר אירע עם רבינו הרה"ק הדברי חיים מצאנז. יהודי עני נכנס אל הרבי, ושפך את מר שיחו בפניו של רבינו, "בתי בגרה ואין לאל ידי כדי הוצאות החתונה והנדוניה. הרה"ק הקשיב לדבריו, ולבסוף נתן לו מכתב המלצה, ושלחו לאחד הגבירים בעיר הסמוכה, ובין השורות נקב מרן הידברי חיים' סכום מדויק אותו דרש מן הגביר אשר יתן עבור העני מוסר הכתב.

החסיד העני נסע אל אותו הגביר, ציפה שהלה יקבל אותו בכבוד ושמחה, אך למרבה אכזבתו כאשר נכנס אל ביתו לא הרגיש בו הגביר, משום שהיה טרוד בלימודו, ורק לאחר מכן, כאשר סיים את חוק לימודו הבחין בחסיד העני, נתן לו שלום ושאלו למבוקשו.

החסיד הראה לו את מכתבו של מרן הידברי חיים', הלא שמח למראה המכתב, אך משראה את שה'דברי חיים' דורש סכום מסוים, התחיל להתווכח עם החסיד העני, טען כי הסכום גדול מדי, ראוי לתת לו רק מחצית מן הסכום, אך החסיד התעקש וטען שרוצה דווקא את הסכום שנקב הרבי הקדוש. וכך התווכחו ביניהם, עד שיצא החסיד מביתו של הגביר בידיים ריקות.

מששב לצאנז נכנס החסיד אל הרבי בשנית, וסיפר לו על השתלשלות הדברים. מרן הידברי חיים' נתן לו מכתב שני עבור חסיד אחר שדר בעיר אחרת. נטל היהודי את רגליו ונסע לאותו החסיד. שם התקבל בפנים שוחקות, הגביר קרא את המכתב בשמחה, ומיד את הוציא את הסכום שדרש הרבי, והגיש לו בשמחה.

לימים נסע הגביר הראשון אשר דחה את בקשת החסיד, להסתופף בצלו מרן הידברי חיים'. אמר לו רבינו בתוכחה, יש לי קושיה גדולה ועצומה בפירוש הפסוקים, בפרשת וישלח (בראשית ל"ב) כתוב 'ויאבק איש עמו', ופירש רש"י ז"ל שזהו שרו של עשו, לעומת זאת בפרשת וישב גם שם נאמר לשון 'איש', ו'ימצאהו איש...' (שם לו טו), אך כאן פירש רש"י ז"ל 'זהו גבריאל' שנאמר (דניאל ט"א) 'והאיש גבריאל'.

"תמיד הוקשה לי" אמר הרבי, "מנין לו לרש"י שה'איש' שבפרשת וישב הכוונה למלאך גבריאל, ואילו ואילו 'האיש' שבפרשת וישלח הכוונה לשרו של עשו, הלא בשניהם נאמר 'איש' ותו לא?!"

"ביאור העניין כך" סיים הרבי את תוכחתו, "אם עני דופק על פתחו של אדם ומבקש את עזרתו, והלה במקום לעזור ולסייע מתחיל 'להתאבק', להתווכח עמו ואינו רוצה לעזור לו. בודאי הוא שרו של עשו... אך אם הוא אומר לו מיד, 'מה תבקש' ומושיט לו עזרה ללא שהיות, אין ספק כי מדובר במלאך גבריאל".

שנתם של צדיקים

בספר 'שפתי אשר' (עמוד קס"ח) איתא דבר נפלא בזה"ל: דכירנא מגודל מעלת שינה של צדיקים, שלפני הרבה שנים זכיתי שהייתי על יום הקדוש אצל הרה"ק מסטראפקוב זיע"א. וביום הכפורים קודם קריאת התורה הניח עצמו לישן על שעה חזא, שהיה אז זקן למעלה משמונים, מגודל העייפות, והניחוהו לישן שתי שעות, ואחר כך הקיצוהו כמו שצוהו שיעשו כן. וביום שאחר יום הקדוש זכיתי להיות אצל הגאון האדיר רשכבה"ג האב"ד ראדאמישלא. שהיה דר גם כן בקאשוי, ושאל לאחד שהיה שם גם כן מאותן שהיו ביום הקדוש אצל הרה"ק הנ"ל סדר היום, וסיפרו לו אודות הדברים, ואמר, שלא היו צריכים להקיצו, הדצידיקים פועלים בשנתם וכו'.

ומעשה מעין זה אירע אצל הרה"ק מצאנז זיע"א, שנה אחת בראש השנה ישן הרבי קודם קריאת התורה, ובעת שניעור כבר הייתה שעת צהרים מאוחרת. ותקעו חיש מהר בשופר, והתפללו מוסף בשעה מאוחרת. לאחר תפילת מוסף אמר הרה"ק מצאנז ש"זה מכבר לא פעלנו שנה טובה כזו..." והרינו למדים על גודל מעלת השינה של צדיקים, ועד כמה מסוגלת היא לפעול בעולמות העליונים. (מתוך הספר ספיר ויהלום, פרשת ויצא).

מכתלי בית ההוראה

אקטואליה
ברחוקה

פניני הלכה למעשה, בענייני דיומא ושאלות המתחדשות
מרבני בית המדרש להוראה היינות "באר ישראל"
בראשות מורינו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

מכתלי בית ההוראה

תשובות ממורינו הרב שליט"א

כתיבת והנחת תפילין בחול המועד

מצוות תפילין בשבתות ובימים טובים

נחלקו התנאים אם מצוות תפילין נוהגת בכל עת. דעת רבי יהודה ורבי מאיר (עירובין 30:) שמצוות תפילין נוהגת בכל הימים בשווה, ומאחר שאינה מצווה שהזמן גרמא ממילא גם נשים חייבות בתפילין. אך דעת רבי יוסי (שב) שמצוות התפילין אינה נוהגת לא בלילות ולא בשבתות ובימים טובים, כמו שנאמר (שמות יג ט): 'שמרת את החקה הזאת למועדה מימים ימימה', ימים ולא לילות, מימים ולא כל ימים, פרט לשבתות וימים טובים. רבי עקיבא (שב) דחה את הלימוד מהפסוק 'ושמרת את החוקה' שנאמר דווקא לגבי פסח, ולמד דהמקור שאין חייבים להניחם בשבתות ובימים טובים נלמד ממה שנאמר בתפילין (שמות יג ט): 'והיה לך לאות על ידך' מי מצריכה אותה, יצאו אלו שהן גופן אותה, שעת השבת נאמר (שמות לג יג): 'כי אות היא ביני וביניכם', נמצא שבשבת אין צריכים 'אות' כי שבת עצמה היא 'אות'. ופסק הרמב"ם (תפילין ד, ט): 'זמן הנחת התפילין ביום ולא בלילה שנאמר מימים ימימה, חוקה זו היא מצוות תפילין, וכן שבתות וימים טובים אינן זמן תפילין שנאמר והיה לאות ושבתות וימים טובים הם זמן עצמן אות'. וכרבי בסוף משנה, שפסק רבי יוסי שיליה אינו זמן תפילין, לפי שכן דעת כמה תנאים, וכרבי עקיבא שהלימוד של שבת ויו"ט הוא מצד שהם 'אות', כי הלכה כרבי עקיבא מחברו. אך בטור ובשו"ע (אורח חיים ס"ח כט ס"ב) פסקו שיליה זמן תפילין, ומה שאין מניחים בלילה מצד שמא יפית, והלימוד של שבתות וימים טובים כרבי עקיבא.

מצוות תפילין בחול המועד

נחלקו הראשונים האם מניחים תפילין בחול המועד, ושורש המחלוקת הוא ביסוד מה הוא 'האות' בשבתות ובימים טובים שמחמתו אין צריכים להניח תפילין, ותלו בזה את הגידון האם בחול המועד גם כן יש 'אות' או מניחים תפילין:
א. יש מהראשונים שלמדו שה'אות' מתיקיים מבטו שאסורים בעשיית מלאכה, ובחול המועד שאיסור המלאכה מדרבנן אין 'אות' (סמ"ג עשין כב, ועוד).
ב. אך יש שכתבו שאפילו שאיסור מלאכה בחול המועד מדאורייתא, הרי רוב המלאכות מותרות, והאיסור של מיעוט מלאכות אינו נחשב כ'אות' (שו"ת הרא"ש כלל כג ס"ג, תוס' עירובין ג. ד"ה ימים, ועוד).
ג. ויש שכתבו שיש בחול המועד משום 'אות', שהרי כל המלאכות מלבד דבר האבד אסורות מדאורייתא (ארחות חיים תפילין אותו יא בשם הראב"ד, ועוד).
ד. ויש שכתבו שלא רק איסור מלאכה קובע 'אות', וגם מצד מצוות החג יש 'אות', ובחול המועד פסח יש מצוות הפרישה מחמץ, ובחול המועד סוכות יש מצוות ישיבה בסוכה

ונטילת לולב. (ריטב"א מועד קטן יט. בשם הר"ש משאנן ורבי יהודה שירליאון, ועוד).
וראה בתוס' (מועד קטן יט. ד"ה רבי יוסי) וניכר מדבריהם שעיקר הראיה לקבוע אם יש להניח תפילין בחול המועד הוא על פי ראיות ישירות מן הגמרא אם צריכים להניח תפילין בחול המועד, ולפי מה שיעלה מראיות אלו נבאר מה גדר ה'אות' שמכוחו מבטלים את מצוות התפילין. ובאור זרוע (ח"א ס"ח תקפ"ט) הרחיב הרבה בנידון, ובפתח דבריו הביא מה שכתב רבינו אליקים שה'אות' נקבע על ידי נהר סמבטיון שאינו יורה אבנים בשבת, ועל ידי בעל זכור שהמעלה את המת בזכור אינו יכול לעלות את המת בשבת (סנהדרין סה:). וכתב שלפי זה אין 'אות' בחול המועד, ושוב דן בשאר הטעמים שהוזכרו בראשונים לגבי ה'אות', ובמאירי (מועד קטן יח:). כתב בשם חכמי ספרד דמה שמקריבים קרבן מוסף מצטרף להחשיב את החול המועד כ'אות'.

כתיבת תפילין בחול המועד

במשנה במועד קטן (יח: טז.) מובא, 'אין כותבין ספרים תפילין ומזוזות במועד וכו', רבי יהודה אומר וכתב אדם תפילין ומזוזות לעצמו, ומפרש"י (שב) 'לעצמו, לקיים זה המצווה, אבל לצבור למכור דרך שכירות הוה חשיב מלאכה' ינו"ש. ומבואר במשנה שרבי יהודה סובר שצורת לאדם לכתוב לעצמו במועד.
בגמ' מובא מחלוקת משולשת בדבר, שרבי מאיר סובר שיכול לכתוב לעצמו אך יכול לכתוב ג"כ לאחרים בטובה והיינו שלא בשכר כמו שפירש"י, ורבי יהודה סובר שיכול להערים (פי' להתחכם) ולמכור את שלו, וכך יוכל לכתוב לעצמו שהרי עתה אין לו תפילין והוא כותב לעצמו. ודעת רבי יוסי שפוסק שכל לכתוב ולמכור כדי פרנסתו, והגמ' מביאה שכן ההלכה שכותב ומוכר כדרכו כתיב כד' פרנסתו.

ביאור דעת רבי יוסי

את דברי רבי יוסי שכותב ומוכר כדי פרנסתו שייך לפרש בב' אופנים: א. שכשאינו לו מה לאכול כלל יכול לכתוב ולמכור כדי פרנסתו. ב. אף אם יש לו מה לאכול אך רוצה שיהיה לו כדי פרנסתו והיינו שיוכל להרויח כמה שצריך.
עוד יש להסתפק בדעת רבי יוסי: א. אם מחמיר מכולם, שאין היתר לכתוב לצורך קיום המצווה לא לעצמו ולא לאחרים בטובה, אלא רק לצורך פרנסת חול המועד. ב. או שלקיום מצוות תפילין בוודאי מותר, וכמו שכבר כתבו רבי מאיר ורבי יהודה, ובא לחדש היתר גם לצורך פרנסה.
רש"י מפרש שלא מדובר באחד שאין לו מה לאכול אלא באחד שרוצה להרויח והיינו בהרווחה, וכ"כ הרא"ש (במק"פ פ"ג ס"י כז) ומבאר שאילו היה מדובר שאין לו מה לאכול הרי המשך בעמ' ג'

הלכה למעשה

תשובות ממורינו הרב שליט"א

ברכת 'הגומל' ו'שעשה לי נס' למי ששהה סמוך למקום נפילת טיל

בשכונתנו ארע נס גדול בחסדי שמים מרובים. טיל בליסטי עם כחצי טון חומר נפץ שהגיע מאיראן, נפל על האדמה שבין הבניינים. מלבד הנס הגדול בעצם העובדה שהטיל נפל ברחבה שבין הבניינים, ובסטייה קלה יכול היה לפגוע

חלילה בבניינים המאוכלסים עשרות משפחות, נוסף על זה נעשה לנו עוד נס להתנוסס, גם כאשר נפל הטיל סמוך לבניינים ולמרות ההדף האדיר וההרס הרב שנוצר בבניינים מעוצמת הפיצוץ, בכל זאת 'לא נפקד ממנו איש', לא היו פגיעות בנפש. רחמים וחסדים מופלאים התגלו משמים בשעה קשה זו וחסדי ה' עמדו לנו להצילנו ולשמרנו. לבבות כולנו מלאים כעת רגשי הודיה ושבח על כל הניסים שעשה לנו. שאלתנו היא, האם אנו בני השכונה הסמוכים למקום הנפילה צריכים לברך ברכת 'הגומל'

לחייבים טובות' וכן אם יש לנו לברך ברכת 'שעשה לי נס במקום הזה'?

ת. לגבי ברכת 'הגומל', מי ששהה בממ"ד אינו צריך לברך ברכת הגומל. אבל מי שלא היה במרחב מוגן והיה בסביבות מקום פגיעת הטיל וניצל ממש, צריך לברך ברכת 'הגומל'. ויש שכתבו שמנהג הספרדים שלא לברך. ולגבי ברכת 'שעשה לי נס', רק אם הנס היה גלוי שלא כדרך הטבע, צריך לברך גם ברכת 'שעשה לי נס במקום הזה'.

המשך בעמ' ב'

בו סכנה וניצול מברך, וע"כ יברך בלא שם ומלכות. ולפי זה אם שהה בבית סמוך למקום הפגיעה וקרטו עליו קירות הביטוח בלוקים וזכוכיות ובי"ה לא נפגע כלל וניצל, וכן אלו שנפלו מקומה גבוהה או שהיו לכודים במקום ששייפה שיע"פ הערכות אנשי מקצוע אין אדם ניצול ממנה, נראה שזה גדר שאינו ממנה העולם, שלא שכיח שכל הבית יקרוס והוא ניצל ועל כן זה צריך לברך. אך אם על אף שלא היה בממ"ד המקום בו היה לא נפגע או שברך נס לא נפלו קורות הביטוח על גביו, לכאורה יהיה זה תלוי במחלוקת ויברך בלי שם ומלכות. וראה במשנה ברוה (שב) שהביא בשם האחרונים שמי שנעשה לו נס יש לו להפריש לצדקה כפי השגת ידו ויחלק ללומדי תורה, ויאמר הריני נתון זה לצדקה והי רצון שיהא נחשב במקום תודה שהייתי חייב בזמן

הראשונים מה הוא גדר הנס שמברכים עליו ברכה זו, ובשולחן ערוך (אורח חיים י"ח ס"ט) כתב: יש אומרים שאינו מברך על נס אלא בנס שהוא יוצא ממנה העולם, אבל נס שהוא מנהג העולם ותולדתו, כגון שבאו נגבים בלילה ובא ליד סכנה וניצול וכיוצא בזה, אינו חייב לברך, ויש חולק, וטוב לברך בלא הזכרת שם ומלכות. וכתב במשנה ברורה (סק"ב) שאם נפל עליו אבן וכיוצא בזה, או שעבר עליו עגלה טעונה שברך הטבע היה שימות על ידי זה והוא ניצול ממתה, כשיגיע לאותו מקום משלשים לשלשים צריך לברך ברכת שעשה לי נס, אך אם נפל אבן סמוך לראשו או נתקע ברזל סמוך לעינו ונעשה לו נס ולא נפל האבן על ראשו ולא נתקע הברזל בעין ממש, בזה הדבר שנוי במחלוקת ולדעה ראשונה אין מברכין ולדעה שניה אפשר שמברכים כי כל אדם שקרוב לדבר שיש

הטבע כגון שבע עליו ארי לטורפו וניצול ממנו, שהרי בדרך טבע היה צריך לטורפו ופתאום נפלה על הארי אימה ופחד וברח מן המקום אין זה אלא דרך נסית וכל בר דעת מכיר בנס שהקב"ה עשה עמו ולכן אין צריך לברך. וראה במשנה ברורה (שם סק"א) שביאר דעת שתיקנו רק על המצויים ביותה, והרריע (סק"ב) שהמנהג לברך. לגבי מנהג הספרדים בשו"ת בית יהודה (ח"א ס"ו) כתב דדעת מרן כפי דעת הסתם לברך, אולם החיד"א בברכי יוסף (רי"ש ס"ה) העיר עליו דהלכה יברך ללא שם ומלכות וכ"כ הבן איש חי (שב). וכן פסק הגר"ע יוסף בספרו חזון עובדיה (ברכות ע"ג ע"ט), ומי שהיה במרחב מוגן לא יברך שלא היה במצב בסכנה שניצל ממנו.
2 לגבי מי שלא שהה במקום מוגן יש להסתפק אם יברך ברכת 'שעשה לי נס במקום הזה'. כי נחלקו

טעה ולא אמר ביום הראשון הלל השלם

מי שטעה וביום ראשון של פסח אמר רק חצי הלל כמו שאומרים בחול המועד [ואינו נוהג לומר הלל בליל יום טוב של פסח כמנהג הרמ"א], האם יכול להשלים לומר הלל השלם בחול המועד?
ת. אינו יכול להשלימו בחול המועד.³

שמירת מצת ה'אפיקומן' בתוך 'לק'

נהגנו לשמור חתיכת מצה שנתורה מה'אפיקומן' כסגולה. אך כבר היו פעמים שהתפתח 'עש' בשקית שבה אוחסנו המצות. במוצאי חג הפסח השנה עלה רעיון לשמר את המצה בטבילתה בתוך 'לק', חומר שקוף, שימנע ממנה להתקלקל, וכך נוכל גם להניח אותה בצורה מכובדת בין כלי הנוי במדף מיוחד. אולם אני חושש אולי הדבר כרוך ב'בל תשחית' או בביזוי אוכלין, והוא אכן ישנה בעיה הלכתית לעשות זאת?

ת. נהגו ישראל קדושים להצניע חתיכת מצה מהאפיקומן בבית⁴, וכמה סגולות לשמירה נאמרו בזה⁵. מאחר שהמצה עומדת לשמירה ולא למאכל, אין מניעה לעשות בה פעולות שימור, אך כאלו שימנעו את אכילתה⁶.

הגוי שנעלה לאחר הפסח

במוצאי חג הפסח ניסו חברי בית הדין העירוני להזכיר לגוי שקנה את החמץ הגיע למשרד, כדי לרכוש ממנו את החמץ עבור כל המוכרים. לאחר שלא השיגו אותו והסבירו לאשתו את דחיפות העניין התברר שהוא נשלח בידי אחד ממוכרי הביטחון לאיראן

לסדרת פגישות חשאיות, אין קשר ישיר איתו והוא צפוי לחזור רק בעוד חמישה עשר יום. האם יכולים חברי הקהילה להשתמש בחמץ שמכרו בהנחה הסבירה שבוודאי היה מתרצה למכור להם?

ת. בית הדין רשאי לתת רשות למוכרים להשתמש בחמץ אף ללא ידיעת הגוי, ובתנאי שאם יבוא הגוי וירצה לקיים המקח ישלימו לו את החמץ שנטלו ממנו⁷.

הגוי שהתברר שהוא יהודי

פינחס היה עסוק מאוד בערב פסח בשנה זו, הוא גם חיתן את בנו, וגם קיבל כמה עבודות במקביל. כדי שלא ישכח הוא הדפיס את שטר מכירת החמץ שהכין בשנה שעברה ומסר אותו לידי ר' דניאל, אברך שלמד איתו מדי ערב את הדף היומי, וסיכם איתו שיכתוב עבורו מחדש את השטר עם תאריכים המתאימים לשנה זו וידאג למכור עבורו את החמץ. ר' דניאל נזכר בשעה מאוחרת בערב בדיקת חמץ, ולכן, מאחר שידע שפינחס לא יבדוק את המקומות המכורים ובהם ארון המטקאות החריפים שלו בידיעה שכבר מכר את המקום מבעוד יום, נחפו להשיג גוי באופן פרטי ולא דרך הרב, כרגיל. הוא נכנס לבניין ממול שם התגוררה קשישה שהייתה לה מטפלת מאוקראינה שדיברה אנגלית ברמה סבירה. הוא הסביר לה את העניין ועשו קניין מועיל לפי המפורט בדף. הגויה התרגשה מאוד וצילמה את מסמך המכירה. בסוף החג הופיע בנה של הקשישה וסיפר שהגויה תרגמה אלקטרונית את שטר מכירת החמץ ושלחה אותו לבני משפחתה באוקראינה. אמא שלה ראתה את זה, וזה הוציא ממנה זכרונות ישנים שכששאמא

שלה הייתה רוגזת עליה היא הייתה אומרת משפט בסגנון "אפשר כבר למכור לך חמץ", משפט שמעולם לא הבינה עד שראתה את השטר. לאחר בירור מעמיק התברר שאמא של האמא הגיעה מבית יהודי שבו משמעות המשפט היה "את כבר כל כך גויה (-חסרת שכל)". כעת נוצרה בעיה להמשיך להשתמש בה בבית הקשישה בשבתות שכן כמובן אסור לה לחלל שבת, אף שאינה מבינה זאת. ר' דניאל הבין שהבעיה שנוצרה חמורה אף יותר, שכן מתברר שהוא לא מכר את חמצו של פינחס לגוי. הוא ניגש לבית הדין והוא לברר האם לו החמץ נאסר?

ת. כיון שזה הפסד מרובה, יש להקל שהחמץ לא נאסר בהנאה אחר הפסח⁸.

ירושת בכור בחמץ שנמכר לגוי בפסח

ר' נחמיה היה בעל בית חרושת של דברי מאפה חמציים. לפני הפסח הוא מכר את חמצו כדת וכדין, אולם בתוך ימי הפסח הוא הסתלק לבית עולמו באופן פתאומי. לאחר שקמו הבנים מהשבעה ורצו לחלוק את הירושה, ביקש הבן הבכור ליטול פי שנים בכל הירושה כולל מהחמץ של בית החרושת. אך כנגדו טענו שאר האחים שיש לחלוק את החמץ הנמכר שזה בשוה, כיון שבשעת פטירת האב היה החמץ מכור לנכרי ושויי כספו נזקף במלוה כחוב על הנכרי, והרי נפסק בשלחן ערוך (ח"מ סי' רע"ח ס"ז) שאין הבכור נוטל פי שנים במלוה ואפילו בשטר, כיון שמלוה הרי זה בגדר ראוי ולא מוחזק. האם טענתם נכונה?

ת. הפוסקים נחלקו בדין זה, ולכן מהראוי שיתפשו ביניהם⁹.

1 וירצה לקיים המקח, ישלים לו את מה שנטל. וראה בשו"ת מנחת יצחק (ח"א סי' מה) שכתב שמעיקר הדין אין צריך לכל לקנות מהגוי אחר הפסח, שאם הגוי אינו מביע אחר הפסח לפרוע את חובו הרי המכר מוכיחים שמכיסים שיעכב הישראלי את החמץ בשביל החוב, וכל מה שחוזרים וקונים מהגוי הוא רק כדי שזה לא יראה כהערמה בעלמא.
2 בשו"ע (סי' תתק"ס"ג) כתב שחמץ של ישראל שעבר עליו הפסח אסור בהנאה אחר הפסח אפילו הניחו שונו או אונס ואפילו בטלו, ובמשנה ברורה (סי' ק"ב) כתב שמה מאחרונים כתבו שאם בודק את ביתו והטל את החמץ כדינו, ואחר הפסח מצא חמץ בביתו, שהוא מותר בהנאה, שכיין ששעה זו כל המוטל עליו מה יש לנו לקנסו. ושיטה זו הוא שיטת התשב"ץ (שו"ת ח"ב סי' קצ"ט) שכתב כן לענין מי שיהיה לו אוצר של חטים, ובערב פסח גילה שטרבו החטים והחמצו, וכבר לא היה לו שהות לשורפם, שהם מותרים בהנאה [ולא באכילה] אחר הפסח, ולפי שכל האיסור בחמץ שעבר עליו הפסח הוא קנס מדרבנן, וכיון שהוא אונס מה יש לנו לקנסו. וראה בשו"ת אבני נור (א"ח סי' תת"ט) שכתב שיש לסמוך על דבריו. וראה בכר החיים (סי' תת"ט סק"ד) שהביא מהעיקר הד"ס (סי' י"ז סק"ד) להחריב במי שהיה חבוב שאלוהי שולח את אשתו למכור את החמץ, והאשה שולחה אשה אחרת למכור ולא מכרה, שאין החמץ אסור בהנאה. כיון שהוא היה כבוד שנעשתה מחמתו, ומה יש לנו לקנסו. וכן בשו"ת מרומ"ם שיק (א"ח סי' י"א) הביא מהחזק יעקב (סי' תת"ט סק"ג) שאם נאנס בענין המכירה וכל מה הפסח היה מכור ממנו את החמץ לגוי, ואחר כך נודע שלא מכרו שאין החמץ אסור בהנאה. וראה במשנה ברורה (שם) שבמקום הפסד מרובה יש לסמוך על דבריהם.
3 הרב בשו"ת שואל ומשיב (מהדורא קמא ח"א סי' ר"א) כתב (מה שאסור ליישראל אחר לקנות את החמץ מאת הנכרי שקנה מהישראל המוכר, ולפי שהנעלים הם כמכיר בהנאה, הוא הדין כאן שהבכור נוטל בזה פי שניים כדון מכירי בהנאה שהבכור נוטל בהם פי שניים, כמבואר בשו"ת (ח"מ סי' רע"ח ס"ז). וכן כתב בשו"ת תפארת יוסף (א"ח סי' י"א), הביא הדברי גאונים (לפי' ה"ט סק"ג). ודעת השואל ומשיב (שם) שמכירת חמץ עדיפה ממכירי בהנאה, כיון שכל תכלית המכירה הגוי, היא רק להיצב מאיסור חמץ וכן שם שקודם ולכן קנס הבכור מוזק ונוטל פי שניים בירושה.

אדני, והוא ר"ת של פסוק (תהלים ק"ט) פותח א"ת יך, ובגימטריא צ"א ורומז שיהיה על ידי זה שפע פרנסה. גם אפיקמן' וגמטריא רפ"א שיהיה על ידי זה פרואה שלימה לכל חולי ישראל. וראה אמרי שמים (פסח אות שלח) שהעיד כי בזמן המלחמה נתן לשלוי מצות ה'אפיקומן' של מן האמרי אמת' זיע"א אחד מהם בשם אריה רודל חדר כדור לגופו בעומק רב ולא נפגע פגיעה פיזית, והשני בשם יהודה ביום החזיק את האפיקומן בקופסת פח צמוד לגופו, רס"ס מפנו פח פכח וניפץ אותו כשהגיע לגופו העמשה של הרס"ס היתה חלשה ושרת את הגוף שרירותו חצינית בלבד.
4 בקיצור של"ה (שם) פקפק על המנהג שנהגו לנכס את המה ולתלותה בחבל הבית שיש בוה מצוק ביזוי אוכלין, וגם משום שאמרו בגמרא (פסחים ק"א) שתליית פת קשה לעניות, ובפרט בזה שתוליים על מסמר. אולם השבות יעקב (ה"ג) דחה דבריו, וכן הרבה פוסקים הביאו את המנהג, שדנו לענין עשיית הנקב הזה ביום טוב, וכתבו שאין בזה חשש איסור. כ"כ המגן אברהם (סי' תק סק"ז) החק יעקב (סק"ג) רבה (סק"ג) פרי מגדים (סי' סק"א) שלחן ערוך הרב (סי' המשנה ברורה (סי' תק סק"א) ולא חששו בזה לביזוי אוכלין. ולא מצאנו מפקקים לומר שאם אינה ראויה לאכילה שוב אין בה את הסוגולה של שייך מצוה. הדברים אמורים גם בחתיכת מצה שביעור של 'כזית', דעת פחות משיעור זה הדבר קל אף יותר, שהרי דמת הפוסקים לגבי שייך מאכל פחות מכזית, שמתור להשלים אבן בהם פירוש הפסד אוכלין. ומה שהצריכו לנהוג כבוד אף בחייוש היינו לא לכוונה, ובאופן של שימור נראה שאין בכך בדין ואין חשש.
5 בשו"ת האלק לך שלמה (א"ח סי' ר"א) נשאל על אופן שהיה שמכרו לו את החמץ נתפס לבית האסורים. ואם אפשר לקנות ממנו החמץ, וכתב המקח, יכולים בית דין להגנות את החמץ עבור החוב שחייב הגוי. ובאשכול אברהם (בוטשאטש, סי' תת"ט ס"ד) כתב שכיון שידוע שהגוי לא יקפיד, יש להקל במקום הצורך ליטול לפני שני עדים על דעת שלשם לגוי כל שוויו, ודעבדעב יכול ליטול אפילו ללא עדים כלל. וכן כתב בשו"ת שואל ומשיב (תמישאה, סי' ת"ט) להחריב ליטול החמץ אחר הפסח בלא רשות הגוי, כיון שגם היינו יודע שעושים את המכירה כדי להציל ממיסור חמץ, ולמעשה כתב שם שקודם שיטול מהאסור יאמר לפני עדים שאם יבא הגוי

בקיזור השל"ה (שם) שפקפק במנהג לנכס ולתלות משום ביזוי אוכלין, כתב שהורגה לקיים המנהג יקח מעט מצת האפיקומן וישא אצלו בכיס בגדו, וכן הוא במנהגי פרנקפורט (י"ט אות ט), ושנהגו כן במצות האפיקומן בשתי הלילות. והטעם לזה כתב בנתיב יעקב (ח"ב סי' נ"ב הגוי בשערי תשובה שם סק"ג) משום זיכרון ליציאת מצרים. וראה בשפת אמת (פסח תרב"ד ליל שימורים) על הפסוק ליל שמורים כו' לדורותם. שמליל פסח נשאר האפיקומן ימי השנה, כמו שהיו אז שמורים לדורות, כמו כן בכל שנה נשאר שמירה מליה לו לכל ימי השנה. וזה רמז האפיקומן להשיא חלק מהמצה על כל השנה, וכן רמז מהפסוק (דברים ט"ו) שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני וגו' למען תזכור וגו', כתיב למען תזכור - ע"י לחם עוני זה - כל ימי חיך. ובספר שיטת ישראל (להגדה של פסח אות ע) כתב: ענין האפיקומן והכזית מסוגלים להצניץ ג"כ הדברים שתגלו שיהיה לנו למזכרת, ורשימו מהקדושה נשאר חקוקה בנו ונצפון אתנו על כל השנה כולה עד שנזכה לשנה הבאה לגאולה שלימה.
6 יש שכתבו שהוא סגולה 'להציל מן הגולגולים ולהבריח הקליפות ממנו. כי מצה לומר מריבה כי התרגום של מסה ומריבה הוא מצותא' (קיצור השל"ה שם), ויש שכתבו סגולה 'להשליך ממנו ל"י נכפות הספינה סגולה ולהשתקף הים מועפ' (דרך ישרה ראבי"ה מירושלים, פ"ה ד"ה סגולה), ומאחר רמז מצותא (תהלים ט"ו) 'מכל צרה הצילני' ראוי תיבות מצוה וכן אותיות השניות מן (תהלים ק"ו) 'בצל לה'ם ומ'מקויותיהם יוציא'ם הם אותיות מצ"ל" (ספר רבנו לחיים צ"ח: צפון הביא בפה לבב ח"א סק"א). וראה בהנהגה הקדושה (פנחס רנ"א) שיש בסגולת המצה להאביד ולהרוס כל אנשי מצותו שבקליפתו. וראה עוד בזה"ק (מצוה קפ"ג) תועלת שיש באכילתה ביום ראשון השנה, עת יעמוד למשפט לפני יתברך. והפראל המלאך (ענין מקשה לילה) כתב שהאפיקומן הוא סגולה למקשה לילה. ובאמרי נועם (מעינים ח"ב) כתב שהוא סגולה לבנים שאפיקומן עולה בגמטריה ה' ירבה' יש שכתבו סגולה להציל את הארץ (ליקוטי מאיר ענין פסח סי' ו' אות נ"ב בשם האלה המצות הגאון מצוה ט"ז), ודבריה הגאונים (הוסף) הביא שהיה מור"ב מראדושיץ שני חלולת שנתורה ריאתו אפיקומן טחון מעורב במים ואכלו ותרפא. בספר הקדוש מאור ושמש (רמז פסח ד"ה ע"ה) כתב שהוא סגולה לפרנסה: 'יצל לו רומז מ"ה אפיקומן שה' אותיות האשונות אפ"י היא עולה כמניין הו"ה'

בקהילה גדולה בדרום אמריקה נהגו מקדמת דנא שכל רבני הקהילות הקטנות מקבלים שטרי הרשאה למכירת חמץ מאנשי הקהילה, ואת המכירה עצמה מבצע הרב הראשי של הקהילה בכל פרטיה ודקדוקיה. עוד נהגו בקהילות אלו שכל מי שבא למכור חמץ כותב בשטר מכירת החמץ שלו הערכה ראשית של שווי החמץ הנמכר, כדי שלא יהיה חשש אונאה שתבטל את המכירה. אחרי הפסח התברר שהרב הראשי טעה בחישובו, ורשם בשטר החוזה מול הגוי סכום הנמוך ב-2 מיליון דולר מהסכום הכללי של צירוף סיכומי שטרי ההרשאה מכל הקהילות. האם חלה המכירה ומה דין החמץ?

ת. החמץ מותר אחר הפסח¹⁰.

ביעור חמץ שנפל בירושה

חזרתי בתשובה לפני כמה שנים. אבי אינו שומר תורה ומצוות, והוא אוכל ומשאיר חמץ ברשותו בחג הפסח ל"ע. במהלך חול המועד פסח נפטר אבי. האם ירשתי את כל החמץ שנמצא בדירת אבי ומוטל עלי לבערו. או שכיון שזה אסור בהנאה ואין לזה שווי ממוני איני יורש את החמץ כלל?

ת. אם לא התכוון לזכות בתכולת הדירה, יבער החמץ בלא ברכה¹¹. אולם אם התכוון לזכות בתכולת הדירה והרי החמץ בכלל זה,

אולם דעת השערי דעה (ח"ט סי' קנט) שאף שהמכירה מועילה כדי להציל ממכירתו של ירא, מכל מקום אין החמץ מוחזק בידו לקוחותו ככל אשר ימצא לו לענין כותב בשטר המכירה חיים (סי' נחמא אות ד') כבה בשם האחרונים (ש"ת בר ליווא"א וא"כ דבר הלכה סי' עט) שזכות הבעלים בחמץ זה הוא בגדר ראי ולא מוחזק, והדין עם הבעלים שישלחו בחמץ שיהיה בידו. 10 בש"ע (א"ח סי' תמ"ט) מביא שגם שמוכר את החמץ בפחות ממחירו חלה המכירה, ואין חשופים שזה הוא הכערה. ולכן גם באופן זה שהרב הראשי מכר את כל החמץ אחר העריכו בפחות ממחירו, המכירה חלה. ואף שהיה מקום להחמיץ כמנהג שנתן אשתו. שיהיה הכיני סכום מסוים, אולי דעתו שרצה למכור רק בסכום זה. ב. שאין לרב הרשאה למכור אלא בסכום שנתנו המוכרים, נראה להקל בזה על פי המבואר במשנה ברורה (א"ח סי' תמ"ט) שאם בדיק את ביתו ונמצא את החמץ כדיו, ואת הפסח מצא חמץ בביתו, שהוא מותר בהנאה, שכיון שעשה את כל המוטל עליו שיהיה לו לקנותו. אמנם במשנה ברורה לא תירש את אביו אלא אם בהנאה, אך מ"מ נראה בנידון זה שבאמת לא נחית הגוי לשווי המכירה האמיתית, וברור לכל שהיה מסכים לקנות גם אם היה מתברר לו בשעת מעשה שהחמץ שיהיה יתר, בפרט שמדובר בשווי רב של החמץ ושעורו בהערכה ביחס לסכום הכללי, ומאחר והגוי יודע שמדובר במכירת חמץ ואינו נכנס למשאל ומתן על הסכום, ודאי שיש לזכות המכירה. וזו לא קשר לסכום. ויש לצרף גם דברי השאלה ומשיב (מהורה"א קמא ח"א סי' ר"א) שידוע לכולם שעיקר המכירה נועדה כדי להציל ממכירת חמץ ואע"פ שיש לדון בזה כאשר מדובר בחמץ ידוע ולא רק להינצל מהאיסור באופן שכל ידוע לו אם נשאר אצלו חמץ, אלא כאן הרי ברור שכל הצדדים התכוונו לקיים את המכירה, ולכן נראה שהחמץ היה ברשות הגוי ולא נאסר. וראה עוד בש"ת חתם סופר (יו"ד דעה סימן ט') דאין נפק"מ לנו אם דעת הבעלים לקנות או לא, אלא ענין להקנות לגוי אלא להוציא ממושת של ישראל, ולא דמי למכירת כבוד שעיקר הכוונה שיהיה הגוי בכהמה, אבל בחמץ עיקר הכוונה שלא יהיה חמץ של ישראל וכל שיצא מרשותו של ישראל

מכירת חמץ שלא מדעת בעליו

אחי חלה קשות מעט קודם פורים, ואושפז במחלקת טיפול נמרץ. כשבוע לאחר מכן הוא הורדם והונשם, עד למוצאי יו"ט ראשון של פסח שאז הוא הסתלק לבית עולמו. כיון שאחי חלה לפני פורים הוא לא הספיק למכור את חמצו לגוי, אולם אני מכרתי עבורו את החמץ. צרתי לברר האם מכירה כזו חלה, והאם החמץ מותר באכילה והנאה אחר הפסח?

ת. החמץ מותר באכילה והנאה אחר הפסח¹³.

תשלום שכירות בדירה בהחברה במלחמה

ארבך המתגורר בדירה שכורה בעיר ערד, אשר נפגעה פגיעה מטיל איראני עד כדי שהמבנה נהרס ברובו ואינו ראוי עוד למגורים, ונשאר ממנו רק קירות חיצוניים ושברי זכוכיות. האם עליו להמשיך ולשלם את דמי השכירות עד תום תקופת השכירות שנקבעה מראש, או שמא מאחר והדירה אינה ראויה לשימוש, פטור הוא מתשלומים מעתה ואילך, ואם זכאי להשבת דמי שכירות שכבר שולם עבור התקופה שלאחר מועד הפגיעה?

ת. אינו חייב לשלם על התקופה בה הבית אינו ראוי למגורים¹⁴.

על מה שנשמש בו ומחזיר לו שאר השכירות (ש"ע סי' ס"ד). ובודאי אם לא שילם אינו חייב לשלם. אמנם עיקר דין זה תלוי במחלוקת הראשונים אם בשכירות בית אמרין 'שכירות ליומא' מכר ה"א והובאה המחלוקת ברמ"א (סי' של"ד ס"א), וכמ"ש הנתיבות (סי' ש"ב האמנות סי' שמה בשם מהר"ם) חולק על השכירות בית דומה לשכירות פועלים להכליל הוא בכל אונס שהשוכר והמשכיר לא היו להו למידע שההפסד על השכירות והנה באופן שכבר שילם מצוינו שנתחלק הפוסקים ברמ"א הג"ל הבי' מלמדת אם אמרין בשכירות בית שכירות ליומא מכר ה"א. וראה בנתיבות (סי' של"ד ס"ב) שכתב על מה שפסק בש"ע (סי' ש"ב ס"ד) שאם נפל הבית דאנו חייב לשלם ואף מחשב על מה שנשמש בו ומחזיר לו שאר השכירות, ולא אמרין בשכירות ליומא מכר ה"א. דשם הטעם פשוט כיון שהיה ריאותא בבית בכך שנפל והיו כמות במקום ובדין חזרה קאי כמ"ש מהר"ם פארוז (סי' ט"ז), משא"כ בבת השוכר שהריאותא הוא בשוכר הבית המה לו לבע"ב בכך. ובנתיבות (סי' ש"ב ס"ד) כתב באופן אחר שבש"ע (שם סי' ט"ז) שפסק שבנפל הבית שהאונס על המשכיר ע"כ פסק כשיטה דלא אמרין שכירות ליומא מכר, אך כתב בשם המהר"א (שכירות סי' ט"ז) בדקדוקים לו שכרו והיינו שפירש בעת השכירות שהוא באופן שיקדים לו השכר, לכו"ז שפירש ליומא ממכר הוא. אמנם במנחת פורים (סי' ש"ב) תמה על דברי הנתיבות דמ"ל מביא להדיק, וכתב להלכה דק"ל שפירש בנתן לו שכרו ודין זה להחזיר לו השכר, ודין זה שונה מדין זה וספיקה לו (סי' ש"א ס"ג), דשם השוכר גם הוא אינו יכול לעמוד בתנאו. מישא"כ בפנפ"א נשך הבית שהשוכר עומד, וכ"כ בחת"ס (ח"מ סי' קס"א). ויש שכתבו שהוא ספקא דדנא (רא"ח סי' ט"ז), שי למא"ח סי' פ"ג פ"ה ח"א סי' ל"ב. ודבר ח"מ סי' מ"ו). אמנם בענייניו בעלי דירות שנהרסו יכולים לקבל פיצוי על אובדן דמי השכירות, אך שפירש לכולי עלמא שעליהם להחזיר את דמי השכירות לשוכר.

באופן זה מותר לעשות כל מלאכה בחול המועד. אולם הרמב"ם (י"ט פ"ז ה"ד) כתב שכשאין לו מה לאכול יכול לכתוב ולמכור לאחרים כדי פרנסתו, ומכור ברמב"ם שמה שהתיר ר' יוסי (שהלכה כמותו) כדי פרנסתו היינו דווקא כשאין לו מה לאכול. ויש להבין בדברי הרמב"ם שאם באמת אין היתר להרויח אלא כשאין לו מה לאכול א"כ יעשה כן רק כדי שיהיה לו לחם לאכול ולא יותר, ומה הכוונה כדי פרנסתו שמשמע שיכול לעשות לכל מה שיצטרך, ואפשר שלדעת הרמב"ם כדי פרנסתו היינו שיהיה לו מה לאכול, ודוחק. אך שמה יש לומר הרמב"ם סובר שכיון שהתירו לו לעשות כן שהרי אין לו מה לאכול, הרי הוא כבר יכול לכתוב ולמכור כדי פרנסתו, ופ"ה הדבר שכיון שכבר התחיל לכתוב יכול להמשיך, וסברת דבר זה אפשר לבאר בפשטות שכשהתירו לו כבר התירו לו עד כדי פרנסתו, ואפשר לבאר עוד שכתבו הגיע למצב זה שחייב לכתוב התירו לו שיכתוב כדי פרנסתו כדי שלא יבא שוב למצב שחסר לו לאכול, ואם כבר כותב ומוכר עדיף שיכתוב וימכור כדי פרנסתו ולא יהיה מחוסר לחם חלילה יותר במועד.

ובדעת רש"י שמוותר כדי להרויח כאשר יש לו מה לאכול, ביאר המגיד משנה (ש"ב) דברי רש"י דאפילו שבחול המועד אסור לכתוב, ומותר דווקא לצורך כדי מותר ממש, היות שכבר התירו לכתוב תפילין לצורך קיום המצווה בעצמו, הקלו ג"כ לעשות תפילין לקיום המצווה על ידי אחרים ואפילו בהרוחה וכדי פרנסתו. נמצאנו למדים, דלרש"י והרא"ש מותר לעשות כדי פרנסתו אפילו בהרוחה, ולהרמב"ם מותר רק כשאין לו מה יאכל. וכתב הבית יוסף (י"ט תקנ"ה) שלדעת הרמב"ם שהתירו רק כדי מאכלו, הרי אין בזה חידוש שכל המלאכות מותרו בחול המועד לצורך הבסיסי של כדי מאכלו, ובהכרח דעת הרמב"ם אכן רבי יוסי בא להחמיר כנגד מה שהתירו רבי מאיר לכתוב לאחרים טובה ולרבי יהודה למכור בהערכמה. אך לדעת רש"י שרבי יוסי בא להיתר למכור גם בהרוחה, אין לחדש שבא לחלוק על רבי מאיר ורבי יהודה, שלא כתב אלא היתר נוסף מה שלא סברו הם. וכן הלכה (טור ורש"ע שם ס"ף ע"ג).

אם מותר לכתוב תפילין לעצמו לצורך אחר המועד
והנה דעת הסמ"ג (לאר"י ע"ה) לגבי כתיבת תפילין בחוה"מ דאי הוי לצורך המועד שיר תמיד עצמו ולאחרים ואפילו יש מה יאכל בהרוחה, והוא לשיטתו שיר מצווה בהנחת תפילין בחול המועד (עש"ן כ"ב) והתפילין הוא צורך המועד, אך כשאינו לצורך המועד דעתו כהרמב"ם שמוותר רק כשאין לו מה לאכול ממש, ונמצא דעת הסמ"ג והרמב"ם שווה שמוותר רק כשאין לו מה לאכול וכ"ז כשאין זה לצורך המועד, ולצורך המועד מותר הסמ"ג.

פשוט דעת הטור (א"ח סי' תקנ"ה) שלצורך המועד דהיינו שצריך להוציא לשמחת יו"ט יכול לעשות אפילו כשיש לו מה לאכול שיכול לעשות אף בהרוחה, אך כשאין לצורך המועד אינו מותר כלל, ומשמע שחולק על הסמ"ג הן בלצורך המועד הסמ"ג מותר לגמרי והטור כתב שמוותר רק כדי פרנסתו לצורך שמחת יו"ט והן בשאינו לצורך המועד שהסמ"ג מותר עכ"פ לעצמו והטור לא התיר כלל, וכ"כ באב"נ נור (א"ח סי' ב' אות ח').

בשער הציון (שם ס"ק) כתב שכן משמע גם בלבוש, אך קשה ללמוד כן בטור, שהרי מהירושלמי (מועד קטן פ"ג ה"ד) מוכח שמוותר לעשות תפילין לעצמו גם עבור אחר החג, וכמו שלמד בדבריו הרא"ש (כלל כ"ג סי' א') וכ"כ הרא"ש בהד"א (הלכות קטנות תפילין סי' טז).

דעת הטור ורש"י בהנחת תפילין בחול המועד
והנה הטור כתב דלצורך המועד שיר, והוסיף וכתב הטעם דצורך מצוה הוא דחיה"מ זמן תפילין הוא, הרי דעת הטור להדיא דחיה"מ זמן תפילין, גם הסמ"ג כ' בפ"י דחיה"מ הוי זמן תפילין, ועיקר הראיה שיש בזה הוא מהירושלמי (מועד קטן פ"ג ה"ד) שהביאו התוס' במנחת (דף לו: ד"ה יצא) דאי' שם חד בר נש איבד תפיליו ממועדא אתא לגבי ר' חננאל ושליחיה לגבי ר' אבא בר נתן (התוס' גוריס"ם: רבה בר בר חנה) א"ל הב ליה תפילך וזיל כתוב לך (-שרב חננאל היה סופר ואמר לו דרך הערמה שיתן את שלו ויכתוב לעצמו חדש) א"ל רב איזיל כתוב ליה (-והיינו בלא הערמה שכתוב שמוותר לכתוב), מתניתא פליגא על רב כותב הוא אדם תפילין ומזוזות לעצמו בלא אחרא לא, פתר לה בכותב להניח, ומסקנת הגמ' שאם כותב להניח במועד הוא מותר משא"כ אם כותב בשביל לאחר המועד לא שרי אלא לעצמו, ומוכח מהירושלמי דחיה"מ הוי זמן תפילין.

וכן הוא לכאורה פשוט כוונת רש"י (מועד קטן ה"ד: ד"ה לעצמו) שכתב בביאור ההיתר לכתוב תפילין לעצמו לקיים זה המצוה, ולכאורה משמע דחול המועד הוי זמן תפילין, אך אין זה מוכח, שיש לפרש כמו שכתבו כמה ראשונים (ההשלמה והיישוב"א שם י"ט. וראב"ד ה"ד בר"ן שם י"ח: ועוד) שחז"ל התירו לכתוב כדי לקיים המצווה מיד בבוקר שאחר החג. או כרבינו יונתן מולו"ל (שם) שכתב כדברי רש"י בדעת רבי יהודה, וכתב שאכן לרבי יהודה רבי מאיר חול המועד הוא זמן תפילין וכ"כ מלשיטתם (עירובין ע"ג:). שבת ויום טוב הם זמן תפילין, אבל רבי יוסי סבר ששבת חג אינם זמן תפילין, ואם כן הוא הדין חול המועד אינו זמן תפילין, ולכן אסור לדינא לכתוב תפילין רק לצורך פרנסתו, ולא לצורך הנחת תפילין.

דעת הרמב"ם בהנחת תפילין בחול המועד
המשך מעמ' ד

והנה בדעת הרמב"ם יש לברר מה ס"ל, וז"ל הרמב"ם (ד"ט פ"ז ה"ג): 'ואסור לכתוב במועד אפילו ספרים תפילין ומזוזות וכו' מפני שזו מלאכה לצורך המועד, אבל כותב אדם תפילין ומוזזה לעצמו וכו' ואם אין לו מה יאכל כותב ומוכר לאחרים כדי פרנסתו... ומבואר בדבריו שאין לכתוב משום שאי"ז צורך המועד, אלא שלעצמו יכול לכתוב, וכן אם אין לו מה לאכול גם יכול לכתוב ולמכור לאחרים כדי פרנסתו, ומדייק הכסף משנה (שם) מהרמב"ם דחווה"מ לא זמן תפילין, שהרי הרמב"ם כתב שדוקא אם אין לו מה לאכול מותר לכתוב ולמכור כדי פרנסתו ולא התיר בזה יותר ממלאכה אחרת, וא"כ נראה שדעת הרמב"ם דחווה"מ לא זמן תפילין.

והקשה האבני נור (א"ח סי' ב סק"ד) על דברי הכסף משנה דהא הסמ"ג: כתב להדיא דחווה"מ הוא זמן תפילין ואעפ"כ לא התיר לכתוב ולמכור אלא כשאין לו מה לאכול. ואין לתרץ דהסמ"ג הרי כתב ג"כ שלצורך המועד שרי והיינו אפילו כשיש לו מה לאכול, וא"כ אי"ז דומה לדברי הרמב"ם שהתיר רק כשאין לו מה לאכול אף לצורך המועד, א"א לומר כן שהרי הרמב"ם עצמו ג"כ כתב מפני שזו מלאכה שאינה לצורך המועד, ומשמע מהרמב"ם שאילו היה זה לצורך המועד היה מותר.

ומסיף האבני נור שאין לומר שמדברי הרמב"ם האלו עצמם מוכח דלאו זמן תפילין, שכתב בפשיטות בתחילת דבריו שאין לכתוב ספרים תפילין ומזוזות מפני שזו מלאכה שאינה לצורך המועד, ומשמע דלעולם לא היה צורך המועד, וא"כ חווה"מ לאו זמן תפילין, שהרי הרמב"ם כתב גם לגבי מזוזה שבודאי היה זמן מזוזה גם במועד, וע"כ שאין הפי' דלעולם לא היה צורך המועד, וא"כ משמע דלצורך המועד עכ"פ שרי, וא"כ מה ראיתי הכס"מ דחווה"מ לאו זמן תפילין. ועוד קשה על הכסף משנה מה שהקשה הבאר היטב (א"ח סי' לא סק"ב), שהרי הכסף משנה עצמו במקום אחר (תפילין פ"ד ה"ג) כתב שלגבי חווה"מ נחלקו הפוסקים שיש מהם שאומרים דבללל יו"ט והוא זמן מניחין בהם תפילין, ויש אומרים שמניחין וכן נראה מדברי רבינו (ד"ט פ"ז ה"ג) שכתב כותב אדם תפילין לעצמו, וכתב שמרמב"ם משמע דמניחין בחווה"מ, וזה סותר למש"כ בדברי הרמב"ם שם דחווה"מ לאו זמן תפילין.

ונראה לבאר שבאמת אף אם נאמר שחווה"מ לאו זמן תפילין מ"מ אין הדבר השני משולל לגמרי, והיינו דהנה טעם הדבר שאין שבת ויו"ט זמן תפילין משום דהם עצמם אות וא"צ לתפילין, וכמש"כ המחבר (ב"ס לא) שאם מניחים בהם אות אחר היה זולזל לאות שלהם. ובגדר אות מציינו שנתלקו את הארץ ויש להם המלאכה בשגשג בשבת ויו"ט וא"כ בחווה"מ שאינו אסור במלאכה לגמרי יש לומר דהיינו זמן תפילין, או שבעצם גם בימי חווה"מ יש אות, והיינו שבפסח יש מצוות אכילת מצה ובסוכות יש מצוות שיהיה בסוכה וזה עצמו ג"כ אות, ולכך גם בחווה"מ לאו זמן תפילין, וכ"כ התוספות (מנחות ל"ז ד"ה יצא) וזה לשונם: 'לא משום דאסיירי בעשיית מלאכה, דאפילו חולו של מועד דשרי בעשיית מלאכה איכא אות, בפסח דאסור באכילת חמץ ובסוכות דחייב בסוכה'.

ולפי זה יתכן לומר שאפילו אם גם חווה"מ הוא אות, מ"מ האות דשבת ויו"ט גדול יותר, כיון שאסורים לגמרי בעשיית מלאכה, ולכן כשמניחין בהם אות אחר היה זולזל ממש באות דשבת ויום טוב, ובפרט ביו"ט שהאות כלול גם במצוה המסוימת כמו מצה בפסח וסוכה בסוכות וגם באיסור מלאכה, שניתוספה בו מעלה נוספת שקדוש היום לה' וגם אסור בעשיית מלאכה, וזה מורה עוד כי עצם הימים הם בקדושה יתירה שלכן אסורין במלאכה, משא"כ בחווה"מ שהם שיש בו מצוה של אותו היום שיש לעשות והוא מוטל על האדם דלגמרי עליו הגברא לעשות על המצוה, מכל מקום אינו אסור לגמרי במלאכה, ולכן אף אם חווה"מ לאו זמן תפילין מ"מ אינו חמור כ"כ כמו בשבת ויו"ט, ולכן אילו יהיו אנשים שיבואו ויניחו מספק אי"ז כ"כ זולזל כמו בשבת ויו"ט. ולפי"ז יתכן שהרמב"ם לא רצה להכריע שחווה"מ לאו זמן תפילין לגבי כתיבת התפילין בחווה"מ, דאף דהיינו אות, מ"מ שייך בו צורך המועד לאותם אנשים שמניחין הם בצרכים לזה במועד, ולכן א"ש מה שדייק הכס"מ דלא היה זמן תפילין, שהרי הרמב"ם לא התיר לכתוב ולמכור אלא כשאין לו מה לאכול, ואם אין בזה היתר יותר מכל מלאכה א"כ לאו זמן תפילין הוא.

ואע"פ שלהסמ"ג שטובר דחווה"מ זמן תפילין גם אסור כשיש לו מה לאכול ומותר דוקא באופן שאין לו מה לאכול, אין זה קשה, כיון שאפילו אם חווה"מ זמן תפילין הרי ברור שאם אי"ז לצורך המועד לא שרי אא"כ אין לו מה יאכל.

אך הרמב"ם לא כתב שלצורך המועד מותר כל ענין, ורק כתב שאם אין לו מה יאכל הרי יכול לעשות כן כדי פרנסתו, וממילא יש להוכיח שסובר דלא היה זמן תפילין שאף לצורך המועד לא שרי א"כ אין לו מה יאכל, והטעם שחיון שאי"ז זמן תפילין ל"ה צורך המועד.

ומש"כ הרמב"ם מפני שזו מלאכה שאינה לצורך המועד, ומשמע דלצורך המועד שרי, אין הכי נמי דלצורך המועד שרי, אלא שזה לא שייך אצל כל אחד ואחד שהרי חווה"מ בעצם אינו זמן תפילין, וא"כ כוונת הרמב"ם שאי"ז לצורך המועד היינו שבעצם לא היה צורך המועד שהרי אי"ז זמן תפילין, אולם אין הפירוש שלא שייך כלל צורך המועד שהרי יש אנשים שמניחים, ושייך בהו צורך המועד, ושפיר יש לדייק דאלו האנשים מותר לכתוב לצורך המועד.

ואתי שפיר גם מה שכתב הכסף משנה במקום אחר שמהרמב"ם משמע שמניחין, שהרי הרמב"ם כתב שכותב אדם תפילין לעצמו, כי בודאי שמי שמניח תפילין בחווה"מ יכול לכתוב לעצמו, והרמב"ם נקט בלשון שיכול להתפרש שכותב 'לעצמו' לשביל אחרי המועד, ויכול להתפרש ג"כ 'לעצמו' למועד עצמו והיינו במי שמניח, והדבר אינו ברור שאסור. ונ"ל'ק ממוזזה שייך בזה צורך המועד כמו שהקשה האבני נור שהרי גם בתפילין שייך צורך המועד אצל אלו המניחין.

ונמצא שיש לחלק בין הרמב"ם להסמ"ג, שהרי הסמ"ג כתב בפירושו שחווה"מ היא זמן תפילין ולצורך המועד שרי, ומה שלא התיר שחווה"מ אין לו מה יאכל, היינו כשא"ז לצורך המועד. אך הרמב"ם לא כתב שלצורך המועד שרי ורק כתב שאי"ז לצורך המועד והיינו שסובר שחיון שאי"ז ברור שאסור לגמרי להניח, ולכן מי שבאמת אצלו זה צורך המועד יכול לכתוב.

ולפי האמור לעיל אפשר ג"כ ליישב דברי הירושלמי דמוכח דחווה"מ זמן תפילין, שהרי רב אמר שיכול לכתוב בלא הערמה, ומוקמינן לה בכותב ע"מ להניח התפילין במועד, ואפ"ל דאי"ז ראה אלא שחיון שאי"ז אות כמו האות דשבת ויו"ט, הרי אין לאסור להניח אלאו שמניחים, שאי"ז חמור כ"כ דהיינו זולזל של ממש, וא"כ שייך שיהיו אנשים שמניחים, וזה הפי' בירושלמי בכותב להניח דהיינו שכותב להניח במועד וזה לאדם שמניח במועד.

דעת הזוהר והכרעת השו"ע

ויש לציין לדברי הזוהר על שיר השירים הביאו הכסף משנה (בפ"ד מה"ל תפילין) שמי שמניח תפילין בחול המועד כמי שקוצץ בנסיונו. וזה מצאו הרבנן סבורין והפסיקו להניח. בבית יוסף (א"ח סי' לא) כתב: 'עכשיו נהגו כל בני ספרד שלא להניחם בחול המועד, ושמעתי שמקודם היו מניחים אותם בחול המועד כדברי הרא"ש, ואח"כ מצאו שכתב רבי שמעון בר יוחי במאמר אחד שאסור להניחם בחול המועד, ועל כן נמנעו מלהניחם בחול המועד, וכן כתב מורי דודי ה"ר יצחק קארו ז"ל בתשובה, והמאמר הוא איתיה במדרש הנעלם לשיר השירים (זוהר חדש ח). על פסוק (שיר השירים א, ג) לר"ח שמניח טובים. ואחר שהביא ללשון הזוהר שם כתב: 'ומאחר שבתלמודא דידן לא נתבאר דין זה בפירוש, מי יערב לבו לגשת בקום עשה על דברי רבי שמעון בן יוחי המפליג כל כך באיסור הנחתן'. ועפ"ז פסק השו"ע (א"ח סי' לב סק"ב) שאין להניח תפילין בחול המועד. בזהר נכתב כי בשבת יום טוב וחול המועד שאנו נתונים ומאוחדים בשמירה של התפילין של הבורא יתברך שמו, אם אנו מוותרים על מעלה זו ומניחים את התפילין שלנו, זה זולזל בבורא יתברך ומתחייבים במיתה. וזה לשון הזוהר חדש (ע"פ ס"ד): 'ועמא קדישא אדחין תפילין דמארי עלמא, ושריין עלייהו ב"ט ובחולו של מועד, ואסור לאעברא תפילין דמארי עלמא מעל רישיהון, לאנחא תפילין אחרינן, דאינון דוגמא ודיוקנא לתתא'. ובזהר מובא לכך משל 'למלא דבעי לנטרא ליה לעבדיה, אמר ליה עבדי חותמא כדיוקנא דחותמא דילי, כל זמנא דההוא דיוקנא יתחזי עלך, כלא יזועון וידחלון מינד'. בתר מגו רחימו עילאה, דקא רחים ליה מלאך, יתב בידיה חותמא דגושפנקא עילאה דיליה, כיון דאחיז חותמא עילאה דמלאך בידיה, שביק מניה ההוא דיוקנא דאיהו עבד. אי ההוא עבד, דחי חותמא עילאה דמלאך, בגין ההוא חותמא דאיהו עבד, ודאי בר קטולא איהו ההוא עבדא, בגין דעבדי קלנא חותמא דמלאך, ולא חייש ליקריה. ובגין כך, אסור לעמא קדישא לדחיא חותמא דמלאך ולברך דשרי עלך, בגין דיוקנא דא דאנן עבדין'.

דעת הרמ"א ומנהג אשכנז

אמנם הרמ"א (שם) הביא דעת הסבורים שבחול המועד חייבים בתפילין, וכתב שכן נוהגים בכל גלילות אלו להניחם במועד ולברך עליהם, אלא שאין מברכים עליהם בקול רם ודעת הרמ"א (שם) הביא דעת הסבורים שבחול המועד חייבים בתפילין, וכתב שכן נוהגים בכל גלילות אלו להניחם במועד ולברך עליהם, אלא שאין מברכים עליהם בקול רם

בבית הכנסת כמו שאר ימות השנה. וביארו האחרונים (אליה זוטא ועוד, ה"ד במשני"ב שם ס"ח) הטעם דמאחר ורבים נהגו להניח מספק בלא ברכה, וכמו שפסק הסמ"ק (מצוה קנ) וכן מנהג רבים כמבואר ברא"ש (ש"ת כלל כ"ג סי' ג), הלכות קטנות תפילין סי' ק"ט, לכן הגם שהכרעת הרא"ש (הלכות קטנות שם) שהמברך לא הספיד, וכן נהג הרא"ש עצמו (ש"ת כלל כ"ג סי' ט, טור א"ר"ח סי' לא) נהגו גם המברכים לברך בחשאי כדי שלא יעשו בבתי הכנסיות לאגודות אגודות.

הכרעת מרנן הבעש"ט והגר"א

הבעל שם טוב הנהיג שלא להניח בחול המועד על פי המבואר בזוהר הקדוש (אמרי פינתס השלם ח"א ע"ב וי"ח), ומהו נתפשט מנהג החסידים שלא להניח תפילין בחול המועד. גם הגאון מווילנא העלה (ביאור הגר"א א"ח סי' לב סק"ב) ע"פ מה שכתב הרא"ש (הלכות קטנות שם) בשם הב"ה: 'ובשם ספר העתים בשם הגאון ובספר הזוהר שהעיקר שלא להניח, וכתב לדחות הראיה מהירושלמי, כי דבריו הם לשיטות שיש חיוב הנחת תפילין אפילו בשבת ויום טוב.

אמנם בני ליטא נהגו להניח מלבד בבית המדרש של הגר"א בוויילנא שבו היו נוהגים כדבריו, וכמבואר בחיי אדם (ח"א סי' י"ד ס"ק טז) וכן בעל האבי עזרי' (קובץ מבקשי תורה תשנ"ז ח"ב ע"ב תשל"ט) שהיו מניחים ומברכים על תפילין של יד ולא על תפילין על ראש, משום שגם בשאר כל השנה יש מחלוקת אם לברך על תפילין של ראש, ובחול המועד הוי ספק שפיקא ואל בירכו. ובמשנה ברורה (סי' לא סק"ח) כתב שהאחרונים הכריעו שנתון להניח שלא בברכה, ובמקום אחר כתב (סי' לא סק"ט) כדבר פשוט שהמנהג שלא לברך על תפילין בחול המועד.

מנהג בני אשכנז שבאר"י

בני אשכנז שעלו לארץ ישראל פגשו בבני ספרד שלא נהגו להניח, ועוד שהעולים תחילה מבני אשכנז היו תלמידי הבעש"ט ומתלמידי הגר"א שתפסו לעיקר שלא להניח, לכן פשט המנהג גם אצל בני אשכנז בארץ ישראל שלא להניח תפילין בחול המועד.

מנהג צאנז

ידוע שהדברי חיים מצאנז הורה שאברכים לא יניחו תפילין בחול המועד אבל הבחורים יניחו, ואמר לי הגר"ש רוטשטיין שליט"א חתנו של כ"ק מרן אדמו"ר מגור שליט"א, מה שאמר לו חותנו אדמו"ר שליט"א ביום שביעי של פסח תשפ"ג, לבאר את הוראת הדברי חיים שהורה שבחורים יניחו תפילין בחול המועד, מהטעם שבחור אין לו מה יאכל וממילא מחויב במלאכה.

ובדברי יציב (א"ח סי' ט) הביא גופא דעובדא שהיה אצל הדברי חיים, שנכנס לביהמ"ד וראה שהבחורים משחקים ומתקוטטים ואמר בלשון קדשו: 'היאך הגיעו לידי זה, מחמת שלא הניחו תפילין, ואין להם עול מלכות שמים' ומיד ציווה להם שניחו תפילין. וכתב לבאר כוונת דבריו הקדושים, שבזוהר מבואר שאכילת מצה בכל ימי הפסח היא מצווה קיומית ולא מניעת איסור שלא לאכול חמץ, ולכן לדעת הזוהר יש בכל ימי חול המועד 'אות' כי מצווה קיומית ראויה יותר להיחשב כאות, אלא שבשאר כל ימי חול המועד שאין מצווה חיובית לאכול מצה, רק אם אוכל לשם מצוה של אכילת מצה מקיים מצווה, ולכן בעלי הקבלה שאכילתם לשם שמים ולשם מצוה יש בידם 'אות' מכח קיום המצווה, אבל לשאר המון עם ישראל שאוכלים 'אות' בחול המועד, ולכן צריכים להניח תפילין, וסיים: 'ולוה אמר אא"ו מצאנז ז"ע שהבחורים יניחו תפילין בחווה"מ, שעדיין אינם בעלי דעת רחבה שיהיה שייך אצלם בחינת אכילה לשם שמים, ואכילת מצה בחווה"מ לא הוי אות אצלם, ודו"ק'. וכתב עוד, כי כשם שבחור עד גיל שמונה עשרה אינו נושא איהש כי אין דעתו שלמה לעשות לשם שמים, כן רק אחרי הגיטויאן דעתו שלמה לאכול מצה לשם שמים יש בידו 'אות' מכח אכילת המצוה.

ועוד כתב בדברי יציב (שם) בשם זקנו הדברי חיים: 'אא"ו ז"ע אמר פעם, דמה שאומרים שבחורים יניחו תפילין, הוא לפי שאין להם שלמה, ואע"פ שהיה להם תפילין, וביאר כוונתו שהעיסוף בטלית מביא ליראת שמים, וכיון שחסר אצלם ביראה, חסר כוונת האכילה לשם שמים, וממילא אין להם כל כך את הקדושה של חול המועד להיות בגדר 'אות'. וכתב לפרש לפי מה שכתב בתקוני זהר (הקדמה ב) שיש לכל אדם משפלה ג' אותות, אות שבת, אות ברית קודש, ואת תפילין, וצריך כל אדם שיהיה בידו שתי אותות, ולכן חייב להניח תפילין בכל יום, מלבד בשבת שכבר יש לו שתי אותות אות שבת ואת ברית, וזה לשון הזוהר: 'אוקמה מארי

שהיה יכול לברך שהחינו בעת תחילת המצוה והשהחינו יחול על כל המצוה המתמשכת מעתה חמישים יום עד חג השבועות, אולם מכיון שיש הפסק זמן שאינו יכול לעשות את המצוה, שהיא בלילות ולא בימים, ע"כ אין התחברות של המצוה 'שהמברך על שהגיע לזמן חיוב עשיית המצוה צריך שתהיה מצוה שיוכל לעשותה כולה באותו הזמן שהגיע לו מיד, וע"כ ישנה אפשרות שיברך שהחינו בכל לילה ולילה קודם הספירה. שכן הוא מברך בכל לילה על 'חלק המצוה' החדשה שעשה, שאת חלק המצוה של היום לא קיים כבר אתמול, וע"כ אין זה דומה לעושה מצוה מושלמת כמה פעמים שאינו מברך בכל פעם הראשונה, וכלשונו 'יעוד אפשר להסיף ולומר על פי דרך זה שאם היה מחוייב לברך זמן בלילה הראשון שהגיע לזמן חיוב חלק המצוה גם בכל לילה ולילה היה מחוייב לברך זמן שבכל לילה ולילה עושה חלק מהמצוה בפני עצמה, אולם מכיון ולא מצינו עוד שמברכים על מצוה בכל יום שהחינו ע"כ לא תיקנו לברך שהחינו בספירת העומר בכל לילה ולילה. וזהו הסבר הר"ן על שאין מברכים שהחינו על מצוות ספירת העומר.

ט. מעתה מיושב היטב הגמ' דחנוכה נמי כמין חומר, דבהו"א שהגמ' לא הבינה ש"נס כל יומי איתיה, א"כ כל מצוות הדלקות נרות החנוכה שבמשך השמונה ימים הם מחוברים לזכר הנס היחיד, וא"כ הוי מצוות הדלקת נר חנוכה כמו ספירת העומר מצוות אחת ארוכה החלוקה לפרוסות, כיון שמיפסקא לילות מימים שהרי ביום אין מדליקים נרות חנוכה, וע"כ יש מקום לברך בכל יום שהחינו, ושאלת הגמ' 'ונימעות נס' היינו שהגמ' הבינה עתה שנס חנוכה הוא נס אחד לשמונה ימים, וע"כ בהדלקת של היום הראשון עדיין לא הושלמה כלל מצוות הנס, וע"כ אין לברך בימים האחרים מלבד 'להדליק' גם 'שעשה ניסים', שהרי על הנס הוא בירך כבר ביום הראשון ולא השלים עדיין את המצוה שהנס הוא 'נס מתמשך'. לדעת הגמ' בהו"א, ולכך נס אחד שאירע במשך שמונה ימים מדליקים את כל הנרות והנס המושלם הוא רק בכל שמונת ימי החנוכה. לעומת זאת יברך בכל הימים 'שהחינו', ע"ד הסברא שהסברנו שיתקן לברך על מצוות ספירת העומר שהחינו בכל לילה.

ואכן אם כן הוי יליפנין שיש לברך 'שהחינו' בכל יום על מצוה החלוקה לפרוסות, ואף בספירת העומר נברך 'שהחינו' בכל יום. ובמסקנא דגמ' 'נס כל יומא איתיה' א"כ ביום הראשון היה נס שלם, וא"כ המדליק ביום הראשון עושה מצוה שלימה, וא"כ 'שהחינו' שברך בהדלקת הנר הראשון נאמר על מצוה שלימה, וע"כ אין לברך שביום השני ובכל יום שהחינו, כפי שלא מברכים 'שהחינו' בכל יום על נטילת לולב וזאת מפוסק לילות מימים. לעומת זאת 'שעשה ניסים' יברך בכל יום, כיון שבכל יום הוא עושה מצוה שלימה על הנס מכיון ש"נס כל יומא איתיה'.

י. ולדרכינו יש לחדד בתירוץ הגמ' 'נס כל יומא איתיה', שברך הגמ' מבארת גם למה אין מברכים שהחינו בכל יום, שמכיון ו'נס כל יומא איתיה' אין המצוה חלוקה לפרוסות וע"כ אין לברך 'שהחינו' על כל הדלקה. וגם שמכיון שהברכה 'שעשה ניסים' נאמרה על נס שלם יתכן לאמרה שוב, כל שסיים לעשות את המצוה בשלימותה ושושה אותה פעם נוספת, שהעושה מצוה שלימה פעמיים מברך עליה בכל פעם מחדש. יא. ונראה שברך יתיישב גם קושייתנו למה בקריאת המגילה מברכים גם ביום 'שעשה ניסים' אף שכבר בירכנו בלילה ואין בפורים 'נס כל יומא איתיה', שמכיון וקיימנו בלילה מצוה שלימה של קריאת המגילה ע"כ יש לברך שוב כשעושה את המצוה השלימה.

יב. ומכיון שלמסקנת הגמ' איננו מברכים בחנוכה 'שהחינו' בכל יום, מכיון שאין זה מצוה של פרוסות כיון ש"נס כל יומא איתיה' א"כ לא מצינו שמברכים כמה פעמים שהחינו על מצוה אחת, ע"כ לא תיקנו כך בספירת העומר, וכדברי הרלב"ח. ודו"ק.

א. קושיא ידועה היא ב'אהלי שם' למה לא מברכים ברכת 'שהחינו' במוצאי יום טוב ראשון של פסח בעת שסופרים פעם ראשונה בונה את ספירת העומר, וככל מצות האבאים בזמן לזמן שמברכים בעת עשייתם בפעם הראשונה 'שהחינו'.

ב. ובהכילי ה'לומדים' ידוע ביאור רבינו הר"ן בסוכה (דף כב: מדפה"ר) וז"ל: 'וצ"ע לפי זה למה אין מברכין זמן על ספירת העומר, ויש מי שכתב שאם לא ספר בלילה לא יספור ביום, כדתנן כל הלילה כשר לספירת העומר, משמע דהא ביום לא יצא, ומשום הכי לא אמרינן ביה זמן'. וקולומסים רבים נשתברו בהבנת טעם שיטתו. וכפרט מקיים העולם שנתברו מצוות חנוכה נמי הויא מצוות לילה ואי אפשר לקיימה ביום ואפ"ה אמרינן בה שהחינו.

ג. זאת ועוד אחרת, יש להקשות בסוגיית הגמ' בסוגיא דחנוכה (שבת כג.), דאמרינן 'אמר רב יהודה יום ראשון הוואה מברך שתיים ומדליק מברך שלש, מכאן ואילך מדליק מברך שתיים ורואה מברך אחת, מאי ממעט וממעט זמן, ונימעות נס, נס כל יומי איתיה'. לפום ריהטא דגמ' נראה שהגמ' סברה בשאלה 'ונימעות נס' שביום השני יברכו ב' ברכות 'להדליק' ושהחינו' ולא את ברכת 'שעשה ניסים', ולמסקנא אומרת שיברכו 'להדליק' ו'שעשה ניסים'. והקושיא קמה וגם ניצבה מה הו"א לברך בכל יום 'שהחינו'. עוד יש להקשות אחר שבהו"א ס"ל 'לומר בכל יום שהחינו' למה אחר שאמרינן 'נס כל יומא איתיה' אין לברך 'שהחינו' בכל יום.

ד. ואכן יש שנדחקו לפרש בקושיית הגמ' 'ונימעות נס' שפירושו שלא יברכו לא שהחינו ולא שעשה ניסים, אולם לישנא דגמ' קשה לשיטתם 'ונימעות נס' ולא אמרה 'ונימעות נמי נס'. וגם נראה כן מסוגיית ולשון הגמ', דנראה שאין קושיית הגמ' על מה דאמרינן 'מכאן ואילך מדליק מברך שתיים' אלא רק דנה איהו שתיים הוא מברך. ועוד שלדבריהם הוואה בשאר הימים לא יברך כלל.

ה. עוד יש להקשות, שמפסות הגמ' נראה שאין לברך 'שעשה ניסים' בכל יום אי לאו דאמרינן 'נס כל יומי איתיה', וא"כ יש להקשות למה בברכת המגילה אנו מברכים 'שעשה ניסים' בין במגילה דלילה ובין במגילה דיממא, שהרי בפורים ודאי שאין שייך לומר 'נס כל יומי איתיה'. ו. הן אמת שקושיא זו לא קשה לדעת הרמ"א (סימן תרצב סעיף א) שס"ל כדעת בעלי התוס' שמברכים אפי' שהחינו במגילה של היום 'דעיקר מצות קריאתה ביום' (מגן אברהם שם ס"ב) דמטעם זה גם אין למה מברכים שנית 'שעשה ניסים', אולם לדעת המחבר שס"ל כדעת הרמב"ם שבי"ם אינו חוזר ומברך שהחינו, למה מברך בקריאת היום 'שעשה ניסים' אחר שברך ברכה זו כבר בלילה ואין שייך את הא דאמרינן 'נס כל יומי איתיה'. ולא ראינו מזה בפוסקים.

ז. אחר זמן ראיתי במחזור ויטרי (סימן רנב) וז"ל: 'ויש מדייקים מפרק כמה מדליקין ולא אמרי' בבוקר 'ניסים', מדקאמר גבי נר חנוכה מיום ראשון ואילך יומא מברך אלא שתיים, מאי ממעט לאו זמן דנס כל יומא ויומא איתיה, מכלל דבמגילה שאין הנס מחדש ביום שבלילה התחלת הנס ואין מחדש יותר דלא מברכין אנס'. אמנם בהלכה לא נפסק כן קושייתנו נצבה.

ח. וליישב את כל הקושיית הנ"ל בחדא פילפולא חריפתא י"ל, הנה בטעם הר"ן ביאורו הרלב"ח בספר שו"ת שלו (סימן סב). ותורף דבריו, שכל העושה מצוה שלימה הרי הוא מברך 'שהחינו' בעת עשיית המצוה לראשונה וכשלמחרת עושה את המצוה שוב אין לו לברך שהחינו, הדרי הוא חוזר ועושה את אותה מצוה פעם נוספת, וכך הוא הדין בכל המצוות, שונה מצוות ספירת העומר שרק בצירוף כל הימים עד שבועות מקיים את המצוה של ספירת העומר [ומהאי טעמא כתבו הפוסקים שהשוכח יום אחד לספור ספירת העומר שלא ימשיך לספור עם ברכה בימים האחרים], ובעשיית המצוה בלילה הראשון לא קיים עדיין מצוה שלימה, אלא חלק של מצוה שייצטרף לבסוף בערב שבועות למצוה שלימה, וע"כ אילו לא היה הפסק בזמן המצוה, דהיינו שאף בימים היה זמן המצוה, ודאי

מתניתין דלא אשתכח בר נש פחות מתריוהו, כתיב לא תקח האם על הבנים, ואינו דלא אשתכחו בכל יומא בשתי אותות אלו, דאינון אות תפילין ואת ברית מילה, ובשבת את ברית ואות שבת, כתיב בהון שלח תשלח את האם. וידוע שכבר זכה הסמ"ג (ע"ש"ג) בדרשתו הידועה לחיזוק קיום מצוות התפילין לכוון לדברי זוהר אלו.

ועל פי זה כתב בדברי יציב, שכאשר עדיין לא נשאו אישה הם צריכים יותר לאות של תפילין, ורק כאשר נושאים אשה ומחולים להם כל עונותיהם ומקבלים על עצמם מכאן ולהלאה להישמר באות ברית יש בידם 'אות' שלמה של ברית.

ושוב כתב לתת טעם נוסף להכרעת הדברי חיים שהבחורים יניחו תפילין (דברי יציב א"ח סי' יג'), שהרי איתא בגמרא (יבמות סב:) כל שאין לו אשה שרוי בלא שמחה עלול ברכה בלא טובה, ובמערבא אמרו בלא תורה בלא חומה, רבא בר עובל אמר בלא שלום, ועוד איתא (שב"ש ע"ג) בשם רבי מאיר שאינו אדם, והמדקדק בעניינים יודע שכל דברים אלו הם מדרגת יום טוב, ולזה פנוי ובחור לא יוכל לזכות לארורות הקדושים המאירים בבהירות אף בחול המועד, ולזה יניח עכ"פ תפילין, ודו"ק.

ואף שכאמור מקובל בידם מהדברי חיים שהבחורים צריכים להניח תפילין, הורה הדברי יציב (שם סי' יג) לבחורים שבארץ ישראל שלא יניחו תפילין, 'כיון שהמנהג כן בכל תושבי ארצה"ק בלי יוצא מן הכלל, ח"ו לשנות מנהגן של ישראל, לזה לא יכולתי לנהוג כפה מנהג אבותינו הקדושים'. וראה עוד (שם סי' יג) כמה שנתן כמה טעמים ראויים מדוע ראוייה מעלת ארץ ישראל להגדיל הארורות של חול המועד עד שנחשב כאות' גם לבחורים.

אליבא דהלכתא

הרה"ג רפאל פדונבוק

בדין נשים בקידוש ביום טוב

נבוא לברר כמה פרטי דינים הנוגעים לחיוב נשים בקידוש ביום טוב: א. האם אשה ששכחה להזכיר ביו"ט יעלה ויבוא בברכת המזון, האם חוזרת לברך. ב. האם מותר לאשה לאכול לפני קידוש ביו"ט. ג. האם אשה יכולה להוציא את בנה הקטן בקידוש ביו"ט.

תשובה: בשו"ת רע"א (סימן א) נשאל על פסק שפסקו רובי טעביל כשהיה בחור וכתב להזכיר על חג בברכת המזון, ואמר שהרב הורה לו שלו לחזור ולברך. וכתב רע"א שכנראה רבי טעביל שכח מרוב הימים מה היה בבחורתו, ומה שאירע לו היה בראש חודש ולא ביו"ט, והחילוק בין ראש חודש ליו"ט מבואר בגמרא (ברכות פרק שלשה שאכלו) שבר"ח כיון שלא חייבים לאכול פת לא חוזרים וביו"ט כיון שחייבים לאכול פת חוזרים.

וכתב רע"א שאם היה נשאל אם צריך לחזור היה הדין שגברים חייבים לחזור אך נשים אינן חייבות לחזור. וטעמו, שסובר שיש לומר שאשה מותרת להתענות ביו"ט, וזאת מכיון שכל איסור תענית הוא מדין 'עונג' ואשה פטורה מעונג, כיון שמצוות עונג נלמדת מהפסוק 'עצרת תהיה לכם' ודורשים (פסחים סח:) 'חציו לכם', וא"כ, אשה שפטורה ממצוות עשה שהזמן גרמא, תהיה פטורה גם ממצוות זו. ואשה אינה מצווה ביו"ט רק בלא תעשה כל מלאכה, אבל בעשה פטורה, וכיון שאין לה מצוות עשה להתענג מותרת להתענות, וממילא אם שכחה להזכיר של יו"ט בברכת המזון לא תצטרך לחזור, כשם שאנשים לא חוזרים לחזור בראש חודש.

אך בליל א' של פסח, שגם נשים חייבות באכילת מצה מהיקש של י"א תאכל חמץ, וכן גם בשבת אם שכחה להזכיר 'רצה', חייבת לחזור כיון שמחויבת במצוות עשה של קידוש מהיקש זכור לשמור, וכן בכל מצות עשה של שבת חייבת כמו שכתב הר"ן (שבת ק"ז).

ובהוספה (שם לסימן א) הוסיף רע"א וכתב שפטורות גם מקידוש ביו"ט ומביא שיש מחלוקת אם מחויבות בשמחה, ואפילו אם נאמר שמחויבות דבר זה מחייב רק לאכול בשר ולשתות יין, ולא לאכול פת. ולכן אם שכחה להזכיר אינן מחויבות לחזור.

אמנם יש חולקים על רע"א (עי"ש בהערות) שהנשים חייבות לאכול פת, ויש חולקים וסוברים שחייבות בקידוש ביו"ט (שועה"ר סימן רע"א סי' ב), אבל מידי ספק לא נפקא וכן בשו"ת שטת הלוי (חלק ד' סימן י"ב) פסק להלכה כרע"א בפשיטות, ולכן אשה ששכחה להזכיר של חג בברכת המזון אינה חוזרת ומברכת.

עוד נפק"מ עולה מפסק זה של רע"א, באם אשה ביו"ט מרגישה חולשה ורוצה לאכול לפני קידוש שיהיה 'יכולה לקדש לבד', תהיה מותרת לאכול לפני קידוש לפי דעת רע"א שאינה חייבת בקידוש, ואם כן מותרת גם לאכול קודם ואפילו שקבלו עליהם נשים מצוות קידוש, אבל מותרת לאכול קודם כשם בשופר שקבלו עליהם לקיים וכתבו האחרונים שמותרות לאכול לפני שופר. נפק"מ נוספת תהיה באשה שבעלה נסע ליו"ט מהבית לרבו, ונשארה בביתה לבדה עם בנה שהגיעה לחנוך, שלפי דעת רע"א האשה אינה יכולה להוציא את בנה בקידוש מפני שהיא פטורה הילך חייב מדרבנן, וא"כ יהיה צריך לעשות קידוש בעצמו, והיא ג"כ תעשה קידוש בעצמה כיון שיש חולקים על רע"א וסוברים שאשה חייבת בקידוש ביו"ט.

העולה לדינא:

- א. אשה ששכחה הזכרה ביו"ט בברכת המזון אינה חוזרת ומברכת, כיון שחוששים לפסק של רע"א שפטורה מאכילת פת ביו"ט, חוץ מליל א' של פסח שאז חוזרת כיון שחייב לאכול מצה.
- ב. אשה שמרגישה חולשה פלגי קידוש של יו"ט, מותרת לאכול כיון שלרע"א אינה חייבת בקידוש ביו"ט [אם אינה יכולה לקדש בעצמה].
- ג. אשה אינה יכולה להוציא בקידוש של יו"ט קטן שהגיע לחינוך לדעת רע"א כיון שפטורה מקידוש, וקטן חייב מדרבנן.

אכילת מצה ופת בחול המועד פסח וסוכות

ר' משה הגיע להתארח אצל ר' דוד בפסח. המארח הציע לאורחו ר' משה, לשבת ולטול דים ולאכול איתו את סעודת החג בשר ודגים וכל מטעמים. אולם ר' משה השיבו כי אמנם הוא שמח מאוד לאכול אצלו, אבל יעשה כן ללא נטילת ידיים, וזאת כי מנהגו תמיד לטול ידיים ולאכול פת רק בבוקר ובערב, ובאמצע היום קשה לו לאכול פת. אולם ר' דוד אמר לו, כי יתכן שבחג זה אחרת, כי עיקר סעודת החג זה הסעודה שאוכלים בה בשר, אמר לו ר' משה יש לך הוכחה לתת לי שכך ההלכה?

תשובה:
נבוא לברר את ההלכה הנידון זה של אכילת פת בימי חול המועד, ויבואר כי מלבד הטעם לאכול פת משום כבוד המועד, יש עוד טעם מדוע רצוי מאוד וכדאי לטול ידיים ולאכול פת בכל סעודות החג.

והנה בחג הסוכות שמברכים את ברכת "לישב בסוכה" רק כשאוכלים פת [או פת הבאה בכיסנין אם זה קביעות], וכאשר לא אוכל פת אבל אוכל בשר בדרך קביעות צריך סוכה לפי כמה מהפוסקים כמבואר בשו"ע (סימן תרל"ט משנ"ב סק"ו), ויש כמה פוסקים שאוהזים דאם נכנס לסוכה ואוכל בשר וישב שם ואחר כך יצא מהסוכה ויכנס אח"כ לאכילה שניה ואוכל פת צריך לברך "לישב בסוכה" על הסעודה בלא פת (כמבואר במשנ"ב שם סק"ח), ויש החולקים על זה, ולכן בוודאי שכדאי לא להיכנס לפלוגתא, ולטול ידיו כשאוכל סעודת החג ולברך "לישב בסוכה".

ואפילו בחול המועד פסח שאין מברכים ברכה "על אכילת מצה" בחול המועד, גם כן כדאי וראוי לטול ידיו ולאכול מצה בסעודתו, וכפי שיבואר:

המשנ"ב (סימן תע"ה ס"ק מ"ה) כתב על דברי הר"ע שאין חיוב אכילת מצה אלא בלילה הראשון בלבד, ובשם הגר"א כתבו שעל כל פנים מצוה יש באכילת מצה כל שבעה אלא שאינו חיוב. והנה המשנ"ב מביא את זה בשם הגר"א - וכן הוא בעוד הרבה שאוהזים כך, ונצטט מדבריהם קצת, והאריכו בזה ה"שדה חמד", וה"כלי חמדה" בספרו "חמדת ישראל".

ה"אבן עזרא" כותב בפרשת משפטים על הפסוק (שמות כ"ג ט"ו) "את חג המצות תשמור שבעת ימים תאכל מצות כאשר ציויתך", שאין הכוונה שבעת ימים תאכל מצות ולא חמץ, אלא שבעת ימים תאכל מצות זה כמו "חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים", והנה הוא חיוב, ואין כמוהו "ששת ימים תעשה מלאכתך" (שם א' אפשר לומר שזה חיוב) כי אחריו כתוב לשבות ביום השביעי (זאת אומרת שעיקר המצוה והחיוב זה השבתה בשבת). ואין ככה שבעת ימים תאכל מצות (אלא הכוונה שיש מצוה שבעת ימים לאכול מצות), ועוד למה לא כתב שבעת ימים לא תאכל חמץ (והיינו, שאם הפסוק בא לומר רק שלא לאכול חמץ, שיכתוב לא לאכול חמץ) אלא מזה שהכתוב כתב שבעת ימים תאכל מצות, וודאי שהכוונה שיש מצוה בכל יום ויום מחג הפסח לאכול מצות.

הבעל "המאור" מקשה בסוף פסוק משפטים מדוע בסוכות מברכים בכל יום שאוכלים ברכת "לישב בסוכה" ואילו במצה מברכים "על אכילת מצה" רק בלילה הראשון? ומתיר - היות ובסוכה לא שייך לא לקיים מצות סוכה כל השבע ימים, כי חייבים לישון בסוכה, ואי אפשר ללא שינה, או לכן אפילו שלא חייבים לאכול פת מברכים ברכה בכל יום, אבל בפסח שמברכים רק על האכילה, וזה לא חובה לאכול כל יום פת, לא יתיקנו לעשות ברכה.

וב"חמדת ישראל" כתב שמכאן יש ראייה שגם הבעל המאור סובר שבמצה יש מצוה באכילת מצה כל השבעה ימים, כי אם נאמר שיש מצוה רק בלילה הראשון שאז יש גם חובה, אז מה השאלה למה לא עושים ברכה, הרי זה לא מצוה ולא שייך לומר על זה וציונו, וזה לא שייך לסוכה כלל, שבה וודאי יש מצוה לשבת כל השבע ימים, אלא וודאי שגם במצה יש מצוה לאכול כל השבע ימים. ועוד ראשונים סוברים כן.

ומלבד הראשונים מצאנו עוד שיטות קדומות יותר שאוהזים כן, בירושלמי מסכת סוכה (פ"ב ה"ו) "ר' יאשיה אמר כל שבעה חובה", ופירש הפני משה - חובה לאכול מצה. ומצאנו גם תנא שאוהז כן, והוא ר' שמעון בר יוחאי - דהנה בפסחים (כח) ר' שמעון חולק על ר' יהודה ואומר שכתוב בפסוק "לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות", שהכוונה, במונן שישנו בקום אכול מצה (בשבעת הימים) ישנו "בכל תאכל חמץ", ובשעה שאינו בקום אכול מצה (בערב פסח) אינו בכל תאכל חמץ. וה"פני יהושע" הקשה מה הלשון בדברי ר' שמעון שבשבעה ימים ישנו בקום אכול מצה, הרי החובה והמצוה היא רק בלילה הראשון?

ומתירן שי תירוצים: א. שהלשון קום אכול מצה לאו דווקא, אלא הכוונה שאם הוא רוצה לאכול פת צריך לאכול מצה. ב. שר' שמעון לשיטתו שיש מצוה לאכול בכל השבעת ימים מצה, כי הלימוד של חז"ל שהחיוב הוא רק בלילה הראשון ושאר הימים רשות, הוא מזה, שפעם כתוב "שבעת ימים תאכל מצות" ופעם אחרת (פרשת ראה) כתוב "ששת ימים תאכל מצות", אז דרשו חז"ל שהפסוק ששת ימים ממעט שביעי של פסח שאינו חובה אלא רשות, וכל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל מלמד על הכלל כולו, אז שביעי של פסח מלמד על כל הימים של פסח" (מלבד הלילה הראשון שיש פסוק מיוחד) שאין זה חובה אלא רשות.

אבל ר' שמעון ב"ספרי" עונה תירוץ אחר למה כתוב פעם שבעת ימים ופעם ששת ימים, והוא ברשי"ב בפרשת ראה, והוא, שבעת ימים תאכל מצות מהתבואה הישנה, ששת ימים מהתבואה החדשה (לאחר הקרבת העומר), ממילא אין לר' שמעון לימוד לומר שאכילת מצות של הימים של פסח זה רק רשות ולא חובה, ולכן סובר ר' שמעון שזה חובה ומצוה לאכול כל השבעה ימים מצה, ולכן הוא אמר שבעת ימים ישנו בקום אכול מצה, עיי"ש.

העולה לדינא: א. יש עניין בכבוד המועד לאכול בסעודת החג העיקרית 'מצה'. אולם מלבד זה, הן בכל ימי חג הסוכות והן בכל ימי הפסח, כשיש לאדם אפשרות לאכול מצה בפסח ופת בסוכות, יעשה כן, כי הוא מקיים בזה מצוה מהתורה לכמה שיטות, ובפרט בסוכות שמברך על זה ברכה "לישב בסוכה", ומוציא את עצמו ממחלוקת האם לברך לישב בסוכה בלא זה. ב. שמענו שהיו מגדולי ישראל שהקפידו בימי חול המועד פסח לאכול הרבה מצה ופחות מדברים אחרים, שלא כשאר ימות השנה, וכנראה שהטעם הוא כנ"ל.

בנותיו של ר' ירוחם התעוררו השנה לקיים את מצוות ספירת העומר בשלמות בלא לחסר אף לא יום אחד, לפיכך הפתיעם ר' ירוחם והביא לביתו "לוח ספירת העומר" באותיות יפות ומאירות עיניים, נמחר ותלהו במקום בולט כדי שאכן יזכרו את הן קיום המצווה בשלמותה, אלא שנתעורר בו הספק, האם צריכות הנשים לברך על ספירת העומר או שעליהן לספור ללא ברכה.

כתב הרמב"ם בפ"ז הכ"ב מתמידין ומוספין 'מצוה זו על כל איש מישראל ובכל מקום ובכל זמן ונשים ועבדים מספירת העומר'. וכך דעת החינוך (מצוה ש"ו), דנשים פטורות מספירת העומר משום שהיו מצוות עשה שהזמן גרמא.

אך הרמב"ן בקידושין (ה). כתב שהמנהג שם תנא ושייר במצוות עשה שאין הזמן גרמא שהרי לא תני הבאת ביכורים וספירת העומר ועוד. הרי דנקט דספירת העומר היי מצוה שאין הזמן גרמא ונשים חייבות בה.

ובביאור שיטתו כתב בשו"ת דברי יחזקאל (סימן מה) דאין עצם מצות הספירה תלויה בזמן אלא תלויה היא ביום הבאת העומר והיא זו שתלויה בזמן ומשום כן אין ספירת העומר זמן גרמא. והנה כתב המגן אברהם (סימן תפ"ט סק"א) "נשים פטורות מספירה הרי מ"ע שהזמן גרמא ומיהו כבר שו"י עלייהו חובה", ונחלקו עליו בנזירות שמשום שם והמנחת חינוך במצוה ש"ו. ועיקר תלותו של בעל נזירות שמשום דלא שייך קיבלו עלייהו חובה אלא במה שנחלקו בו הפוסקים ולא במה דפטור לכ"ע. (המג"ח סתם ולא פירש למה הסתייג מסברת המגן אברהם). ולכאורה יש לעיין בדבר דכיון דכל גדר קיבל עליה חובה מדין נדר הוא מאי נפקא מינא אם יש בזה פלוגתא או לא, ולכאורה פשוט דכל שיש בו מצוה כלשהו שייך קיבל עליה חובה, וכיון דקיימא לן דיש גדר מצוה אף במי שאינו מצווה ועושה ולשיטת הרמ"א (סימן י"ז ס"ב) נשים מברכות על מצות עשה שהזמן גרמא נראה פשוט דמהני קבלתן לחובה. ועיין בשו"ת הגרעק"א (סי' א' במפתחות) שכתב דנשים קיבלו עליהן חובה את מצות השופר, אף דלכו"ע פטורות הן.

אך כבר כתב המשנה ברורה (שם סק"ג) בדמקומותינו לא נהגו הנשים לספור, וכמדומני דרובו קהילות ישראל בכל החוגים והעדות לא מצינו שנשים קיבלו עליהן מצוה זו כחובה אף שנהגו לכתחילה לספור.

והנה כתב המשנ"ב שם בשם ספר שלחן שלמה דנשים לא תברכנה על הספירה משני טעמים: א. כיון שאינן מבינות את מילות הספירה. ב. שמה יטעו ויברכו ברכה לבטלה. ולכאורה כוונתו היא שמה יטעו בימי הספירה ונמצא מברכות לבטלה על ספירה מוטעית, (ונראה ברור מלשונן דאין החשש שמה ישכחו או ידלגו יום אחד אלא משום שמה יטעו, ועיין בספר שלחן שלמה (להגרש"ו) רבה של מיר דליטא לפני כמאתיים שנה) ושם בס"ג כתב שמה יטעו ויברכו ברכה לבטלה והן אינן יודעות הדין. ויש להתבונן בכונתו דאם החשש שמה יטעו במספר מה כונתו שאינו יודעות הדין, ואפשר שחשש שמה יטעו בנוסח משובש, או שמה ידלגו יום אחד ולא תדענה ששוב אין לברך על שאר הימים, וצ"ע. ומ"מ נראה לכאורה דשתי החששות לא שייכי בזמננו, דנשי דידן חכמניות הן וכולן מבינות היטב לשון הקודש, ואין שום חשש שיטעו במנין או בנוסח דבידן לקרוא מתוך הסידור וכדומה, ועוד דכל בית יש לוחות שנה וכדומה וכן בעיתונות החרדית נכתב יום הספירה דברי יום ביאומ, ומשום כן שפיר נהגו נשינו ובנותינו לברך על הספירה ושפיר עבדי.

אך מ"מ נראה דאשה שיודעת שמסתמא לא תשלים את הספירה כדן, לא תתחיל כלל לברך על הספירה, דיש מן האחרונים שנקטו דאם ידלג יום א' אף ברכתו למפרע לבטלה, כ"כ החיד"א בספר מורה באצבע, וא"כ בשלמא איש המחוייב לברך ולספור חייב לעשות כן אף אם יש חשש שישכח יום אחד, אבל אשה שפטורה מעיקר הדין נכון טפי שאם דרכה לשכוח אחד מימי הספירה תספור לכתחילה בלי ברכה.

אמנם אף שראיתי שיש שיצו לומר דכאשר ידלג יום אחד הוי ברכה לבטלה למפרע עד שהיו מפלפלים אידך יהיה מותר בכלל לברך על הספירה ולמה לא נחשוש שמה ימות, אעפ"כ מהתבוננות בענייני יש לומר דשפיר תברך דהלא ג' ספיקות יש כאן: א. לא עיקר שיטת הבה"ג דהוי ספק. ב. מסתבר דאף לשיטתו שנה וכדומה וכן בעיתונות למפרע. ג. שמה תשלים את ספירתה כדן. ומשום כל זה נראה דשפיר יכולה לברך, אך אם ברור לה שלא תשלים את הספירה עדיף טפי שלא תתחיל לברך, אך אף בכהאי גוונא המקיל לא הפסיד, ובגוף השאלה אם הוי ברכה לבטלה למפרע. הדבר תלוי בסברת הבה"ג אם משום דהוי מצוה אחת וכלשון החינוך במצוה ש"ו ובשו"ת הרלב"ח, וא"כ מסתבר דהוי למפרע הוי לבטלה. אך אם לכו"ע כל לילה מצוה בפנ"ע היא מברכין בכל יום, אלא שיש דין תמימות וכסגנון רוב הראשונים בשיטת הבה"ג מסתבר טפי דכל עוד ספר ברצף אין חסרון בתמימות, וכבר האריך בדברים אלה במנחת אשר מועדים (ח"ג סימן ל"ז).

העולה לדינא:
כתב המשנה ברורה בדמקומותינו לא נהגו הנשים לספור, וכמדומני דרובו קהילות ישראל בכל החוגים והעדות לא מצינו שנשים קיבלו עליהן מצוה זו כחובה אף שנהגו לכתחילה לספור.

אולם כתבו הפוסקים בזמננו, דנשי דידן חכמניות הן וכולן מבינות היטב לשון הקודש, ואין שום חשש שיטעו במנין או בנוסח דבידן לקרוא מתוך הסידור וכדומה, ועוד דכל בית יש לוחות שנה וכדומה וכן בעיתונות החרדית נכתב יום הספירה דברי יום ביאומ, ומשום כן שפיר נהגו נשינו ובנותינו לברך על הספירה ושפיר עבדי.

להצטרפות לקבלת העלון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com